

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická**

ZÁSADY SOUKROMÉHO PRÁVA

JUDr. Vladislav Vnenk

**disertační práce
k získání akademického titulu doktor
ve studijním programu Teoretické právní vědy
se specializací Občanské právo**

Školitel: doc. JUDr. Petr Liška, Ph.D., LL.M.

katedra: Katedra obchodního práva

Plzeň 2020

**University of West Bohemia in Pilsen
Faculty of Law**

PRINCIPLES OF PRIVATE LAW

JUDr. Vladislav Vnenk

**dissertation
to obtain the academic title of doctor
in the study program Theoretical Legal Sciences
with a specialization in Civil law**

**Thesis supervisor: doc. JUDr. Petr Liška, Ph.D., LL.M.
The Department of Business Law**

Plzeň 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma **Zásady soukromého práva** vypracoval pod vedením školitele samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato disertační práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1.8.2020

JUDr. Vladislav Vnenk

Poděkování

Chtěl bych tímto vyjádřit obrovské poděkování na prvním místě a zejména svému školiteli doc. JUDr. Petru Liškovi, Ph.D., LL.M., který mě provázel celým svým doktorským studiem a byl mi nejen vzorem vědeckým, akademickým a pedagogickým, ale i vzorem lidským. Jeho osobní laskavý přístup ke mně, jako studentovi doktorského studia, mi velmi usnadnil projít celým náročným doktorským studiem, jakož i na jeho konci sepsat tuto disertační práci.

Poděkování chci též věnovat svým kolegům doc. JUDr. Monice Forejtové, Ph.D., Mgr. Přemyslu Líbalovi a Mgr. Marii Klinerové, kteří mi též usnadnili věnovat se doktorskému studiu a sepisu této disertační práce. Poděkování též patří kritickým čtenářům mé disertační práce JUDr. Pavle Buriánové a JUDr. Jiřímu Mulákovi, Ph.D., jakož i mým přátelům a rodině.

SEZNAM ZKRATEK

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
Evropská úmluva svobod	Úmluva o ochraně lidských práv a základních
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
Listina	Listina základních práv a svobod
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník
ObčZ 1964	Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník
OZO	Obecný zákoník občanský
PEL	Principles of European Law
PECL	The Principles of European Contract Law
DCFR	Draft Common Frame of Reference
Nejvyšší soud ČR	Nejvyšší soud České republiky
Ústavní soud ČR	Ústavní soud České republiky
Ústava ČR	Ústava České republiky

OBSAH

Úvod.....	1
1. Pojem soukromého práva.....	8
1.1 K teoriím dualismu soukromého a veřejného práva.....	11
1.2 K pojetí dualismu ve smyslu ust. § 1 odst. 1 občanského zákoníku.....	22
1.3 K systematice soukromého práva.....	29
1.4 K systematika veřejného práva.....	33
1.5. K úloze a postavení práva ústavního.....	36
2. Právní principy.....	40
2.1 Pojem právního principu a jeho pojmové vymezení.....	40
2.2 Dworkinova, alexyho a finnisova teorie právních principů.....	44
2.2.1 Dworkinova teorie.....	44
2.2.2 Alexyho teorie.....	46
2.2.3 Finnisova teorie.....	46
2.3 Teorie právních principů v české a slovenské právní vědě.....	48
2.4 Metodologické otázky a k systému zásad.....	57
2.4.1 Obecné zásady právní.....	58
2.4.2 Zásady soukromého a veřejného práva a k funkci zásad.....	72
2.5 Retroaktivita zásad soukromého práva ve smyslu ust. § 3030 Občanského zákoníku?.....	77
2.6 Dílčí závěr a shrnutí vlastní teorie zásad.....	81
3. Zásady soukromého práva.....	84
3.1 Zásada autonomie vůle.....	85
3.1.1 K filosofickému pojetí a ústavnímu základu autonomie vůle.....	85
3.1.2 K samotné právní podstatě autonomie vůle.....	92
3.1.2.1 <i>Vlastnická svoboda</i>	96
3.1.2.2 <i>Svoboda tvorby</i>	103
3.1.2.3 <i>Smluvní svoboda</i>	104
3.1.2.4 <i>Dělení z hlediska akcentů projevů vůle</i>	104
3.1.2.4.1 Svoboda rozhodnutí činit dané právní jednání.....	106

3.1.2.4.2 Svoboda výběru adresáta právního jednání.....	108
3.1.2.4.3 Svoboda obsahu právního jednání.....	108
3.1.2.4.4 Svoboda výběru formy právního jednání.....	114
3.1.2.4.5 Svoboda výběru soudu či soudce právního jednání.....	118
3.1.3 Existuje zásada soukromého práva, že vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno?.....	121
3.2 Zásada dispozitivnosti soukromého práva.....	123
3.2.1 K teoretickému konceptu dispozitivnosti.....	123
3.2.2 Kogentní a dispozitivní podle Občanského zákoníku.....	127
3.3 Zásada ochrana slabší strany.....	134
3.3.1. Zásada ochrany slabší strany v pracovním právu.....	138
3.3.2 Shrnutí.....	146
3.4 Zásada vigilantibus iura scripta sunt.....	147
3.4.1 Promlčení práva.....	150
3.4.2 Insolvenční právo.....	151
3.5 Zásada poctivosti a zásada dobré víry.....	153
3.5.1 Poctivost a dobrá víra jako rozdílné zásady?.....	154
3.5.2 Zásada poctivosti v insolvenčním právu.....	159
3.6 Zásada rovnosti.....	165
3.6.1 K obecnému dosavadnímu pojetí soukromoprávní zásady rovnosti.....	165
3.6.2 Je nadále zapotřebí soukromoprávní zásady rovnosti?.....	166
Závěr.....	176
Shrnutí.....	186
Summary.....	187
Seznam použité literatury.....	188
Seznam použité judikatury.....	203
Seznam publikovaných prací autora disertační práce.....	207

ÚVOD

Tématem předložené disertační práce jsou zásady soukromého práva. Jedná se o dlouhodobě aktuální téma, které si svojí závažností zaslouhuje patřičnou a stálou pozornost ze strany právní vědy i aplikační praxe. Zkoumání této problematiky ze strany právní vědy je trvale žádoucím úkolem. Práce bude zejména reflektovat současnou koncepci zásad soukromého práva tak, jak jsou koncipována v občanském zákoníku se zřetelem na jejich odraz zejména v ustálených názorech právní vědy, judikatuře soudů, jakož i reflexi zásad soukromého práva v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLP) a Listině základních práv a svobod, kterou je nutno chápat jako referenční kritérium hodnotového umístění nového soukromého práva. Listina bezesporu není pouhou součástí ústavního pořádku, ale jedná se o komplexní systémotvornou legislativní soustavu hodnot, na kterou je nutno při aplikaci soukromého i veřejného práva brát zřetel. Jakákoliv aplikace předpisů soukromého práva musí tedy nutně brát zřetel k hodnotám, které právě Listina základních práv a svobod chrání, jakož i k interpretační intenzi a extenzi Ústavního soudu České republiky. Bez znalosti těchto imanentních ústavněprávních souvislostí, zejména v souvislosti s jevem konstitucionalizace soukromého práva, nelze pochopit smysl, podstatu a význam samotné koncepce a podstaty soukromého práva, jakož i jeho zásad.

Tematika právních zásad obecně, jakož i zásad soukromého práva, je zajímavá a aktuální též z toho pohledu, že přestože je Česká republika kontinentální právním systémem s primátem psané právní normy, jsou součástí platného práva a právního řádu i právní principy, což je nonpozitivistický prvek v rámci právního řádu. Primát psané právní normy tedy neznamená, že právní řád je postaven pouze na psaných právních normách. Tato skutečnost značí, že český právní řád je právní řád hodnotově založený, neboť se opírá i o nepsané hodnoty, které mohou být vyjádřeny právě právními principy. S ohledem dále na historické souvislosti je patrné, že se právní věda, aplikační praxe a judikatura soudů věnují tematice právních zásad až po roce 1989, kdy se Česká republika stala demokratickým právním sociálním liberálním a ústavním státem, s úctou k hodnotám, jakož i základním právům a svobodám. Přestože první léta svobody z hlediska právní vědy byly spíše zaměřené na vyrovnání s totalitní minulostí, tvoří práce právní vědy a judikatury zejména ústavního soudu (ČR i ČSFR) myšlenkový základ pro právní

principy, neboť právě v 90. letech 21. století dochází k uznání právních principů jako pramene práva.

Metody bádání, vstupní hypotézy a cíle disertační práce

Právní zásady lze zkoumat z mnoha úhlů. Prvním možným přístupem, který je přístup, jež byl zvolen v rámci této práce, je zkoumat právní principy systémovým způsobem, neboť právní zásady nejsou jen výčtem (tu delším, tu kratším) jednotlivých dílčích zásad, ale především se jedná o vzájemně provázaný systém zásad, přičemž systém tvoří i vzájemné vztahy mezi jednotlivými zásadami, jejich vzájemná interakce a omezení. Takovýto systematický přístup zvolil například J. Hurdík a P. Lavický (zásady soukromého práva),¹ J. Wintr (obecné a systémové právní principy celého právního řádu)² nebo J. Mulák (zásady trestního procesu).³ Systematický přístup zkoumání právních zásad sice neumožňuje věnovat se každé jednotlivé zásadě do potřebné hloubky, ale zato umožňuje lépe vystihnout právě systém zásad a jejich vzájemné vztahy. Druhým možným přístupem je zkoumat každou jednotlivou zásadu samostatně nebo případně i její dílčí projev. Tento přístup umožňuje věnovat se každé ze zásad do náležité hloubky, ale bude taková práce postrádat návaznost na systém zásad a vystihnouti zvolené zásady v celém kontextu právního odvětví.⁴ Oba přístupy jsou však správné, žádoucí a komplementární.

Metodologický přístup k právním principům musí nutně vycházet ze skutečnosti, že právo a právní řád má svůj vnitřní systém, ze kterého musí metodologický přístup k právním zásadám vycházet. Za prvé je nutné přihlásit se k názoru, že není rozdíl mezi pojmem právního principu a právní zásady, tyto dva pojmy lze chápat jako ekvivalentní, a proto metodologický přístup v této práci bude z tohoto vycházet. Právní zásady jsou součástí platného práva, přičemž s ohledem na výše popsaná specifika právních zásad je nelze ztotožňovat s právními normami,

---

¹ HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010.

² WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006.

³ MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019.

⁴ Např. SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. Praha: C.H.Beck, 2000.; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003.; JANOUŠEK, Michal. *Ochrana slabší smluvní strany v občanském zákoníku*. Praha: C.H.Beck, 2018.; BEJČEK, Josef. *Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016.

ale ani s nonpozitivistickým přístupem k právu a s nonpozitivistickým pojetím práva. Metody vědeckého přístupu a metodologie se bude částečně lišit podle jednotlivých kapitol. V disertační práci je využíváno především metody deskriptivní, analytické, metody dedukce a metody indukční, kdy z jednotlivých dílčích konkrétní jevů je dovozováno obecné pravidlo. Analytická metoda byla použita především v rámci právního stavu *de lege lata*, závěrů právní vědy a vybrané recentní judikatury především Ústavního soudu České republiky. Právě analýza právního stavu *de lege lata* a recentní judikatury umožní přijmout závěr, zda jsou právní principy v platném právu skutečně takové, jak dovozuje právní věda, nebo zda jsou představy právní vědy odlišné od současného právního stavu a stavu judikatury, přičemž je možné alexyovským přístupem k optimalizaci též zhodnotit, nakolik jsou jednotlivé právní principy skutečně uplatňovány a zda není žádoucí některému z principů poskytnout vyšší míru uplatnění.

V rámci metodologie je užíván též přístup od obecného ke konkrétnímu. Proto je první kapitola disertační práce věnována pojmu soukromého práva, neboť zásady soukromého práva působí pouze tam, kde daný právní vztah podléhá soukromoprávní regulaci. Další kapitola se zabývá obecně právními zásadami a postupně od obecných právních zásad postupuje disertační práce ke konkrétnějším zásadám právního dualismu (veřejného práva a soukromého práva) a závěrem též k dílčím zásadám jednotlivých odvětví právního dualismu. Třetí stěžejní kapitola je věnována pouze zásadám soukromého práva. Zásady soukromého práva není však možné zkoumat izolovaně, jak již bylo výše vysvětleno. Systém zásad soukromého práva totiž tvoří i obecné právní zásady, ze kterých zásady soukromého práva vychází, přičemž pokud jde o pojem soukromého práva, pro zásady soukromého práva neplatí rozostřování hranic mezi právem soukromým a právem veřejným, hranice právního dualismu jsou zde méně propustné.

Další zásadním metodologickým přístupem je myšlenka redukce tak, jak to v přístupu k zásadám využil J. Wintr.⁵ Metodologie redukce je založena na myšlence, že lze pomocí právních principů charakterizovat dané právní odvětví a taktéž lze pomocí právních principů popsat základní myšlenky daného právního odvětví. Aby se však zabránilo určité hypertrofii právních zásad, je nutné identifikovat jen právě takové právní zásady, které představují danou identitu

---

⁵ Srov. WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 107 a násl.

vybraného právního odvětví a které umožňují právní odvětví odlišit od jiného právního odvětví.

Vstupními hypotézami disertační práce jsou:

- Pomocí právních principů lze metodou redukce⁶ výstižně charakterizovat každé dané právní odvětví.
- S ohledem na první vstupní hypotézu je tedy nutné zkoumat vnitřní systém práva a následně podle dělení právního systému identifikovat jednotlivé základní zásady daného právního odvětví, které umožní toto právní odvětví dostatečně odlišit od jiného právního odvětví
- Právní systém jako celek drží pohromadě skupina obecných právních zásad, které jsou společné v rámci právního dualismu jak právu veřejnému, tak právu soukromému. Až po identifikaci těchto obecných zásad právních je možné přistoupit ke zkoumání zásad soukromého práva, neboť ty musejí být v souladu s obecnými zásadami právními, přičemž na zásady soukromého práva jsou dále funkčně a systémově vázány dílčí zásady jednotlivých odvětví soukromého práva.

Cílem disertační práce je tak komplexní teoreticko-praktické představení především zásad soukromého práva a to tak, že budou jednotlivé zásady představeny v teoretickém pojetí, následně bude teoretické pojetí aplikováno a na konkrétních příkladech bude představeno uchopení daných zásad soukromého práva v platném právním řádu, zejména v občanském zákoníku. Dle důvodové zprávy má ust. § 3, odst. 2 OZ koncentrovaně vyjadřovat ty stěžejní zásady soukromého práva, ke kterým osnova považuje za správné se soustředěně přihlásit. Má sledovat hodnotovou stupnici, k níž se „celá stavba zákoníku lne“. Při znalostech principiálně základních zásad soukromého práva je však patrné, že ne vše, co je vypočteno v ust. § 3, odst. 2 OZ má povahu zásady soukromého práva a rovněž, že předmětné ustanovení nevypočítává všechny typické soukromoprávní

---

⁶ Na myšlence redukce stojí i práce J. Wintra a je to myšlenka pro zásady velmi vhodná, k tomu srov. WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006.

zásady vůbec, ačkoliv jsou k nalezení na jiných místech občanského zákoníku. Proklamace důvodové zprávy k občanskému zákoníku, že ust. § 3, odst. 2 koncentruje stěžejní zásady soukromého práva i určitou hodnotovou stupnici těchto zásad, není správná. Předmětné sběrné ustanovení vynechává zejména základní zásadu soukromého práva - tedy první zásadu soukromého práva, kterou je zásadu autonomie vůle, dále zásadu ochrany slabší strany, zásadu poctivosti nebo zásadu ochrany dobré víry. Tyto zásady měl zákonodárce zřejmě vůli zakotvit ve třetím odstavci ust. § 3, tedy, že soukromé právo vyvěrá také z dalších obecně uznaných zásad spravedlnosti a práva. Je nesporné, že občanské právo je obecným odvětvím soukromého práva, a tedy jeho výchozí principy charakterizují soukromé právo vůbec.

Zásady soukromého práva budou rozebrány jednotlivě, ve vzájemných narativních souvislostech a kriticky bude tedy zhodnoceno jejich uchopení v rámci platného práva. Budou též představeny návrhy *de lege ferenda* a to po identifikaci nedostatků platné právní úpravy. Cílem naopak není poskytnout popis veškerých institutů, ve kterých lze projev každé jednotlivé zásady nalézt a zhodnotit. Ostatně takový přístup je v pracích obdobných mé práci disertační zcela běžný a není třeba na tom nic měnit.⁷

Přínosem této práce by tedy měla být formulace základní koncepce zásad v občanském zákoníku v intencích obecných zásad soukromého práva, vypořádání se se závěry právní vědy týkající se této problematiky i koncepce předchozí právní úpravy, jakož i návrhy možných změn se zřetelem na současné trendy evropského soukromého práva i českého ústavního práva a související judikaturu Nejvyššího soudu České republiky, Ústavního soudu České republiky i Evropského soudu pro lidská práva. Očekávatelný přínos disertační práce bude tedy značný, neboť v České republice není zatím obdobné komplexní práce s výše nastíněnou metodologií a přístupem k zásadám soukromého práva. Jak bylo uvedeno výše jediné komplexní zpracování zásad soukromého práva je však pouze z pera J. Hurdíka a P. Lavického v monografii *Systém zásad soukromého práva*. Existující sice dílčí publikační výstupy k jednotlivým zásadám, nicméně přesto ucelená práce na toto téma v České republice, kromě výše zmíněné monografie, neexistuje, přičemž zmíněná práce

---

⁷ Srov. WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006.; MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019.; HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010.

byla zpracována ještě před novou soukromoprávní úpravou, tj. před nabytím účinnosti občanského zákoníku.

Posláním disertační práce je tedy představení teoretického pojetí jednotlivých zásad soukromého práva a jejich uchopení v platném soukromém právu, a to především ve smyslu občanského zákoníku. Přínos disertační práce bude tak nejen pro právní vědu, ale i pro právní praxi, přičemž nemusí se pouze jednat o přínos v tematice zásad soukromého práva, ale také tematiky konstitucionalizace soukromého práva, jakož i v rámci úvah *de lege ferenda*.

Při teoretickém uchopení této závažné právní problematiky bude samozřejmě nutné se vypořádat s existujícími závěry doktríny, a to civilistické i ústavněprávní, a zasadit je do kontextu právě nového soukromého práva, přičemž pokud jde o zásady soukromého práva v kontextu nového občanského zákoníku, neexistuje doposud žádná komplexní monografie. Je tak nutné vycházet především z komentářové literatury k občanskému zákoníku⁸ a učebnic občanského práva v úvodních částech.⁹

Problematikou zásad obecně, jakož i zásad soukromého práva, se u nás i v zahraničí zabývala celá řada právních teoretiků. Zejména R. Alexy, J. M. Finnis,¹⁰ J. Hurdík,¹¹ V. Knapp,¹² R. Dworkin,¹³ J. Bogusak,¹⁴ L. Fuller,¹⁵ P. Höllander,¹⁶ Z. Kühn,¹⁷ A. Gerloch,¹⁸ J. Tryzna,¹⁹ J. Wintr,²⁰ jakož i řada dalších.

---

⁸ Např. MELZER, Filip., TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013.; ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek I. 1. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2014.; LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014.; KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019.

⁹ Např. DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.; HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.; TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2014.

¹⁰ FINNIS, John. *Natural law and natural rights*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2011.

¹¹ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

¹² Např. KNAPP, Viktor. *Co je dovoleno a co je zakázáno*. Právník, 1990.; KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995.

¹³ DWORKIN, Ronald. *Když se práva berou vážně*. Praha: OIKOYMENH, 2001.

¹⁴ BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999.

¹⁵ FULLER, Lon. *Morálka práva*. 2. opr. vyd. Praha: Oikoymenh, 1998.

¹⁶ Např. HÖLLANDER, Pavel. *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006.

¹⁷ KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002.

¹⁸ GERLOCH, Aleš., TRYZNA, Jan., WINTR, Jan. *Metody interpretace práce a právní jistota*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012.

¹⁹ TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010.

²⁰ WINTR, J. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Nakladatelství Karolinum, Praha, 2006.

Práce si neklade za cíl provést deskripci (či snad parafrázi) dosavadních závěrů právní vědy, ačkoliv jsem si vědom nutnosti podrobného studia a poměrování vlastních závěrů s těmito názory. Práce si klade za cíl vlastní autorské práce v této problematice vzhledem k novému kodexu soukromého práva i ve vazbě na normy ústavního práva, jakož i judikaturu jako takovou, ale také s tendencemi evropského soukromého práva.

V rámci disertační práce byly částečně převzaty texty z již několika publikovaných textů v souladu s tématem disertační práce, přičemž byla dodržena podmínka podle ust. čl. XI odst. 4 vyhlášky děkana FPR č. 49 D/2019 o uskutečňování doktorského studijního programu, tedy, že se nejedná o rozpracování těchto textů v rozsahu větším, než je 20 %.²¹

---

²¹ Konkrétně se jedná o VNENK, Vladislav. Překážky pro vstup pro oddlužení ve smyslu novely insolvenčního zákona účinné od 1.6.2019. In. DVOŘÁK, Tomáš (ed.) a kol. *Pocta prof. JUDr. Přemyslu Rabanovi, CSc., k 70. narozeninám*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2019.; VNENK, Vladislav. Zásada poctivosti a nepoctivý záměr v oddlužení. *Právní rozhledy*. 2017, č. 6, s. 198-202.; VNENK, Vladislav. Právo nezbytné cesty v ústavněprávních souvislostech. In. *Výmožitelnost práva v kontexte vývoje společnosti - právně, historické a politologické východiská a problémy aplikačnej praxe*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017.; VNENK, Vladislav. Test racionality v judikatuře Ústavního soudu České republiky. In. *Naděje právní vědy 2018: „Právní věda v praxi.“* 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018.

1. POJEM SOUKROMÉHO PRÁVA

Právní řád je jednotným uspořádaným systémem, jednotnou myšlenkovou stavbou, která se v kontinentální právní kultuře obvykle rozděluje v duchu teorie dualismu právního systému na právo veřejné a právo soukromé, na dva relativně svébytné podsystémy práva.²² Proto se následující text zabývá jen kontinentálním právním systémem, pro který je právní dualismus jedním z odlišujících znaků od právního systému angloamerického. Jelikož tématem předložené disertační práce jsou pouze toliko zásady soukromého práva, je nutné v úvodních kapitolách práce definovat mimo jiné pojem soukromého práva. Mají-li být metodologicky zásady soukromého práva totiž popsány s náležitou přesností, je důležité vymezit pojem soukromého práva, neboť v jaké podobě, a zda-li vůbec, bude akceptováno dělení práva na právo veřejné a právo soukromé, je určující pro působení zásad soukromého práva v daných právních vztazích, neboť zásady soukromého práva působí pouze tam, kde dané právní vztahy podléhají soukromoprávní regulaci.

Právní dualismus není umělou akademickou doktrínou, která není použitelná pro právní praxi, jedná se o vysoce praktický problém, neboť jak připomíná A. Bělohávek, pouze při přesném vymezení hranic mezi soukromým a veřejným právem jsme schopni interpretovat a aplikovat celou řadu institutů a prosazovat právo.²³ Rozdělení právního řádu na oblast soukromého a veřejného práva má tak vysoce praktického významu co do otázek metodologického přístupu nalézání práva, v otázce výkonu práva, příslušnosti rozhodujících orgánů a forem daného procesního řízení.²⁴ Právní věda i judikatura se problematiku právního dualismu snaží vyřešit pomocí formulování teorií rozdělení veřejného a soukromého práva, z nichž nejznámější jsou teorie zájmová, mocenská, organická, metody právní regulace a zvláštního práva, o kterých bude v obecnostech pojednáno níže.

Otázka právního dualismu nabyla znovu²⁵ na praktickém významu v souvislosti s nabytím účinnosti občanského zákoníku (OZ), který se ve svém

---

²² Právní dualismus však není vlastní pouze kontinentální právní kultuře. K tomu srov. např. SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení, Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 451 a násl.

²³ BĚLOHLÁVEK, J. Alexandr. *Rozhodčí řízení, orde public a trestní právo*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 29.

²⁴ SOBOTA, Emil. *Ideové základ občanského práva*. Praha: Orbis, 1936, s. 40.

²⁵ První zásadní diskuzi o právním dualismu přinesla reforma správního soudnictví účinná od 1. ledna 2003. Podrobněji např. MAZANEC, Michal. Rozhodování soukromoprávních věcí správními orgány. *Právní rozhledy*. 2003, č. 2/2003, s. 55 a násl.; ZÁHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 331 a násl.

prvním ustanovení výslovně přihlásil k respektování teorie právního dualismu a ve druhé větě prvního odstavce prvního ustanovení normoval pravidlo, že uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného. Ambicí této práce však není vlastním tvůrčím způsobem definovat a vymežit pojem soukromého práva a veřejného práva, z hlediska zásad soukromého práva je však nutné vysvětlit v základech právní dualismus, neboť jak bude podrobně vysvětleno, zásady soukromého práva jsou použitelné v případě, kdy daný právní vztah podléhá soukromoprávní regulaci. V opačném případě v poměrech veřejného práva budou naopak použitelné zásady veřejného práva a specifické zásady jednotlivých dílčích odvětví práva veřejného. Naopak limitům právního dualismu se budou vymykat obecné zásady právní, které jsou společné jak právu soukromému, tak právu veřejnému, a neplatí pro ně limitace právního dualismu, neboť obecné zásady právní platí a jsou použitelné jak v poměrech práva soukromého, tak v poměrech práva veřejného.

1.1 K teoriím dualismu soukromého a veřejného práva

Právní dualismus, tedy třídění práva na právo veřejné a právo soukromé má své kořeny již v římském právu, kdy se zrodila nejstarší známá teorie dělení těchto subsystémů práva.²⁶ Jedná se tedy o teorii zájmovou, která vychází ze slavného výroku Domitia Ulpiana, podle které se právo veřejné týká zájmů římského státu a právo soukromé užitku, individuálního zájmu, jednotlivce.²⁷ Přestože toto rozlišování veřejného a soukromého práva na základě **zájmové teorie** nebylo dostatečně přesné a bylo nahrazeno přesnějšími teoriemi, byla tato teorie vždy historickým základem ostatních mladších teorií.²⁸ Námitky proti uplatňování této

---

²⁶ Teorií právního dualismu je však mnohem více, než bude uvedeno v následujícím textu. J. Hoetzel ve Slovníku veřejného práva Československé uvádí, že bylo zaznamenáno více než 17 různých jednotlivých teorií rozlišování veřejného a soukromého práva, přičemž těchto 17 základních teorií neobsahuje jejich různé vzájemné kombinace a modifikace. K tomu srov. HOETZEL, Jiří. Dualismus právní. In. *Slovník veřejného práva československého. Svazek I.* Reprint původního vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2000, s. 493.

²⁷ Ulp. D. 1,1,1, 2.: *Huius studii duae sunt positiones, publicum et privatum. Publicum ius est quod ad statum rei romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem: sunt enim quaedam publice utilia, quaedam privatim. Publicum ius in sacris, in sacerdotibus, in magistratibus constitit. Privatum ius tripertitum est: collectum etenim est ex naturalibus praeceptis aut gentium aut civilibus.* Blíže srov. SKŘEJPEK, Michal. Elasticita hranic mezi ius publicum a ius privatum v římském právu. In. *Veřejné právo a právo soukromé. Aktuální tendence a výzvy veřejnoprávní úpravy plynoucí z problematiky právního dualismu.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014.

²⁸ ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 1.* 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 41.

teorie směřují především k nemožnosti konkretizace pojmů jakými je například veřejný zájem, obecné blaho nebo veřejného úkolu, ale též je tato teorie považována za problematickou z toho důvodu, že určitou obecnou prospěšnost (veřejný zájem) sledují i ty právní normy, které se primárně soustředí na zájem individuální.^{29 30} Praktické užití této zájmové teorie je tak aktuálně spíše podpůrné a pomocné.³¹ Zastáncem zájmové teorie v rámci prvorepublikové právní vědy byl například E. Sobota, který s námitkou problematičnosti identifikace soukromého a veřejného zájmu vypořádal tak, že nelze hovořit izolovaně o výlučnosti veřejného zájmu v právní normě veřejného práva, protože samozřejmě i veřejnoprávní normy chrání zájmy jednotlivce, nicméně tyto soukromé zájmy jednotlivce chrání pouze nepřímo, neboť primát zájmu je veřejný a naopak. Jako příklad uvádí právní odvětví rodinného práva, které je primárně určeno právním vztahům mezi jednotlivci a primárně jsou chráněny zájmy soukromé, implicitně rodinné právo chrání nepřímo i zájem veřejný, protože pokud by došlo hromadnému závažnému porušování těchto norem soukromého práva, mělo by to důsledek pro společnost jako celek, nepřímo je tak chráněn zájem veřejný.³²

Teorie mocenská vychází z různého postavení subjektů v právním vztahu, přičemž pro právo veřejné je podle této teorie typické, že jeden subjekt může autoritativně jednostranně rozhodnout právními akty o právním postavení druhého, což je v případě soukromého práva vyloučeno, neboť postavení subjektů soukromého práva vychází z rovnosti těchto subjektů a ani jeden ze subjektů v poměrech soukromého práva nemůže o druhé autoritativně jednostranně rozhodovat.³³ Rozlišovacím (či definujícím) kritériem je tak pro mocenskou teorii povaha moci, přičemž tedy ve veřejném právu dochází k uplatňování veřejné moci a v právu soukromém moci soukromé. Veřejné právo tak podle mocenské teorie reguluje tzv. vertikální vztahy, ve kterých je jedna z osob v postavení nadřízenosti, vůči druhé osobě, která je ve vztahu podřízenosti vůči osobě první. S tím souvisí

---

²⁹ HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo. Obecná část*. 8. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 23.

³⁰ Dalšími problematickými pojmy mohou být pojmy obecného dobra, veřejných příčina nebo veřejné zřetele. J. Hoetzl k nedokonalostem zájmové teorie uvádí, že hlavním problémem této teorie je, že nedovede zcela uspokojivě vyložit samotné podstaty veřejného a soukromého práva a to zejména při výkladu pojmů veřejných subjektivních práv a povinností mezi jednotlivými jejich činiteli. K tomu podrobněji srov. HOETZEL, Jirí. Dualismus právní. In. *Slovník veřejného práva československého. Svazek I*. Reprint původního vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2000.

³¹ KOPECKÝ, Martin. *Správní právo. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 10.

³² SOBOTA, Emil. *Ideové základy občanského práva*. Praha: Orbis, 1936, s. 40 - 41.

³³ FISCHEROVÁ, Eliška. Vybrané případy vzájemného působení práva veřejného a práva soukromého v intencích občanského zákoníku. In. *Naděje právní vědy 2017: „Právní věda v praxi“*. První vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2017, s. 83.

nutnost vymezení pojmu *veřejná moc*, přičemž například Ústavní soud ČR charakterizuje veřejnou moc tak, že *veřejná moc je taková, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů. Subjekt, o jehož právech a povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není v rovném postavení s tímto orgánem a obsah rozhodnutí orgánu není dán na vůli subjektu. Hranice veřejné moci končí tam, kde začíná moc soukromá...*,³⁴ tato charakteristika provedená Ústavním soudem ČR je respektována i právní vědou jako přiléhavá.³⁵ Zajímavostí tohoto vymezení je, že je dáno s respektem k právnímu dualismu soukromého a veřejného práva, o čemž svědčí dikce posledního citovaného souvětí.

Opačná regulace je tedy v případě práva soukromého, které reguluje horizontální právní vztahy, tedy vztahy mezi sobě rovnými subjekty.³⁶ Mocenská teorie byla východiskem předchozí platné právní úpravy občanského zákoníku³⁷ a svůj základ v dané právní úpravě našla v ust. § 2 odst. 2 ObčZ 1964, podle kterého *v občanskoprávních vztazích mají účastníci rovné postavení*.³⁸ Nedostatky této mocenské teorie rozlišování soukromého a veřejného práva jsou spatřovány v tom, že i ve veřejném právu se lze setkat se vztahy založenými na rovnosti subjektů (např. veřejnoprávní smlouvy) a v soukromém se vztahy nerovnými (ochrana spotřebitele).³⁹ P. Lavický označuje hlavní problém mocenské teorie její jednoduchost, neboť podle P. Lavického je realita právního života mnohem složitější a nelze ji vtěsnat do vertikálních a horizontálních vztahů.⁴⁰ T. Sobek považuje mocenskou teorii za takovou teorii, která hrubě zjednodušuje rozmanitost právní reality a jako příklad uvádí již zmíněné veřejnoprávní smlouvy, ale také

---

³⁴ Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. II.ÚS 86/95 ze dne 23. 6. 1995.

³⁵ Např. KOPECKÝ, Martin. *Správní právo. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 10.

³⁶ SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení, Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 447.

³⁷ Tj. zák. č. 40/1964 Sb.

³⁸ K tomu shodně i judikatura Nejvyššího soudu a to např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.7.2011 se sp. zn. 33 Cdo 903/2010: *Občanský zákoník vychází z teoretického kritéria vymezení občanskoprávních vztahů, podle kterého v občanskoprávních vztazích žádný z jejich subjektů nevystupuje na rozdíl od vztahů veřejnoprávních v pozici nositele autoritativně vykonávané svrchované veřejné moci. V důsledku toho se jako ústřední princip ovládající oblast občanskoprávních vztahů prosazuje zásada rovného právního postavení jejich subjektů, tedy jak fyzických, tak právnických osob, včetně státu, který má v občanskoprávních vztazích postavení jako kterákoli jiná právnická osoba (srov. § 2 odst. 1, § 21 obč. zák.). Občanskoprávní vztahy jako obecné soukromoprávní vztahy jsou založeny na právní rovnosti účastníků, jejichž práva a povinnosti vznikají zásadně na základě projevů vůle vyplývajících z principu jejich autonomie vůle. Naproti tomu vztahy veřejnoprávní jsou založeny na právním postavení nerovném, kdy orgány veřejné moci rozhodují o právech a povinnostech subjektů autoritativně, tj. rozhodnutí těchto orgánů nejsou na vůli subjektů závislá.*

³⁹ HURDÍK, Jan a kol. *Občanského právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 35 - 36.

⁴⁰ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 7.

například institut žádosti o informaci, která je adresována orgánu veřejné moci, který v tomto není v pozici nadřízenosti, ale naopak povinným subjektem poskytnout žádanou informaci.⁴¹ K. Havlíček hájí institut veřejnoprávních smluv jako projev moderního pojetí tzv. *nevrchnostenské části veřejného práva*, které tvoří veřejnoprávní normy, které upravují veřejnoprávní vztahy nesouvisející s výkonem veřejné moci s jistým specifickým typem právní rovnosti, která je však odlišná od rovnosti v soukromoprávních vztazích. Z tohoto důvodu podle K. Havlíčka jsou i veřejnoprávní smlouvy schopné obstát jako veřejnoprávní institut podle mocenské teorie právního dualismu.⁴²

Teorie organická má za své rozlišovací kritérium skutečnost, zda alespoň jeden ze subjektů právního vztahu se stal subjektem právního vztahu z důvodu jeho funkce nebo členství ve veřejném svazu⁴³ (stát, obec či právnická osoba veřejného charakteru) při výkonu mocenských pravomocí anebo v souvislosti s nimi,⁴⁴ poté se jedná o právo veřejné.⁴⁵ Prvorepubliková judikatura⁴⁶ vymezovala veřejné a soukromé právo tak, že *pro povahu poměru, zda je poměrem soukromoprávním či veřejnoprávním, rozhoduje, zda v daném případě vystupují jednotlivci na jedné a veřejnoprávní svaz na druhé straně na rovné půdě zákona jako rovnoprávné subjekty právních poměrů, pro něž nepřichází v úvahu příslušnost jednotlivce k veřejnoprávnímu svazu, či zda jedná se o právní vztah jednotlivce k tomuto svazu*. P. Lavický jako příklad organické teorie uvádí situaci, kdy Česká advokátní komora uloží advokátovi sankci za kárné provinění, kdy v takovémto případě jde o vztah v poměru veřejného práva, neboť veřejnoprávní korporace (Česká advokátní komora) vystupuje v tomto právním vztahu z pozice veřejného svazu a advokát z pozice člena tohoto svazu. Uzavře-li však advokát s Českou advokátní komorou kupní

---

⁴¹ SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení, Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 447.

⁴² HAVLÍČEK, Karel. Nový dualismus práva. In. *Veřejné a soukromé právo (správní a trestní aspekty)*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2017, s. 12 - 13.

⁴³ Podle současné terminologie je přesnějším označením veřejnoprávní korporace. K tomu srov. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 7.

⁴⁴ ELIÁŠ, Karel., ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde Praha a.s., 2001, s. 13.

⁴⁵ ŠVESTKA, Jiří., DVORÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 41 - 42.

⁴⁶ Vážný 271. Cit. převzata z ROUČEK, František., SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998, s. 79.

smlouvu, bude se jednat o právní vztah v režimu soukromého práva, neboť v tomto případě není charakter České advokátní komory jako veřejného svazu rozhodný.⁴⁷

K organické teorii se přiklání současný občanský zákoník.⁴⁸ Soukromé právo je tak podle této teorie takové právo, kdy stranami právního vztahu jsou vždy osoby soukromého práva a osoba veřejného práva stojí nad osobami soukromého práva jako nestranný arbitr. Veřejné právo je pak takové právo, kdy v právním vztahu jedna ze zúčastněných stran osoba veřejného práva, která je však také arbitrem.⁴⁹ Problémem organické teorie je, že je ve své podstatě tautologická, protože sice máme vymezení soukromého a veřejného práva pomocí příslušnosti k veřejnému svazu, ale co je veřejným svazem už organická teorie nevynechává.⁵⁰

Další teorií je **teorie zvláštního práva**, která má jako předmět své klasifikace objektivní právo (právní normy). Podle této teorie náleží veřejnému právu ty právní normy, které se vztahují ke státu nebo jinému nositeli veřejné moci a které se na ně obracejí výlučně pro tu skutečnost, těmito nositeli veřejné moci jsou.⁵¹ Jinými slovy řečeno, normy veřejného práva stanovují práva nebo povinnosti výhradně nositelům veřejné moci a normy práva soukromého jsou adresovány komukoliv.⁵² T. Sobek vysvětluje teorii zvláštního práva na příkladu žádosti o stavební povolení. Podle stavebního zákona může být vydáno stavební povolení pouze stavebním úřadem na základě podané žádosti stavebníka, přičemž pouze stavební úřad může vyhovět této žádosti.⁵³ Za zakladatele teorie zvláštního práva se považuje H. J. Wolff.⁵⁴

Organickou teorii v kombinaci s teorií subordinační preferuje J. Dvořák a J. Švestka. Tato organická teorie kombinovaná s teorií subordinační rozlišuje veřejné a soukromé právo tak, že v soukromém právu žádná z osob při soukromoprávním styku nevystupuje vůči druhé osobě jako subjekt svrchované veřejné moci, která reprezentuje veřejný zájem, přičemž tedy žádná z osob v

---

⁴⁷ LAVICKÝ, Petr. In. HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr., TELEČ, Ivo. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Ochrana osobnosti*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 13.

⁴⁸ HURDÍK, Jan a kol. *Občanského právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 36.

⁴⁹ SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení, Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 447.

⁵⁰ HAVLÍČEK, Karel. Nový dualismus práva. In. *Veřejné a soukromé právo (správní a trestní aspekty)*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2017, s. 15 - 16.

⁵¹ MELZER, Filip., TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, 33 - 34.

⁵² LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 8.

⁵³ SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení, Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 449 - 450.

⁵⁴ KOPECKÝ, Martin. *Správní právo. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 11.

soukromoprávním styku nemůže autoritativně jednostranně vnutit straně druhé svoji vůli či ji určovat její právní postavení.⁵⁵

Teorii metody právní regulace preferuje z právní vědy J. Macur,⁵⁶ J. Hurdík a M. Selucká⁵⁷ a z praxe například zvláštní senát podle zákona o řešení některých kompetenčních sporů, přičemž ten ji vymezil tak, že *metodou právní úpravy se zde rozumí specifický způsob právního regulování, vyjadřující povahu a míru působení jednotlivých účastníků právního vztahu na vznik a rozvíjení tohoto vztahu, resp. vyjadřující povahu a míru účasti subjektů právního vztahu na formování jeho obsahu. Tato teorie vychází z teze, že právní vztahy představují funkční vazby mezi různými objektivními zájmy existujícími ve struktuře zájmu. Právní vztahy tyto zájmy integrují a umožňují jejich interakci, přičemž dochází k interakci a integraci objektivních zájmů různého druhu a významu. Výrazem povahy těchto funkčních spojení v rámci vnitřní struktury právního vztahu je potom metoda právní regulace. Nelze jednoznačně říci, že by povaha účasti jednotlivých subjektů na vzniku a rozvíjení právního vztahu a formování jeho obsahu byla buď absolutně stejná, nebo maximálně rozdílná, k čemuž tenduje teorie mocenská. Totéž platí i o míře této účasti, tedy o míře autonomie vůle (dispoziční autonomie) účastníků právního vztahu. Základní dělení na vztahy rovnosti a vztahy subordinace je tedy zjednodušující a představuje pravidlo, z něhož nalezneme v moderním právu četné výjimky.*⁵⁸ Z hlediska přístupu ke zkoumání právních principů je tato teorie zřejmě co do odlišení soukromého a veřejného práva nejpřesnější, neboť umožňuje využít filosofický základ soukromého práva, kterým je svoboda jednotlivce, ale také samotnou podstatu fungování práva veřejného, kterou je organizace a výkon veřejné moci.⁵⁹ Pro určení metody právní regulace je rozhodující účel této regulace a její obsah, resp. objekt. J. Boguszak⁶⁰ uvádí příklad 3 kritérií, podle kterých lze rozlišit, zda se v daném případě jedná o veřejnoprávní regulaci, nebo naopak

---

⁵⁵ DVOŘÁK, Jan., ŠVETSKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 32.; PELIKÁNOVÁ, Irena., PELIKÁN, Robert. § 1. In: ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář*. Svazek 1. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014.; zřejmě též ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 27-28.

⁵⁶ MACUR, Josef. *Občanské právo procesní v systému práva*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1975.

⁵⁷ HURDÍK, Jan., SELUCKÁ, Markéta. Hrozí smrt soukromého práva? *Právník*. 2019, č. 1/2019, s. 18 – 31.

⁵⁸ Podrobněji srov. Usnesení zvláštního senátu ze dne 26. 1. 2005 se sp. zn. Konf 79/2004.

⁵⁹ HURDÍK, Jan., SELUCKÁ, Markéta. Hrozí smrt soukromého práva? *Právník*. 2019, č. 1/2019, s. 18 – 31.

⁶⁰ BOGUSZAK, Jiří.; ČAPEK, Jiří.; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2001, s. 94 a násl.

regulaci soukromoprávní. (1.) Právní vztahy založené na základě norem soukromého práva se vyznačují širokou (dispoziční) mírou uvážení, naproti tomu právní vztahy založené na základě práva veřejného se vyznačují zásadně kogentními právními normami. Nelze v takovém případě vůbec uvažovat o nějaké dispozici na základě autonomie vůle subjektů dotvářet si v prostoru osobní autonomie, svobody, právní vztahy v rámci volnosti dispozitivních právních norem.

(2.) Za soukromoprávní metodu právní regulace lze považovat situaci, pokud právní normy váží změnu, vznik nebo zánik právních vztahů na právní úkony soukromoprávní povahy, tj. v dnešní terminologii soukromého práva na právní jednání. Tato právní jednání (právní úkony v režimu soukromého práva) totiž vyvolávají právní účinky v závislosti na vůli druhého subjektu, ve kterém je v režimu rovnosti, a není jim propůjčen tzv. předpoklad správnosti. To ostatně uvádí i první ustanovení občanského zákoníku v prvním dílu, oddíl první, hlava V, který se týká právního jednání. Podle ust. § 545 OZ tak právní jednání (tj. právní úkon v režimu soukromého práva a pod jeho regulací) vyvolává právní následky, které jsou vyjádřeny v daném právním jednání, dále právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí stran a jejich zavedené praxe. Definicí právního jednání občanský zákoník nepodává, přičemž s ohledem na znění důvodové zprávy tak činí zcela záměrně⁶¹ na rozdíl od ust. § 34 ObčZ 1964, podle kterého právní úkon byl definován jako *projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují*. Naproti tomu právní vztahy v režimu veřejného práva zanikají, mění se nebo vznikají právním aktem veřejné moci s předpokladem jejich správnosti a nezávisle na vůli adresáta veřejnoprávního rozhodnutí. Subjekty vykonávající veřejnou moc tedy mohou autoritativně a jednostranně rozhodovat o určitých věcech a zasáhnout při tom do práv nebo povinností adresátů těchto rozhodnutí v režimu veřejnoprávní regulace, tato svá rozhodnutí následně uskutečňovat i proti vůli zmíněných adresátů veřejnoprávního rozhodnutí a činit i jiné další související úkony, které je povinnost strpět. Subjekty dále jsou například některými činnostmi vázány na předpoklad vydání povolení, bez něhož není možné vykonávat zvolenou činnost.⁶² Taktéž sem patří konstituování práv přímo ze zákona (ex lege) normativním aktem, nebo prostřednictvím individuálních aktů aplikace práva orgány veřejné moci.

---

⁶¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 250.

⁶² HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo. Obecná část*. 8. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 79 a násl.

(3.) Třetím rozdílem mezi soukromoprávní a veřejnoprávní právní regulací tkví v tzv. zárukách. V režimu soukromého práva se jedná o sankce, z nichž vznikají závazky přímo v důsledku protiprávního jednání nebo protiprávního stavu. Záruky v režimu veřejného práva se realizují aktem konstitutivní povahy a pokud jde o sankce, ty na rozdíl od sankcí v režimu soukromého práva, které lze vyjádřit ekvivalentem k dané újmě, nejsou sankce v režimu veřejného práva v takovémto ekvivalentu ke způsobené újmě vyjádřitelné.⁶³ Z nejnovějších publikací na tuto tematiku lze zmínit monografii P. Ondřejka *Koncepce práva jako systému*, ve které se přiklání k metodě právní regulace, přestože se k rozdělování práva na právo veřejné a právo soukromé staví částečně rezervovaně. V návaznosti na Andráse Jakaba má za to, že rozlišování systému práva na právo veřejné a právo soukromé je především historickým důsledkem tradice, která byla převzata od předcházejících generací právníků při studiu práva, přičemž i tito právníci tuto historickou tradici převzali sami od svých učitelů.⁶⁴

Podle K. Eliáše lze nejnázem definovat soukromého práva tak, že se jedná o to právo, které není právem veřejným.⁶⁵ Pojem soukromého práva je první částí monografie *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, přičemž ve své práci, společně s M. Zuklínovou, se postupně vypořádává se všemi teoriemi odlišení soukromého práva a práva veřejného. Ulpianova zájmová teorie, podle které se soukromé a veřejné právo pozná podle toho, nač je účelem zákona kladen hlavní důraz, zda na zájem individua nebo na zájem širšího kolektivu, je podle K. Eliáše nepřesná v tom, že jak právo soukromé, tak právo veřejné, se stanovuje zároveň v zájmu jednotlivce i státu. Takovouto výhradu k zájmové teorii má i E. Svoboda, který zastává názor, že i ve výhradně veřejnoprávní úpravě nalezneme i zájem jednotlivce, a naopak, že i ve výhradně soukromoprávních vztazích je dán jistý veřejný kolektivní zájem⁶⁶ Přestože ani mocenská teorie, preferovaná Ústavním soudem ČR, ani organická teorie podle K. Eliáše neposkytují zcela spolehlivé vodítko, je spolehlivějším východiskem pro odlišení soukromého a veřejného práva teorie organická, kterou K. Eliáš definuje takto: *Vystupuje-li totiž někdo v určitém právním poměru z pozice veřejného svazu (organismus nadaného mocenskými pravomocemi a při jejich výkonu nebo v souvislosti s nimi), anebo z*

⁶³ BOGUSZAK, Jiří.; ČAPEK, Jiří.; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2001, s. 94 a násl.

⁶⁴ ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 172.

⁶⁵ ELIÁŠ, Karel., ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde Praha a.s., 2001, s. 12.

⁶⁶ SVOBODA, Emil. *Ideové základy občanského práva*. Praha: Vesmír, 1936, s. 40 - 41.

*pozice jeho funkcionáře či člena ve vztahu k tomuto svazu, jde o vztah veřejnoprávní - pokud nikoli, pak se jedná o soukromoprávní vztah.*⁶⁷ Takovéto vymezení v rámci organické teorie podle K. Eliáše umožní vzít na vědomí řadu vztahů založených veřejným právem, při nichž subjekt, jako reprezentace veřejné entity, není v nadřazeném (nadřízeném) postavení vůči jinému subjektu. Jako příklad uvádí kupní smlouvu, která bude uzavřena mezi státem a občanem státu, která bude podléhat režimu soukromého práva, a smlouvu o služebním poměru mezi státem a státním zástupcem, která má bezpochyby veřejnoprávní charakter.⁶⁸

V judikatuře Ústavního soudu ČR je aktuálně preferována především teorie mocenská,⁶⁹ přičemž Ústavní soud ČR vymezil,⁷⁰ že *za právo veřejné považuje soud tu oblast práva, v níž jsou vztahy založené na nerovnosti zúčastněných subjektů, k soukromému právu patří vztahy založené na rovnosti. Veřejná moc je taková, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů. Subjekt, o jehož právech a povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není v rovném postavení s tímto orgánem a obsah rozhodnutí orgánu není dán na vůli subjektu. Hranice veřejné moci končí tam, kde začíná moc soukromá.* Preference mocenské teorie však podle V. Sládečka není nijak překvapivá,⁷¹ neboť Ústavní soud ČR navázal na judikaturu Ústavního soudu České a Slovenské Federativní republiky v otázkách definice veřejné moci.⁷² V otázkách právního dualismu pak V. Sládeček odkazuje na dva zásadní nálezy Ústavního soudu ČR a to na Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 229/98 ze dne 10. 11. 1998, který se týkal nemožnosti započtení vzájemných pohledávek při placení daní a poplatků a ve kterém Ústavní soud ČR stanovil, že v daném případě *proto nemohlo dojít k započtení pohledávek, neboť*

---

⁶⁷ ELIÁŠ, Karel., ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde Praha a.s., 2001, s. 12.

⁶⁸ ELIÁŠ, Karel., ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde Praha a.s., 2001, s. 13.

⁶⁹ K tomu podrobněji srov. SLÁDEČEK, Vladimír. Dualismus práva v rozhodnutích Ústavního soudu. In. *Veřejné právo a právo soukromé. Aktuální tendence a výzvy veřejnoprávní úpravy plynoucí z problematiky právního dualismu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. Souhlasně též K. Eliáš, k tomu srov. ELIÁŠ, Karel., ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde Praha a.s., 2001, s. 12.

⁷⁰ Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. II.ÚS 86/95 ze dne 23. 6. 1995.

⁷¹ SLÁDEČEK, Vladimír. Dualismus práva v rozhodnutích Ústavního soudu. In. *Veřejné právo a právo soukromé. Aktuální tendence a výzvy veřejnoprávní úpravy plynoucí z problematiky právního dualismu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, s. 49 - 50.

⁷² K tomu srov. Usnesení Ústavního soudu České a Slovenské Federativní republiky se sp. zn. I. ÚS 191/92 ze dne 9. 6. 1992, zveřejněno pod č. 3/1992 ve Sbírce usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR. *Veřejnou mocou je také moc, ktorá autoritativne rozhoduje o právach a povinnostiach subjektov, či už priamo, alebo sprostredkovane. Subjekt, o ktorého právach alebo povinnostiach rozhoduje orgán verejnej moci, nie je v rovnoprávnom postavení s týmto orgánom a obsah rozhodnutia tohto orgánu nezávisí od vôle subjektu.*

pohledávka stěžovatele vůči obci měla charakter soukromoprávní a vyměřené místní poplatky byly založeny na předpisech práva veřejného a na Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 41/98 ze dne 1. 12. 1998, ve které Ústavní soud ČR uzavřel, že v moderní společnosti se nezřídka prolínají prvky veřejného a soukromého práva tak, že nelze zcela jednoznačně veškerou činnost té či oné instituce označit pouze za veřejnoprávní nebo pouze za soukromoprávní. Lze si představit, že určitá instituce podle povahy konkrétní činnosti může v určitých vztazích vystupovat jako soukromoprávní, v jiných jako veřejnoprávní subjekt. Je proto třeba vážit, o jaký druh konkrétní činnosti té které instituce se jedná... Státní mocí disponuje sám stát a zabezpečuje ji prostřednictvím svého zvláštního aparátu. Tzv. zbývající veřejná moc je v příslušném rozsahu svěřena subjektům nestátního charakteru ke správě veřejných záležitostí, je od státní moci v jistém smyslu odvozena a nemůže s ní být v rozporu. S veřejnou mocí přitom souvisí neoddělitelně nerovnost v postavení subjektů ve vztazích touto mocí ovládaných. Jak však V. Sládeček poznamenává, problematika dualismu veřejného a soukromého práva by měla být především ponechána zvláštnímu senátu zřízeného podle zák. č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, případně správnímu soudnictví,⁷³ s čímž částečně souhlasí i sám Ústavní soud ČR.⁷⁴ Ve smyslu citovaného zákona o rozhodování některých kompetenčních sporů se postupuje mimo jiné v případech kompetenčního sporu, který vznikne mezi soudy v občanském soudním řízení a soudy ve správním soudnictví, přičemž především půjde o spor mezi tím, kdo bude poskytovat ochranu subjektivním právům, o kterých rozhodl správní orgán. Tam, kde rozhodoval správní orgán o soukromých subjektivních právech, bude dané řízení spadat pod ustanovení části páté OSŘ, naproti tomu tam, kde rozhodoval správní orgán o veřejných subjektivních právech, bude se postupovat podle řízení ve smyslu soudního řádu správního. Ve smyslu ust. § 244 OSŘ je příslušný civilní soud za předpokladu, že nabylo právní moci

---

⁷³ SLÁDEČEK, Vladimír. Dualismus práva v rozhodnutích Ústavního soudu. In. *Veřejné právo a právo soukromé. Aktuální tendence a výzvy veřejnoprávní úpravy plynoucí z problematiky právního dualismu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, s. 58.

⁷⁴ Srov. Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV. ÚS 349/03 ze dne 26.02.2004. *Ústavní soud by překračoval svoji kompetenci, pokud by si osvojoval rozhodovat o rozdělení agendy správního soudnictví podle veřejnoprávní a soukromoprávní povahy vztahů, které jsou předmětem sporů. Je věcí obecné justice nalézat hranici mezi množinou veřejnoprávních a soukromoprávních vztahů. Rozhraničení veřejného a soukromého práva je záležitostí práva jednoduchého, nikoli základních lidských práv, ať už hmotných (právo na majetek podle čl. 11, právo k výsledkům tvůrčí duševní činnosti podle čl. 34 či další práva), nebo procesních (právo na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 a dalších Listiny základních práv a svobod). Ta mohou být stejně dobře ochráněna nebo opomíjena jednou i druhou větví současného českého správního soudnictví, přičemž justiční charakter rozhodujících orgánů pochyby nevyvolává.*

rozhodnutí správního orgánu podle zvláštního zákona o sporu nebo o jiné právní věci, která vyplývá ze vztahů soukromého práva, naproti tomu podle ust. § 4 odst. 1 písm. a) SŘS rozhodují soudy v rámci správního soudnictví mj. žalobách proti rozhodnutím správního orgánu, pokud byly vydány v oblasti veřejné správy. Jak připomíná R. Zahradníková, je takovýchto případech nutné zkoumat, zda daný právní vztah lze považovat za soukromoprávní nebo veřejnoprávní, přičemž takovéto určení, zda správní orgán rozhodl v poměrech soukromého nebo veřejného práva je velmi obtížné, neboť se jedná právě o řešení otázek v rámci právního dualismu, a to tím spíše, že po roce 1948 došlo k likvidaci správního soudnictví a taky byly tyto otázky ze strany právní vědy i praxe opomíjeny.⁷⁵

V judikatuře tohoto zvláštního senátu podle zákona o rozhodování některých kompetenčních sporů lze však vysledovat nejednotnost v přístupu k řešení problematiky právního dualismu.⁷⁶ V rámci kompetenčního sporu rozhodnutého zvláštním senátem pod sp. zn. Konf 120/2003, kdy zvláštní senát rozhodoval rozhodnout o žalobě proti rozhodnutí o přechodu vlastnických práv podle ustanovení § 9 odst. 6 o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech, použil zvláštní senát teorii zájmovou.⁷⁷ Mocenskou teorii, jakož i metodu právní regulace, použil zvláštní senát při kompetenčním sporu v případě pravomoci k přezkumu rozhodnutí správního orgánu o zřízení věcného břemene nebo o vyvlastnění pod sp. zn. Konf 81/2004.⁷⁸ Naproti tomu ve věci rozhodnuté pod sp. zn. Konf 79/2004, ve kterém se znovu rozhodovalo o pravomoci soudu v případě přezkumu rozhodnutí správního orgánu o zřízení věcného břemene nebo o

---

⁷⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 334.

⁷⁶ Podrobněji k problematice řešení kompetenčních sporů řešených zvláštním senátem podle zákona o rozhodování některých kompetenčních sporů podrobněji srov. FISCHEROVÁ, Eliška. Kompetenční spory rozhodované zvláštním senátem. In. *Sborník vítězných prací česko-slovenské soutěže SVOČ (Praha, září 2016)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2017, s. 440 a násl.

⁷⁷ V daném případě se především nabízí použití zájmové teorie. Její podstata spočívá v tom, že veřejné právo chrání zájmy veřejné, zatímco soukromé právo zájmy soukromé, přičemž veřejným zájmům se přikládá vyšší hodnota (větší "právní cennost") než zájmům soukromým (srov. H. J.: *Dualismus právní*, in: *Slovník veřejného práva československého, svazek I., s. 493 a násl.*). Účel pozemkových úprav je vymezen přímo v zákoně, konkrétně v § 2 zákona č. 284/1991 Sb. Podle tohoto ustanovení pozemkovými úpravami se uspořádávají vlastnická práva k pozemkům a s nimi související věcná břemena, pozemky se jimi prostorově a funkčně upravují nebo dělí a zabezpečuje se jimi přístupnost pozemků a vyrovnání jejich hranic. Současně se jimi vytvářejí podmínky k racionálnímu hospodaření, k ochraně a zúrodnění půdního fondu, zvelebení krajiny a zvýšení její ekologické stability. Veřejný zájem na provedení pozemkových úprav (v případě potřeby) je tedy jasně vyjádřen již v tomto zákonném ustanovení, zejména pak ve větě druhé.

⁷⁸ K posouzení soukromoprávního či veřejnoprávního charakteru samotného výroku o vyvlastnění či o zřízení věcného břemene se nabízejí různé teorie. Použití mocenské teorie vede k závěru o veřejnoprávní povaze tohoto institutu: stát, jednající stavebním úřadem jakožto svou organizační složkou, jako nositel veřejné moci jednostranně a autoritativně rozhoduje o vyvlastnění nebo o zřízení věcného břemene.

vyvlastnění se přiklonil zvláštní senát pouze k metodě právní regulace. V tomto případě odmítl zvláštní senát jak teorii zájmovou, zejména pro její nejmenší spolehlivost, byť je tato teorie nejjednodušší, avšak stejně tak teorii mocenskou, a to z toho důvodu, že i ve veřejném právu lze například v případě veřejnoprávních smluv shledat rovné postavení, a naopak v případě spotřebitelských smluv v režimu soukromého práva faktickou nerovnost smluvních stran.

Právní věda i právní praxe, zejména tedy rozhodovací činnost soudů, jsou však v zásadě zajedno v tom, že hranice mezi oblastí soukromého a veřejného práva jsou neostré a že nejsou oddělené “čínskou zdí”, přičemž v rámci prolínání soukromého a veřejného práva jsou pak tyto vzájemné kontakty v daných institucích označovány jako případy⁷⁹ publicizace soukromého práva a privatizace práva veřejného.⁸⁰ Jako příklad lze uvést užití právních pojmů ve veřejném a v soukromém právu, existence meziodvětvových právních institutů nebo nutnou veřejnoprávní regulaci soukromoprávních činností.⁸¹ Příkladem může být ust. § 29 správního řádu,⁸² který upravuje procesní způsobilost účastníků ve správním řízení, přičemž podle předmětného ustanovení má každý účastník správního řízení procesní způsobilost v tom rozsahu, v jakém mu občanský zákoník (tedy právo soukromé) přiznává svéprávnost. Dalším příkladem může být ust. § 170 správního řádu, podle kterého se na veřejnoprávní smlouvy použijí přiměřeně ustanovení občanského zákoníku, nevylučuje-li to povaha a účel veřejnoprávních smluv s výjimkou ustanovení o neplatnosti a relativní neúčinnosti právních jednání, s výjimkou ustanovení od odstoupení od smlouvy a odstupném, s výjimkou ustanovení o změně v osobě dlužníka nebo věřitele, nejde-li o procesní nástupnictví, a ustanovení o postoupení smlouvy, poukázce a započtení.⁸³

Jsou však i tací autoři, kteří nesouhlasí se samotným pojetím duality. P. R. Verkuil dokonce problematiku duality práva označuje tak,⁸⁴ že pokud má být právo

---

⁷⁹ HÁLOVÁ, Miroslava. Veřejnoprávní regulace soukromoprávních činností a uplatňování soukromého práva. In. *Aktuální tendence a výzvy veřejnoprávní úpravy plynoucí z problematiky právního dualismu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, s. 59 - 61.

⁸⁰ HÁLOVÁ, Miroslava. Veřejnoprávní regulace soukromoprávních činností a uplatňování soukromého práva. In. *Aktuální tendence a výzvy veřejnoprávní úpravy plynoucí z problematiky právního dualismu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, s. 59 - 61.

⁸¹ ŠULÁKOVÁ, Martina. K aplikaci § 1 odst. 1 věty druhé ObčZ. *Právní rozhledy*. 2016, č. 18/2016, s. 634.

⁸² Tj. zák. č. 500/2004 Sb.

⁸³ Podrobněji srov. VEDRAL, Josef. Některé případy používání soukromoprávních institutů ve veřejném právu. *Správní právo*. 2011, č. 1 - 2/2011, s. 27 a násl.

⁸⁴ *If the law is a jealous mistress, then the public-private distinction is like a dysfunctional spouse – you can't live with it and you can't live without it*. VERKUIL, P. R. *Outsourcing Sovereignty: Why Privatization of Government Functions Threatens Democracy and What We Can Do about It*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 78.

žárlivou milenkou, poté je rozlišování soukromého a veřejného práva jako dysfunkční manželka, tedy něco, s čím je nesnesitelné žít, ale přesto se jedná o něco, bez čeho se žít nedá. Navazuje tím na výrok H. Kelsena, že právní dualismus rozdělování soukromého a veřejného práva je zbytečnou kategorií pro obecnou systematizaci práva jako takového.⁸⁵ Námitky proti existenci právního dualismu v konkrétnostech spočívají v tom, že oddělení soukromého a veřejného práva má spočívat v dnes již zastaralé představě o rozdílu mezi státem, který působí na právní vztahy především vrchnostensky, a občanskou společností. Druhou skupinou námitek tvoří argumentace, že nemá smysl doktrinní pojmové oddělení soukromého a veřejného práva, a že na právní otázky a problémy by mělo být nahlíženo jednotně.⁸⁶ Právní dualismus odmítala též právní věda založená na komunistické⁸⁷ a nacistické právní ideologii.⁸⁸

Teorii metody právní regulace považují, pokud jde o téma disertační práce, za nejzdařilejší právě s ohledem na její pojetí ve vztahu právě k zásadám soukromého práva. Zásady soukromého práva platí tedy pouze tam, kde daný právní vztah podléhá soukromoprávní regulaci. Základem teorie právní regulace je svoboda jednotlivce, na ní navázaná zásada autonomie vůle subjektů soukromého práva, která předpokládá širokou dispoziční právní úpravu, přičemž vznik právních vztahů je vázán na úkony (jednání) soukromoprávního charakteru, které nemohou autoritativně určit jinému práva či zavazovat k povinnostem, přičemž těmto úkonům není propůjčena presumpce správnosti. Právní vztahy jsou tedy založené na svobodné vůli jednotlivce. V rámci práce bude tedy vycházet teorie metody právní regulace, pokud nebude výslovně uvedeno jinak.

---

⁸⁵ *The distinction is useless as a common foundation for a general systematization of law.* KELSEN, Hans. *General Theory of Law and State*. Cambridge: Harvard University Press, 1945, s. 207.

⁸⁶ HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo*. Obecná část. 8. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 21 - 22.

⁸⁷ S výjimkami a to např. MACUR, Josef. *Občanské právo procesní v systému práva*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1975.

⁸⁸ Nacistická právní filosofie, a tedy i nacistické právo, byla vázána na prospěch celku, proto nebyl důvod k rozlišování veřejného a soukromého práva v rámci právního dualismu, neboť vše bylo podle této doktríny právo veřejné. K tomu podrobněji např. KNAPP, Viktor. *Problém nacistické právní filosofie*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1947, s. 179 a násl.

1.2 K pojetí dualismu ve smyslu ust. § 1 odst. 1 občanského zákoníku

Diskuze v českém právním prostředí o problematice dualismu soukromého a veřejného práva znovu nabyla na dynamice v souvislosti s přípravou i účinností “nového” občanského zákoníku (OZ).⁸⁹ Občanský zákoník totiž problematice dualismu věnoval již první odstavec prvního ustanovení, podle kterého *Ustanovení právního řádu upravující vzájemná práva a povinnosti osob vytvářejí ve svém souhrnu soukromé právo. Uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného*, přičemž tomuto ustanovení je též věnována značná část důvodové zprávy k tomuto novému kodexu soukromého práva. Důvodová zpráva k předmětnému ustanovení výslovně prohlašuje, že smyslem daného ustanovení není definice soukromého práva. Pojem soukromého práva a jeho vymezení je tak podle důvodové zprávy k občanskému zákoníku úkolem především právní vědy a judikatury. Přestože tedy důvodová zpráva k občanskému zákoníku prohlašuje, že není ambicí zákona definovat (vymezit) pojem soukromého práva, ve své důvodové zprávě se se přihlašuje výslovně k definici organické. Ostatně preference organické teorie byla K. Eliášem výslovně deklarována již v základních východiscích pro přípravu nového kodexu soukromého práva, jak bylo popsáno výše.⁹⁰ Ust. § 1 odst. 1 věta první občanského zákoníku je důležitým ustanovením, přestože není vymezením pojmu soukromého práva. Smyslem první věta je explicitní přihlášení se občanského zákoníku k právnímu dualismu a prohlašuje občanský zákoník za obecný základní kodex soukromého práva.

Polemika nad smyslem předmětného ustanovení započala již po zveřejnění osnovy k občanskému zákoníku a neustala ani po nabytí účinnosti občanského zákoníku, přičemž připravovaná velká první novela občanského zákoníku z pera Ministerstva spravedlnosti pod vedením R. Pelikána⁹¹ navrhovala dokonce předmětnou druhou větu ust. § 1 odst. 1 občanského zákoníku zcela vypustit.⁹² Podle důvodové zprávy k pracovní verzi velké novely občanského zákoníku je věta

---

⁸⁹ Tj. zák. č. 89/2012 Sb.

⁹⁰ ELIÁŠ, Karel., ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde Praha a.s., 2001, s. 13.

⁹¹ Tj. Pracovní verze návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, tzv. velká novela NOZ, dostupné na www.justice.cz.

⁹² Tato velká novela občanského zákoníku se však nedostala ani do řádného legislativního procesu, přičemž byla velmi kritizována ze strany právní vědy, že se jednak jedná o novelu občanského zákoníku značně aktivistickou a ve své podstatě a ve svém rozsahu se tak jedná v podstatě o nový občanský zákoník. K tomu např. DVOŘÁK, Tomáš. Aktuální otázky soukromého práva. In. *Naděje právní vědy 2017: „Právní věda v praxi“*. První vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2017, s. 8 a násl.

druhá § 1 odst. 1 ustanovením, které zakotvuje zcela nevhodné pravidlo, jež vede k neřešitelným situacím, přičemž dané pravidlo má podle důvodové zprávy zpochybňovat současné moderní tendence o širším prolínání soukromého a veřejného práva. Jako příklad uvádí sousedský spor, ve kterém bude jedné ze stran uložena povinnost odstranit strom ve smyslu ust. § 1017 OZ, přičemž pokud bude chtít povinný tuto povinnost splnit a zažádá o povolení kácení dřevin podle práva veřejného (tj. podle zákona o ochraně přírody a krajiny), čemuž nebude příslušným správním orgánem vyhověno, bude se muset povinný rozhodnout, zda-li má porušit veřejné právo a předmětný strom pokácet, anebo zda-li má porušit povinnost vyplývající z práva soukromého a daný strom nepokácet. K. Eliáš však k tomuto případu uvádí, že v daném případě se nejedná o příklad, který by mohl snad demonstrovat vadnost daného ustanovení, neboť v daném případě nejde o vadu práva, ale případně pouze o vadu jeho výkladu a uplatňování. Správným řešením nastíněného případu by mělo být takové, že v dané věci bude nutné provést poměření soukromý zájem souseda, který má zájem na pokecání daného stromu, který například může svým kořenovým systémem narušit stavbu domu, a na straně druhé zájem veřejný na zachování daného stromu s ohledem na jeho vzácnost, vzrůst a krajínovotvorný význam. Pokud v daném případě převáží zájem veřejný, nemůže být rozumný důvod k pokácení stromu z důvodu soukromého zájmu.⁹³

Předmětný návrh obhajoval vyškrtnutí předmětné věty druhé ust. § 1 odst. 1 občanského zákoníku též zahraničními právními úpravami. Návrh se vymezuje proti tvrzení důvodové zprávy k občanskému zákoníku, že obdobné pravidlo má i ABGB, ZGB a Code civil, přičemž důvodová zpráva k předmětnému návrhu toto tvrzení vyvrací s tím, že pouze Code civil má sice ve svém čl. 7 ustanovení,⁹⁴ které obsahuje obdobu pravidla věty druhé ust. § 1 odst. 1 občanského zákoníku, toto pravidlo se však týká pouze toliko tzv. politických zákonů. Důvodová zpráva k velké novela z pera R. Pelikána však dodává, že zrušením předmětného ustanovení nebude popřen právní dualismus v českém právu. R. Pelikán a I. Pelikánová v komentáři k předmětnému ustanovení občanského zákoníku uzavírají, že jakkoliv izolovat právo soukromé od práva veřejného je pokusem, který odporuje modernímu vývoji společnosti, ve kterém naopak dochází k provázání a prostoupení obou sfér práva. Druhou větu ust. § 1 odst. 1 občanského

---

⁹³ ELIÁŠ, Karel. K justifikaci pravidla o nezávislosti uplatňování soukromého práva na uplatňování práva veřejného. *Právník*. 2014, č. 11/2014, s. 1021 - 1022.

⁹⁴ L'exercice des droits civils est indépendant de l'exercice des droits politiques, lesquels s'acquièrent et se conservent conformément aux lois constitutionnelles et électorales.

zákoníku bude tak podle I. Pelikánové a R. Pelikána chápat spíše jako *pouhou nenormativní proklamaci spíše zdánlivého principu*.⁹⁵

Ke kritickým názorům a zcela odsuzujícím výtkám tohoto pojetí dualismu se pravidelně vyjadřovali autoři občanského zákoníku, z nichž nejsilnějším obhájcem daného ustanovení byl pochopitelně K. Eliáš. Ve své zásadní stati k obhajobě zakotvení a znění daného ustanovení. Podle K. Eliáše je předmětnou druhou větou ust. § 1 odst. 1 občanského zákoníku zejména výslovné přihlášení se nového soukromého práva k dualitě práva a tudíž vymezení se proti doktríně jednotnosti socialistického práva, má jít tedy především o změnu myšlení a myšlenkové koncepce nového soukromého práva. Podle K. Eliáše je smysl předmětného ustanovení takový, že soukromé právo (tedy ta ustanovení právního řádu upravující vzájemná práva a povinnosti osob)⁹⁶ je nutné interpretovat a aplikovat nezávisle na ustanoveních práva veřejného, přičemž nejsou podle daného pravidla vyloučeny nutné důvody, pro které bude nutné se od tohoto daného pravidla odchýlit.⁹⁷ Prioritou v rámci právního řádu má však právo soukromé před právem veřejným. Nebude-li to tedy stanoveno výslovně, nelze klást uplatňování soukromého práva překážku ze strany práva veřejného.⁹⁸ S ohledem na uvedené pravidlo nebude tedy již dále použitelná judikatura Nejvyššího soudu ČR a to například pokud jde o nutnost splnění obligatorní podmínky vydání kolaudačního rozhodnutí k platnosti smlouvy o nájmu bytu.⁹⁹ Na druhou stranu však je nadále použitelná judikatura, která se zabývá neplatností právního jednání pro rozpor s veřejným právem, pokud veřejnoprávní norma, která je právním jednáním v režimu soukromého práva porušena, předpokládá dopad do platnosti právního jednání. Použitelnost této judikatury lze demonstrovat například na rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 6.2.2019 s č.j. 26 Co 3/2019-114, kterým Krajský soud v Praze posoudil jako platné takové právní jednání (kupní smlouvu), ve kterém si účastníci sjednali část kupní ceny mimo kupní smlouvu (souvisejícím právním

---

⁹⁵ PELIKÁNOVÁ, Irena., PELIKÁN, Robert. § 1. In: ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek 1.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁹⁶ Ust. § 1 odst. 1 věta první občanského zákoníku.

⁹⁷ ELIÁŠ, Karel. K justifikaci pravidla o nezávislosti uplatňování soukromého práva na uplatňování práva veřejného. *Právník*. 2014, č. 11/2014, s. 1007 - 1009.

⁹⁸ Výslovné pravidlo lze shledat např. v ust. § 1027 Občanského zákoníku, podle kterého na návrh souseda může soud uložit vlastníkovu pozemku povinnost pozemek oplotit, přičemž to může učinit až po zjištění stanoviska stavebního úřadu.

⁹⁹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 26 Cdo 3824/2008 ze dne 17.12.2009; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 26 Cdo 2152/2000 ze dne 29. 5. 2001. Podle zmíněných rozhodnutí platilo, že *pojmovým znakem bytu jako předmětu občanskoprávních vztahů ve smyslu § 118 odst. 2 obč. zák. je účelové určení místnosti, které byt tvoří, k trvalému bydlení, dané pravomocným kolaudačním rozhodnutím stavebního úřadu.*

jednáním) a to za účelem částečnému vyhnutí se daňové povinnosti za převod nemovité věci ve smyslu zákonného opatření Senátu č. 340/2013 Sb. Navázal tak na judikaturu Nejvyššího soudu ČR, která se vytvořila za doby účinnosti předchozího občanského zákoníku (ObčZ 1964), a to konkrétně na Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.9.2013 se sp. zn. 23 Cdo 3427/2011. V tomto rozhodnutí Nejvyšší soud ČR uzavřel, že není neplatná taková kupní smlouva, která je v rozporu se zák. č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti, tedy pro nadlimitní hotovostní platbu. Svůj právní závěr Nejvyšší soud ČR opřel o myšlenku, že účelem zákona o omezení plateb v hotovosti je omezení daňových úniků, optimalizace a racionalizace peněžního hotovostního oběhu, nikoliv že tento zákon, jeho smysl a účel, žádá, aby dané právní jednání v režimu soukromého práva bylo neplatné, neboť zákon předpokládá uložení veřejnoprávních sankcí.

B. Havel vycházel při obraně navrhovaného znění ze dvou základních tezí. První tezí B. Havla je, že právo je jen jedno, že se jedná o jediný holistický systém. Druhou tezí je podle B. Havla nespornost tvrzení, že dualismus práva soukromého a práva veřejného, i přes určitou subtilnost vzájemných hranic, faktem, který až na výjimky právní vědy i judikatura uznává, přičemž tento faktický stav nemusí nic vypovídat o správnosti této teorie, přičemž je nutné neopomenout skutečnost, že soukromé a veřejné právo mají odlišné počátky, cíle a důvody své existence, což má svůj základ i v samotném ústavním pořádku, neboť soukromé právo má svůj základ v ústavním imperativu legální licence ve smyslu čl. 2 odst. 4 Ústavy,¹⁰⁰ kdežto právo veřejné v tzv. enumarativnosti veřejnoprávních pretenzí ve smyslu ust. čl. 2 odst. 3 Ústavy.¹⁰¹ Důvodem zakotvení předmětného pravidla, že *uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného* má zásadního významu, má-li si soukromé právo zachovat svoji metodologickou svébytnost, neboť soukromé právo by nemělo zohledňovat model tvorby a právní interpretace veřejného práva, neboť jen za takovéto situace bude soukromého práva aplikačně nezávislé, přičemž nastolené pravidlo platí samozřejmě i opačně, tedy, že i veřejné právo je ve svém uplatňování nezávislé na uplatňování práva soukromého. Cílem předmětného ustanovení má tak být snaha o navrácení soukromému právu

---

¹⁰⁰ Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

¹⁰¹ Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.

jeho podstaty, jedná se tak o ustanovení, kterým má dojít k reprivatizaci dosavadního hospodářsko-právního pojetí.¹⁰²

Smyslem předmětného ustanovení věty druhé ust. § 1 odst. 1 občanského zákoníku je tedy výslovné přihlášení občanského zákoníku k respektování právního dualismu, nejedná se o ustanovení, které by snad mělo být chápáno jako dogmatické lpění na přísném oddělení soukromého a veřejného práva,¹⁰³ ostatně takovýto výklad by nebyl v souladu s judikaturou Ústavního soudu ČR, který ve svém známém nálezu,¹⁰⁴ vyhlášeném ještě před účinností občanského zákoníku, deklaroval, že *v současné době není soukromé a veřejné právo odděleno "čínskou zdí". Právní řád České republiky je sice založen na dualismu veřejného a soukromého práva. Toto rozlišování na dvě velké oblasti práva vycházející z klasického římského práva nelze však pojímat dogmaticky.* Veřejnoprávní předpisy tak nadále mohou samozřejmě využívat pojmosloví,¹⁰⁵ které má svůj původ v soukromém právu, a to například pojem ručení, promlčecí, prekluze nebo zástavního práva.¹⁰⁶ Nepůjde však využívat takové pojmosloví, jehož použití by vedlo v každém v subsystému práva k odlišným výsledkům. Jako příklad lze uvést Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.1.2002 se sp. zn. 26 Cdo 400/2000, podle kterého je při posouzení otázky, zda je soubor místností (popřípadě jednotlivá obytná místnost) bytem, nutné vycházet z předpisů veřejného práva (stavebněprávních předpisů) a že tedy předmětem nájemní smlouvy může být pouze toliko takový prostor, který je rozhodnutím stavebního úřadu určen k trvalému bydlení. Takovýto pojetí je však v režimu soukromého práva podle Občanského zákoníku nutné označit za překonané, neboť ve smyslu ust. § 2236 Občanského zákoníku rozhoduje o tomto faktický stav daného souboru místností. Citované

---

¹⁰² HAVEL, Bohumil. Zlomky o vztahu soukromého a veřejného práva. In. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 171 - 179.

¹⁰³ K tomu odlišně srov. HULEŠ, Jan. K prvnímu výročí účinnosti nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2015, č.6/2015, s. 210 a násl.

¹⁰⁴ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS 26/08 ze dne 7. 4. 2009.

¹⁰⁵ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 16.

¹⁰⁶ Což ostatně potvrzuje i judikatura Ústavního soudu ČR. Např. Nález Ústavního soudu České republiky se sp. zn. I.ÚS 531/05 ze dne 6. 2. 2007: *Ačkoli daňové předpisy zcela jistě náleží k právu veřejnému, nelze mít za to, že mezi právem veřejným a soukromým je nepřekonatelná mez a že předpisy práva veřejného jsou aplikovatelné zcela bez ohledu na právo soukromé. Právo soukromé a právo veřejné jsou dvě pouze relativně oddělené části jednotného právního řádu. Relativnost jejich oddělení spočívá v tom, že primárně směřují k ochraně odlišných zájmů. Veřejné právo směřuje primárně k ochraně zájmů veřejných a soukromé právo primárně k ochraně zájmu jednotlivců. To však neznamená, že právo soukromé nemůže odkazovat či navazovat na některé pojmy práva veřejného nebo tyto pojmy recipovat a vice versa. Odkazuje-li proto veřejné právo na pojem práva soukromého, je povinností příslušného orgánu, který je činný na poli práva veřejného, interpretovat a aplikovat i tyto soukromoprávní pojmy.*

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR je tak s ohledem na ust. § 1 odst. 1 ve spojení s ust. § 2236 Občanského zákoníku nadále nepoužitelné.¹⁰⁷ Ostatně neostrost hranic mezi soukromým a veřejným právem není myšlenkou nijak převratně novou, neboť již například v prvorepublikové právní vědě v poměrech zájmové teorie bylo na onu neostrost hranic poukazováno a v zásadě byla nemožnost pevných hranic oddělující soukromé a veřejné právo v podstatně logicky podporována.¹⁰⁸

Jako příklad z veřejného práva lze uvést možnost omezení volebního práva rozhodnutím o omezení svéprávnosti.¹⁰⁹ Ve smyslu ust. § 2 písm. b) zák. č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky je jednou z překážek výkonu volebního práva omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva. E. Fischerová ve své stati mapovala judičiální praxi, která přistupovala, někdy poněkud rozpačitě, k tomuto institutu, ve kterém dochází k soukromoprávnímu omezení svéprávnosti jedince s možným zásahem do volebního práva, jako typického veřejného subjektivního práva, který má svůj základ zejm. v čl. 21 Listiny základních práv a svobod. První skupinou rozhodnutí byl rozsudek Okresní soudu v Rokycanech ze dne 17. srpna 2016, č. j. 3 P 47/89-89, potvrzený rozsudkem odvolacího soudu - Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 2. 2016 se sp. zn. 64 Co 6/2016, který byl následně potvrzen dovolacím soudem v rámci rozsudku Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 836/2017 ze dne 28.11.2017. Podle těchto rozhodnutí došlo k omezení svéprávnosti fyzické osoby dobu tří let od právní moci rozsudku ve svéprávnosti tak, že *není schopna samostatného právního jednání s výjimkou jednání v běžných záležitostech každodenního života a dále se omezuje ve svéprávnosti k výkonu volebního práva* s tím, že takovéto omezení je ústavněkonformní a slouží k ochraně veřejného zájmu, kterým je řádný průběh demokratických voleb. Objevovaly se však i názory opačné, které byly založeny právě na tezi nemožnosti ovlivňování soukromého a veřejného práva, zejména pak K. Čuhelová v komentáři v Občanském zákoníku od nakladatelství C.H.Beck, podle které *není možné člověka omezit ve volebním právu, petičním, shromažďovacím a sdružovacím právu*.¹¹⁰ Následně občanskoprávní a obchodní

---

¹⁰⁷ K tomu shodně např. BEZOUŠKA, Petr a kol. *Soudní judikatura ve světle nového občanského zákoníku: komentovaný rejstřík judikatury a její použití po rekodifikaci*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 1.

¹⁰⁸ K tomu srov. SOBOTA, Emil. *Ideové základy občanského práva*. Praha: Orbis, 1936, s. 40.

¹⁰⁹ Podrobněji k této problematice i s historickými souvislostmi zejm. FISCHEROVÁ, Eliška. Omezení svéprávnosti a volební právo In. *Proměny ústavy a evropského práva*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 167-178.

¹¹⁰ ČUHELOVÁ, Kateřina. In. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 - 654)*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 298.

kolegium Nejvyššího soudu ČR vydalo dne 15. února 2017 pod sp. zn. Cpjn 23/2016 stanovisko, že v řízení o omezení svéprávnosti je soud oprávněn rozhodnout i o tom, zda se posuzovaná osoba omezuje ve svéprávnosti k výkonu volebního práva. Omezit posuzovanou osobu ve svéprávnosti k výkonu volebního práva lze jen výrokem soudního rozhodnutí (výslovně).^{111 112}

Dalším příkladem může být výkon vlastnického práva obcí, ke kterému se vyjádřil Ústavní soud ČR ve svém nálezu ze dne 18. června 2019 pod sp. zn. Pl. ÚS 25/15.¹¹³ V tomto nálezu Ústavní soud ČR přezkoumával návrh na zrušení ust. § 10 odst. 4 písm. b) zák. č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění účinném do 30.12.2015, podle kterého *příslušný silniční správní úřad si před vydáním povolení o připojení sousední nemovitosti k dálnici, silnici nebo k místní komunikaci, o úpravě takového připojení nebo o jeho zrušení vyžádá předchozí souhlas vlastníka dotčené pozemní komunikace, a jedná-li se o dálnici nebo rychlostní silnici též předchozí souhlas Ministerstva vnitra, v ostatních případech předchozí souhlas příslušného orgánu Policie České republiky*. Podle napadaného ustanovení obec vyjadřovala svůj přechodí souhlas s připojením sousední nemovitosti k místní komunikaci, přičemž se v daném případě jednalo o použití institutu, který svou povahou náleží do soukromého práva, pro vztah, který je svou povahou veřejnoprávní. Přestože obec, jako korporace veřejného práva, vykonává své vlastnické právo při udílení předmětného souhlasu s připojením sousední nemovitosti k místní komunikaci, nelze postavení obce při výkonu vlastnického práva ztotožňovat s postavením jednotlivce, neboť tak činí při plnění veřejných úkolů a nedisponuje skutečnou autonomií vůle i přesto, že vystupuje jako účastník soukromoprávního vztahu, který je regulován předpisy soukromého práva.

Z hlediska zásad soukromého práva je však rozdělení právního systému na právo veřejné a právo soukromého v rámci pravidel právního dualismu nanejvýš podstatné, neboť při uplatňování zásad soukromého práva je toto uplatňování skutečně nezávislé na právu veřejném a zásadách práva veřejného. Vliv může mít veřejné právo jen prostřednictvím nepřímého horizontálního účinku základních práv do soukromoprávních vztahů, případně prostřednictvím působení obecných právních zásad, pro které neplatí limitace právního dualismu, budou-li tyto zásady normativně zakotveny v ústavním pořádku. Pokud v rámci prostupnosti veřejného

---

¹¹¹ Podrobněji srov. Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.2.2017 pod sp. zn. Cpjn 23/2016.

¹¹² Podrobněji k problematice: FISCHEROVÁ, Eliška. Omezení svéprávnosti a volební právo In. *Proměny ústavy a evropského práva*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 167 -178.

¹¹³ Podrobněji srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 6. 2019 se sp. zn. Pl. ÚS 25/15.

a soukromého práva vstoupí do sféry soukromého práva veřejnoprávní prvek, mimo v předchozím souvětí zmíněné pravidlo, bude se na tento veřejnoprávní prvek při použití v právu soukromém nazírat optikou zásad soukromého práva. To je příklad i výše zmíněného případu obce, která nedisponuje autonomií vůle i když se použije v rámci práva veřejného soukromoprávní institut.

1.3 K systematice soukromého práva

V systematice soukromého práva lze soukromé právo dále členit na jednotlivá právní odvětví soukromého práva, přičemž metodologicky lze za samostatné právní odvětví v režimu soukromého práva považovat takové odvětví práva podle samostatnosti předmětu jeho právní regulace, pokud tvoří samostatný systém svých zásad, pokud je schopné formulovat obecnou část své právní úpravy a je funkčně navázána na ostatní odvětví soukromého práva.¹¹⁴

Jednotlivá právní odvětví, která se na základě právního dualismu řadí do soukromého práva, nemají vzájemně rovnocenné postavení, přičemž v rámci systematiky soukromého práva je nutné odlišit tzv. obecné soukromé právo od zvláštních odvětví soukromého práva.¹¹⁵ Obecným soukromým právem je **občanské právo** a právě tak i zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník je obecným univerzálním soukromoprávním kodexem.¹¹⁶ Občanský zákoník jako obecný univerzální kodex soukromého práva je tak *lex generalis* ke zvláštním předpisům soukromého práva, které budou mít ve výslovně upravených otázkách (nikoliv obecně jako právní předpis) aplikační přednost vzhledem dle *lex specialis derogat legi generali*. V konkrétně neupravených otázkách se tak subsidiárně použije obecné soukromé právo. Předmětem obecného soukromého práva jsou osobní práva, rodinná práva, práva majetková a povinnosti subjektivní povahy, které se vztahují na všechny osoby občanského práva, jakož i na veškeré občanskoprávní záležitosti, které se mezi nimi realizují.¹¹⁷

---

¹¹⁴ K tomu srov. HURDÍK, Jan., FIALA, Josef., HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Úvod do soukromého práva*. 2., rozš. a upr. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 35 a násl.

¹¹⁵ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 8 - 9.

¹¹⁶ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 42.; MELZER, Filip., TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, 27.

¹¹⁷ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 54 - 55.

Obchodní právo je dalším oborem patřícím do oblasti soukromého práva, přičemž hlavním předmětem právní úpravy obchodního práva je především právo obchodních korporací (obchodních společností a družstev), soutěžní právo, obchody (obchodní závazkové smlouvy), právo cenných papírů, právo insolvenční a právo průmyslového vlastnictví.¹¹⁸ Základním právním předpisem obchodního práva je pochopitelně občanský zákoník, jako kodex soukromého práva, na nějž navazují ostatní zákona spadající do oblasti obchodního práva. Právní úprava obchodních korporací je soustředěna v zák. č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), dalšími předpisy obchodního práva jsou zák. č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, zák. č. 104/2008 Sb., o nabídkách převzetí, zák. č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže, zák. č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících, zák. č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zák. č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový nebo zák. č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech a zákon č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), minimálně pokud jde o hmotněprávní část předmětného právního předpisu (insolvenčního práva).

Podle výše nastíněné metodologie členění zvláštních odvětví v systému soukromého práva lze s ohledem na nastíněná kritéria považovat obchodní právo i po proběhnuté rekodifikaci soukromého práva za svébytné a samostatné právní odvětví (subodvětví soukromého práva). Jak již bylo popsáno výše, předmětem právní úpravy obchodního práva je především právo obchodních korporací (obchodních společností a družstev), soutěžní právo, obchody (obchodní závazkové smlouvy), právo cenných papírů, právo insolvenční a právo průmyslového vlastnictví.¹¹⁹ Přestože obecná část obchodního práva je v rámci rekodifikace v občanském zákoníku, nadále fakticky tato obecná část existuje. Obchodní právo má též svůj relativně svébytný systém zásad (odvětvové zásady soukromého práva z hlediska systematiky), který samozřejmě navazuje na obecné zásady soukromého práva. Mezi charakterizující zásady obchodního práva lze zařadit například zásadu profesionality, zásadu poctivého obchodního styku nebo zásadu zákazu zneužití

---

¹¹⁸ ŠTENGLOVÁ, Ivana., DĚDIČ, Jan., TOMSA, Miloš a kol. *Základy obchodního práva. Vysokoškolská učebnice*. Praha: Leges, 2014, s. 27 - 29.; ROZEHNAL, Aleš a kol. *Obchodní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 25 - 26.

Historicky k pojmu obchodního práva např. RANDA, Antonín. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, s.r.o., 2008, s. 15 a násl.

¹¹⁹ ŠTENGLOVÁ, Ivana., DĚDIČ, Jan., TOMSA, Miloš a kol. *Základy obchodního práva. Vysokoškolská učebnice*. Praha: Leges, 2014, s. 27 - 29.; ROZEHNAL, Aleš a kol. *Obchodní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 25 - 26.

většinových a menšinových práv.¹²⁰ Pokud jde o insolvenční právo (insolvenční řízení)¹²¹ je obvykle zařazováno do kategorie práva veřejného, neboť vykazuje znaky samostatného druhu civilního procesu, přičemž se, zjednodušeně řečeno, jedná o kolektivní postup uspokojování pohledávek insolvenčního dlužníka v rámci soudního (insolvenčního) řízení.¹²² Z hlediska tematiky této práce je však nutné poznamenat, že některé z norem insolvenčního práva nemají veřejnoprávní povahu a proto je nutné na ně pohlížet optikou norem práva soukromého a to tedy včetně zásad soukromého práva. Z hlediska výše nastíněné typologie se však nejedná o zcela samostatné právní odvětví, které sice tvoří částečně samostatný systém svých zásad,¹²³ je funkčně navázána na ostatní odvětví soukromého práva, netvoří však svébytnou obecnou část, která by podle výše nastíněné typologie opravňovala označit insolvenční právo za samostatné¹²⁴ právní odvětví,¹²⁵ jedná se však o samostatný druh civilního procesu,¹²⁶ o čemž svědčí modifikovaná dělená subsidiarita OSŘ a ZŘS.¹²⁷ Jako příklad soukromoprávního ustanovení v rámci insolvenčního řízení lze uvést skutkovou podstatu tzv. nepoctivého záměru ve smyslu např. ust. § 395 insolvenčního zákona. Toto ustanovení lze označit jako ustanovení, které podléhá soukromoprávní regulaci, a tedy i regulaci zásad soukromého práva, přičemž toto ustanovení vychází primárně ze soukromoprávní zásady poctivosti. Jelikož však insolvenční řízení v již zmíněném ust. § 5 insolvenčního zákona koncentruje zásady ovládající insolvenční řízení, je nutné daná

---

¹²⁰ BEJČEK, Josef., HAJN, Petr., POKORNÁ, Jarmila a kol. *Obchodní právo: obecná část, soutěžní právo*. Praha: C.H.BECK, 2014, s. 46 – 48.

¹²¹ Insolvenční právo je pojem širší než pojem insolvenčního řízení, neboť vyjma té tzv. procesní integrální části insolvenčního práva ve smyslu insolvenčního soudního řízení, patří do kategorie insolvenčního práva též normy veřejnoprávní, například ve formě trestných činů v insolvenčním řízení, ale také normy hmotného soukromého práva. WINTEROVÁ, Alena., Macková, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 1. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 187.

¹²² ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 441. K tomu shodně např. RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 208.

¹²³ Zejm. ve smyslu ust. § 5 insolvenčního zákona. Tyto zásady koncentrované v ust. § 5 insolvenčního zákona však nejsou pro insolvenční řízení zcela vyčerpávající, neboť se v insolvenčním řízení uplatňují i další zásady civilního procesu, jako například zásada dispoziční, zásada přimosti nebo zásada jednotnosti řízení. WINTEROVÁ, Alena., Macková, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 1. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 202.

¹²⁴ V některých publikacích je dokonce toto odvětví civilního procesu označováno toliko jako insolvenční řízení, nikoliv jako insolvenční právo. K tomu srov. ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 441.

¹²⁵ K tomu srov. HURDÍK, Jan., FIALA, Josef., HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Úvod do soukromého práva*. 2., rozš. a upr. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 35 a násl.

¹²⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 441.

¹²⁷ WINTEROVÁ, Alena., Macková, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 1. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 187.

ustanovení insolvenčního zákona poměřovat jednak vzhledem k obecným zásadám soukromého práva, ale také vzhledem ke speciálním zásadám insolvenčního řízení.¹²⁸

Pracovní právo je odvětvím soukromého práva, které upravuje vztahy mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem při výkonu závislé práce.¹²⁹ Přestože vzhledem k ochrannářskému pojetí pracovního práva bývají občas pochybnosti o zařazení pracovního práva v rámci právního dualismu do práva soukromého, není možné s výjimkou právní úpravy zaměstnanosti pochybovat o tomto jeho zařazení.¹³⁰ Základním předpisem práva pracovního je pak zák. č. 262/2006 Sb., zákoník práce. Historicky však pracovní právo prošlo složitým vývojem, přičemž z hlediska tématiky disertační práce je nutné se zaměřit na vývoj vztahu občanského zákoníku a zákoníku práce. Při přijetí zmíněného zákoníku práce s účinností od 1.1.2007 byl vztah mezi ObčZ 1964 a zákoník práce takový, že byl vystavěn na principu delegace, tj. občanský zákoník mohl být v pracovněprávních vztazích použit pouze v případě výslovného odkazu v zákoníku práce. Základem předmětné delegace byl tehdejší § 4 zákoníku práce, podle kterého *občanský zákoník se na pracovněprávní vztahy podle tohoto zákona použije jen tehdy, jestliže to tento zákon výslovně stanoví*. Na toto obecné delegační pravidlo poté navazovala řada konkrétních ustanovení zákoníku práce, která stanovovala, jaké normy občanského zákoníku se uplatní v soukromoprávních vztazích.¹³¹ Podle principu delegace tak zákoník práce taxativně vypočítával¹³² ta ustanovení občanského zákoníku, která byla v pracovněprávních vztazích možno použít. Významným zásahem do koncepce zákoníku práce, včetně zmíněného delegačního principu, byl Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12.3.2008 se sp. zn. Pl. ÚS 83/06.¹³³ Tímto nálezem Ústavní soud ČR zrušil mj. zmíněné ustanovení § 4 zákoníku práce s odůvodněním, že *koncepce delegace občanského zákoníku zakládá právní nejistotu a nestabilitu (rozpor s čl. 1 odst. 1 Ústavy) a přináší značné aplikační problémy v důsledku neseznatelnosti a nejasnosti právních norem. Odporuje tak zásadě tzv. kvality práva a popírá i důvěru*

---

¹²⁸ K tomu srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.1.2019 se sp. zn. 29 NSČR 41/2017.

¹²⁹ HŮRKA, Petr a kol. *Pracovní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 19.

¹³⁰ HŮRKA, Petr a kol. *Pracovní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 19.

¹³¹ STRÁNSKÝ, Jaroslav a kolektiv. *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 15 - 16.

¹³² Srov. § 18 zákoníku práce ve znění účinném od 1.1.2007, podle kterého se právní úkony řídí § 34 až 39, § 40 odst. 3 až 5, § 41, 41a, 42a, 43, 43a, 43b, 43c, 44, 45, 48, 49, 49a, 50a, 50b a 51 občanského zákoníku. *Smlouva podle § 51 občanského zákoníku však nesmí odporovat obsahu nebo účelu tohoto zákona.*

¹³³ HŮRKA, Petr a kol. *Pracovní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 62.

v právo. Jako reakce na předmětný náleží Ústavního soudu ČR došlo k novelizaci zákoníku práce (zák. č. 365/2011 Sb.) s účinností od 1.1.2012, v rámci něhož bylo do zákoníku práce vloženo nové znění § 4 zákoníku práce s respektem k názoru Ústavního soudu ČR. Podle nového ust. § 4 zákoníku práce pracovněprávní vztahy se řídí tímto zákonem; nelze-li použít tento zákon, řídí se občanským zákoníkem, a to vždy v souladu se základními zásadami pracovněprávních vztahů. Toto nové znění vyjadřuje princip subsidiarity občanského zákoníku, tedy že zákoník práce je *lex specialis* s předností před obecným občanským zákoníkem, jako *lex generalis*.¹³⁴

Dalším samostatným právním odvětvím v režimu soukromého práva je **právo rodinné**. Rodinným právem se rozumí soubor právních norem, které upravují zejména právní stav příbuzných osob, jejich vzájemná práva a povinnosti, a též práva a povinnosti osob, které péči rodičů nahrazují a děti svěřených do jejich péče.¹³⁵ Rodinné právo tak upravuje především přirozené osobní vztahy, jejich soukromé záležitosti a majetkové stavy.¹³⁶

Posledním ze samostatných právních odvětvích z oblasti soukromého práva je **mezinárodní právo soukromé**. Mezinárodní právo soukromé představuje specifické právní odvětví soukromého práva, jehož předmětem je úprava soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem.¹³⁷ Jedná se tedy o dílčí odvětví soukromého práva, které je zaměřeno na regulaci soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem.¹³⁸

1.4 K systematika veřejného práva

Jelikož předmětem této práce jsou zásady soukromého práva, byla v rámci právního dualismu pozornost věnována především jednotlivým odvětvím soukromého práva. Proto následující část o systematice veřejného práva bude spíše stručnější, a to především s ohledem na komplexnost této kapitoly a na následující

---

¹³⁴ Podrobněji srov. např. STRÁNSKÝ, Jaroslav a kolektiv. *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014.; BEZOUŠKA, Petr. *Dlouho očekávaná novela zákoníku práce*. Právní rozhledy. 2011, č. 16/2011, s. 587-592.

¹³⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela., DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 21 a násl.

¹³⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003, s. 36.

¹³⁷ KÚČERA, Zdeňek., PAUKNEROVÁ, Monika., RŮŽIČKA, Květoslav a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vyd. Plzeň - Brno: Aleš Čeněk - Doplněk, 2015, s. 26 - 27.

¹³⁸ DVOŘÁK, Jan a kol. *Soukromé právo 21. století*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. XXV.

výklad o postavení práva ústavního. Pozornost bude však zaměřena na situace, kdy má dané odvětví veřejného práva v rámci dualismu práva důležitou návaznost na uplatňování práva soukromého, především se bude jednat o civilní proces. Z hlediska komplexnosti tématu to považují však za důležité, zejména vzhledem k teorii odvětvových zásad soukromého a veřejného práva, o které bude pojednáno v následující kapitole.

Tradičním odvětvím veřejného práva je **trestní právo**, které lze dále vnitřně rozdělit na trestní právo hmotné a trestní právo procesní. *Trestním právem hmotným* je takové odvětví veřejné práva, které stanovuje, co je trestným činem a jakou sankci lze za trestné činy uložit. Úkolem a účelem trestního práva hmotné je pak ochrana oprávněných zájmů fyzických a právnických osob, zájmů společnosti a ústavního zřízení České republiky.¹³⁹ Základním pramenem trestního práva hmotného je zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který je primárním pramenem trestního práva hmotného v oblasti trestního práva dospělých a podpurným pramenem trestního práva ve věcech právnických osob a mladistvých. Vedlejšími trestními zákony jsou pak zák. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a zák. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.¹⁴⁰ Trestním právem procesním je takové odvětví práva, které upravuje postupy orgánů činných v trestním řízení, směřující k prosazení norem trestního práva.¹⁴¹ Základním pramenem trestního práva procesního je zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ale také již zmíněné dva vedlejší trestní zákony a to zák. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a zák. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, neboť tyto zákony obsahují normy jak práva hmotného, tak práva procesního.

Do oblasti práva veřejného patří též samozřejmě **právo správní**. Správní právo bývá obvykle vymezováno jako *ta část právního řádu, která upravuje*

---

¹³⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 19 – 20. K tomu shodně srov. NOVOTNÝ, Oto., VANDUCHOVÁ, Marie., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 33 – 34.

¹⁴⁰ Dalšími zákony spadající do oblasti trestního práva hmotného jsou např. zák. č. 184/1964Sb., kterým se vylučuje promlčení trestního stíhání nejzávažnějších trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných činů proti lidskosti, spáchaných ve prospěch nebo ve službách okupantů; zák. č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci; zák. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Podrobněji srov. NOVOTNÝ, Oto., VANDUCHOVÁ, Marie., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 66 a násl.

¹⁴¹ ŠÁMAL, Pavel., MUSIL, Jan., KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2013, s. 5.

veřejnou správu.¹⁴² Správní právo se dále vnitřně člení na tzv. obecné správní právo, které zahrnuje obecné pojmy, právní instituty, principy a normy, jež jsou společné pro celé správní právo či pro jeho dílčí část, včetně správního řízení. Zvláštní část správního práva zahrnuje především hmotněprávní úpravu jednotlivých odvětví veřejné správy.¹⁴³

Občanské právo procesní je dalším samostatným odvětvím veřejného práva, které zpravidla poskytuje ochranu soukromoprávním vztahům, přičemž občanské právo procesní představuje souhrn právních norem, které upravují tzv. civilní proces, tj. postup soudů a účastníků v civilním soudním řízení a právní vztahy, které v důsledku tohoto řízení vznikají.¹⁴⁴ Oproti ostatním procesním odvětvím veřejného práva (tj. správní právo procesní a trestní právo procesní) je občanské právo procesní jedinečné v tom, že jeho úlohou je poskytovat ochranu právu soukromému, na rozdíl od správního a trestního procesu, které slouží právu veřejnému.¹⁴⁵ Prameny práva civilního procesu jsou zejména zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád a zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, prameny procesního civilního práva jsou také zák. č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, zák. č. 202/2012 Sb., o mediaci, zák. č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti. S výhradou výše uvedeného, je pak součástí civilního práva procesního procesní úprava insolvenčního řízení podle zák. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobu jeho řešení. V případě občanského práva procesního je však nutné se též vyjádřit k již několikrát zmíněné problematice pravidla nezávislosti uplatňování soukromého práva ve smyslu ust. § 1 odst. 1 věta druhá OZ.

P. Lavický v rámci předmětné nezávislosti uplatňování soukromého a veřejného práva upozorňuje, že řadu ustanovení občanského zákoníku (tedy soukromého práva) nelze aplikovat bez civilního práva procesního, a to zejména

---

¹⁴² HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo. Obecná část*. 8. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 15. M. Kopecký vymezuje správní právo tak, že se jedná o tu část právního řádu, která upravuje organizaci a činnost veřejné správy, včetně vztahů veřejné správy na straně jedné a fyzických a právnických osob jako adresátů působení veřejné správy na straně druhé. *Správní právo je právním odvětvím, tvořeným souhrnem veřejnoprávních norem upravujících organizaci a činnost veřejné správy*. K tomu srov. KOPECKÝ, Martin. *Správní právo. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 9 - 10.

¹⁴³ K tomu podrobněji srov. např. KOPECKÝ, Martin. *Správní právo. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019.

¹⁴⁴ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Linde, a.s., 2011, s. 42.; ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 25. S respektem ke koncepci, že civilní právo procesní v sobě obsahuje i základní pravidla organizace soudní moci. K tomu srov. WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 234 - 235.

¹⁴⁵ DVOŘÁK, Jan a kol. *Soukromé právo 21. století*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 377.

v případech, kdy soud rozhoduje konstitutivně na základě výslovného povolání občanským zákoníkem.¹⁴⁶ Jak již bylo uvedeno, ust. § 1 odst. 1 věta druhá občanského zákoníku nepředstavuje bezvýjimečné pravidlo o přísném oddělení soukromého a veřejného práva při jejich uplatňování. V případě vázanosti některých institutů občanského zákoníku na civilní právo procesní je v souladu s tímto pravidlem, neboť sám občanský zákoník takovéto výjimky ve svém textu stanovuje, přičemž je nutné si též uvědomit, že dikce ust. § 12 OZ přímo povolává k ochraně soukromých práv soud, respektive orgány veřejné moci.¹⁴⁷ Výjimky z pravidla ust. § 1 odst. 1 věta druhá občanského zákoníku stanovuje občanský zákoník na několika místech, a to například ve smyslu ust. § 980 OZ, které se týká smyslu veřejných seznamů v systému věcných práv anebo ust. § 1027 OZ, podle kterého lze v soudním řízení uložit povinnost oplotit pozemek až po zjištění stanoviska stavebního úřadu k tomuto oplocení.

1.5 K úloze a postavení práva ústavního

Jak známo, ústavní právo je takovým odvětvím práva, které se zabývá ústavou a které ústavu interpretuje, přičemž konkrétní předmět ústavního práva je vždy závislý na tom, co v daném právním systému rozumíme pod pojmem ústava.¹⁴⁸ ¹⁴⁹ Přestože tradičně bývá ústavní právo v rámci právního dualismu zařazováno do práva veřejného,¹⁵⁰ není to v rámci českého ústavního práva takto

---

¹⁴⁶ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 13 – 15.

¹⁴⁷ K tomu shodně srov. ELIÁŠ, Karel. K justifikaci pravidla o nezávislosti uplatňování soukromého práva na uplatňování práva veřejného. *Právník*. 2014, č. 11/2014, s. 1031. Vzájemná vázanost hmotného práva a práva procesního je samozřejmě přirozená jen ze samotné podstaty hmotného a procesního práva a toto vzájemné sepětí plyne z úkolů soudnictví jako takového. K tomu podrobněji srov. ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 25 – 28.

¹⁴⁸ PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda. 1. díl Obecná státověda*. Praha: Leges, 2014, s. 21.

¹⁴⁹ V případě České republiky chápeme pod pojmem “ústava” především výpočet ústavních zákonů ve smyslu čl. 112 odst. 1 Ústavy České republiky a ve smyslu tzv. konkursního nálezu též mezinárodní smlouvy o lidských právech, kterými je Česká republika vázána. K tomu podrobněji např. VNENK, V. Důsledky konkursního nálezu na rozhodovací činnost obecných soudů při aplikaci mezinárodních smluv o lidských právech. In. *Miesto, úloha a význam vnútroštátneho práva pri zabezpečovaní plnenia záväzkov vyplývajúcich z medzinárodného práva a európskeho práva*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018, s. 30 - 40.

¹⁵⁰ Např. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 68 – 69.; ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 43.; HARVÁNEK, Jaromír a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 432.; WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 14.; LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 14.

jednoduché, jednoznačné a samozřejmé, neboť normy českého ústavního pořádku obsahují jak normy typicky veřejnoprávní, tak normy typicky soukromoprávní, některá z ustanovení ústavy však obsahují ustanovení, které nelze zařadit do jednoho ze systémů práva v duchu teorie právního dualismu,¹⁵¹ neboť ústavní právo je východiskem pro právo soukromé i právo veřejné.¹⁵² Z tohoto důvodu je možné chápat ústavní právo jako svorník, který garantuje jednotnost a stejnorodost našeho právního řádu.¹⁵³ Nejen pro oblast soukromého práva má nezastupitelný význam existence liberálního státu a s tím související klíčový význam existence základních práv a svobod, která jsou garantována nejen na vnitrostátní,¹⁵⁴ ale i na mezinárodní úrovni.

Podle P. Holländera v návaznosti na R. Alexyho lze hovořit o konstitucionalizaci právního řádu, neboť vycházíme-li z předpokladu, že obecné principy právní jsou obsaženy v normách ústavního práva, lze označit ústavu jako zmocňovací základ a rámec pro jednoduché (obyčejné) právo, ale též jako obsahový střed celého právního systému. Přímá závaznost ústavy má tak podle P. Holländera dvojí rozměr: prvním rozměrem je bezprostřední závaznost ústavních norem v případě absence jednoduchého práva a rozměrem druhým je role nejdůležitějšího interpretačního východiska jednoduchého práva.¹⁵⁵ K tomu je nutné připomenout, že naše Ústava (resp. náš ústavní pořádek a tedy i samotný právní řád) není založena na hodnotové neutralitě¹⁵⁶ a normy ústavního pořádku v systematické právních norem zaujímají vrchol v hierarchii právního řádu.¹⁵⁷ Hodnotové založení naší ústavnosti je též zásadní pro systém právních zásad, tedy i zásad soukromého práva. J. Hurdík a P. Lavický k tomu připomínají, že ono hodnotové založení naší ústavnosti vylučuje bezduché uplatňování právního pozitivismu, které v duchu pozitivistického přesvědčení nehledá při interpretaci právních norem jejich

---

¹⁵¹ ELIÁŠ, Karel. K justifikaci pravidla o nezávislosti uplatňování soukromého práva na uplatňování práva veřejného. *Právník*. 2014, č. 11/2014, s. 1029 – 1030.

¹⁵² KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 29 - 30.

¹⁵³ ELIÁŠ, Karel. Veřejnoprávní souvislosti soukromého práva. *Správní právo*. 2011, č. 1 - 2/2011, s. 68 - 70.

¹⁵⁴ Především se jedná o Listinu základních práv a svobod.

¹⁵⁵ HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 214 a násl.

¹⁵⁶ K tomu srov. jeden ze zásadních náleží Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993: *Naše nová ústava není založena na hodnotové neutralitě, není jen pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje, vyjadřující základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti. Česká ústava akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově-materiálnímu smyslu, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří.*

¹⁵⁷ FOREJTOVÁ, Monika a kol. *Právní stát ve světle evropských hodnot a ústavních garancí demokracie v mezinárodní perspektivě*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 9.

skutečný smysl, ale pouze se striktně (nepřípustně formalisticky) drží psaného textu daného právního předpisu, přičemž též vede k přijetí jediného závěru, že součástí platného práva jsou i jeho zásady.¹⁵⁸

Pokud jde o konkrétní specifika východisek, K. Eliáš jako příklad konkrétních specifických východisek pro soukromé a veřejné právo uvádí čl. 32 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, podle kterého děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva, z čehož vyplývá, že děti narozené mimo manželství nemohou být diskriminovány ani v režimu práva soukromého (např. výživné), ani v právu veřejném (např. systém sociálního zabezpečení). K. Eliáš tak v návaznosti na A. Gerlocha¹⁵⁹ dovozuje, přičemž ke stejnému závěru se kloní i autor disertační práce, tedy že ústavní právo nelze zařazovat v rámci dualismu soukromého a veřejného práva, protože ústavní právo prozařuje celým právním řádem a ani případná přímá aplikace ústavních předpisů v právních vztazích nemůže nic změnit na závěru, že ústavní právo je jediným jednotícím prvkem právního řádu, přičemž ústavní právo jako takové je základem a zdrojem veškerého práva v České republice.¹⁶⁰ Právní dualismus je tak vyhrazen pouze tzv. jednoduchému právu a právo ústavní je tak právním odvětvím, které ve svých ústavních normách upravuje nejdůležitější společenské vztahy¹⁶¹ a představuje základ pro ostatní právní odvětví.¹⁶²

Nebude tak přiléhavá argumentace M. Kindla a A. Rozehnal, že ust. § 1 odst. 1 věta druhá OZ může být při důsledné interpretaci chápáno jako protiústavní, když normy ústavního pořádku upravují jak práva soukromoprávní, tak práva veřejnoprávní, a pokud by měla být aplikace daného ustanovení důsledná, byl by porušen princip nadřazenosti ústavních předpisů nad předpisy zákonnými, pokud by prostřednictvím důsledné aplikace st. § 1 odst. 1 věta druhé OZ bylo vyloučeno ústavní právo, jako právo veřejné, byla by aplikace daného ustanovení v rozporu s

---

¹⁵⁸ HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010, s. 15 - 16.

¹⁵⁹ GERLOCH, Aleš. Právo veřejné a právo soukromé. Tradice a současnost. In: *Sborník příspěvků z mezinárodní konference Public Administration '96. II. díl*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1996.

¹⁶⁰ PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda. 1. díl Obecná státověda*. Praha: Leges, 2014, s. 38.; shodně též HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva. 2. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 214 - 2015.

¹⁶¹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva. 7. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 128 - 129.

¹⁶² K tomu srov. např. HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva. 2. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 214 a následující. Ke vztahu ústavního a správního práva k tomu srov. např. K tomu srov. KOPECKÝ, Martin. *Správní právo. Obecná část. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 12 - 14.

ústavním pořádkem.¹⁶³ P. Lavický¹⁶⁴ výslovně zařazuje ústavní právo za součást práva veřejného, přestože současně připouští, že ústavní právo je východiskem pro všechna odvětví českého práva, tedy i pro právo soukromé.¹⁶⁵ Tímto prizmatem poté nahlíží na ust. § 1 odst. 1 větu druhou OZ¹⁶⁶ ve spojení s ust. § 2 odst. 1¹⁶⁷ OZ jako na nelogickou konstrukci, když občanský zákoník na straně jedné normuje pravidlo nezávislosti soukromého práva na právu veřejném a na straně druhé se v ust. § 2 odst. 1 OZ dovolává veřejného práva.

---

¹⁶³ KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš. *Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 49.

¹⁶⁴ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 14 - 15.

¹⁶⁵ Jako příkladný výčet uvádí vlastnictví, obchodní společnosti, rodinu, manželství a zaměstnání.

¹⁶⁶ Uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného.

¹⁶⁷ Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.

2. PRÁVNÍ PRINCIPY

2.1 Pojem právního principu a jeho pojmové vymezení

Každý společenský systém musí být vybudován na nějakém systému zásad, tedy představ, ideálů a idejí a právo není (a ani nemůže být) v tomto ohledu výjimkou.¹⁶⁸ V právním systému jsou ztělesněním těchto představ a idejí *právní principy*. Právní principy jsou obecné právní zásady, které představují univerzální regulativní ideje, od nichž se celý právní systém odvíjí.¹⁶⁹ Tyto regulativní ideje (myšlenky), od kterých se odvíjí právní systém (právní řád), se zaměřují na úpravu společenských vztahů pomocí právní regulace, přičemž tyto regulativní ideje jsou přímo nebo implicitně identifikovatelné v objektivním právu, a to obvykle jako právní pravidlo nebo zobecnění více právních pravidel daného právního odvětví, v případě obecných zásad právních též právního systému jako takového.¹⁷⁰ Nutno však dodat, že právní principy platí, jsou závazné a aplikovatelné, tedy součástí právního řádu, i v případě, i pokud v objektivním právu nejsou explicitně vyjádřené. Právní principy jsou totiž primárně nepsané, z čehož vyplývá zaujetí pro právní principy zejména nonpozitivistických směrů právního myšlení, a naopak jejich odmítání ze směrů čistě pozitivistických. Právní principy tak svoji platnost nemusí odvozovat od pozitivního práva, přesto však mohou být pozitivním právem výslovně uznány.¹⁷¹ Na právní zásady tak současně výslovně odkazuje občanský zákoník a to v rámci ust. § 2 odst. 1 a ust. § 3 odst. 1 nebo též obdobně ust. § 7 ABGB.

Tato právní pravidla přímo identifikovatelná (tj. zakotvená) v objektivním právu jsou tak normativním vyjádřením daných univerzálních regulativních idejí (zásad). Právní principy dále mají všeobecný a univerzální charakter, který umožňuje udržet jednotu, stabilitu a identitu právního řádu, a tedy i jednotlivých právních odvětví.¹⁷² Identita právního řádu (též identita daných dílčích právních odvětví) prostřednictvím jeho právních principů je založená na myšlence (metodologickém východisku) redukce, kterou v systematické právních zásad velmi

¹⁶⁸ FIALA, Josef., KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 43.

¹⁶⁹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 125.; GERLOCH, Aleš. Právní normy a právní principy. In. *Místo normativní teorie v soudobém právním myšlení. K odkazu Františka Weyra a Hanse Kelsena*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 114.

¹⁷⁰ V návaznosti na K. Witze, k tomu srov. WITZ, Karel a kol. *Československé pracovní právo. Učebnice*. Praha: Orbis, 1967, s. 66 - 68.

¹⁷¹ ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 132.

¹⁷² HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 33.

vhodně využil J. Wintr,¹⁷³ a která je správnou cestou při metodologickém uchopení právních zásad. Metoda redukce je založena na myšlence, že lze pomocí právních principů dostatečně charakterizovat dané právní odvětví a taktéž lze pomocí právních principů popsat základní myšlenky daného právního odvětví. Aby se však zabránilo určité hypertrofii právních zásad, je nutné identifikovat právě takové právní zásady, které představují identitu daného právního odvětví, která umožňují dané právní odvětví odlišit od jiného právního odvětví.

Existence právních principů v právním řádu vychází ze skutečnosti, že náš právní řád je postaven na hodnotovém (přirozenoprávním) základu, v poměrech materiálního právního státu jsou tak právní zásady pramenem práva s přirozenoprávní podstatou. Zdrojem zásad tedy není objektivní právo. Lze na tomto místě připomenout zásadní nález Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky (pléna) ze dne 26. listopadu 1992 sp. zn. Pl. ÚS 1/92, ve kterém Ústavní soud České a Slovenské Federativní Republiky připomenul, že *na rozdíl od totalitního systému, který byl založen na okamžitém účelu a nikdy nebyl vázán na právní zásady, tím méně zásady ústavněprávní, demokratický stát vychází ze zcela odlišných hodnot a kritérií.*¹⁷⁴ Obdobný postoj zaujal i Spolkový ústavní soud SRN ve věci Soraya (BVerf GE 34, 269 -293), že právo není identické se souhrnem psaných zákonů. Vůči pozitivním ustanovením státní moci může podle okolností existovat přírůstek na právu, jenž má své prameny v ústavněkonformním právním řádu jako významovém celku a vůči psanému zákonu (právní normě) je schopen působit jako korektiv.¹⁷⁵ Proto například učebnice z doby nesvobody od 50. let 20. století jsou, pokud jde o zásady, velmi zdrženlivé nebo je chápou ve vztahu k základním “principům“ tehdejšího totalitního komunistického režimu. Například učebnice Československé občanské právo z roku 1971 uvádí, že *občanské právo spočívá na základních principech socialismu*, a že základní principy československého občanského práva vycházejí z tehdejší ústavy a to například princip socialistického plánování nebo rozvoje národního hospodářství.¹⁷⁶ Dalším

---

¹⁷³ Podrobněji srov. WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006.

¹⁷⁴ K tomu podrobněji srov. Nález Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky (pléna) ze dne 26. listopadu 1992 sp. zn. Pl. ÚS 1/92.

¹⁷⁵ K tomu srov. BVerfG, Beschluss v. 14.02.1973, Az. 1 BvR 112/65. Citováno podle: HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr., TELEC, Ivo. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Ochrana osobnosti*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 45.

¹⁷⁶ Srov. KNAPP, Viktor., LUBY, Štefan a kol. *Československé občanské právo*. Praha: Orbis, 1971, s. 10 a násl.

klíčovým¹⁷⁷ nálezem Ústavního soudu České republiky, který je zásadní pro uznání právních zásad jako prvků právního řádu je nález Ústavního soudu se sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17.12.1997 a který se týkal suspenzivního veta prezidenta republiky a počítání lhůty v ústavním právu, konkrétně podle čl. 50 odst. 1 Ústavy ČR. V tomto pro právním principy dalším zásadním nálezu Ústavní soud uvedl, že *Moderní demokratická psaná ústava je společenskou smlouvou, kterou se lid, představující ústavodárnou moc (pouvoir constituant), ustavuje v jedno politické (státní) těleso, zakotvuje vztah individua k celku a soustavu mocenských (státních) institucí. Dokument institucionalizující soustavu základních obecně akceptovaných hodnot a formující mechanismus a proces utváření legitimních mocenských rozhodnutí nemůže existovat mimo veřejností akceptovaného kontextu hodnot, spravedlnostních představ, jakož i představ o smyslu, účelu a způsobu fungování demokratických institucí. Jinými slovy nemůže fungovat mimo minimálního hodnotového a institucionálního konsenzu. Pro oblast práva z toho plyne závěr, že pramenem práva obecně, jakož i pramenem práva ústavního, a to i v systému psaného práva, jsou rovněž základní právní principy a zvyklosti. Tuto tezi potvrzují nejen teoretické analýzy, ale především dějiny 20. století, spjaté s existencí totalitních států. Mechanické ztotožnění práva s právními texty se stalo vítaným nástrojem totalitní manipulace. Učinilo zejména z justice poslušný a nemyslicí nástroj prosazování totalitní moci.*

Právní principy však nelze zaměňovat s kategorií základních práv a svobod, přestože právní principy mají také své ústavní zakotvení (přímo či implicitně) v základních zákonech státu a katalozích lidských práv a svobod, v našem případě hovoříme tedy o ústavním pořádku. Základní práva a svobody jsou především subjektivní práva fyzických, ale i právnických osob, jímž odpovídají závazky státu zdržet se zásahů do těchto práv a aktivně působit v jejich naplňování.¹⁷⁸ Základní práva a svobody tak především řeší vztah mezi jednotlivcem a veřejnou mocí (státem) a to i přesto, že podobně jako právní zásady mají svůj hodnotový základ a přirozenoprávní charakter, právě hodnotový základ základních práv a právních principů způsobuje směšování těchto dvou kategorií. Dalším společným jevem je to, že v případě střetu dvou právních principů na stejné úrovni se postupuje podle

---

¹⁷⁷ P. Ondřejek tento nález považuje, pokud jde o právní principy a jejich roli v právním řádu České republiky, dokonce za ten stěžejní. Dle mého názoru je však nutno dát v tomto primát výše zmíněnému nález Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky (pléna) ze dne 26. listopadu 1992 sp. zn. Pl. ÚS 1/92. K tomu srov. ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 130.

¹⁷⁸ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 146.

pravidel testu proporcionality.¹⁷⁹ Test proporcionality je metodologie (judiciální test), který slouží k poměrování protichůdných právních principů na stejné úrovni, a který tedy též slouží k poměrování protichůdných základních práv. Oporou testu proporcionality¹⁸⁰ bývá označován čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, podle kterého musí být šetřeno podstaty a smyslu základních práv a svobod, pokud používáme ustanovení o jejich mezích. U nás je tento judiciální test proporcionality¹⁸¹ standardizovaný a zavedený v judikatuře Ústavního soudu ČR.¹⁸² Test proporcionality je třístupňový, přičemž postupně dané omezení je poměřováno kritériem vhodnosti, dále potřebnosti a nakonec přiměřenosti. V rámci kritéria *vhodnosti* se odpovídá na otázku, zda daný právní institut, který omezuje určité základní právo (právní princip), umožňuje dosáhnout sledovaného cíle, kterým je především ochrana jiného základního práva (právního principu na stejné úrovni). Pokud odpověď na danou otázku zní „ANO“, tedy, že lze pomocí zvoleného právního institutu, který omezuje dané základní právo (právní princip), dosáhnout sledovaného cíle, lze pokračovat na druhý stupeň testu proporcionality a poměřit daný institut kritériem potřebnosti. Pokud však odpověď na danou otázku zní „NE“, neobstálo dané omezení v testu proporcionality, nepokračuje se na další kritéria a dané omezení je nutné odmítnout.¹⁸³

Druhým kritériem je kritérium *potřebnosti*, v rámci kterého je nutné odpovědět si na otázku, zda nelze jiným méně omezujícím opatřením též dosáhnout daného sledovaného cíle, tedy zda existuje jiné opatření, které minimalizuje zásah do základního práva. Posledním kritériem (krokem) je kritérium *přiměřenosti* v rámci kterého dojde k porovnání (poměrování) závažnosti kolize obou základních práv,¹⁸⁴ přičemž onu přiměřenost vyjádřil jako pravidlo R. Alexy tak, že *čím větší je míra nenaplnění či omezení jednoho principu, tím větší musí být důležitost*

---

¹⁷⁹ HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010, s. 14 - 17.; GERLOCH, Aleš. Ke střetu principu autonomie vůle (smluvní svobody) a pravidel ochrany spotřebitele. *Soudce*. 2013, č. 6, s. 4-8.; GERLOCH, Aleš. Právní normy a právní principy. In. *Místo normativní teorie v soudobém právním myšlení. K odkazu Františka Weyra a Hanse Kelsena*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 115.

Jako příklad z judikatury Ústavního soudu ČR lze uvést např. sp. zn. II. ÚS 996/18 ze dne 4. června 2019; sp. zn. I. ÚS 3308/16 ze dne 19. ledna 2017; sp. zn. I. ÚS 190/15 ze dne 13. září 2016.

¹⁸⁰ K dalším judiciálním testům např. VNENK, Vladislav. Test racionality v judikatuře Ústavního soudu České republiky. In. *Naděje právní vědy 2018: „Právní věda v praxi.“* 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 334 a násl.; ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012.

¹⁸¹ Alternativním názvem je test proporcionality s příkazem k optimalizaci podle nálezu Ústavního soudu ČR, kterým Ústavní soud ČR přezkoumával ústavnost EET (sp. zn. Pl. ÚS 26/16).

¹⁸² Např. Nálezy sp. zn. Pl. ÚS 44/13; II. ÚS 443/16 nebo Pl. ÚS 26/16, přičemž počátek testu proporcionality lze shledat v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

¹⁸³ Stejným způsobem se postupuje i u dalších stupňů testu proporcionality.

¹⁸⁴ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 136.

naplnění principu jiného.¹⁸⁵ Tento přístup v rámci třetího kroku testu proporcionality bývá označována jako *Alexyho vážící formule*.¹⁸⁶

2.2 Dworkinova, alexyho a finnisova teorie právních principů

2.2.1 Dworkinova teorie

Teorie právních principů podle R. Dworkina je zřejmě nejvíce uznávaná a nejvíce citovaná teorie právních principů.¹⁸⁷ Právě Dworkinova teorie právních principů má svůj nezastupitelný teoretický přínos právní vědě zejména v tom, že odlišuje právní normu od právního principu.¹⁸⁸ Právě R. Dworkin stanovil, že právo nelze pojímat jen jako jednolitý uzavřený systém, ve kterém se nacházejí pouze pravidla chování, ale že kromě normativních pravidel chování jsou zde i další standardy, zejména pak zvláště principy právní.¹⁸⁹ Americký právní filosof Ronald Dworkin tak ve své zásadní monografii *Taking Rights Seriously* (Když se práva berou vážně) vymezuje proti právnímu pozitivismu a to zejména vůči H. L. A. Hartovi, přičemž ve svém díle rozlišuje tři druhy normativních standardů a to pravidla, principy a politiky.¹⁹⁰ Tyto tři normativní standardy tvoří tak ve svém souhrnu právo. Politikou rozumí R. Dworkin takový normativní standard, který vytyčuje cíl, jehož se má dosáhnout, přičemž se zpravidla jedná o cíle, které mají zlepšit ekonomické, sociální nebo politické kvality společnosti. Principem R. Dworkin rozumí ten standard, který se má dodržovat nikoliv proto, že by se jako u politiky mělo dosáhnout určitého žádoucího cíle, ale proto, že je dodržování těchto principů požadováno spravedlností, slušností nebo jinou dimenzí morálky. Pojem pravidla R. Dworkin vysvětluje na příkladu odlišení od principu, přičemž rozdíl tkví v logice celé věci. Pravidla je třeba podle Dworkinovy teorie aplikovat

---

¹⁸⁵ ALEXY, Robert. Lidská důstojnost a princip proporcionality. *Právník*. 2015, roč. 154, č. 11, s. 867–878.

¹⁸⁶ Podrobněji též např. WINTR, Jan. Alexyho vážící formule. *Právník*. 2016. roč. 155, č. 5, s. 446–461.

¹⁸⁷ Např. MACHALOVÁ, Tatiana., VEČEŘA, Miloš., HARVÁNEK, Jaromír., HLOUCH, Lukáš., SOBOTKA, Martin., SOBEK, Tomáš. *Aktuální otázky metodologie právního myšlení*. Praha: Leges, 2014, s. 120 a násl.; HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 203 a násl.; TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace. K vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010, s. 139 a násl.; WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 49 a násl.; FINNIS, John. *Natural law and natural rights*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 21 a násl.

¹⁸⁸ CEPL, Vojtěch. *Prameny práva - principy nebo zájmy?* Praha: Občanský institut, 1999, s. 8 - 9.

¹⁸⁹ WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 45 a násl.

¹⁹⁰ DWORKIN, Ronald. *Když se práva berou vážně*. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 43.

metodou všechno, nebo nic a je-li právní pravidlo platné a podmínky jeho aplikovatelnosti (hypotéza)¹⁹¹ jsou splněny, musí být dovozen jeho normativní důsledek (dispozice).¹⁹² Dojde-li v pravidlech k nějakému rozporu, další pravidlo rozhodne, které z nich bude platné a aplikovatelné.¹⁹³ Principy však takto nefungují, nedochází tedy v rámci konfliktu dvou právních principů k přednosti jednoho z principů podle jiného principu, který tento konflikt řeší. Konflikty mezi dvěma principy se řeší vzájemnou proporcionalitou, přičemž dostane přednost takový princip, který je závažnější (důležitější).¹⁹⁴ Právní principy si podle teorie R. Dworkina tak mohou, a zřejmě i mají, navzájem odporovat, neboť v případě jejich vzájemného konfliktu bude takovýto případný konflikt vyřešen podle okolností daného případu tak, aby se došlo k co možná nejlepšímu výsledku. Takovýto přístup si právní normy (a právní řád jako celek) dovolit nemohou. Právní normy musí být vzájemně souladné a bezrozporné, neboť právní norma buď platí, nebo neplatí a v případě konfliktu je třeba jednu z právních norem zrušit.¹⁹⁵

Konflikt pravidel a principů R. Dworkin demonstroval na případě Riggs v. Palmer.¹⁹⁶ V tomto případě se jednalo o situace, kdy Francis B. Palmer pořídil poslední vůli a mezi své dědice podle poslední vůle zahrnul i svého vnuka Elmera E. Palmera, který však svého dědečka následně zavraždil. Přestože daná poslední vůle Francise B. Palmera splňuje veškeré zákonné náležitosti pro platnost dané poslední vůle, soud v tomto případě došel k závěru, že nemůže v daném případě dědic z pořízené závěti nabýt majetek, ke kterému se dostal zločinem vraždy proti zůstaviteli.¹⁹⁷ V daném případě tedy podle práva splňovala závěť veškeré zákonné náležitosti, z hlediska psaných právních pravidel tedy mohl vrah dědit ze závěti zůstavitele. Soudce však v tomto případě správně dal přednost nepsanému právnímu principu tak, že nikdo nemá mít prospěch ze svého protiprávního jednání.

---

¹⁹¹ SOBEK, Tomáš. *Nemorální právo*. Praha: Ústav státu a práva, 2010, s. 358 - 359.

¹⁹² SOBEK, Tomáš. *Nemorální právo*. Praha: Ústav státu a práva, 2010, s. 358 - 359.

¹⁹³ DWORKIN, Ronald. *Když se práva berou vážně*. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 43 - 50.

¹⁹⁴ DWORKIN, Ronald. *Když se práva berou vážně*. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 48 - 50.

¹⁹⁵ CEPL, Vojtěch. *Prameny práva - principy nebo zájmy?* Praha: Občanský institut, 1999, s. 8 - 9.

¹⁹⁶ Philo Riggs, as Guardian ad litem et al., Appellants v. Elmer E. Palmer et al., Respondents. Dostupné z: http://www.courts.state.ny.us/reporter/archives/riggs_palmer.htm

¹⁹⁷ „Under the civil law evolved from the general principles of natural law and justice by many generations of jurisconsults, philosophers and statesmen, one cannot take property by inheritance or will from an ancestor or benefactor whom he has murdered.“

2.2.2 Alexyho teorie

Na Dworkinovu teorii právních principů navázal další velký právní teoretik a filosof práva R. Alexy. R. Alexy byl inspirovaný dworkinovou teorií právních principů, kterou modifikoval a propojil s principem proporcionality a vytvořil tak ucelenou koncepci. Základem alexyho teorie právních principů je rozlišování mezi právními pravidly a právními principy. Pro R. Alexyho jsou právní principy určitými *příkazy k optimalizaci*, to znamená, že mohou být splněny na určitém stupni, který se odvíjí od skutkových a právních možností. Oproti tomu pravidla jsou *normy, které něco požadují s definitivní platností. Jedná se o definitivní příkazy*.¹⁹⁸

Právo je tedy podle alexyho teorie normativním systémem, který není tvořen pouze soustavou psaných právních norem, ale ucelený systém práva v sobě zahrnuje i právní principy a normativní výkladové argumenty, které je nutné zohlednit při aplikaci psaných právních norem, aby bylo právo spravedlivé a mohlo si nárokovat právo na svoji správnost.¹⁹⁹ Právní pravidla Alexy chápe jako normy, které při naplňování jejich skutkové podstaty přikazují přesně definitivní sled práva a dají se tak označit jako *definitivní příkazy*. Právní principy, jako *příkazy k optimalizaci*, se dají realizovat na rozličné úrovni podle možností skutkového stavu a práva, přičemž ideální situací je realizace daného optimalizačního příkazu v co nejvyšší míře.²⁰⁰ R. Alexy tedy definoval princip jako způsobilost poměrování (princip proporcionality) v kolizi se svojí aproximativní povahou. Pro R. Alexyho jsou principy určitým druhem norem, jejíž předmětem jsou základní práva a svobody, přičemž jsou charakteristické svojí nikoliv absolutní povahou, neboť povaha příkazu k optimalizaci v Alexyho teorii je aproximativní.²⁰¹

2.2.3 Finnisova teorie

J. M. Finnis je považován za představitele nové teorie přirozeného práva, který podobně jako R. Dworkin a R. Alexy chápe původ právních principů mimo pozitivní právo. Jeho přínos právním principům je uchopení myšlenek a teorie

---

¹⁹⁸ ALEXY, Robert. Lidská důstojnost a princip proporcionality. *Právník*. 2015, č. 11/2015, s. 867 – 878.

¹⁹⁹ ALEXY, Robert. *Pojem a platnost práva*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 161 - 163.

²⁰⁰ ALEXY, Robert. *Pojem a platnost práva*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 99 - 101.

²⁰¹ HOLLÄNDER, Pavel. In. ALEXY, Robert. *Pojem a platnost práva*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 13 - 14.

právních principů R. Dworkina a jejich přizpůsobení evropské kontinentální právní kultuře.²⁰² Zajímavostí této teorie je skutečnost, že v rámci právních principů neuvažuje Finnis o bariérách soukromého a veřejného práva.

Finnisova teorie²⁰³ a typologie právních principů vychází ze základní podstaty právní regulace, která musí být efektivní. Právo podle Finnisevi teorie musí být především primárně donucovacím systémem (primárně prostřednictvím sankcí, sekundárně prostřednictvím preventivních zásahů a preventivních omezení). Je-li právní systém efektivně nastaven v režimu vymahatelné právní regulace, pak přicházejí na řadu principy, které Finnis rozděluje na principy právního státu, které označuje principy prvního řádu (*first-order principles*) a následně principy druhého řádu (*second-order principles*). Mezi principy právního státu, které představují principy prvního řádu, která mají povahu obecných právních zásad, patří (1.) zásada zákazu retroaktivity, (2.) zásada zákazu práva požadující nemožné, (3.) zásada veřejnosti práva, (4.) zásada jasnosti práva, (5.) zásada bezrozpornosti a vzájemné provázanosti práva, (6.) zásada stability práva, (7.) zásada obecnosti práva a (8.) zásada zákonnosti procesu přijetí právních norem. Tyto *first-order principles* jsou především vodítka pro zákonodárce a připomínají tzv. fullerovské principy morálky práva.²⁰⁴

Mezi *second-order principles* Finnis řadí zásady, které charakterizuje jako zásady upřednostňujícími kontinuitu v mezilidských vztazích - resp. jako zásady, jejichž smyslem je upřednostňování dobra diachronického řádu. Jedná se o následující principy: (1.) ochrana vlastnického práva, která v sobě zahrnuje povinnost náhrady při vyvlastnění i jiného omezení vlastnického práva, jakož i povinnost náhrady ušlých zisků z vlastnického práva, dále (2.) zásada netrestní odpovědnosti při zavinění; (3.) zásada trestní odpovědnosti pouze při zavinění, (4.) zásada *nemo contra factum proprium venire potest* (tj. že nikdo nemůže mít prospěch z vlastního protiprávního jednání), (5.) zásada zákazu ochrany protiprávního stavu, který dotyčný vyvolal, (6.) zásada, že zneužití práva nepožívá právní ochrany, (7.) zákaz ochrany právu, které bylo nabyté podvodným jednáním, (8.) zásada zákazu ochrany bezdůvodnému obohacení, (9.) zásada *pacta sunt servanda*, (10.) zásada relativní dispozitivnosti ve smluvních vztazích, (11.) zásada

---

²⁰² RIGEL, Filip. Typologie zásad soukromého práva. *Právo a bezpečnost*. 2015, č. 2, s. 40.

²⁰³ FINNIS, John. *Natural law and natural rights*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 266 a násl.

²⁰⁴ FULLER, Lon. *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998.

ochrana slabší strany právního vztahu, (12.) právo být slyšen a (13.) nikdo nesmí být soudcem vlastní věci.

2.3 Teorie právních principů v české a slovenské právní vědě

Jak již bylo částečně naznačeno výše, česká a československá právní věda prosazovala tradičně primát právních norem, jakožto základního kamene systému práva a právního řádu, a to zejména z důvodu totalitní minulosti českého státu, českého práva a české právní vědy. Po roce 1989 se znovu do zájmu právní vědy dostaly právě i právní principy, kterým se věnovalo hned několik velkých právních teoretiků české právní vědy.²⁰⁵

J. Boguszak například rozděluje právní principy, které mají povahu pravidla a právní principy, které pravidly nejsou. Mezi první kategorií právních principů, které se považují za pravidla, J. Boguszak řadí *pozitivní principy práva*, jež definuje jako normy explicitně formulované v textu pozitivního práva, které jako takové hrají svou roli v právním institutu, v konkrétním odvětvím práva, jakož i v celém systému práva. Za druhé mezi kategorií právních principů s povahou pravidla řadí *implicitní principy práva*, které charakterizuje jako součást systému práva, přičemž implicitní principy práva charakterizuje jako pravidla, jež jsou traktována jako důsledky či premisy právních norem. Poslední kategorií právních principů s charakterem pravidla jsou poté tzv. *extrasystémové principy práva*. Extrasystémové principy práva nejsou podle J. Boguszaka součástí systému psaného práva, to však nebrání dovolávat se těchto principů v případě, pokud budou chybět normy pozitivního práva, přičemž mohou mít původ přirozenoprávní, případně společenský anebo též se může jednat o pravidla definovaná právní praxí či právní vědou. Pokud jde o druhou systematickou kategorii rozdělení právních principů, tedy o kategorii těch principů, které nemají povahu pravidla, jedná se o *principy konstrukce práva* a o *názvy charakterizující podstatné znaky právního institutu či právní úpravy*, které se užívají pro systematiku a deskripci práva. Principy konstrukce práva mají, přestože nejde o pravidla, poměrně značný normativní vliv, neboť se jedná o důvody sledované zákonodárcem při tvorbě práva. Rozdílem mezi právními principy, které mají povahu pravidla a právními principy, které pravidly nejsou, tkví zejména v tom, že právní principy s povahou pravidel mají vysoký

---

²⁰⁵ Podrobněji k vývoji např. ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 129 a násl.

stupeň obecnosti, přičemž mnohé z těchto právních principů jsou výsledkem dlouhého společenského vývoje a právního myšlení a mnoho z těchto právních principů má svůj základ již v římském právu. Vysoký stupeň obecnosti právních principů umožňuje tytéž právní principy identifikovat v právních řádech různých zemích, které mají společný historický základ²⁰⁶ a jsou stejným typem právní kultury. Část právních principů J. Boguszak vyčleňuje a označuje je společně za kategorii nezrušitelných právních pravidel. Kategorie nezrušitelných právních principů v sobě zahrnuje ty právní principy, které zaručují funkčnost a efektivnost právního systému jako celku, přičemž jejich zrušením by mohlo teoreticky dojít k rozkladu soustavy práva a nemožnosti regulace společenských vztahů a zákonodárce by překročil rámec regulovatelnosti společenských vztahů pomocí práva. Mezi nezrušitelné právní principy řadí kupříkladu zásadu zákazu vzniku závazku vedoucího k nemožnému plnění (případně též event. k nemožnému není nikdo vázán);²⁰⁷ zákaz retroaktivity;²⁰⁸ fikce znalosti, že každý může a zná právo;²⁰⁹ zásada předvídatelnosti rozhodnutí soudu, že obdobné případy se rozhodují obdobně a stejné případy stejně;²¹⁰ presumce správnosti úředních rozhodnutí;²¹¹ zásady legální licence a enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí, ale též podstatné náležitosti demokratického právního státu ve smyslu čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR. Z Boguszakova vymezení těchto nezrušitelných právních principů lze dovodit vysokou míru jejich obecnosti, jež překračuje možnosti zakotvení v rámci principů právního dualismu, tedy rozdělení práva soukromého a práva veřejného jako relativně samostatných na sobě nezávislých kategorií, bude se tedy jednat o principy, které lze též označit jako *obecné zásady právní*. Tento závěr lze přijmout i přes Boguszakovo uvedení zásady *pacta sunt servanda* do kategorie nezrušitelných principů (tedy obecných principů právních), neboť, jak sám přiznává, jedná se zejména o princip, který je definujícím znakem soukromého práva, jehož popřením by došlo k popření tohoto systému práva.²¹²

J. Hurdík ve své monografii *Zásady soukromého práva* se v první kapitole věnuje metodologickému přístupu k zásadám v právním řádu, přičemž není rozdílu mezi pojmem *zásada* a *princip*. Principy jsou dle J. Hurdíka *vůdčí ideje, jako*

---

²⁰⁶ Například římské právo.

²⁰⁷ *Impossibilium nulla est obligatio*.

²⁰⁸ *Lex retro non agit*.

²⁰⁹ *Ignorantia iuris non praesumitur nec toleratur, event. ignorantia legis non excusat*.

²¹⁰ *De similibus idem est iudicandum*.

²¹¹ *Res iudicata pro veritate habetur*.

²¹² K teorii J. Boguszaka srov. J. Boguszak In. BOGUSZAK, Jiří.; ČAPEK, Jiří.; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2001, s. 268 - 273.

*politické postuláty, jako koncepční základy právního odvětví, jako výraz objektivních zákonitostí a tendencí vývoje společnosti z pohledu určité systémové části práva, případně jako nejobecnější normy, vyjadřující základ a smysl právní regulace příslušného odvětví.*²¹³ P. Hajn rozlišuje mezi právními hodnotami a právními zásadami. Právní hodnoty podle P. Hajna mají vypovídat o tom, čeho má být pomocí práva dosaženo, přičemž právní zásady jsou poté specifickým nástrojem, jak lze dosáhnout právních hodnot. P. Hajn, navazující na G. Radbruch, ²¹⁴ vymezuje tři základní hodnoty, které jsou právem prosazovány, a to hodnotu spravedlnosti, hodnotu jistoty a hodnotu obecného prospěchu (hodnotu účelnosti). Tyto právní hodnoty jsou ve většině případů ve vztahu vzájemné kompatibility a v souladu, mohou však existovat situace, kdy jsou právní hodnoty ve vzájemné konkurenci. Jako příklad uvádí právní hodnotu spravedlnosti a právní hodnotu právní jistoty v případě uplatňování promlčecích lhůt v závazkových vztazích, kdy jeden ze subjektů uplatní svoje právo v poslední den promlčecí lhůty a druhý po uplynutí promlčecí lhůty. Přestože fakticky je mezi těmito jednáními dvou subjektů jen nepatrného rozdílu, v právu má jejich jednání rozdíl značný.²¹⁵

A. Gerloch chápe právní principy, vedle právních norem, jako nejvýznamnější část platného objektivního práva, přičemž je charakterizuje jako vůdčí zásady, obecné regulativní ideje, na kterých stojí právní systém jako celek i jeho jednotlivé části (právní odvětví). S právními normami mají právní principy společné to, že mají preskriptivní charakter, přičemž zásadní odlišnosti vidí A. Gerloch ve dvou rovinách. Právní principy mají vyšší míru obecnosti než právní normy a nevyplývají z nich práva a povinnosti finálním recipientům právních norem. Svoji roli mají právní principy především z hlediska axiologické a teleologické konzistence právního řádu a při řešení obtížných právních případů.²¹⁶

J. Harvánek²¹⁷ rozlišuje mezi pojmem *principu*, pojmem *zásady* a pojmem *pravidla*. Pod pojmem *princip* J. Harvánek rozumí určitý základní bod, pilíř,

---

²¹³ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 12.

²¹⁴ RADBRUCH, Gustav. *Der Mensch im Recht*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1957, s. 88 a násl.

²¹⁵ HAJN, Petr. Právní hodnoty a právní zásady (Právní zásady jako nástroj uplatňování komunitárního práva a hodnot jím sledovaných). In. LAZAR, Ján.; BLAHO, Petr. *Základné zásady súkromého práva v zjednotenej Európe*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2007, s. 233 - 235.

²¹⁶ GERLOCH, Aleš. Právní normy a právní principy. In. *Místo normativní teorie v soudobém právním myšlení. K odkazu Františka Weyra a Hanse Kelsena*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 114 - 115.

²¹⁷ MACHALOVÁ, Tatiana., VEČEŘA, Miloš., HARVÁNEK, Jaromír., HLOUCH, Lukáš., SOBOTKA, Martin., SOBEK, Tomáš. *Aktuální otázky metodologie právního myšlení*. Praha: Leges, 2014, s. 120 - 144.

hodnotu nebo standard, který je znakem normativního systému (tj. práva), přičemž principem jsou hodnoty jako například svoboda, spravedlnost nebo humanismus. Naproti tomu *zásadou* rozumí konkretizaci obecného principu. Zásada konkretizuje právní princip, dodává právním principům znak individuality a má bližší normativní obsah, než je tomu u principu. Stále je však zásada velmi abstraktní, přičemž jako příklad uvádí kupříkladu zásadu legální licence a enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí. Rozdílem mezi principem a zásadou je též v otázce měnitelnosti. Právní princip je tak v zásadě neměnitelný a nezrušitelný s výjimkou konkurence s jiným právním principem, kdy v daném případě “slabší” právní princip dočasně ustoupí v daném případě silnějšímu právnímu principu. Nebude však zrušen ani změněn, právní princip pouze ustupuje do pozadí. Přestože, jak bylo zmíněno, je zásada konkrétnější ve svém normativním provedení než právní princip, jsou zásady také poměrně stabilní, na rozdíl od právního principu jsou však pouze zcela výjimečně měnitelné. Nejkonkrétnějším z triády zmíněných pojmů je pak podle J. Harváňka *pravidlo*. Pravidlo bývá vyjádřeno v konkrétních ustanoveních pozitivního práva a je v rámci triády měnitelné co do svého obsahu. Právní principy, právní zásady a právní pravidla tak ve svém souhrnu tvoří páteř právního řádu, jednotlivých právních odvětví i právních předpisů. Jedná se o nejvýznamnější interpretační pomůcky při výkladu jednotlivých právních norem, přičemž zvláštní nezastupitelnou roli hrají v právně složitých či hraničních právních případech (tzv. *hard cases*). Principy jsou schopné tzv. *prozařování* právním řádem a vnáší tak do právního řádu a objektivního práva *ius non scriptum*.²¹⁸

Určitou návaznost na Harváňkovo²¹⁹ vymezení právních principů, právních zásad a právních pravidel lze shledat v metodologii F. Melzera, výslovně však F. Melzer navazuje na teorii R. Alexyho, kterou označuje jako přesvědčivou a použitelnou pro formulování filosofických východisek v právní metodologii a zároveň se vymezuje proti R. Dworkinovi. F. Melzer činí rozdíl mezi právním principem a právním pravidlem. Právním pravidlem rozumí konkrétní, avšak obecně formulované pravidlo chování, vyjádřené v právních normách. Jako příklad právních pravidel uvádí pravidlo ve smyslu ust. § 420 ObčZ 1964, podle kterého každý odpovídá za škodu, kterou způsobil zaviněným porušením právní povinnosti

---

²¹⁸ Podrobněji srov. MACHALOVÁ, Tatiana., VEČEŘA, Miloš., HARVÁNEK, Jaromír., HLOUCH, Lukáš., SOBOTKA, Martin., SOBEK, Tomáš. *Aktuální otázky metodologie právního myšlení*. Praha: Leges, 2014, s. 120 - 144.

²¹⁹ MACHALOVÁ, Tatiana., VEČEŘA, Miloš., HARVÁNEK, Jaromír., HLOUCH, Lukáš., SOBOTKA, Martin., SOBEK, Tomáš. *Aktuální otázky metodologie právního myšlení*. Praha: Leges, 2014, s. 120 a násl.

a má ji tak nahradit. Jako druhý příklad uvádí pravidlo ve smyslu ust. § 126 odst. 1 ObčZ 1964, podle kterého vlastník má právo na ochranu svého vlastnického práva proti tomu, kdo do jeho vlastnického práva neoprávněně zasahuje například tak, že se bude domáhat ochrany prostřednictvím reivindikační žaloby. Ve vymezení pojmu právního principu navazuje na definici, kterou představil F. Bydliński,²²⁰ tedy že právními principy jsou základní hodnotové soudy, které podstatně ovlivňují dotčenou právní materii. Jako typické právní principy vypočítává princip autonomie vůle nebo princip rovnosti v soukromém právu. F. Melzer dále přidává k pojmu právního principu a právního pravidla pojem právní normy, kterou chápe jako určitý zastřešující pojem pro pojmy právního principu a právního pravidla. Právní principy poté vymezuje podle dvou definujících znaků. Právní principy tak jsou podle F. Melzera normativní věty v podobě příkazů k optimalizaci, nemají tedy v konkrétnosti vymezenou svoji skutkovou podstatu a za druhé, tj. ty které současně představují základní axiologická a funkční východiska normativního systému, přičemž každý právní princip v sobě obsahuje určitou hodnotu.

Podobně jako ostatní autoři F. Melzer se metodologicky věnuje problematice poznatelnosti právního principu, snaží se tedy odpovědět na otázku, jakým způsobem lze relevantně zjistit, že daný právní princip existuje. Lze zcela souhlasit s tvrzením, že je nutné právní principy a jejich faktickou existenci v systému práva neustále prověřovat a ověřovat, aby se zabránilo falešnému zobecňování, prostřednictvím kterého by takovýto “právní princip” získal nekontrolovanou vážnost axiomů. F. Melzer rozlišuje dvě kategorie právních principů, a to konkrétně právní principy psané a právní principy nepsané. Psané právní principy získávají svoji legitimitu tím, že jsou výslovně uvedeny v některém z ustanovení právního řádu, přičemž je nutné je interpretací odlišit od právních pravidel. Nepsané právní principy tedy svoji legitimitu nemohou založit na výslovném uvedení v některé z právních norem. Nepsané právní principy je tak nutné dovodit indukci z psaných právních pravidel.²²¹ Obdobně tomu je tak v teorii právních zásad K. Witze, podle kterého se právní zásada musí projevovat v objektivním právu, a to buď jako právní pravidlo, nebo musí jít o zobecnění více

---

²²⁰ BYDLINSKI, Franz. *Grundzüge der juristischen Methodenlehre*. 1. vydání. Wien: FOWI-Arbeitspapiere Nr. 95, Brüder Vorträge Nr. 1, 2003, s. 61.

²²¹ Podrobněji srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 45 - 60.

právních pravidel, tedy že každá ze zásad se musí nutně projevovat v platném právu, jinak se nemůže jednat o zásadu.²²²

P. Holländer definuje právní principy tak, že jsou nejtěsněji spjaty s metanormativními východisky normového souboru, je pro ně typický vysoký stupeň obecnosti subsumpčních podmínek a působí jako regulativní ideje. V otázce nepsaných pravidel vyzývá k překonání tradiční koncepce pramenů práva tak, že za určitých podmínek je nutné dovést řešení dané právní věci pomocí nepsaných právních principů a odkazuje na názor Ústavního soudu ČR vyjádřený ve svém nálezu ze dne 17.12.1997 pod sp. zn. Pl. ÚS 33/97, že *akceptace i dalších pramenů práva, kromě práva psaného (zejména obecných právních principů), evokuje otázku jejich poznatelnosti. Jinými slovy evokuje otázku, zda je jejich formulování věci libovůle, nebo zda lze stanovit při jejich formulování do určité míry objektivizovatelné postupy. Demokratický systém čelí možné libovůli při formulování "nepsaného práva" dvojitým způsobem. Nesdílí v našem prostředí tak hluboce zakořeněnou skepsi k možnosti činit odpovědná individuální rozhodnutí a předkládat je na základě přesvědčivé argumentace veřejnosti k posouzení. První garance vůči libovůli je tudíž kulturní a mravní kontext odpovědnosti. Tím druhým je soustava demokratických institucí, utvářející dělbu moci. Jinými slovy, tou první je garance autonomie, druhou garance heteronomie normotvorby. Ke znakům vymezujícím společenství lidí patří vymezitelný okruh společně sdílených hodnot, jakož i představ o racionalitě (účelnosti) chování. Společenství, jež nedisponuje tímto znakem, lze udržovat pouze silou (moci). Typickým příkladem vymezitelnosti i nepsaných právních pravidel lidského chování je právo obyčejové. Pro vznik právního obyčeje je nutné obecné přesvědčení o potřebě dodržovat obecné pravidlo chování (opinio necessitatis) a dále jeho zachovávání po dlouhou dobu (usus longaevus, resp. longa consuetudo). Obě tato hlediska jsou definičními hledisky i pro vymezení obecného právního pravidla (hlediskem odlišujícím obecný princip a právní obyčej je zejména míra jejich obecnosti). V systému psaného práva má přitom obecné právní pravidlo charakter samostatného pramene práva pouze preater legem (čili, pokud psané právo nestanoví jinak). I v českém právu takto platí a je běžně aplikována řada obecných právních principů, které nejsou výslovně obsaženy v právních předpisech.*

---

²²² K tomu srov. WITZ, Karel a kol. *Československé pracovní právo. Učebnice*. Praha: Orbis, 1967, s. 66 - 68. Dílo K. Witze je z hlediska zásad pozoruhodnou výjimkou, neboť přestože vznikla kniha v době totalitní minulosti, jeho koncepce zásad se dílčím způsobem podobá nepozitivistické teorii. Koncepci zásad je tak nutno číst v kontextu doby, ve které vznikla.

Z. Kühn ve své monografii *Aplikace práva ve složitých případech* považuje právní principy jako *pravidla, která tvoří základ určitého právního institutu, zákona, právního odvětví nebo právního řádu jako celku*,²²³ přičemž ve svém vymezení nečiní rozdíl mezi pojmem právního principu a právní zásady. Podle toho vymezení jsou tak právním principem jednak obecné zásady právního řádu jako takového, ale i dílčí zásady jednotlivých právních odvětví nebo subodvětví, tedy například mezi právní principy patří také zásady směnečné přísnosti v rámci směnečného práva. Z. Kühn ve své teorii právních principů právní principy rozděluje podle dosahu jejich působnosti a mírou jejich obecnosti. Právním principem je tak obecná právní zásada *ignorantia iuris non excusat*, stejně tak i zmíněná zásada směnečné přísnosti. Rozdíl bude tedy v rozsahu působnosti v tom, že zásada neomluvitelnosti neznalosti práva je zásadou, která prostupuje celým právním řádem. Zásada směnečné přísnosti je však zásadou pouze toliko dílčí, proto se bude tato zásada uplatňovat pouze v rámci směnečných vztahů, resp. v oblasti práva směnečného.

Z. Kühn dále vyčleňuje následující kategorii právních principů - principy tzv. suprapozitivní. Pokud jde o suprapozitivní právní principy, ty Z. Kühn chápe, podobně jako J. Boguszak v rámci kategorie nezrušitelných právních principů, jako soubor právních zásad, které s ohledem na dobu své existence mají natolik funkcionální význam, že jejich zrušením by došlo k popření základů dané právní kultury. S ohledem na významnost těchto právních principů není tedy podle Z. Kühna ani nutné, aby měly tyto právní principy konkrétní normativní projev v platném psaném právu, výslovné neuvedení je tak pro něj normativně nepodstatné.²²⁴

Podle J. Tryzny²²⁵ je důvodem a nutností odlišení právního principu a právní normy za prvé důvod pozitivněprávní. Jako příklad demonstruje skutečnost, že právní normy téměř nikdy nehovoří výslovně o právních normách, ale velmi často explicitně zmiňují pojem právního principu. Příkladem může být již samotná Preambule Ústavy, podle které jsme jako občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, *odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu*

---

²²³ KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 78.

²²⁴ KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 102 a násl.

²²⁵ TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace. K vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010, s. 123 a násl.

nebo ust. § 10 OZ,²²⁶ podle kterého se *případ posoudí podle principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon*, nebude-li možné použít analogii. Proto je podle J. Tryzny možné o právních normách prohlásit, že jsou teoretickými konstrukcemi, jejímž účelem je popis podstaty a fungování práva.²²⁷ S tím je v zásadě ve shodě s F. Zoulíkem, který právní normu a právní princip rozlišuje tak, že právní princip je možné charakterizovat, že předchází právo v právních normách, neboť tvůrce právních norem je těmito právními principy limitován. Z tohoto důvodu je metodologicky nemožné definovat právní principy pouze podle pozitivněprávní úpravy, neboť právní principy z dané právní normy nevyplývají a v některých případech je též možné, že právní norma nebude daný právní princip respektovat.²²⁸

Dalším důvodem jsou podle J. Tryzny důvody historické, respektive historickoprávní. Mnohé právní principy byly respektovány již v římském právu a jako takové se staly součástí právního myšlení a dokázaly přestát dějinné zvraty a převraty,²²⁹ proto jsou tyto právní principy považovány za tradiční a jsou používány, aniž by bylo uvažováno o jejich historickém původu. Jako třetí důvod označuje J. Tryzna důvod právně teoretický. Právní principy je nutné považovat za syntézu jednotlivých právních norem, jejichž výsledkem má být zestručnění vyjádření daného právního pravidla, které bude následně právní vědou označeno za právní princip.²³⁰ Právě ona míra abstrakce je dalším určujícím kritériem odlišení právního principu od právní normy i pro F. Zoulíka. Právní principy představují určité pravidlo, určitou zásadu, na vyšší míře obecnosti, než tomu tak činí konkrétní právní norma, která daný právní princip konkretizuje a případně též modifikuje.²³¹ Posledním charakterizujícím odlišením právní normy a právního principu podle F. Zoulíka v zásadě koresponduje s cit. ust. § 10 OZ, podle kterého v případě, že nepůjde použít analogii, se daný *případ posoudí podle principů spravedlnosti*

---

²²⁶ Zák. č. 89/2012 Sb. Jako další případy uvádí J. Tryzna zák. č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv nebo zák. č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu.

²²⁷ TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace. K vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010, s. 124.

²²⁸ ZOULÍK, František. Právní principy a procesní zásady. In. *Právní principy*. Pehlřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 179 - 180.

²²⁹ Zák. č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu ve své úvodní části, která předchází paragrafovému znění, Parlament konstatuje, že Komunistická strana Československa, její vedení i členové jsou odpovědní za způsob vlády v naší zemi v letech 1948 - 1989, a to například též za *destrukci tradičních principů vlastnického práva*.

²³⁰ TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace. K vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010, s. 123 a násl.

²³¹ ZOULÍK, František. Právní principy a procesní zásady. In. *Právní principy*. Pehlřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 180 - 181.

a zásad, na nichž spočívá občanský zákoník. Podle F. Zoulíka je nutné chápat právní principy jako součást právního řádu, neboť hrají nezastupitelnou roli při dotváření práva.

S tímto závěrem F. Zoulíka však se nutně opakuje související, již několikrát zmíněná, problematika poznatelnosti nepsaných právních principů v systému psaného práva,²³² tedy problematiky otázky pramenů právních principů. J. Tryzna považuje v systému psaného práva právní principy jako takové standardy, které mají své výslovné zakotvení na ústavní nebo zákonné úrovni, případně v rámci těch mezinárodních smluv, kterými je stát vázán, přestože, jak již bylo zmíněno výše, explicitně tyto principy nejsou zakotveny nebo definovány. O. Weinberger se vymezuje vůči Dworkinově tezi, že principy jsou elementy přirozeného práva, neboť podle Weinbergera je uznání určitého právního principu pozitivním rozhodnutím každého právního řádu. P. Holländer, jak již bylo zmíněno, připomíná náleží Ústavního soudu ČR ze dne 17.12.1997 se sp. zn. Pl. ÚS 33/97, kde Ústavní soud dovodil, že *moderní demokratická psaná ústava je společenskou smlouvou, kterou se lid představující ústavodárnou moc (pouvoir constituant) ustavuje v jedno politické (státní) těleso, zakotvuje vztah individua k celku a soustavu mocenských (státních) institucí. Dokument institucionalizující soustavu základních obecně akceptovaných hodnot a formující mechanismus a proces utváření legitimních mocenských rozhodnutí nemůže existovat mimo veřejnosti akceptovaného kontextu hodnot, spravedlnostních představ, jakož i představ o smyslu, účelu a způsobu fungování demokratických institucí. Jinými slovy, nemůže fungovat mimo minimálního hodnotového a institucionálního konsenzu. Pro oblast práva z toho plyne závěr, že pramenem práva obecně, jakož i pramenem práva ústavního, a to i v systému psaného práva, jsou rovněž základní právní principy a zvyklosti. ...V systému psaného práva má přitom obecné právní pravidlo charakter samostatného pramene práva pouze praeter legem (čili, pokud psané právo nestanoví jinak). I v českém právu takto platí a je běžně aplikována řada obecných právních principů, které nejsou výslovně obsaženy v právních předpisech. Příkladem je právní princip, dle něhož neznalost práva neomlouvá, nebo princip nepřípustnosti retroaktivity, a to nejenom pro odvětví práva trestního. Jiným příkladem jsou výkladová pravidla a contrario, a minori ad maius, a maiori ad minus, reductio ad absurdum apod.*²³³

²³² HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 217 a násl.

²³³ Podrobněji srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17.12.1997 se sp. zn. Pl. ÚS 33/97.

Z nejnovějších prací lze zmínit P. Ondřejka,²³⁴ který se ve své velmi zdařilé monografii *Koncepce práva jako systému* z roku 2020 věnuje též právním principům a jež právní principy odlišuje primárně od pojmu právních norem. Právní principy jsou tak prvkem práva s vyšším stupněm obecnosti a na rozdíl od právních norem jsou právní principy určitým nepozitivistickým prvkem v právním řádu. Naopak v případě právních norem je nutné striktně trvat na pojetí, že právní normy nemohou být platné, pokud nejsou výslovně formulovány v některém, ze státem uznaném prameni práva. Kromě právních norem a právních principů je nutné však podle zmíněného autora zahrnout, přičemž tak činí v návaznosti na *Eduarda Bárányho*, také hodnoty zakotvené v právu. S ohledem na toto rozdělení tak dělí právo jako takové na právo psané, které je reprezentováno v kontinentálním systému práva především právními předpisy, případně normativními smlouvami a právo nepsané, které je založeno na hodnotách, principech a doktríně, přičemž toto nepsané právo je potvrzováno a stabilizováno právní praxí a právní vědou.

2.4 Metodologické otázky a k systému zásad

Jak bylo nastíněno v předchozích kapitolách, metodologický přístup k právním principům musí nutně vycházet ze skutečnosti, že právo a právní řád má svůj vnitřní systém, ze kterého musí metodologický přístup k právním zásadám vycházet. Za prvé je nutné přihlásit se k názoru, že není rozdílu mezi pojmem právního principu a právní zásady, tyto dva pojmy lze chápat jako ekvivalentní, a proto metodologický přístup v této práci bude z tohoto vycházet. Právní zásady jsou součástí platného práva, přičemž s ohledem na výše popsaná specifika právních zásad, je nelze ztotožňovat s právními normami ani s nonpozitivistickým přístupem k právu a s nonpozitivistickým pojetím práva.

---

²³⁴ ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020.

Právní zásady jako takové lze dělit tedy do několika skupin:

- a) obecné zásady právní
- b) zásady odpovídající právnímu dualismu – tedy zásady soukromého a veřejného práva (odvětvové zásady právního řádu)
- c) odvětvové zásady jednotlivých dílčích odvětví soukromého a veřejného práva

2.4.1 Obecné zásady právní

První kategorií právních zásad jsou tzv. *obecné zásady právní*. Zde lze navázat na teoretický přístup J. Boguszaka,²³⁵ že obecné zásady právní mají vysokou míru obecnosti, jež překračují možnosti zakotvení v objektivním právu,²³⁶ respektive možnost konkrétní identifikace v rámci principů omezené pohledem právního dualismu.²³⁷ Jedná se o takové principy, které definují právní řád jako takový a jejich zrušením by došlo k popření daného právního systému. Primárním úkolem obecných zásad právních je udržení práva “pohromadě” tím, že působí jako garance konzistentnosti a stability právního řádu v těch nejzákladnějších konturách.²³⁸

Jak bylo uvedeno výše, J. Boguszak vymezuje následující zásady, a to zásadu zákazu vzniku závazku vedoucího k nemožnému plnění (případně též event. k nemožnému není nikdo vázán);²³⁹ zákaz retroaktivity;²⁴⁰ fikce znalosti, že každý

---

²³⁵ K teorii J. Boguszaka srov. BOGUSZAK, Jiří.; ČAPEK, Jiří.; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2001, s. 268 - 273.

²³⁶ Zdrojem právních principů není samozřejmě pozitivní právo.

²³⁷ Aspekt překročení omezení hranic právního dualismu pro identifikaci obecných zásad právních potvrzuje i J. Hurdík a to v rámci popisu zásady „vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno”. Jak vyplývá níže, tato zásada legální licence je jednou z kategorií obecných právních zásad. J. Hurdík tuto zásadu popisuje jako základní kompetenční normu, která umožňuje realizaci zásady soukromého práva autonomie vůle. Přiznává však, že při svém uplatnění tato zásada překračuje hranice mezi soukromým a veřejným právem a dochází tak nutně k jejich konfrontaci uvnitř obou základních odvětví právního řádu. Podrobněji srov. HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 54 - 66. Systematicky však zásadu legální licence zařazuje mezi zásady soukromého práva.

²³⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. Paradoxy některých vybraných zásad dokazování v trestním řízení a jak s nimi naložit. In. KALVODOVÁ, Věra., HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Dokazování v trestním řízení - právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015.

²³⁹ Impossibilium nulla est obligatio.

²⁴⁰ Lex retro non agit.

může a zná právo;²⁴¹ zásada předvídatelnosti rozhodnutí soudu, že obdobné případy se rozhodují obdobně a stejné případy stejně;²⁴² presumpce správnosti úředních rozhodnutí;²⁴³ zásady legální licence a enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí.

V českém ústavním systému vycházíme zejména ze čl. 1 odst. 1 a čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR, tyto principy mají tedy svůj původ ve skutečnosti, že Česká republika je demokratickým a právním státem s hodnotově orientovanou ústavou. Obecné zásady právní, jako obecné principy překračující možnosti právního dualismu, jsou tak nedomyšlitelně svázány s principy, které jsou imanentní demokratickému a právnímu státu. Je tak nutné odkázat na známý první plenární náleží Ústavního soudu ČR, vydaného pod sp. zn. Pl.ÚS 19/93 dne 21. 12. 1993, že *naše nová ústava není založena na hodnotové neutralitě, není jen pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje, vyjadřující základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti. Česká ústava akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově-materiálnímu smyslu, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří.* Tento závěr však nelze chápat tak, že ostatní principy vlastní soukromému nebo veřejnému právu nejsou vlastní principům demokratického právního státu, neboť mnoho ze zásad soukromého i veřejného práva má svůj základ v ústavním pořádku a Ústavní soud ČR některé z nich výslovně zařadil pod podstatné náležitosti demokratického právního státu. Ona míra obecnosti obecných právních zásad překračujících právní dualismus se též vyznačuje svojí stálostí v čase. Podle E. Soboty jsou tak tyto pravidla určená k trvalosti a ke klidu společenského života. Ona stálost v čase též umožňuje přecházení těchto zásad do obecného právního vědomí jednotlivců.²⁴⁴ Obdobně k tomu i Ústavní soud SRN v již zmíněné věci Soraya z r. 1973 (BVerfGE 34, 269),²⁴⁵ ve které Ústavní soud SRN deklaroval, že právo není identické s psaným textem právních předpisů, ale vyjma psaného textu jsou právem i určité hodnoty a principy,

---

²⁴¹ Ignorantia iuris non praesumitur nec toleratur, event. ingorantia legis non excusat.

²⁴² De similibus idem est iudicandum.

²⁴³ Res iudicata pro veritate habetur.

²⁴⁴ SOBOTA, Emil. *Ideové základy občanského práva*. Praha: Orbis, 1936, s. 27 - 29.

²⁴⁵ Podrobněji srov. Rozhodnutí Ústavního soudu SRN ve věci Soraya, sp. zn. BVerfGE 34, 269. *Gegenüber den positiven Satzungen der Staatsgewalt kann unter Umständen ein Mehr an Recht bestehen, das seine Quelle in der verfassungsmäßigen Rechtsordnung als einem Sinnnganzen besitzt und dem geschriebenen Gesetz gegenüber als Korrektiv zu wirken vermag; es zu finden und in Entscheidungen zu verwirklichen, ist Aufgabe der Rechtsprechung.*

kteře musí soud ve své rozhodovací praxi zohlednit a aplikovat, avšak s respektem k zásadě, aby jeho rozhodnutí bylo podloženo racionálními argumenty a nebylo projevem soudcovské svévole.²⁴⁶

Obecné zásady právní a jejich přehled lze identifikovat ve významném díle *Morálka práva* nejvýznamnějšího představitele právní filosofie a teorie 20. století Lona Fullera,²⁴⁷ na kterého navazuje i Ústavní soud ČR ve svých nálezech,²⁴⁸ ale i významní právní teoretikové současnosti, jakým je například, zejména v oblasti právních zásad, J. Wintr.²⁴⁹ L. Fuller ve svém díle vymezuje celkem 8 principů vnitřní morálky práva a to 1. požadavek obecnosti práva, 2. požadavek vyhlášení práva, 3. zákaz retroaktivity, 4. požadavek jasnosti práva, 5. požadavek bezrozpornosti práva, 6. zákaz požadavku nemožného, 7. stálost práva v čase a za 8. požadavek shody mezi úředním postupem a deklarovaným pravidlem. Toto fullerovské vymezení zásad vnitřní morálky práva zcela splňuje kritéria obecných zásad právních, neboť se vyznačují dostatečnou mírou obecnosti a překračují limity právního dualismu, jedná se principy imanentní celému českému právnímu systému a jsou též v souladu s hodnotami naší ústavnosti, přičemž jejich existence je nutným předpokladem pro označení České republiky, jako demokratického právního státu a státu s hodnotově orientovanou ústavou. Kritérium obecných zásad právních fullerovské principy splňují i přesto, že je L. Fuller primárně směřoval k morálním požadavkům právního předpisu. Zde je tak třeba navázat na potřebu striktního oddělení soukromého a veřejného práva v kategorizaci právních principů, kterou vysvětluje J. Wintr tak, že soukromé právo odráží především potřebu soukromoprávní regulace běžných vztahů mezi lidmi a jako takové vyrůstá evolučně po tisíciletí, naproti tomu veřejné právo je výsledkem aktuálního společenského konsensu a může být předmětem politických střetů. Nedostatečné rozlišování právních principů soukromého práva a veřejného práva může způsobit značné nepochopení v diskusi o principech práva.²⁵⁰ Z tohoto důvodu jsem tak své práci zvolil právě fullerovské principy právní, jako kategorii, která zastřešuje

---

²⁴⁶ Na rozhodnutí Ústavního soudu SRN ve věci Soraya navazuje i Ústavní soud ČR a to např. Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 438/06 ze dne 31. 7. 2007 nebo odlišné stanovisko E. Wagnerové v rámci nálezu Ústavního soudu ČR se sp.zn. Pl.ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005.

²⁴⁷ FULLER, Lon. *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998.

²⁴⁸ K tomu srov. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 420/09 ze dne 3. 6. 2009.

²⁴⁹ např. WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 20 a násl.; WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 45 a násl.

²⁵⁰ WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 62 - 63.

principy soukromého a veřejného práva. J. Wintř sám by jistě k tomuto mému tvrzení namítl, že fullerovské právní principy jsou spíše alexyovskými příkazy k optimalizaci, jež jsou určeny především zákonodárné moci,²⁵¹ neboť L. Fuller nechápe principy morálky práva jako absolutní nepřekročitelná dogmata, jeho definovaná pravidla umožňují kompromisu v tom smyslu, že lze jejich aplikací a vzájemnou interakcí nalézt to nejméně škodlivé řešení dané věci. Kupříkladu princip stálosti práva v čase samozřejmě umožňuje změnit špatný zákon, než aby se dogmaticky a neústupně prosazovala jeho stálost v čase. Retroaktivní zákonodárství je sice podle L. Fullera v zásadě nepřípustné, lze však přijmout retroaktivní zákon, který napraví křivdy,²⁵² přičemž budiž příkladem český zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Výchozí tezí této práce tedy je, že primárním úkolem obecných právních zásad je garance konzistentnosti a stability právního řádu. Skutečnost, že lze považovat fullerovské principy za obecné právní zásady je možné demonstrovat i na teorii J.M. Finnise, která byla vysvětlena v kapitole 2.2.3 této práce.

Na tomto místě je nutné zopakovat výchozí myšlenku, že právní principy jsou v objektivním právu identifikovatelné jako právní pravidla nebo jako zobecnění více pravidel daného právního odvětví (též samozřejmě právního řádu jako takového v případě obecných zásad právních),²⁵³ proto některé z níže uvedených obecných zásad právních v sobě zahrnují několik právních pravidel zobecněných některou z obecných zásad právních.

Prvním fullerovským principem je **požadavek obecnosti právního předpisu**, tedy že zákon by neměl obsahovat individuálně směřované příkazy, ale měl by toliko obsahovat obecná pravidla.²⁵⁴ V. Knapp vymezoval obecnost právní normy tak, že obecná musí být právní norma nejen co do předmětu právní úpravy, ale i co do subjektu právní normy, obecná právní norma tak nemůže řešit některý konkrétní případ.²⁵⁵ Ústavní soud ČR ve známém nálezu vydaného pod sp. zn. Pl. ÚS 24/04 ze dne 28.6.2005 zrušil ust. §3a²⁵⁶ zák. č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské

---

²⁵¹ WINTŘ, Jan. Říše principů. *Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 46 - 47.

²⁵² PŘIBÁŇ, Jiří. Lesk a bída právního pozitivismu. In. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemiky a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 31.

²⁵³ V návaznosti na K. Witze, k tomu srov. WITZ, Karel a kol. *Československé pracovní právo. Učebnice*. Praha: Orbis, 1967, s. 66 - 68.

²⁵⁴ WINTŘ, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 21.

²⁵⁵ Podrobněji srov. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 149 a násl.

²⁵⁶ *Rozvoj a modernizace vodní cesty vymezené vodním tokem Labe od říčního km 129,1 (Pardubice), na státní hranici se Spolkovou republikou Německo a vodním tokem Vltava od říčního*

plavbě, který umožňoval plošně vyvlastňovat pozemky potřebné pro stavbu jezu na řece Labi pomocí zákona (zákon tuto stavbu ve svém normativním textu označil výslovně za stavbu ve veřejném zájmu),²⁵⁷ neboť předmětné ustanovení nesplňovalo požadavek obecnosti právního předpisu. Ústavní soud ČR mj. konstatoval, že *k základním principům materiálního právního státu náleží maxima všeobecnosti právní regulace (požadavek obecnosti zákona, resp. obecnosti právních předpisů)*. Požadavek obecnosti právního předpisu je tak podle názoru Ústavního soudu ČR jedním z principů, které spadají pod ust. čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR.²⁵⁸

Druhým principem je **princip veřejnosti práva** a s tím související pravidlo, že neznalost zákona neomlouvá, tedy, že nikdo se nemůže zprostit odpovědnosti tím, že neznal právo.²⁵⁹ J. Wintr k tomu připomíná²⁶⁰ náleží Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 420/09 ze dne 3. 6. 2009, ve kterém Ústavní soud ČR výslovně citoval L. Fullera, tedy, že *americký právní teoretik Lon L. Fuller zformuloval ve svém díle Morálka práva osm požadavků vnitřní morálky práva, mezi něž zařadil též požadavek vyhlášení právního aktu. Jednoduše řečeno, podle Fullera má každý člověk právo vědět, co je v daném státu platným právem. Podle této zásady právní norma nemůže nabýt účinnosti dříve, než je vyhlášena způsobem stanoveným zákonem, a tím je umožněna její obecná znalost. Důsledkem zásady veřejnosti práva je existence pravidla, dle kterého neznalost právního předpisu neomlouvá (ignorantia iuris non excusat)*. Ústavní soud ČR tedy připomenul, že předpokladem závaznosti právního předpisu je jednak jeho platnost a účinnost, ale také veřejný způsob vyhlášení takového právního předpisu, přičemž daný princip podřadil pod principy imanentní demokratickému právnímu státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR. Ústava ČR řeší problematiku publikace právního předpisu v čl. 52 Ústavy ČR, podle kterého je k platnosti zákona třeba, aby byl vyhlášen. E. Svoboda k tomu připomíná, že evidence právních pravidel (tj. požadavek veřejnosti práva) byla vymožeností slabších nad těmi mocnými s cílem předejít důvodné obavě ze zneužití právních pravidel vládnoucí třídy a jedná se tak o nejstarší právní zásadu, nejstarší

---

km 91,5 (Třebeň) včetně plavebního kanálu Vraňany - Hořín po soutok s vodním tokem Labe včetně výústní části vodního toku Berouňky po přístav Radotín, je ve veřejném zájmu.

²⁵⁷ KOSAŘ, David a kol. *Ústavní právo. Casebook*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 55.

²⁵⁸ Ústavní soud ČR tak učinil obdobně ve svých navazujících nálezech vydaných pod sp. zn. Pl. ÚS 24/08 a Pl. ÚS 27/09. K tomu podrobněji např. WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 21.

²⁵⁹ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 84.

²⁶⁰ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 21 - 22.

požadavek na právní řád.²⁶¹ Zajímavostí je, že výše zmíněné pravidlo, o neomluvitelnosti neznalosti práva, bylo normováno v ust. § 2 OZO.²⁶² J. Sedláček zakotvení zmíněného pravidla do textu OZO vysvětluje tak, že se sice jedná o obecné logické pravidlo související se zásadou veřejnosti práva, ale bylo nutné jej zakotvit s ohledem na nedostatečnost publikačních předpisů v době účinnosti OZO.²⁶³

Třetí obecnou zásadou právní je **zákaz (pravé) retroaktivity** v právu, kterou lze popsat společně se sedmou zásadou **stálostí práva v čase**. Je obvyklé, že právní normy upravují jen ty právní vztahy, které vznikly po dni, kdy daná právní norma nabyla účinnosti, tedy, že ze samotné podstaty práva vyplývá zásada, že právní normy nepůsobí zpětně.²⁶⁴ Sám L. Fuller označuje prospektivní zákonodárství za skutečnou *hrůznost*, neboť účelem práva je, že upravuje prostřednictvím pravidel pravidla lidského chování a nelze tedy upravovat pravidla lidského chování prostřednictvím takových pravidel, která budou přijata později. Přesto však uznává, že některé formy prospektivního zákonodárství mohou být přípustné a žádoucí.²⁶⁵ J. Sedláček regulativní princip neretroaktivity vyjádřil tak, že *kdo jednal v důvěře v nějaký zákon, nemá býti ve své důvěře zklamán*.²⁶⁶

Zpětná působnost právních norem se rozděluje na pravou zpětnou působnost a nepravou zpětnou působnost. O nepravou retroaktivitu se jedná v případě, že se sice právní vztah z hlediska obsahu, jakož i práv a povinností subjektů, posuzuje podle nové právní normy, samotný vznik právního vztahu však podle právní normy účinné v okamžiku jeho vzniku.²⁶⁷ Pokud však působí daná právní norma do minulosti zcela, jedná se o retroaktivitu pravou.²⁶⁸ V českém právním řádu platí zákaz retroaktivity *expressis verbis* jen v oblasti trestního práva

---

²⁶¹ SVOBODA, Emil. *Ideové základy občanského práva*. Praha: Vesmír, 1936, s. 24 - 19.

²⁶² *Jakmile byl zákon řádně vyhlášen, nemůže se nikdo omlouvat, že mu nebyl znám*.

²⁶³ ROUČEK, František., SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998, s. 88 - 89.

²⁶⁴ BOGUSZAK, Jiří., ČAPEK, Jiří., GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2003, s. 86.

²⁶⁵ FULLER, Lon. *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 53 - 54.

²⁶⁶ K tomu srov. ROUČEK, František., SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998, s. 108.

²⁶⁷ BOGUSZAK, Jiří., ČAPEK, Jiří., GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2003, s. 86.

²⁶⁸ K tomu srov. např. Nález Ústavního soudu ČR ze dne ze dne 4. 2. 1997 se sp. zn. Pl.ÚS 21/96: *Pro pravou retroaktivitu tudíž platí, že lex posterior ruší (neuznává) právní účinky v době účinnosti legis prioris, popřípadě vyvolává nebo spojuje práva a povinnosti subjektů s takovými skutečnostmi, jež v době účinnosti legis prioris neměly povahu právních skutečností*.

ve smyslu ust. čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod,²⁶⁹ nicméně jak poznamenává V. Knapp, obecný zákaz pravé retroaktivity je možné dovodit z čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR. Nepravá retroaktivita je v zásadě v poměrech demokratického právního státu přípustná, korektivem je pouze případný extrémní zásah do zásady stálosti práva, právní jistoty nebo legitimního očekávání.²⁷⁰

Požadavek **jasnosti práva** je podle L. Fullera jedním z nejzákladnějších náležitostí legality, přičemž znovu, ve spojení s principem **bezrozpornosti práva**, lze odkázat²⁷¹ na významný judikát Ústavního soudu ČR ve věci tzv. *legislativních přílepků*,²⁷² ve kterém Ústavní soud ČR navázal na svoji předchozí judikaturu, a to konkrétně na nálezy vydané pod sp. zn. Pl.ÚS 21/01 dne 12. února 2002, kterým Ústavní soud ČR přezkoumával zákon o státním rozpočtu z hlediska účasti Senátu v legislativním procesu, že *za nežádoucí jev, nekorespondující se smyslem a zásadami legislativního procesu, je nutno označit situaci, kdy jedním zákonem jsou novelizovány zákony vzájemně obsahově bezprostředně nesouvisející, k čemuž dochází např. z důvodu urychlení legislativní procedury, a to začasť formou podaných pozměňovacích návrhů. Takový postup totiž neodpovídá základním principům právního státu, mezi které patří zásada předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a zásada jeho vnitřní bezrozpornosti. Jestliže totiž jedním zákonem (ve formálním smyslu) je zasahováno do materie upravované několika zákony jinými a tyto zákony spolu nejsou obsahově a systematicky provázány, vzniká nezřídka značně nepřehledný právní stav, který princip předvídatelnosti, srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti zákona již nerespektuje. V přezkumu ústavnosti tzv. legislativních přílepků označil takovouto praxi používání nesouvisejících pozměňovacích návrhů jako rozpornou s ústavním pořádkem, protože porušuje zásadu předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti. Ústavní soud ČR tedy považuje tyto dva principy za vlastní principům demokratického právního státu. J. Wintr k těmto zásadám připomíná, že je sice pravdou, že je princip bezrozpornosti a jasnosti práva zásadou spadající pod podstatné náležitosti demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 a čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR, ale lze též vycházet ze čl. 2 odst. 4 Ústavy, resp. ze čl. 2 odst. 3*

---

²⁶⁹ *Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.*

²⁷⁰ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 23.

²⁷¹ Po vzoru J. Wintra, k tomu srov. WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 23. J. Wintr však označuje dané rozhodnutí Ústavního soudu ČR za tzv. *přílepkový nálezy*.

²⁷² *Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15.2.2007. Podrobněji k nálezu např. KOSAŘ, David a kol. Ústavní právo. Casebook. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 193 a násl.*

Listiny základních práv a svobod, podle kterého každý může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá, tj. ze zásady legální licence.²⁷³ V rámci principu bezrozpornosti práva též platí zásady jakými jsou *lex superior derogat inferiori*, *lex specialis derogat generali* a *lex posterior derogat priori*. Z tohoto důvodu nelze například ust. § 2 odst. 1 OZ, že *každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec*, považovat za zásadu soukromého práva. Jedná se tedy o pouhé deklarování pravidla, že všechny legislativní akty musí být vykládaný ve shodě s ústavním pořádkem, nejen tedy normy soukromého, ale i veřejného práva.²⁷⁴ V rámci principu bezrozpornosti práva je často připomínána tzv. Weinbergerova teze, že zásada bezrozpornosti práva je silnější než principy hierarchie právních norem, proto je zásada bezrozpornosti nadřazena principům hierarchie práva, je zásadou obecnou s výše (a též níže) popsanými dílčími projevy.²⁷⁵ Požadavek jasnosti práva lze shledat v soukromém právu například v požadavku jasného odlišení kogentních a dispozitivních právních norem, neboť jenom transparentní odlišení a jasná kritéria umožní osobám projevit svoji skutečnou autonomii vůle. Pokud však budou kritéria odlišení kogentních a dispozitivních právních norem nejasná pro adresáty těchto norem, dají adresáti právní normy raději přednost zákonnému pravidlu právní normě (byť dispozitivní), než aby riskovali projev autonomie vůle tím, že nahradí dispozitivní právní normu autonomním projevem vůle odlišně od zákona. Ústavní soud k požadavku jasnosti práva připomíná, že *v právním státě je třeba tvorbě právních předpisů věnovat nejvyšší péči. Přesto se však nelze vyhnout víceznačností, což plyne jak z povahy jazyka samotného, tak z abstraktnosti právních norem, jakož i z omezenosti lidského poznání, stejně jako z dynamické povahy sociální reality*.²⁷⁶ Požadavek jasnosti práva je tedy ideálním stavem, který v sobě zahrnuje především požadavek maximálního snížení nejasnosti v právu, nikoliv však zásadu, že právo je jasné a nelze se interpretací dobrat k vícero výkladovým možnostem. Zákonodárce však musí vyvinout maximální úsilí k tomu, aby jeho normotvorba byla precizní a koncepční, ale též, že bude promýšlet její účinky.²⁷⁷

---

²⁷³ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 24.

²⁷⁴ ŠVESTKA, Jiří.; DVOŘÁK, Jan.; FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 18.

²⁷⁵ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 79.

²⁷⁶ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III. ÚS 3701/15 ze dne 10. ledna 2017.

²⁷⁷ ŠIMKA, Karel. Obrana principu „in dubio pro libertate“. *Bulletin KDP ČR*. 2015, č. 2/2015, s. 40 - 43.

Dílčím limitem (korektivem) výkonu subjektivních práv v rámci principu legální licence představuje *zákaz zjevného zneužití práva*. V. Knapp definoval zneužití práva jako *chování zdánlivě dovolené, jímž má být dosaženo výsledku nedovoleného*.²⁷⁸ Jako korektiv zásady legální licence, tedy prostoru chování, které právem není zakázáno, označil zákaz zneužití práva Ústavní soud ČR ve svém rozhodnutí právě v návaznosti na V. Knappa tak, že *zákaz zneužití práva je silnější, než dovolení dané právem*.²⁷⁹ Tento korektiv výkonu subjektivních práv bývá některými autory²⁸⁰ zařazován mezi zásadu soukromého práva, zejména v souvislosti s dikcí ust. § 8 OZ, že zjevné zneužití práva nepoživá právní ochrany. S ohledem na tu skutečnost, že tento korektiv *zásady legální licence* působí i v právu veřejném, je nezbytné zařazení do kategorie obecných zásad právních.²⁸¹ Zneužití práva však musí být zjevné, což zabraňuje případné nespravedlnosti v tom, že právní ochrana není přiznána pouze při jasném, skutečném, viditelném a dokazatelném zneužití práva.²⁸²

Zneužití je tedy možné nejen soukromých subjektivních práv, ale též práv, která vyplývají z veřejného práva. Jako příklad z veřejného práva lze uvést tzv. blokační oznámení shromáždění učiněná podle zák. č. 84/1990 Sb. o právu shromažďovacím.²⁸³ Tzv. blokační oznámení shromáždění jsou taková oznámení, jejichž účelem je pouze blokovat určité místo v určitý čas například pouze z takového důvodu, aby se na daném místě a v daném čase nemohlo konat jiné oznámení.²⁸⁴ Nejvyšší správní soud se k takovýmto blokačním oznámením shromáždění ve svém rozsudku vydaného pod sp. zn. 2 As 60/2013 vyjádřil tak, že

---

²⁷⁸ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 184.

²⁷⁹ K tomu srov. Usnesení Ústavního soudu ČR pod sp. zn. III.ÚS 374/06 ze dne 31. 10. 2007.

²⁸⁰ Např. HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010, s. 127 a násl.; DVOŘÁK, Jan., ŠVETSKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 49.

²⁸¹ MELZER, Filip., TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, 152.; MACKOVÁ, Alena., JELÍNEK, Jiří., BOHUSLAV, Lukáš., TRYZNA, Jan a kol. *Aktuální otázky civilního a trestního řízení se zaměřením na rekodifikaci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle principů demokratického a právního státu*. Praha: Spolek českých právníků Všeherd, 2016, s. 64 - 66.; FERIA, Rita. In. *Prohibition of Abuse of Law A New General Principle of EU Law?* Oxford: Hart Publishing, 2011, s. 15.

²⁸² MACKOVÁ, Alena., JELÍNEK, Jiří., BOHUSLAV, Lukáš., TRYZNA, Jan a kol. *Aktuální otázky civilního a trestního řízení se zaměřením na rekodifikaci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle principů demokratického a právního státu*. Praha: Spolek českých právníků Všeherd, 2016, s. 64 - 66.

²⁸³ Případné další příklady srov. MACKOVÁ, Alena., JELÍNEK, Jiří., BOHUSLAV, Lukáš., TRYZNA, Jan a kol. *Aktuální otázky civilního a trestního řízení se zaměřením na rekodifikaci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle principů demokratického a právního státu*. Praha: Spolek českých právníků Všeherd, 2016, s. 64 - 66.

²⁸⁴ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 410.

*pokud by se zcela zjevně ukázalo, že dřívější shromáždění byla ohlášena jedině s účelem blokovat dané místo v daném čase, šlo by o zneužití práva. To nepožívá právní ochrany.*²⁸⁵ Jako příklad ze soukromého práva lze uvést účelové postoupení pohledávky za účelem zvýšení počtu věřitelů, aby byla splněna podmínka mnohosti věřitelů pro zahájení insolvenčního řízení daného dlužníka. Nejvyšší soudu ČR se k takovému postupu vyjádření ve svém rozsudku vydaného pod sp. zn. 31 Cdo 1302/2000 dne 31.7.2000, že *k zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu by ve shora popsaném případě mohlo dojít jen tehdy, měl-li by konkursní soud za prokázáno, že k postoupení pohledávky došlo výlučně z tohoto důvodu, aby bylo lze podat návrh na prohlášení konkursu, a že smyslem takového kroku byla šikana dlužníka nebo snaha věřitele vyhnout se nalézacímu řízení o dokládané pohledávce.*²⁸⁶ Lze též uvést známý příklad z práva Evropské unie v rámci Rozsudku Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 21. února 2006 ve věci s č. C-255/02 - Halifax plc, Leeds Permanent Development Services Ltd a County Wide Property Investments Ltd proti Commissioners of Customs & Excise, ve kterém Soudní dvůr Evropské unie uzavřel,²⁸⁷ že *jsou daňové orgány oprávněny zpětně požadovat vrácení odpočtených částek pro každé plnění, u nějž konstatují, že nárok na odpočet byl vykonán zneužívajícím způsobem.* V tomto případě tak došlo ke zneužití veřejného subjektivního práva na daňový odpočet.

Jak již bylo naznačeno výše, občanský zákoník v ust. § 8 normuje pravidlo, že zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany. Podle důvodové zprávy tak občanský zákoník odstraňuje závažný nedostatek předchozí právní úpravy tím, že takovéto pravidlo ve svém normativním textu zakotvuje.²⁸⁸ O zákazu zneužívání práva hovoří též čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Podle tohoto článku nesmí být vlastnické právo zneužito k újmě práv druhých nebo společnosti. Sama Listina základních práv a svobod tak předpokládá, že vlastnického právo a výkon tohoto základního práva nebude zneužíván k újmě na právech druhých, ale ani společnosti. Implicitně tedy sama Listina základních práv a svobod předpokládá

---

²⁸⁵ K tomu podrobněji srov. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 11. 2013 vydaného pod č.j. 2 As 60/2013 - 26.

²⁸⁶ Podrobněji k příkladům zneužití práva v režimu soukromého práva např. MELZER, Filip., TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117.* Praha: Leges, 2013, s. 165.; Případně aktuální judikatura Ústavního soudu ČR a to např. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4.6.2019 se sp. zn. II. ÚS 996/18.

²⁸⁷ K tomu podrobněji např. PISTONE, Pasquale. Abuse of Law in the Context of Indirect Taxation: From (Before) Emsland-Stärke 1 to Halifax (and Beyond). In. *Prohibition of Abuse of Law A New General Principle of EU Law?* Oxford: Hart Publishing, 2011.

²⁸⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou.* Ostrava: Sagit, 2012, s. 68.

působení (a tedy i existenci) této zásady v obecné rovině mimo hranice právního dualismu. Je tedy zjevné, že zákaz zneužití práva není zásadou soukromého práva, ale že patří do kategorie obecných zásad právních. To ostatně připouští i sám J. Hurdík,²⁸⁹ přestože ve své monografii o zásadách soukromého práva zařazuje zákaz zneužití práva právě mezi jednu z těchto zásad.²⁹⁰ Tuto skutečnost vysvětluje tím, že sice se jedná o páteř ekvinitního základu právního řádu především v oblasti soukromého práva, ale v důsledku praktického uplatňování zákazu zneužití se nehledí zcela na doktrinální otázky dané zásady.²⁹¹ O zneužití práva tak jde v případě, že dojde k výkonu subjektivního práva v rámci zásady legální licence (1.), tímto dovoleným chováním dojde k újmě na subjektivních právech jiného (2.), s úmyslem uškodit při současném nedostatku legitimního zájmu, v rámci kterého dojde k rozporu s cílem právní regulace a nerovnováze společenských vztahů (3.).²⁹² Důsledkem zneužití práva je tak neposkytnutí ochrany tomu, kdo právo zneužije²⁹³ výše popsaným způsobem. Se zákazem zneužití práva úzce souvisí zásada *zákazu obcházení práva*, jako druhý dílčí korektiv zásady legální licence, přičemž se jedná chování *in fraudem legis*. O chování *in fraudem legis* jde v případě, že se někdo chová podle právní normy, avšak záměrně takovým způsobem, aby dosáhl výsledku, který není právní normou předvídan a takovýto výsledek je tedy nežádoucí, přičemž zejména se tak děje při využití nejasností nebo mezer v právní normě.²⁹⁴ Určité vymezení (či metodologickou instrukci) obcházení zákona představuje ust. § 5 zák. č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, podle kterého se *nepřihlíží ke skutečnostem vytvořeným nebo předstíraným záměrným jednáním v úmyslu, aby se těch ustanovení tohoto zákona, od nichž se nelze odchyliť ujednáním stran, nepoužilo nebo aby se jich použilo jinak, než kdyby takto vytvořené nebo předstírané skutečnosti nebyly*. Podle předmětného ustanovení tak obcházení zákona představuje takové chování, které maří smysl a účel kogentních

---

²⁸⁹ HURDÍK, Jan. Užití zákazu zneužití (a obcházení zákona) v daňových věcech? In. *Pocita Petru Hajnovi k 75. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 131 a násl.

²⁹⁰ HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010, s. 127 a násl.

²⁹¹ HURDÍK, Jan. Užití zákazu zneužití (a obcházení zákona) v daňových věcech? In. *Pocita Petru Hajnovi k 75. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 131 a násl.

²⁹² HURDÍK, Jan. Užití zákazu zneužití (a obcházení zákona) v daňových věcech? In. *Pocita Petru Hajnovi k 75. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 136 - 137.

²⁹³ V souladu např. s ust. § 8 OZ.

²⁹⁴ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 185 - 186.

norem, případně též účel zákona.²⁹⁵ Mezi další dílčí korektivy²⁹⁶ zásady legální licence bude též například výkon práva v rozporu s dobrými mravy²⁹⁷ nebo veřejným pořádkem, přičemž tyto korektivy lze podřadit pod zákaz zneužití práva.²⁹⁸

Další obecnou zásadou právní je **zákaz práva, který by požadoval nemožné**.²⁹⁹ Podle této zásady lze ukládat povinnosti na základě práva, nicméně tyto povinnosti nesmí zavazovat k nemožnému. Podobně jako u principů bezrozpornosti a jasnosti práva, i tuto obecnou zásadu právní lze interpretovat ze čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR, resp. ze čl. 2 odst. 3 Listiny, podle kterého každý může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. V předchozí kapitole byl uváděn příklad v rámci výkladu právního dualismu ve smyslu ust. § 1 odst. 1 OZ podle navrhované, avšak zamítnuté, “velké” novely občanského zákoníku,³⁰⁰ kdy měla být vypuštěna druhá věta § 1 odst. 1 OZ, podle které uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného. Druhá věta předmětného ustanovení měla být vypuštěna proto, že mohla vést k neřešitelným situacím, protože podle občanského zákoníku se může soused po vlastníkově sousedního pozemku domoci toho, aby bylo vydáno soudní rozhodnutí, kterým bude vlastníkově sousedícího uložena povinnost odstranit daný strom podle ust. § 1017 OZ, čemuž však bude bránit překážka pokácet předmětný strom z veřejného práva podle zákona o ochraně přírody a krajiny. Pokud by skutečně bylo vydáno takovéto rozhodnutí, jednalo by se o rozhodnutí, které je v rozporu s předmětnou zásadou zákazu práva, který by požadoval nemožné a takovéto rozhodnutí by bylo v jistě v rozporu s ust. čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR, neboť soudní

---

²⁹⁵ ELIÁŠ, Karel. Obcházení zákona. *Právní rozhledy*. 2018, č. 15-16/2018, s. 515.

²⁹⁶ Ústavní soud ČR je označuje jako korektiv a to např. v rámci Nálezu Ústavního soudu ČR se sp. zn. III.ÚS 2700/15 ze dne 8. 11. 2016: *Důkazy navrhované stěžovatelem nebyly ze strany obecných soudů v daném řízení provedeny, neboť došlo - z hlediska požadavků na uplatnění korektivu dobrých mravů - k nepřijatelnému upřednostnění toliko "jedné strany mince", tj. jednání stěžovatele, aniž by bylo v kontextu souvisejících skutečností a soudních sporů zvažováno, zda je to skutečně stěžovatel, kdo se "obohatal", resp. zda přijatý závěr není vůči stěžovateli nepřiměřeně tvrdý, a nepřiči se tak slušnosti.*

²⁹⁷ Podle Nálezu Ústavního soudu ČR se sp. zn. II. ÚS 544/2000 ze dne 12. 3. 2001 jsou dobré mravy *souhrnem etických, obecně uznávaných a zachovávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu. Takto provedený výklad pojmu "dobré mravy" ve svém souhrnu prostupuje Listinu i Úmluvu.*

²⁹⁸ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1 - 37.

²⁹⁹ Jedná se tedy o zásadu *impossibilium nulla obligatio*, resp. *ultra posse nemotenetur*. K tomu srov. BOGUSZAK, Jiří., ČAPEK, Jiří., GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2003, s. 272.

³⁰⁰ Dostupné z: https://www.ceska-justice.cz/wp-content/uploads/2014/08/Navrh_zmen_NOZ.pdf

rozhodnutí požadující nemožné není v souladu s principy právního státu, přičemž o nemožnost plnění se jedná též tehdy, stane-li se dané plnění nebo chování obecně právně nedovoleným.³⁰¹ Nejedná se tedy o pouze jen o určitou objektivní nemožnost splnění uložené povinnosti, nebo smluvního závazku, ale též o tu skutečnost, že dané chování podle uložené povinnosti je nebo se stalo právem zakázaným. Nikoho tedy nelze, a to ani veřejnoprávním aktem, zavázat k nemožnému plnění, které by bylo právně závazné a v případě nesplnění též sankcionované. Přestože tato zásada pochází z dogmatiky práva soukromého, platí i v právu veřejném,³⁰² a proto se jedná o obecnou zásadu právní.

Poslední obecnou zásadou právní je zásada právní jistoty, kterou L. Fuller označuje jako zásadu, kdy je *shoda mezi úředním postupem a deklarovaným pravidlem*.³⁰³ Fuller uvádí, že tato shoda mezi úředním postupem a deklarovaným pravidlem může být narušena mylnou interpretací práva, jeho nedostupností, ale též lhostejností, předsudky, hloupostí nebo osobní touhou po moci. Dodává, že je to především soudní moc, které je svěřen úkol zabraňovat rozporu mezi úředním postupem a deklarovaným pravidlem, přičemž uznává, že ne vždy se toto zcela daří, zejména v rozhodovací praxi nižších soudů, nicméně za tímto účelem jsou zřízené právě nejvyšší soudy, aby dbaly sjednocování rozhodovací praxe. Shodu mezi úředním postupem a deklarovaným pravidlem lze v našich poměrech označit jako zásadu **právní jistoty**. Právní jistotu lze definovat jako stav, za kterého lze předvídat a spoléhat se na to, že rozhodnutí orgánů veřejné moci budou v obdobných případech rozhodovat obdobně a v rozdílných případech rozdílně. Podle J. Boguszaka je zásada právní jistoty nepostradatelným principem (pro J. Boguszaka též hodnotou) nejen v procesu aplikace a interpretace právních norem, ale i při samotné tvorbě práva.³⁰⁴ Ústavní soud ČR se v zásadním nálezu³⁰⁵ vyjádřil, že *materiální právní stát je vystavěn mimo jiné na důvěře občanů v právo a právní řád. Podmínkou takové důvěry je stabilita právního řádu a dostatečná míra právní jistoty občanů. Stabilita právního řádu a právní jistota je ovlivňována nejen legislativní činností státu (tvorbou práva), ale též činností státních orgánů aplikujících právo, neboť teprve aplikace a interpretace právních norem vytváří ve*

---

³⁰¹ K tomu srov. např. HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1219.

³⁰² BOGUSZAK, Jiří., ČAPEK, Jiří., GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2003, s. 272.

³⁰³ FULLER, Lon. *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 79.

³⁰⁴ BOGUSZAK, Jiří., ČAPEK, Jiří., GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2003, s. 267 - 268.

³⁰⁵ Podrobněji srov. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20.9.2006.

*veřejnosti vědomí toho, co je a co není právem. Z novějších nálezů je nutné též zmínit náleží Ústavního soudu ČR, kterým Ústavní soud ČR přezkoumával mj. ust. § 3 odst. 1 vyhlášky Energetického regulačního úřadu č. 8/2016 Sb., o podrobnostech udělování licencí pro podnikání v energetických odvětvích. V tomto náleží Ústavní soud ČR připomenul, že zásada právní jistoty je podstatnou náležitostí demokratického právního státu spadající pod nezrušitelnou maximu materiálního ohniska ústavnosti ve smyslu čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR. Princip právní jistoty tak je dobrou vírou *jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci a ochrana dobré víry v nabytá práva konstituovaná akty veřejné moci, ať už v individuálním případě plynou přímo z normativního právního aktu nebo z aktu aplikace práva. Důvěra jednotlivce v rozhodovací činnost orgánů státu, ať už jde o rozhodování orgánů moci zákonodárné, výkonné či soudní, je jedním ze základních atributů právního státu. Princip dobré víry pak působí bezprostředně v rovině subjektivního základního práva jako jeho ochrana, v rovině objektivní se pak projevuje jako princip presumpce správnosti aktu veřejné moci.*³⁰⁶*

Pro nejasnost a nestabilitu došlo též ke zrušení delegačního ust. § 4 zákoníku práce s účinností od 1.1.2007, který Ústavní soud zrušil svým náleží Pl. ÚS 83/06 ze dne 12.3.2008, jak bylo popsáno v kapitole č. 1.3 této práce v části týkající se pracovního práva.

Zásada právní jistoty je tak poslední z (fullerovských) obecných právních principů, který je podstatnou náležitostí demokratického právního státu. Právní teorie však není jednotná v rozsahu pojmu (principu) právní jistoty. J. Wintr princip právní jistoty vymezuje jako požadavek po veřejné moci (včetně zákonodárce), aby dbal na to, že bude právní postavení každého subjektu zřejmé a nebude zhoršováno bez legitimního důvodu, včetně jeho očekávání o budoucím právním postavení. Ve své teorii principu právní jistoty tak v pojmu právní jistoty chápe spojení principu jasnosti a určitosti práva; ochrany nabytých práv a ochrany legitimního očekávání. A. Gerloch chápe pět atributů právní jistoty, a to tedy jistota, že (1.) bude tvořeno dobré právo, že (2.) nikdo nebude bez zákonných důvodů omezen na svých právech, že (3.) bude šetřeno nabytých práv, že (4.) každý se domůže svých práv a jistota, že (5.) bude spravedlivě postižen každý, kdo právo porušuje.³⁰⁷ M. Pavlovová³⁰⁸

³⁰⁶ Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. prosince 2018 se sp. zn. I. ÚS 2086/17.

³⁰⁷ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 250.

³⁰⁸ PAVLOVOVÁ, Monika. Zásada právní jistoty a její prejavy v oblasti súkromného práva. In: *Poňatie a charakter práva. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: SAP – Slovak Academic Press s.r.o., 2014, s. 335.

chápe zásadu právní jistoty jako takovou zásadu, která chrání v poměrech soukromého práva primárně účastníka právního vztahu před nejistotou, která by mohla vzniknout buď ze strany jiného účastníka právního vztahu v poměrech soukromého práva, ale i před nejistotou, která by mohla vzniknout zásahem veřejné moci. Shodně jako J. Wintř i M. Pavlovová zařazuje zásadu právní jistoty k principům, které spadají pod podstatné náležitosti právního státu, přičemž zdůrazňuje, že samozřejmě nelze chápat tuto zásadu izolovaně, ale v celém komplexu obecných zásad právních, jakož i v dílčích zásadách, které nejsou obecnými zásadami právními. Zejména je tato zásada spojena se zásadou stability práva (stálostí práva v čase), neboť není žádoucí, aby docházelo k častým a nedůvodným změnám v právním řádu, ale také veřejnosti práva, se kterou se tato zásada částečně principálně prolíná.³⁰⁹

2.4.2 Zásady soukromého a veřejného práva a k funkci zásad

Zásady soukromého práva a zásady veřejného práva jsou základní pravidla, která ovládají soukromé a veřejné právo jako celek v rámci právního dualismu. Znovu připomínám, že nedostatečné rozlišování právních principů soukromého práva a veřejného práva může způsobit značné nepochopení v diskusi o principech práva,³¹⁰ a to i přestože, jak bylo podrobně vysvětleno v první kapitole, soukromé a veřejné právo jako takové není odděleno striktně, u zásad soukromého a veřejného práva je však onu striktnost oddělení v rámci právního dualismu nutno dodržovat. Od kategorie zásad soukromého práva je třeba odlišit kategorii tzv. **odvětvových zásad soukromého práva**, tedy těch zásad, které ovládají daná odvětví soukromého práva, a to samozřejmě v návaznosti na obecné zásady soukromého práva. Zásady soukromého práva jsou na rozdíl od odvětvových zásad skupinou zásad, které jsou mnohem obecnějšího charakteru než zásady odvětvové, které jsou naopak konkrétnější.

Pokud jde o funkci zásad soukromého práva. Ty působí nejen v rámci systému zásad odvětvových tak, že odvětvové zásady soukromého práva musí respektovat obecné zásady právní, ale i zásady soukromého práva. Zásady

---

³⁰⁹ PAVLOVOVÁ, Monika. Zásada právní jistoty a její prejavy v oblasti soukromého práva. In. *Poňatie a charakter práva. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: SAP – Slovak Academic Press s.r.o., 2014, s. 335.

³¹⁰ WINTŘ, Jan. Říše principů. *Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 62 - 63.

soukromého práva tak působí, podle J. Hurdíka, jako jednotící hlediska, která hrají zásadní roli při legislativním procesu (hrají tedy roli *de lege ferenda*),³¹¹ tedy při tvorbě právních předpisů, které regulují dané odvětví soukromého práva. Systém soukromého práva je hodnotově orientován, postavený na svébytném systému vlastních zásad, a proto i každá právní norma musí tento systém zásad respektovat a vycházet z nich.

Dále mají funkci interpretační tím, že sjednocují výklad i použití norem soukromého práva (role *de lege lata*). J. Wintř ve své monografii týkající se metod a zásad interpretace práva identifikoval a popsal metodu konformního výkladu se zásadami zákona nebo právního odvětví, kterou zařadil do širší skupiny metod systematického výkladu práva, přičemž pravidlo této metody je takové, že *má-li zákonné ustanovení více možných interpretací, pak je třeba volit tu, která je ve shodě se zásadami explicitně vyjádřenými v zákoně*.³¹²

A v poslední řadě míra normativního charakteru zásad soukromého práva určuje míru aplikovatelnosti v rámci právní regulace vztahů založených na právních normách daného odvětví soukromého práva. K Hurdíkově koncepci funkci zásad je nutné dále doplnit význam poznávací, neboť jednou z výchozích tezí této práce je přesvědčení, že skrze znalost systému zásad odvětví soukromého práva lze toto odvětví právního řádu přesvědčivě popsat a vystihnout v jeho základních rysech (identita soukromého práva). Poznávací funkce zásad soukromého práva umožňuje pochopit systém soukromého práva skrze tyto zásady, umožňuje též pochopit význam a cíle soukromoprávní regulace i jednotlivých institutů soukromého práva.³¹³

J. Dědič ke vztahu zásad soukromého práva a zásad obchodního práva (tedy dílčích odvětvových zásad) uvádí, že sice zásady obchodního práva formují relativně samostatně základy systému a principy fungování obchodního práva, leč obchodní právo je nedílnou součástí soukromého práva, a proto se samozřejmě v obchodním právu musí zohlednit obecnější zásady systému - tedy zásady

---

³¹¹ Shodně např. A. Gerloch, k tomu srov. GERLOCH, Aleš. Právní normy a právní principy. In. *Místo normativní teorie v soudobém právním myšlení. K odkazu Františka Weyra a Hanse Kelsena*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 114 - 115.

³¹² WINTŘ, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2014, s. 79.

³¹³ V návaznosti na FERENČÍKOVÁ, Simona., MIHAL'OV, Ján., VOL'ANSKÁ, Mária. *Normotvorný, aplikačný a interpretačný význam základných zásad trestného práva hmotného*. STUDIA IURIDICA Cassoviensia, č. 1/2013, 2013, s. 21 a násl.; obdobně též srov. MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a jejich explicitní zakotvení*. In. *Evropské hodnoty a ústavní garance právního státu a demokracie. Východiska a perspektivy. Sborník ze studentské části mezinárodní konference*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 57 a násl.

soukromého práva. Mezi zásady obchodního práva J. Dědič řadí například zásadu profesionality nebo zásadu poctivého obchodního styku,³¹⁴ přičemž tato zásada je, podobně jako zásada zákazu nepoctivosti v oddlužení, odvětvovým uchopením obecné soukromoprávní zásady poctivosti. Obdobně k tomu též P. Hůrka v případě pracovního práva, které je součástí soukromého práva, a to i přesto, že s ohledem na ústavní principy sociálního státu vykazuje pracovní právo významné ochranné prvky takřka veřejnoprávní povahy. Ke vztahu zásad soukromého práva a práva pracovního P. Hůrka uvádí, že je nutné poměřovat daná ustanovení pracovního práva optikou zásad pracovního práva, ale též samozřejmě s respektem k zásadám soukromého práva, zejména pak vzhledem k zásadě autonomie vůle a dispozitivnosti.³¹⁵ J. Dvořák připomíná, že *vedle zásad ovládajících soukromé právo jako celek, a tedy i občanské právo a občanský zákoník, se některé zásady soukromého práva uplatňují jen u některých zvláštních (specifických) soukromých práv.*³¹⁶

V případě veřejného práva je vymezení zásad veřejného práva složitější, než je tomu u práva soukromého, neboť právo veřejné postrádá míru jednotnosti soukromého práva.³¹⁷ Zejména po proběhlé rekonstrukci soukromého práva, kdy občanský zákoník plní úlohu obecného předpisu soukromého práva, je tento fakt ještě zřetelnější.³¹⁸ Podle J. Wintra je nutné chápat veřejné právo (tedy právo ústavní, trestní a správní) z hlediska jeho principů v rámci dvou jednotlicích prvků. A to za prvé veřejnoprávní metodu právní regulace, čímž se rozumí autoritativní rozhodování o právech a povinnostech osob, a za druhé soudobé pojetí veřejné moci, jako ústavní principy.³¹⁹

Velmi dobře lze vhodnost této metodologie i ve veřejném právu demonstrovat na pojetí zásad popsaných R. Zahradníkovou v rámci systému zásad

---

³¹⁴ ŠTENGLOVÁ, Ivana., DĚDIČ, Jan., TOMSA, Miloš a kol. *Základy obchodního práva. Vysokoškolská učebnice.* Praha: Leges, 2014, s. 31 - 32.

³¹⁵ HŮRKA, Petr a kol. *Pracovní právo.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 24 - 35.

³¹⁶ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 47.

³¹⁷ WINTR, Jan. *Říše principů: obecné a odvětvové principy současného českého práva.* Praha: Praha: Karolinum, 2006, s. 181.

³¹⁸ V současných učebnicích občanského práva je samo občanské právo označováno jako obecné soukromé právo, např. DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 47.

³¹⁹ WINTR, Jan. *Říše principů: obecné a odvětvové principy současného českého práva.* Praha: Praha: Karolinum, 2006, s. 181.

civilního práva procesního³²⁰ a autorského kolektivu kolem P. Šámala, J. Musila a J. Kuchty,³²¹ kolem J. Jelínka³²² nebo též J. Muláka³²³ v trestním procesním právu.

Podle R. Zahradníkové *procesní zásady jsou přitom základními instituty, na kterých spočívá procesní právo, jejich formování závisí především na stupni celkového vývoje společnosti, jakož i na stupni, na němž se v té či oné zemi nachází relativně samostatný historický vývoj procesního práva. Zásady občanského soudního řízení přitom představují určitá „pravidla hry“ zvané civilní proces.*³²⁴ Dále rozlišuje dvě skupiny zásad, na kterých je vybudován civilní proces. První skupinu zásad označuje jako *zásady odpovídající právu na spravedlivý proces*, do kterých jsou zařazeny principy odpovídající principům organizace soudnictví a druhou skupinou jsou pak (*párové*) *odvětvové principy civilního procesu*. Mezi zásady civilního procesu tak patří jednak zásady, které odpovídají právu na spravedlivý proces (a jsou tak společné procesním předpisům v rámci právního řádu, jelikož se však neuplatňují v právu hmotném, nelze o nich uvažovat jako o obecných právních zásadách),³²⁵ a dále tzv. odvětvové principy civilního procesu, které definují podstatu civilního procesu. Zásady odpovídající právu na spravedlivý proces se tak metodologicky řadí mezi zásady veřejného práva, neboť se jedná o takové principy, které jsou společné pro celý systém soudního systému, nejedná se tedy o takové zásady, které by odlišovaly civilní proces od jiných procesních odvětví veřejného práva. Definující jsou až odvětvové principy civilního procesu, které lze metodologicky zařadit mezi zásady jednotlivých odvětví soukromého a

---

³²⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 44 a násl.

³²¹ ŠÁMAL, Pavel., MUSIL, Jan., KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 81 a násl.

³²² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, s. 136.

³²³ Srov. MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019.; K této kategorii zásad dále také např. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 131 a násl.; ŠÁMAL, Pavel., MUSIL, Jan., KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 79 a násl.; MULÁK, Jiří. Ústavní dimenze základních zásad trestního řízení. In: FOREJTOVÁ, Monika (ed.). *Prozařování principů a zásad ústavního a evropského práva do jiných právních odvětví*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2019, s. 71 a násl.; MULÁK, Jiří. Základní zásady trestního řízení jako ústavní limity. In: FOREJTOVÁ, Monika a kol. *Právní stát ve světle evropských hodnot a ústavních garancí demokracie v mezinárodní perspektivě*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 75 a násl.; MULÁK, Jiří. Základní zásady trestního řízení a jejich explicitní zakotvení. In: FOREJTOVÁ, Monika (ed.). *Evropské hodnoty a ústavní garance právního státu a demokracie: východiska a perspektivy. Sborník ze studentské části mezinárodní konference*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 57 a násl.

³²⁴ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 43.

³²⁵ Nakonec ne všechny principy zakotvené v ústavním pořádku spadají do kategorie obecných zásad právních, neboť principy obsažené v ústavních předpisech jsou různého stupně obecnosti. K tomu srov. PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, s. 359 a násl.

veřejného práva, zde tedy konkrétně civilního procesu. Mezi tyto odvětvové principy civilního procesu R. Zahradníková zařazuje princip dispoziční a princip oficiality, princip projednací a princip vyšetřovací, princip formální a materiální pravdy, princip legálního a arbitrárního pořádku a princip volného hodnocení důkazů a legální důkazní teorie. Mezi zásady odpovídající právu na spravedlivý proces R. Zahradníková zařazuje zásadu ústnosti, zásadu přímosti, zásadu veřejnosti, zásadu procesní rovnosti, zásadu rychlosti, zásadu hospodárnosti, princip zákonného soudce, zásadu nezávislosti a nestrannosti soudů i soudců.³²⁶

Zásady trestního procesu tak nutně musí vycházet z obecných zásad právních a zásad odpovídajících právnímu dualismu, neboť *systematické uspořádání základních můžeme opřít o šíři záběru, s jakou dopadá ta či ona na skupinu základních zásad na právo jako celek, nebo jen na některá jeho odvětví či pouze na trestní právo procesní. Zejména ze základních ústavních principů a ústavních právních předpisů můžeme dovést obecné zásady, které dopadají na celý systém práva, včetně trestního práva procesního, byť v různé míře.*³²⁷ Zásadami trestního řízení jsou zásada stíhání jen ze zákonných důvodů, zásada presumpce nevin, zásada oficiality, zásada legality, zásada rychlosti řízení, zásada přiměřenosti, zásada materiální pravdy, zásada vyhledávací, zásada volného hodnocení důkazů, zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů, zásada obžalovací, zásada veřejnosti, zásada bezprostřednosti a zásada zajištění práva za obhajobu.³²⁸ Obdobný přístup volí též autorský kolektiv J. Jelínka³²⁹ a též kolektiv P. Šámala, J. Musila a J. Kuchty,³³⁰ ale též slovenská právní věda to například S. Ferencíková, J. Mihal'ov a M. Vol'anská.³³¹

---

³²⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 44 a násl.; ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Pojmové znaky civilního procesu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 55 - 56.

³²⁷ ŠÁMAL, Pavel., MUSIL, Jan., KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s.83.

³²⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 131 - 196.

³²⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, s. 136.

³³⁰ ŠÁMAL, Pavel., MUSIL, Jan., KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 81 a násl.

³³¹ Podrobněji srov. FERENČÍKOVÁ, Simona., MIHAL'OV, Ján., VOL' ANSKÁ, Mária. Normotvorný, aplikačný a interpretačný význam základných zásad trestného práva hmotného. *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*, č. 1/2013, 2013, s. 21 a násl.

2.5 Retroaktivita zásad soukromého práva ve smyslu ust. § 3030 OZ?

Ve smyslu ust. § 3030 OZ platí, že *i na práva a povinnosti, která se posuzují podle dosavadních právních předpisů, se použijí ustanovení části první hlavy I.* Podle důvodové zprávy k občanskému zákoníku se jedná o nejdůležitější přechodné ustanovení občanského zákoníku (společně s ust. § 3029 OZ) vyjadřující zásadu, že právní předpisy nepůsobí nazpět, a že v případě účinnosti nového zákona se jím řídí práva a povinnosti ode dne jeho účinnosti, přičemž podle důvodové zprávy se jeví *se jako účelné vztáhnout i na právní případy podřízené dosavadním právním předpisům obecné zásady Hlavy první Části první včetně důrazu na zásadní dispozitivitu soukromoprávních ustanovení a zejména na ústavní konformitu jejich výkladu s respektem k obecným právním zásadám, jakož i na obecnou presumpci i ochranu dobré víry a zákaz zneužití soukromých oprávnění.*³³²

Jak již bylo výše uvedeno v podkapitole o obecných zásadách právních, podle teorie práva rozeznáváme dva druhy zpětné účinnosti (tzv. retroaktivitu), které řeší případy nabytí účinnosti nových právních předpisů a jejich použitelnost na právní vztahy, které vznikly za účinnosti právního předpisu předchozího. Rozeznáváme tedy zpětnou účinnost pravou (pravá retroaktivita) a zpětnou účinnost nepravou (nepravá retroaktivita). Obvyklým řešením použití nepravé zpětné účinnosti je podle V. Knappa takové, že právní vztahy vzniklé před jeho účinností se spravují ode dne účinnosti nového právního předpisu tímto novým právním předpisem a před účinností nové právní normy normou dřívější, přičemž jako příklad uvádí smlouvou v režimu občanského práva, která byla uzavřena za účinnosti staré právní normy a právní vztah trvá i za účinnosti nového právního předpisu. Tato smlouva z hlediska své platnosti, předmětu a způsobilosti subjektů smlouvy by tak podle pravidla nepravé retroaktivity měla být posouzena podle zákona dřívějšího, zatímco právní vztahy ode dne účinnosti nového právního předpisu podle tohoto nového právního předpisu.³³³ Tomu v zásadě odpovídá koncepce přechodných ustanovení občanského zákoníku ve smyslu ust. § 3028 až § 3079 OZ, podle kterého se občanským zákoníkem *řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne nabytí jeho účinnosti.* Přechodná ustanovení občanského zákoníku jsou

---

³³² ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou.* Ostrava: Sagit, 2012, s. 1069 - 1070.

³³³ KNAPP, Viktor. *Teorie práva.* Praha: C.H.Beck, 1995, s. 161 - 162. K tomu obdobně např. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva.* 4. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 98 - 100.

tedy postavena na principu nepravé retroaktivity. Takovýto výklad v zásadě nečiní, vyjma výkladu ust. § 3030 OZ, žádných interpretačních potíží.

Ust. § 3030 OZ je podle F. Melzera³³⁴ nutné vykládat tak, že nelze vztahovat paušálně na všechna ust. §§ 1 - 14 OZ, nýbrž je nutné posuzovat každé jednotlivé ustanovení samostatně s respektem k dikci ust. § 3030 OZ ve spojení s ust. § 3028 odst. 1 OZ,³³⁵ což je správný metodologický přístup k dané problematice.

Z hlediska zásad soukromého práva však není dané přechodné ustanovení podstatné, neboť, jak bylo podrobně vysvětleno výše, právní zásady nejsou svojí existencí vázané na objektivní právo, protože objektivní právo není zdrojem existence právních zásad.³³⁶ Nad to občanský zákoník v rámci Hlavy první Části první neupravuje veškeré zásady soukromého práva a že některá právní pravidla nebo hodnoty sice za zásadu označuje, přestože materiálně zásadami nejsou. Za překonané a zcela zjevně nesprávné, je nutné označit rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR vydané pod sp. zn. 21 Cdo 3612/2014, podle kterého *ustanovení § 3030 NOZ nelze vykládat tak, že by způsobovalo (umožňovalo) pravou zpětnou účinnost ustanovení § 1 až 14 NOZ na dříve (do 31.12.2013) vzniklé právní vztahy (poměry)*.³³⁷ Nejvhodnější řešení³³⁸ nabízí P. Vojtek, který uvádí, že *nemá jít o pravou retroaktivitu, nýbrž o jakési deklaratorní připomenutí zákonodárce, že i na práva a povinnosti, která se posuzují podle dosavadních právních předpisů, se použijí zásady vtělené do části první hlavy první, resp. zásady v těchto ustanoveních připomínané. Jde tedy vlastně o normy vyjadřující zásady soukromého práva, které byly aplikovatelné i podle dřívějších předpisů upravujících nyní v ObčZ regulované právní vztahy. Rozhoduje-li proto soud podle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013, neodůvodní své závěry aplikací § 1 až 14 ObčZ, ale zásadami soukromého práva platnými i podle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013*.³³⁹ Toto řešení je vhodné vzhledem k povaze právních zásad, jejichž zdrojem skutečně objektivní právo není.

---

³³⁴ MELZER, Filip., TÉGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. §419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 1199 - 2013.

³³⁵ *Tímto zákonem se řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne nabytí jeho účinnosti*.

³³⁶ Z aktuální judikatury např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 26 Cdo 4814/2014 ze dne 17.03.2015.

³³⁷ Podrobněji srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 3612/2014, ze dne 16. 6. 2015.

³³⁸ Ve shodě s PETROV, Jan., VÝTISK, Michal., BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2017, s. 3013.

³³⁹ VOJTEK, Petr. Přehled rozhodnutí NS neschválených v roce 2014 do Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek. *Soudní rozhledy*. 2015, č. 2, s. 42-47.

Pokud jde o první větu ust. § 1 odst. 1 OZ,³⁴⁰ zde tato věta nemá konkrétního intertemporálně normativního významu, není proto nutné uvažovat o jeho retroaktivitě. Druhá věta předmětného ustanovení o právním dualismu soukromého a veřejného práva již má normativní charakter, nicméně pokud jde o tuto větu ust. § 1 odst. 1 OZ zde lze uvažovat o aplikaci i na právní poměry, které vznikly před nabytím účinnosti občanského zákoníku, neboť lze najít v předchozích právních předpisech ekvivalent předmětného ustanovení (např. ust. § 3a ObchZ). K tomu je nutné F. Melzera dále doplnit, že problematika právního dualismu není novinkou, která přišla až v souvislosti s účinností občanského zákoníku, neboť například Ústavní soud ČR mnohokrát řešil střet soukromého a veřejného práva, jak bylo popsáno v kapitole č. 1 této práce, na kterou v podrobnostech tímto odkazují. V případě ust. § 1 odst. 2 OZ, že *nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti*, zde je předmětné ust. shodné s ust. § 2 odst. 3 ObčZ 1964, úvaha o retroaktivitě tohoto ustanovení tedy nemá hlubšího smyslu. Taktéž tomu je ust. § 2 OZ;³⁴¹ § 4 odst. 1;³⁴² § 5 odst. 1;³⁴³; § 8; § 10;³⁴⁴ § 12³⁴⁵ a § 13 občanského

---

³⁴⁰ *Ustanovení právního řádu upravující vzájemná práva a povinnosti osob vytvářejí ve svém souhrnu soukromé právo.*

³⁴¹ *Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.* Nelze si představit opačný přístup, že tedy před účinností Občanského zákoníku nebyla tato povinnost ústavněkonformního výkladu všech ustanovení soukromého práva (podústavního práva) a to vzhledem k povaze Listiny základních práv a svobod, která je ve smyslu ust. čl. 112 Ústavy ČR součástí ústavního pořádku.

³⁴² *Není-li takové ustanovení, posoudí se právní případ podle principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon, tak, aby se dospělo se zřetelem k zvyklostem soukromého života a s přihlédnutím k stavu právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností.*

³⁴³ *Kdo se veřejně nebo ve styku s jinou osobou přihlásí k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání nebo stavu, dává tím najevo, že je schopen jednat se znalostí a pečlivostí, která je s jeho povoláním nebo stavem spojena. Jedná-li bez této odborné péče, jde to k jeho tíži.*

³⁴⁴ *Nelze-li právní případ rozhodnout na základě výslovného ustanovení, posoudí se podle ustanovení, které se týká právního případu co do obsahu a účelu posuzovanému právnímu případu nejbližšího. Není-li takové ustanovení, posoudí se právní případ podle principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon, tak, aby se dospělo se zřetelem k zvyklostem soukromého života a s přihlédnutím k stavu právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností.*

³⁴⁵ *Každý, kdo se cítí ve svém právu zkrácen, může se domáhat ochrany u orgánu vykonávajícího veřejnou moc (dále jen „orgán veřejné moci“). Není-li v zákoně stanoveno něco jiného, je tímto orgánem veřejné moci soud.*

zákoníku.³⁴⁶ Pokud jde o ust. §§ 9³⁴⁷ a 11³⁴⁸ OZ, ty mají návaznost na konkrétní ustanovení občanského zákoníku, nelze tedy najít a není třeba hledat návaznost na předchozí právní předpisy soukromého práva.³⁴⁹ F. Melzer v předmětných prvních čtrnácti ustanovení občanského zákoníku dochází ve smyslu ust. § 3030 OZ k závěru, že jediným z problematických ustanovení ve smyslu jeho intertemporálních účinků je tak pouze ust. § 4 odst. 2 OZ,³⁵⁰ neboť dané ustanovení nepředstavuje zásadu soukromého práva a navazuje na konkrétní ustanovení nového občanského zákoníku, v praxi tedy nebude takovýto problém zřejmě potřeba řešit.

Závěrem však nutno dodat, že chápu záměr zákonodárce, deklarovaný v důvodové zprávě k OZ, že toto retroaktivní ustanovení vyjadřuje respekt k ústavní konformitě a obecným zásadám soukromého práva a též obecnou presumpci právní jistoty v soukromoprávních vztazích.³⁵¹ Zakotvení zásad soukromého práva a podřazení těchto ustanovení pod přechodné ustanovení s právě retroaktivním účinkem na základně ust. § 3030 OZ, je nutné chápat jako přihlášení se nového kodexu soukromého práva k určitým principům a hodnotám, na kterých nové soukromé právo musí stát. Není tedy na místě kritika, že tato ustanovení jsou zbytečná.³⁵² Naopak pokud by občanský zákoník vyjmul z retroaktivního účinku předmětná ustanovení o zásadách soukromého práva, jistě by se rozvinula debata o smyslu a důvodu tohoto vyjmutí a zda tedy tyto zásady platily i před 1.1.2014, nebo nikoliv, přičemž tedy nutné zdůraznit, že zásady i před nabytím účinnosti občanského zákoníku byly skutečně součástí právního řádu. Dle mého názoru tedy bylo přijato naprosto správné řešení, které zakotvilo veškeré zásady soukromého práva jako takové hodnoty, které platily i před účinností občanského zákoníku, ačkoliv se jich předchozí úprava soukromého práva v rámci ObčZ 1964 výslovně

---

³⁴⁶ *Každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.*

³⁴⁷ *Občanský zákoník upravuje osobní stav osob. Soukromá práva a povinnosti osobní a majetkové povahy se řídí občanským zákoníkem v tom rozsahu, v jakém je neupravují jiné právní předpisy. K zvyklostem lze hledět tehdy, dovolává-li se jich zákon.*

³⁴⁸ *Obecná ustanovení o vzniku, změně a zániku práv a povinností ze závazků v části čtvrté tohoto zákona se použijí přiměřeně i na vznik, změnu a zánik jiných soukromých práv a povinností.*

³⁴⁹ K tomu též srov. SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 9 - 12.

³⁵⁰ *Činí-li právní řád určitý následek závislým na něčí vědomosti, má se na mysli vědomost, jakou si důvodně osvojí osoba případu znalá při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení zřejmé. To platí obdobně, pokud právní řád spojuje určitý následek s existencí pochybnosti.*

³⁵¹ Srov. ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 1069 - 1070.

³⁵² KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš. *Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 68.

nedovolávala. Vědom si tohoto rizika, že nezakotvené právní zásady mohou být hodnoceny jako zásady neexistující nebo překonané, byl i hlavní autor občanského zákoníku K. Eliáš, proto bylo již od počátku tvorby nového kodexu soukromého práva postaveno na jisto, že občanský zákoník bude zakotvovat demonstrativní výčet právních zásad, a to zejména ve formě pružných generálních klauzulí, jako tomu je i například u soukromoprávní zásady poctivosti.³⁵³

2.6 Dílčí závěr a shrnutí vlastní teorie zásad

V návaznosti na výše uvedené autory zabývající se teorií právních zásad je nutné shrnout, že v rámci této práce zastávám následující názor a následující koncepci právních zásad. Právní systém tvoří právní normy, právní principy a hodnoty. Právní normy jsou všeobecná pravidla chování, jež mají preskriptivní charakter a obsahují konkrétní právní pravidla. Vzájemný rozpor mezi právními normami vzájemně není žádoucí ani přípustný.

Právní principy jsou obecné právní zásady, které se od právních norem liší vyšší mírou obecnosti a abstraktnosti, přičemž zdrojem právních zásad není objektivní právo i přesto, že jsou právní zásady v právních normách přímo nebo nepřímě (implicitně) identifikovatelné, a to buď jako právní pravidlo, nebo více právních pravidel, jako jejich zobecnění. Existence právních zásad mimo objektivní právo vychází z hodnotové orientace českého právního řádu, jako právního řádu demokratického, právního, ústavního, sociálního a liberálního státu s hodnotově orientovanou ústavou a jedná se o nepozitivistický prvek v rámci právního řádu. Právní zásady budou platit i za situace, kdy objektivní právo se o jejich existenci nebude výslovně zmiňovat, což ovšem není nic neobvyklého, neboť například první zásada soukromého práva – zásada autonomie vůle, není explicitně v občanském zákoníku definována. Právní normy však mohou právní zásady v mezích jejich omezení konkretizovat a modifikovat, implicitně však vždy půjde o omezení z důvodu střetu s jinou zásadou, vzájemný střet zásad je tedy přípustný a žádoucí. V návaznosti na teorii R. Alexyho, jsou právní principy totiž tzv. *příkazy k optimalizaci*, neboť se dají realizovat na rozličné úrovni podle možností skutkového stavu a práva, přičemž ideální situací je realizace daného optimalizačního příkazu

---

³⁵³ Srov. ELIÁŠ, Karel., ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde Praha a.s., 2001, s. 133 - 134.

v co nejvyšší míře.³⁵⁴ Proto je v případě právních zásad žádoucí, přípustné a předpokládané, aby docházelo ke vzájemným konfliktům v rámci konkrétního případu, neboť se principem proporcionality dojde k závěru, která právní zásada je v daném případě důležitější vzhledem ke sledovanému cíli a která ze zásad, právě jen v konkrétním případě, má té druhé zásadě ustoupit, čímž v rámci optimalizace bude realizována na nižší úrovni v dané věci (v daném případě, v dané situaci). U právních norem je však vzájemný konflikt nežádoucí, psané právo má být jasné a bezrozporné.

Systém právních zásad tvoří, podle stupně obecnosti, obecné zásady právní, zásady odpovídající právnímu dualismu a zásady dílčích odvětví soukromého nebo veřejného práva. Obecné zásady právní jsou tedy nejobecnější kategorií právních zásad, které působí jak v právu veřejném, tak právu soukromém, neplatí pro ně limitace v rámci právního dualismu. Jelikož jednou z funkcí těchto zásad je držet právní systém pohromadě pod jedním systémem těch nejdůležitějších zásad, jedná se o zásady nezrušitelné, neboť jsou tak zásadní, že jejich zrušením by došlo k popření základů dané právní kultury. S ohledem na významnost těchto právních principů nejsou tyto zásady vyjádřené v objektivním právu a lze zcela souhlasit s názorem Z. Kühna že není ani nutné, aby měly tyto právní principy konkrétní normativní projev v platném psaném právu, výslovné normativní nezakotvení je zcela nepodstatné.³⁵⁵ O stupeň níže v hierarchii právních principů jsou zmíněné zásady právního dualismu, které jsou limitovány právě právním dualismem, přičemž na tyto právní zásady navazují dílčí odvětvové zásady. Specifikum těchto odvětvových zásad je, že jsou po většině vyjádřené v objektivním právu a často dochází k jejich smísení s právními pravidly v právních normách.

V duchu teorie R. Alexyho lze navázat i na jeho výrok, podle kterého *je princip vymezen znakem své logické struktury, hodnota pak obsahem (explicitním označením dobra)*.³⁵⁶ Poslední součástí právního řádu jsou tedy hodnoty. V právu bude asi tou nejtypičtější hodnotou spravedlnost, kterou jako první právní hodnotu prosazoval již G. Radbruch, dále hodnotou mohou být dobré mravy, případně veřejný pořádek. V judikatuře Ústavního soudu ČR je hojně traktován konflikt mezi hodnotou spravedlnosti a právním pravidlem stanoveným v právní normě. Ústavní

---

³⁵⁴ ALEXY, Robert. *Pojem a platnost práva*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 99 - 101.

³⁵⁵ KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 102 a násl.

³⁵⁶ Citováno dle HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 142 - 143.

soud ČR opakovaně deklaruje, že netoleruje orgánům veřejné moci, včetně obecných soudů, formalistický postup, který spočívá v odůvodňování zřejmé nespravedlnosti. V takovém případě, kdy by následování doslovného znění zákona vedlo k takovéto zřejmé nespravedlnosti, je soud povinen se odchýlit od doslovného znění zákona. Z toho vychází závěr, že má přednost tak zásadní hodnota v právu, kterou je spravedlnost před právní normou. Dalšími hodnotami mohou být například dobré mravy a veřejný pořádek, kdy v případě porušení dobrých mravů nebo veřejného pořádku, může právo spojit určitý následek, jako v právu soukromém, kdy porušení dobrých mravů vede k neplatnosti, přičemž v případě vysoké intenzity tohoto porušení, se jedná o neplatnost absolutní. Dalšími hodnotami mohou být důstojnost, solidarita nebo svoboda.³⁵⁷

---

³⁵⁷ ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 134.

3. ZÁSADY SOUKROMÉHO PRÁVA

Pokud jde o zásady soukromého práva, jedná se o téma mimořádně aktuální a mimořádně zajímavé. Jediné komplexní zpracování zásad soukromého práva je však pouze z pera J. Hurdíka a P. Lavického v monografii *Systém zásad soukromého práva* a z pera J. Wintra *Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Zmínění autoři však mají odlišnou metodologii zkoumání zásad soukromého práva, než jaká je zvolená metodologie v rámci disertační práce. J. Wintř se zabývá systémem zásad komplexně, neomezuje se (ani se nezaměřuje) na zásady soukromého práva, ale jedná se o pohled zcela obecný na veškeré identifikovatelné zásady v právu. J. Hurdík a P. Lavický jsou autory zásadní monografie v oblasti soukromého práva *Systém zásad soukromého práva*, tato práce tvoří základ disertační práce, přičemž odlišovat se bude svojí metodologií a přístupem. Kolektiv autorů například identifikuje mnohem širší penzum zásad (celkem 18), jako například zásadu retroaktivity v soukromém právu, kterou je nutné však považovat za obecnou právní zásadu pro svoji uplatnitelnost v soukromém a veřejném právu, tedy bez ohledu na právní dualismus. Přístup k systematické zásad je tedy zásadně odlišný.

V rámci zvolené metodologie vysvětlené v předchozích kapitolách a úvodu této práce jsem identifikoval následující zásady soukromého práva:

- **zásadu autonomie vůle**
- **zásadu dispozitivnosti**
- **zásadu ochrany slabší strany**
- **zásadu, že jen bdělým náleží práva**
- **zásadu poctivosti**
- **zásadu dobré víry**
- **zásadu rovnosti**

Na úvod této části je však nutné dodat, že není jednotné členění ani vymezení zásad soukromého práva, neboť každý autor zabývající se zásadami, a tedy nejen soukromého práva, vymezuje zásady s ohledem na zvolenou metodologii odlišně, což občanský zákoník reflektuje demonstrativním výčtem zásad ve svém

ust. § 3 odst. 2, přičemž ve zmíněném demonstrativním výčtu lze shledat spíše pravidla či hodnoty než přímo právní zásady soukromého práva.

Nelze tedy předem jednoznačně říci, který přístup je správný, a který správným přístupem není, ostatně výčet zásad (tím spíše v právu soukromém, kde platí ústavní imperativ legální licence) je spíše infinitivní než definitivní.³⁵⁸

3.1 Zásada autonomie vůle

3.1.1 K filosofickému pojetí a ústavnímu základu autonomie vůle

Zásada autonomie vůle (privátní autonomie) je první (rozhodující) zásadou soukromého práva,³⁵⁹ přičemž je odrazem lidské a občanské svobody v soukromoprávních vztazích a obvykle je charakterizována jako *možnost soukromoprávních subjektů utvářet vztahy podle jejich svobodné vůle*,³⁶⁰ případně je zásada autonomie vůle charakterizována též jako *právo si utvářet vlastní svobodnou vůli, podle této vůle jednat a na základě ní si uspořádat právní poměry*.³⁶¹ Autonomie vůle, jako první zásada soukromého práva, je tak vyjádřením filosofického základu soukromého práva, kterým je svoboda jednotlivce, garantovaná též v čl. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky a též čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.³⁶² První zásadou je nejen z toho důvodu, že bez zásady autonomie vůle by ostatní zásady soukromého práva ztratily svoji funkci a svůj účel,³⁶³ ale též z toho důvodu, že základem existence této první zásady soukromého práva je svoboda jednotlivce a

---

³⁵⁸ MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 100.

³⁵⁹ Např. HURDÍK, Jan., FIALA, Josef., HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Úvod do soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2006, s. 77.; MELZER, Filip., TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 44.; DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 34.; Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3.6.2009 se sp. zn. 28 Cdo 2716/2008.; SYMEONIDES, Symeon. *Choice of Law*. New York: Oxford University Press, 2016, s. 362.; ŠTEVČEK, Marek., DULAK, Anton., BAJÁNKOVÁ, Jana., FEČÍK, Marián., SEDLAČKO, František., TOMAŠOVIČ, Marek a kol. *Občiansky zákonník I. Komentár. § 1 - 450*. Praha: C.H.Beck. 2015, s. 14.

³⁶⁰ HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 71.

³⁶¹ MELZER, Filip., TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, 45.

³⁶² HURDÍK, Jan., FIALA, Josef. Princip autonomie vůle subjektů občanskoprávních vztahů jako výraz ústavního principu svobody a rovnosti v právech. In. *Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1994, s. 88 - 89.

³⁶³ ELIÁŠ, Karel. První zásada soukromého práva. In. *XXVII. Karlovarské právnické dny*. Praha: Leges, 2019, s. 17 a násl.

lidská důstojnost, tedy hodnoty, které jsou nejvyššími hodnotami českého ústavního pořádku, podstatné náležitosti demokratického právního státu. J. S. Mill již ve svém díle *O svobodě* uvádí, že *jest hranice, pokud jest obecné mínění oprávněno vsahovati do oboru osobní nezávislosti jednotlivce. Nalézti tuto hranici a uhájiti jí proti přehmatům jest stejně nezbytno k zajištění lidského zdárného vývoje jako ochrana proti politickému utlačování.*³⁶⁴ E. Svoboda ve svém díle *Utopie* z roku 1922 uvádí, že *dobyti svobody není vrchol a ukončení, ale počátek práce. V tom, jak člověk svobody užil, ukáže se, zda jí byl hoden.*³⁶⁵ T.G. Masaryk ve svých univerzitních přednáškách uváděl, že *svoboda volní, svoboda vůle, pokud se má o ní mluvit, je do té míry, pokud máme nad sebou moc* a podstata a cíl svobodné vůle je chtění vlastního štěstí.³⁶⁶ Občanský zákoník z této filosofie vychází, tedy, že lidé, kteří jsou svobodní a svéprávní, si dokážou sami podle svého uspořádat své soukromé záležitosti sami, stejně tak si dokážou podle svého uspořádat své právní poměry v oblasti soukromého práva, sami si smlouvou ujednat práva a povinnosti podle svého uvážení.³⁶⁷

Jak v mnoha nálezech deklaroval Ústavní soud České republiky, právě ust. čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod chrání svobodu a svobodné jednání jednotlivce a v důsledku toho chrání též autonomii vůle a s tím související smluvní svobodu.³⁶⁸ *Svobodná sféra jednotlivce a její bezprostřední ústavní garance v podobě vymahatelného subjektivního práva jsou totiž condiciones sine qua non materiálního právního státu, který je vystavěn na úctě k základním právům jednotlivce. Právo na respektování autonomní a svobodné sféry jednotlivce působí vlastně jako konstanta vytyčená před závorkou, v níž se ocitají jednotlivá specifikovaná základní práva pozitivně právně formulovaná v reakci na jejich masové porušování autoritativními či totalitními režimy.*³⁶⁹ V rámci České republiky proběhlo po právní stránce vyrovnání se s totalitní minulostí například zák. č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, ve kterém je mimo jiné deklarováno, porušování základních lidských práv a svobod

³⁶⁴ MILL, John Stuart. *O svobodě. Část I.* Praha: J. Otto, 1913, s. 11.

³⁶⁵ SVOBODA, Emil. *Utopie.* Praha: Vydavatelství volné myšlenky Československé, 1922, s. 6.

³⁶⁶ MASARYK, Tomáš G. *Univerzitní přednášky I. Praktické filozofie na základě sociologie. Etika.* Praha: Ústav T. G. Masaryka, o.p.s. a Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i., 2012, 302 – 312.

³⁶⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 27

³⁶⁸ Např. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 190/15 ze dne 13. září 2016.; Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 43/04 ze dne 13. 4. 2004.; Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 670/02 ze dne 7. 12. 2004.

³⁶⁹ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 43/04 ze dne 13. 4. 2004.

ze strany komunistického režimu, porušování vlastnického práva i privátní autonomie jednotlivců.³⁷⁰ Právě svoboda, autonomie vůle je vyjádřením zásadu priority jednotlivce nad státem, jak je deklarován čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR.

Primát svobody jednotlivce, a tedy i zásada autonomie vůle, tak náleží jako subjektu osobám fyzickým, ale též samozřejmě osobám právnickým. Ústavní soud ČR uznal možnost vztahovat některá základní práva a svobody nejen osobám fyzickým, ale právě také osobám právnickým, a to v jednom ze svých prvních plenárních nálezů se sp. zn. Pl. ÚS 15/93 ze dne 19. 1. 1994, ve kterém Ústavní soud rozhodoval o pokutách a kauci právnickým osobám za nedodržování zákonů upravujících transformaci zemědělských družstev, tedy že *lze dovodit ochotu státu poskytnout ochranu i právnickým osobám, pokud jde o základní práva a svobody*.³⁷¹ Naproti tomu adresátem je především stát, jako moc veřejná a v případě horizontálního působení též případně také subjekt soukromého práva. Ústavní soud toto horizontální působení základních práv mezi subjekty soukromého práva deklaroval například ve svém plenárním nálezu se sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 6. 2. 2007, ve kterém Ústavní soud ČR rozhodl o návrhu obecného soudu podle čl. 95 odst. 2 Ústavy na posouzení ústavnosti zrušeného, ale stále aplikovatelného zákona.³⁷² Proto Ústavní soud ČR opakovaně judikuje, že se obecné soudy dopustí porušení čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, pokud za použití formalistického výkladu podústavních norem odeprou smluvním stranám v rámci autonomie vůle takový důsledek, který smluvní strany zamýšlely vyvolat ve své právní sféře.³⁷³ Jedná se v tomto případě o jeden z dílčích projevů tendence konstitucionalizace³⁷⁴ soukromého práva, kdy právě horizontální působení základních práv a svobod umožňuje vstup těchto základních práv a svobod do

---

³⁷⁰ Podrobněji srov. ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina.; MOLKOVÁ FOUKALOVÁ, Kristýna.; PROCHÁZKA, Vojtěch. *Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017.

³⁷¹ Dalším nálezem je například náleží Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV.ÚS 13/98 ze dne 3. 9. 1998, ve kterém Ústavní soud rozhodoval o osvobození právnických osob od soudního poplatku. Podrobněji např. HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 186.

³⁷² “Základní právo, resp. svoboda je obsahem vztahu mezi jeho subjektem (nositelem), kterým je člověk (fyzická osoba a derivativně i právnická osoba), a adresátem, kterým je veřejná moc. Výjimku z této obecné konstrukce představují případy horizontálního působení základních práv, případy, v nichž adresátem základních práv (svobod) není veřejná moc, nýbrž subjekty soukromého práva.”

³⁷³ Srov. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 43/04 ze dne 13. 4. 2004. Shodně Nález Ústavního soudu se sp. zn. I. ÚS 190/15 ze dne 13. 9. 2016.

³⁷⁴ Podrobněji k této problematice např. HURDÍK, Jan. Prolínání kategorií základních (ústavních) práv a zásad soukromého práva. *Právníké listy*. 2017, č. 2/2017.

poměrů soukromého práva, přičemž podle P. Holländera tak jde o institucionální projev úsilí o sladění svobody jednoho se svobodou druhého.³⁷⁵

Pokud jde o stát, který vystupuje v soukromoprávních vztazích a který se podle ust. § 21 OZ považuje za právnickou osobou v režimu soukromého práva. Ústavní soud ČR ve svém nálezu vydaného pod sp. zn. II.ÚS 446/08 ze dne 3. 9. 2008, ve kterém rozhodoval o uložení náhrady nákladů řízení neúspěšnému účastníku ve sporu se státem v situaci, kdy náklady vzrostly v důsledku vad v soudním řízení, vyjádřil též k postavení státu v soukromoprávních vztazích a k zásadě autonomie vůle, je-li stát v režimu postavení právnické osoby tak, jak to normuje občanský zákoník ve zmiňovaném ust. § 21. Ústavní soud ČR deklaroval, že pokud stát vystupuje v režimu soukromého práva, a tudíž se vzhledem k uvedenému pravidlu nenachází v pozici nositele veřejné moci, není a nemůže být osobou soukromého práva zcela ve svých důsledcích. Samo pravidlo ust. § 21 OZ normuje, že stát se za právnickou osobu *považuje*, nikoliv, že stát právnickou osobou je. Protože se stát pouze považuje za právnickou osobou v soukromoprávních vztazích, nemá v režimu soukromého práva stejné postavení jako ostatní osoby, zejména nemá plnou autonomii vůle, neboť se vždy musí řídit zákonem. Ústavní soud ČR tak v této věci navázal na svůj předchozí nálezu vydaný pod sp. zn. III.ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004, kdy Ústavní soud ČR posuzoval postup Pozemkového fondu České republiky při převádění pozemků na oprávněné osoby. Ústavní soud v dané věci zrušil rozhodnutí obecných soudů (konkrétně Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 7) mimo jiné z toho důvodu, že Pozemkovému fondu České republiky měla být přiznána plná autonomie vůle, jako ostatním osobám v režimu soukromého práva. Ústavní soud však deklaroval, že *ačkoli Fond vykazuje některé rysy právní samostatnosti, nelze jeho autonomii vůle při činnosti přikázat mu mj. zákonem o půdě přiznat stejně široké pole působnosti, jakému se těší fyzické osoby a právnické osoby soukromého práva.*

Občanský zákoník tak ve své obecné části nechápe nutně privátní autonomii izolovaně optikou utváření svých právních poměrů v rozsahu práva, která podléhá soukromoprávní regulaci. V souladu s filosofickým přirozenoprávním základem primátu svobody jednotlivce tak občanský zákoník³⁷⁶ v ust. § 3 odst. 1 OZ, podle kterého *soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo*

---

³⁷⁵ HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovédy*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 187.

³⁷⁶ ELIÁŠ, Karel. První zásada soukromého práva. In. *XXVII. Karlovarské právnické dny*. Praha: Leges, 2019, s. 17 a násl.

brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým a podle ust. § 81 je každý povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. To potvrzuje i důvodová zpráva k Občanskému zákoníku.³⁷⁷ Vychází z toho, že svoboda jednotlivce není samoúčelná, neboť ve vztahu k záležitostem soukromého života má za svůj cíl přinést člověku, jednotlivci, osobní štěstí. Proto je (§ 81 odst. 2 OZ) každý povinen respektovat takovéto právo jednotlivce, žít podle svého a směřovat ke svému štěstí. Využití pojmu štěstí bylo však ze strany právní vědy kritizováno.³⁷⁸

M. Kindl a A. Rozehnal vidí nedostatek využití tohoto pojmu v jeho subjektivitě, neboť každý si pod pojmem štěstí představí docela něco jiného, a tak se pojem štěstí vzpírá definici a jakémukoliv právnímu uchopení. Dále, pokud podle ust. § 3 odst. 1 OZ má každý právo brát se o vlastní štěstí takovým způsobem, pokud *nepůsobí bezdůvodně újmu druhým*, tj. jiným osobám. Může to tedy podle M. Kindla a A. Rozehnal znamenat, že je možné působit důvodně újmu nikoliv osobám, tedy například zvířatům.³⁷⁹ Kritika tohoto pojmu však není namístě, neboť smyslem tohoto ustanovení, které nelze vykládat izolovaně, je vyjádřit podstatu soukromého práva v návaznosti na předchozí ust. § 1 a § 2 občanského zákoníku. Subjektivita tohoto pojmu (štěstí) není nedostatkem zmíněného ustanovení, ale naopak jeho předností, neboť skutečně si každý může představit pod pojmem štěstí cokoli a pokud nebude působit újmu (nebude tohoto práva zneužívat, neboť zneužití práva nepožívá právní ochrany) využíváním možností svobody a soukromého práva, může svobodně k tomuto svému štěstí směřovat, aniž by mu jiná osoba nebo veřejná moc bez náležitého důvodu (např. již zmíněná újmy druhým nebo zneužití tohoto práva) bránila. Nad to základní omezení zneužití možnosti brát se svobodně o vlastní štěstí představuje především již několikrát zmíněná legální licence ve smyslu čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR. Podle K. Eliáše právě legální licence a principy ústavního práva související s touto zásadou představují dostatečná omezení pro případné zneužití práva brát se o vlastní štěstí, autonomie

---

³⁷⁷ Eliáš, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012 s. 64 – 66; 102 – 103.

³⁷⁸ KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš. *Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 58 a násl.; částečně též PELIKÁNOVÁ, Irena., PELIKÁN, Robert. § 3. In: ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek 1*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

³⁷⁹ KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš. *Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 58 – 59.; obdobnou obavu sdílí též PELIKÁNOVÁ, Irena., PELIKÁN, Robert. § 3. In: ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek 1*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

vůle, jakož i svobody jednotlivce jako takové.³⁸⁰ Zásada legální licence vyjádřená v čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky a čl. 3 odst. 2 Listiny základních práv a svobod tak představuje nejen jednu ze základních idejí demokratického právního státu a předpoklad existence soukromého práva, tj. svobody jednotlivce, ale i základ samotné zásady autonomie vůle, jakož i odvozenost veškeré státní moci od suverénního občana. Zmíněné články Ústavy ČR a Listiny základních práv a svobod též zakotvují předpoklad pro omezení zásady autonomie vůle a to, že takovéto případné omezení bude mít oporu v zákoně, případně samozřejmě i v podzákoných předpisech za předpokladu jejich souladu s pravidly ústavního pořádku, zejména tedy, zda byly vydány na základě zákona nebo v jeho mezích.³⁸¹

Zde je nutné připomenout dva známé nálezy Ústavního soudu ČR, které se týkají rozsahu privátní autonomie při regulaci vlastních záležitostí, a to nález sp. zn. I. ÚS 2078/16 ze dne 2.1.2017³⁸² a II. ÚS 226/07 ze dne 29.2.2008. Pokud jde o první z nich (tj. nález sp. zn. I. ÚS 2078/16 ze dne 2.1.2017), v tomto případě Ústavní soud ČR rozhodoval o ústavní stížnosti lékaře, který byl odsouzen za trestný čin neposkytnutí pomoci podle ust. § 150 odst. 2 trestního zákoníku, který měl spáchat tím, že své matce i přes vážný zdravotní stav jako lékař neobstaral odbornou lékařskou pomoc, a to z toho důvodu, že matka odsouzeného projevila nesouhlas s poskytnutím této lékařské péče. Ústavní soud České republiky v úvodu své právní argumentace připomenul roli jednotlivce v demokratickém právním státě, svobody a privátní autonomie. Ústavní soud ČR tedy připomenul, že samotnou podstatou Evropské úmluvy, které je referenčním kritériem při kontrole ústavnosti a materiálně tedy součástí ústavního pořádku,³⁸³ je úcta k lidské důstojnosti, ke svobodě jednotlivce a mezi důležité principy patří sebeurčení i osobní autonomie, která lze chápat jako způsobilost vést svůj život způsobem dle vlastního výběru,³⁸⁴ která v sobě zahrnuje i možnost konání takových činností, které lze chápat jako fyzicky škodlivé nebo dokonce i fyzicky nebezpečné. Proto

---

³⁸⁰ ELIÁŠ, Karel. První zásada soukromého práva. In. *XXVII. Karlovarské právnícké dny*. Praha: Leges, 2019, s. 17 a násl.

³⁸¹ RYCHETSKÝ, Pavel., LANGÁŠEK, Tomáš., HERC, Tomáš., MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 17–18.

³⁸² Též srov. ELIÁŠ, Karel. První zásada soukromého práva. In. *XXVII. Karlovarské právnícké dny*. Praha: Leges, 2019, s. 17 a násl.

³⁸³ K tomu podrobněji např. VNENK, Vladislav. Důsledky konkursního nálezu na rozhodovací činnost obecných soudů při aplikaci mezinárodních smluv o lidských právech. In. *Miesto, úloha a význam vnútroštátneho práva pri zabezpečovaní plnenia záväzkov vyplývajúcich z medzinárodného práva a európskeho práva*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018, s. 30 - 40.

³⁸⁴ Což deklaruje tedy i náš občanský zákoník v již zmíněných ust. § 3 a § 81 občanského zákoníku.

judikatura Evropského soudu pro lidská práva³⁸⁵ zdůrazňuje ochranu rozhodnutí svobodného, psychicky způsobilého, dospělého člověka o odmítnutí léčby i v případě, že takovéto odmítnutí může vést k jeho smrti. Z hlediska ústavního pořádku Ústavní soud ČR připomenul čl. 1 Listiny jakož i Preambuli Ústavy, podle kterých je právě svoboda člověka a respekt k této svobodě tou hodnotou, na které je vystavěn ústavní pořádek, přičemž svoboda spadá pod podstatné náležitosti právního státu. Součástí svobody člověka je možnost činit vlastní svobodné rozhodnutí o způsobu svého života, být strůjcem vlastního štěstí a stát má pouze omezenou možnost, jak zasahovat do těchto svobodných rozhodnutí jednotlivce. A toto platí i v oblasti poskytování zdravotních služeb (zdravotní péče), kdy je též nutné respektovat zásadu svobody a autonomie vůle, tedy i možnost pacienta odmítnout poskytnutí lékařské (zdravotní) péče, i kdyby poskytnutí takovéto lékařské péče bylo považované za nezbytný postup pro záchranu života tohoto jednotlivce. Úkolem lékařů, kteří jsou pro své odborné znalosti vůči pacientovi v převaze, je pokusit se přesvědčovat takového pacienta a argumenty změnit jeho odmítavý postoj k poskytnutí lékařské péče. Nicméně pokud je učiněno svobodné vážné rozhodnutí dospělé svéprávné osoby, nemohou lékaři v důsledku toto rozhodnutí změnit i přestože mohou být přesvědčeni o nezbytnosti daného postupu a poskytnutí lékařské péče. Zmíněné jednání syna lékaře tak nemohlo být s ohledem na výše uvedené principy trestným činem, proto Ústavní soud ČR v této věci zrušil rozhodnutí vydaná v předchozím řízení pro jejich rozpor s čl. 39 Listiny základních práv a svobod, podle kterého jen zákon stanovuje, jaké jednání je trestným činem.

Druhým nálezem byla kauza faráře Jana Šimsy, signatáře Charty 77, který byl odsouzen v roce 1978 za útok na veřejného činitele, konkrétně příslušníka STB. V rámci svého meritorního posouzení dané věci Ústavní soud ČR připomenul základní maximy, kterých se řídil. Nejprve připomenul dosavadní judikaturu a to nálezní sp. zn. IV. ÚS 412/04, podle kterého *těžištěm ústavního pořádku České republiky je jednotlivec a jeho práva garantovaná ústavním pořádkem České republiky. Jednotlivec je východiskem státu. Stát a všechny jeho orgány jsou ústavně zavázány k ochraně a šetření práv jednotlivce. Pojetí naší ústavnosti se přitom neomezuje na ochranu základních práv jednotlivců (např. právo na život, zaručení právní subjektivity). V souladu s poválečnou změnou v chápání lidských práv (jež nalezla vyjádření např. v Chartě OSN či ve Všeobecné deklaraci lidských*

---

³⁸⁵ Např. Věc Moskevští Svědkové Jehovovi proti Rusku ze dne 10.6.2010, č. 302/02.

práv) se stala základní bází, z níž vychází interpretace všech základních práv, lidská důstojnost, která mimo jiné vylučuje, aby s člověkem bylo zacházeno jako s předmětem. Otázky lidské důstojnosti jsou v tomto pojetí chápány jako součást kvality člověka, součást jeho lidství. Garantování nedotknutelnosti lidské důstojnosti člověku umožňuje plně užívat své osobnosti. Tyto úvahy stvrzuje preambule Ústavy, která deklaruje lidskou důstojnost za nedotknutelnou hodnotu, stojící v základu ústavního pořádku České republiky. Stejně tak Listina garantuje rovnost lidí v důstojnosti (čl. 1) a garantuje subjektivní právo na zachování lidské důstojnosti (čl. 10 odst. 1).³⁸⁶ Úkolem státu je tak v poměrech právního státu sloužit k ochraně občanů a zajišťování jejich svobody. Jednotlivec tedy není pouhým objektem státní moci nebo státní vůle, respekt ke svobodě i lidské důstojnosti je nejvyšším a nejjobecnějším účelem právní regulace práva, jako takového.

3.1.2 K samotné právní podstatě autonomie vůle

Samotný pojem autonomie vůle se skládá z řeckých slova *autos* a *nomos*, které lze přeložit jako svézákonnost, tedy právo každého jednotlivce sám se spravovat v rámci režimu svobody a nezávislosti.³⁸⁷ Jedná se tedy o možnost osob soukromého práva svojí vlastní vůlí ovlivňovat a určovat své právní postavení v právním vztahu.³⁸⁸ Jinými slovy, svobodný jedinec se nemůže ocitnout v určitém právním postavení proti své vůli,³⁸⁹ protože prostřednictvím jeho přirozené svobodné vůle může svoji vůli svobodně vyjádřit a svobodně ji projevovat.³⁹⁰ Má-li jednotlivec v souladu se zásadou autonomie vůle možnost uspořádat si své právní poměry sám podle vlastní svobodné vůle je s tím spjata též možnost ochrany proti takovým zásahům do privátní sféry ze strany veřejné moci, ale i jiných jednotlivců.³⁹¹

³⁸⁶ Podrobněji srov. IV.ÚS 412/04 ze dne 7. 12. 2005.

³⁸⁷ ALPA, Guido., ZENO-ZENCOVICH, Vincenzo. *Italian private law*. New York: Routledge-Cavendish, 2007, s. 157.

³⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3.6.2009 se sp. zn. 28 Cdo 2716/2008.

³⁸⁹ Existují samozřejmě i určité výjimky. Jak uvádí F. Melzer, lze ve smluvním (závazkovém) právu nalézt situace, kdy jedinec může přímo působit na právní postavení jiného jednotlivce a mít tak vliv na vznik, změnu či zánik právního vztahu, práv a povinností. Jako příklad lze uvést okupaci věci, právo odstoupit od smlouvy nebo vzdání se dědictví. K tomu srov. MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2009, s. 19 - 20.

³⁹⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003, s. 33.

³⁹¹ ELIÁŠ, Karel. První zásada soukromého práva. In. *XXVII. Karlovarské právní dny*. Praha: Leges, 2019, s. 17 a násl.

Autonomie vůle tak umožňuje v režimu soukromého práva vytvořit, v rámci soukromoprávního styku mezi osobami soukromého práva, široký prostor pro vyjádření vůle s právní relevancí, které může být jak v rovině osobního soukromého života i života podnikatelského.³⁹² Zásada autonomie vůle však nenáleží osobám veřejného práva (například obcím jako veřejnoprávním korporacím), i pokud by vystupovaly jako účastníci soukromoprávních vztahů, které se řídí předpisy soukromého práva, neboť stát nedisponuje autonomií své vůle, protože jeho jednání se vždy řídí zákonem, a to i když stát zastupují jiné subjekty z jeho pověření.³⁹³

Historicky je vznik pojmu autonomie vůle spojen, jak již bylo naznačeno výše, s ideálem svobody a vznikem liberálního státu,³⁹⁴ tato zásada má tak ústavněprávní konotace, neboť, jak bylo již zmíněno, vychází z ideálu svobody jednotlivce, který má přirozenoprávní povahu. Přirozenoprávní povahu svobody jednotlivce lze vhodně charakterizovat tak, že stát není tvůrcem svobody člověka, ale jejím ochráncem.³⁹⁵ Ústavní soud ČR charakterizoval soukromoprávní zásadu autonomie vůle tak, že *podmínkou fungování právního státu je respektování autonomní sféry jednotlivce, která také požívá ochrany ze strany státu tak, že na jedné straně stát zajišťuje takovou ochranu proti zásahům ze strany třetích subjektů, jednak sám vyvíjí pouze takovou aktivitu, kterou do této sféry sám nezasahuje, resp. zasahuje pouze v případech, které jsou odůvodněny určitým veřejným zájmem a kdy je takový zásah proporcionální (přiměřený) s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo. Právo jednotlivce na autonomii vůle, tj. v důsledku svoboda jednotlivce, je jedním z projevů a institucionálních garancí těchto principů. Je na státní moci, pokud usiluje o to, být mocí s atributy právního státu, aby uznala autonomní projevy vůle jednotlivců a jí odpovídající jednání, pokud takové jednání splňuje shora uvedené podmínky (především nezasahuje do práv třetích osob). V takových případech musí státní moc takové projevy jednotlivců toliko respektovat, případně aprobovat, pokud má toto jednání eventuálně vyvolávat další právní důsledky.*³⁹⁶

Zásada autonomie vůle je tak ve smyslu citované judikatury považována za jeden ze základních předpokladů (náležitostí) materiálního právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 9 odst. 2 Ústavy, přičemž tedy ústavním

---

³⁹² DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 34.

³⁹³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. června 2019 se sp. zn. Pl. ÚS 25/15.

³⁹⁴ ALPA, Guido., ZENO-ZENCOVICH, Vincenzo. *Italian private law.* New York: Routledge-Cavendish, 2007, s. 157 - 158.

³⁹⁵ KNAPP, Viktor. *Teorie práva.* Praha: C.H.Beck, 1995, s. 15.

³⁹⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24.7.2007, sp. zn. 557/05.

základem je zejm. čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, čl. 2 odst. 4 Ústavy, ale též implicitně ostatní ustanovení³⁹⁷ Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, která je považována za součást ústavního pořádku na základě závěrů judikatury Ústavního soudu ČR.³⁹⁸ Jinak tomu ani býti v poměrech demokratického právního liberálního státu nemůže, neboť omezování svobody jednotlivce, a tím tedy i projevu tohoto obecného principu v soukromém právu jako zásady autonomie vůle, je typické zejména pro totalitní režimy. Základem například nacistické “právní filosofie”, jak uvádí V. Knapp³⁹⁹ nebo Z. Králíčková,⁴⁰⁰ nebyla svoboda jednotlivce a s tím související princip legální licence, ale naopak povinnost jednotlivce. Jak již bylo uvedeno v kapitole 1., nacistické právo (a tedy i nacistická právní filosofie) v zásadě nerozlišovalo právo soukromé a právo veřejné, neboť základní myšlenkou této doktríny nebylo panství vůle svobodného jednotlivce, ale naopak vůlí vázanou.⁴⁰¹ V poměrech komunistické “právní filosofie” došlo k úplnému zatlačení oboru soukromého práva a s tím související potlačení primátu autonomie vůle v soukromém právu.

Autonomie vůle je první vůdčí zásadou soukromého práva i pro současný občanský zákoník, přičemž tuto myšlenku, základní ideové východisko soukromého práva pod právní regulací občanského zákoníku, zákonodárce projevil v důvodové zprávě tak, že *pro soukromé právo je klíčová zásada autonomie vůle*.⁴⁰² Mezi první zásadu soukromého práva řadí zásadu autonomie vůle i část slovenské právní vědy, přestože z důvodu neproběhlé rekodifikace soukromého práva, je slovenský občanský zákoník stále postaven na primátu zásady rovnosti subjektů a

---

³⁹⁷ Ústavní soud ČR ve svém nálezu ze dne 3.1.2000 se sp. zn. IV. ÚS 387/99 dovodil dle dikce čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, že součástí práva pokojně užívat svůj majetek, který je garantován zmíněním Dodatkovým protokolem č. 1 k Úmluvě, je i práva uzavírat podle svobodného výběru takové typy smluv, které majetek dostatečně zabezpečují.

³⁹⁸ Ve smyslu tzv. konkursního nálezu (Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25.6.2002 se sp. zn. Pl. ÚS 36/01) platí, že *rozsah pojmu ústavního pořádku nelze vyložit toliko s ohledem na ustanovení čl. 112 odst. 1 Ústavy, nýbrž i vzhledem k ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy a do jeho rámce zahrnout i ratifikované a vyhlášené mezinárodních smlouvy o lidských právech a základních svobodách*. K tomu podrobněji srov. VNENK, Vladislav. Důsledky konkursního nálezu na rozhodovací činnost obecných soudů při aplikaci mezinárodních smluv o lidských právech. In. *Miesto, úloha a význam vnútroštátneho práva pri zabezpečovaní plnenia záväzkov vyplývajúcich z medzinárodného práva a európskeho práva*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018, s. 30-40.

³⁹⁹ KNAPP, Viktor. *Problém nacistické právní filosofie*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1947, s. 179 a násl.

⁴⁰⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003, s. 15.

⁴⁰¹ KNAPP, Viktor. *Problém nacistické právní filosofie*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1947, s. 179 a násl.

⁴⁰² ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 58.

na popírání principu vůdčí role zásady autonomie vůle. Slovenská právní věda tak volá po nutnosti rekonstrukce slovenského soukromého práva, neboť chápe vyjádření primátu zásady rovnosti v poměrech slovenského soukromého práva reprezentované občanským zákoníkem⁴⁰³ za reziduum socialistických kořenů slovenského soukromého práva.⁴⁰⁴

Primárně v sobě autonomie vůle zahrnuje především vlastnickou svobodu, svobodu tvorby a svobodu smluvní.⁴⁰⁵ Nelze však zmíněnou vlastnickou svobodu, svobodu tvorby a svobodu smluvní chápat izolovaně, zejména pokud jde o smluvní autonomii (smluvní svobodu), která je často chybně chápána jako samostatná relativně svébytná zásada. Smluvní autonomie však nemůže existovat a ani neexistuje samostatně či snad jako samostatná svébytná zásada soukromého práva. Smluvní svoboda nemůže existovat bez svobody vlastnické, neboť předmětem smlouvy je převážně právní jednání týkající se právě vlastnického práva. Výhrada proti speciálnímu dělení zásady autonomie vůle na svobodu smluvní, svobodu testovací, svobodu tvorby a svobodu vlastnickou (případně též svobodu sdružovací⁴⁰⁶ a v případě mezinárodního práva soukromého se hovoří o autonomii smluvních stran při volbě práva⁴⁰⁷), vyplývá především ze skutečnosti, že každý z výše uvedeného projevu autonomie vůle v sobě vždy obsahuje skutečnost existence právního jednání, a proto je vhodnější akcentovat projevy autonomie vůle spíše ve svobodě právně jednat, svobodě určit adresáta právního jednání, svobodě určení obsahu právního jednání, jeho formy a svobodě měnit či rušit účinky právního jednání.⁴⁰⁸

---

⁴⁰³ Tj. zák. č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník.

⁴⁰⁴ Podrobněji srov. např. ŠTEVČEK, Marek., DULAK, Anton., BAJÁNKOVÁ, Jana., FEČÍK, Marián, SEDLAČKO, František., TOMAŠOVIČ, Marek a kol. *Občiansky zákonník I. Komentár. § 1 - 450*. Praha: C.H.Beck. 2015, s. 14 a násl.

⁴⁰⁵ PAVLOVOVÁ, Monika. Zásada autonómie vole jednotlivca v súkromnom práve. In. *Autonomie jednotlivce. Sborník odborných příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké debaty mladých právníků 2014*. Praha: Leges, 2014, s. 14 - 15.

⁴⁰⁶ Sdružovací svobodou se rozumí především v právní úpravě korporací ve smyslu ust. § 210 a násl. OZ, podle kterého se korporací rozumí společenství osob, které má na základě zákona právní osobnost, přičemž základem každé dané korporace jsou osoby, které ji tvoří. Právě personálním substrátem, který tvoří základ dané korporace, se korporace liší od těch právnických osob, jež jsou založeny na majetkovém základu, tedy od fondů a ústavů. Podrobněji např. PETROV, Jan., VÝTISK, Michal., BERAN, Vladimír a kol. *Občianský zákoník. Komentár*. Praha: C.H.Beck, 2017, s. 20 a násl.

⁴⁰⁷ SYMENIODES C., Symeon. The Scope and Limits of Party Autonomy in International Contracts: A Comparative Analysis. In. FERRARI, Franco., ARROYO, Diego P. Fernández (eds.). *The Continuing Relevance of Private International Law and New Challenges (forthcoming 2019)*. Willamette University - College of Law, 2019.

⁴⁰⁸ MELZER, Filip., TÉGL, Petr a kol. *Občianský zákoník - velký komentár. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, 45 - 46.

3.1.2.1 Vlastnická svoboda

Existence vlastnictví, vlastnického práva⁴⁰⁹ a vlastnické svobody je nezpochybnitelným předpokladem svobody jako takové, rozvoje jednotlivce a základem jeho soukromé iniciativy. Právní úpravu vlastnického práva, obsah vlastnického práva, rozsah a ochranu tohoto práva tak lze chápat jako determinující prostor svobody jednotlivce.⁴¹⁰ Představuje prostor pro vlastní rozvoj, avšak s nutnou povinností nést za případná pochybení odpovědnost.⁴¹¹ Vlastnická svoboda však není prospěšná pouze pro jednotlivce, existence svobodného výkonu vlastnického práva a s tím související ochrana této vlastnické svobody má též mimořádný společenský význam, neboť existence svobodného vlastnického práva je základem moderního ekonomického tržního hospodářství.⁴¹²

Vlastnické právo je však současně také základní lidské právo, které má přirozenoprávní charakter a je garantováno nejen na vnitrostátní úrovni, ale i na mezinárodní úrovni v lidskoprávních mezinárodních smlouvách (především se bude jednat o Evropskou úmluvu). Listina základních práv a svobod, která je imanentní součástí ústavního pořádku ve smyslu ust. čl. 112 a čl. 3 Ústavy ČR, v ust. čl. 11 odst. 3 normuje mimo jiné pravidlo, že *vlastnictví zavazuje*, přičemž tento princip omezení původně historicky absolutního svobodného výkonu vlastnického práva převzala Listina základních práv a svobod z německých ústav z let 1919 a 1949.⁴¹³ Předmětná ustanovení Listiny, že vlastnictví zavazuje, je důležitým východiskem pro problematiku autonomie vlastníka ve smyslu omezení výkonu jeho vlastnické svobody v režimu soukromého práva. Na druhou stranu Listina základních práv a svobod podává sama definici vlastnického práva, ust. čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a předpokládá existenci zákona, který upraví konkrétní obsah vlastnického práva.⁴¹⁴

---

⁴⁰⁹ Rozlišování pojmů vlastnické právo a vlastnictví má za cíl především Občanský zákoník (zejm. ust. § 1011 - § 1012 Občanského zákoníku), Listina a část doktríny (např. DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 3. Díl třetí: Věcná práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 27) však tyto pojmy chápe jako totožné.

⁴¹⁰ MELZER, Filip., TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 86.

⁴¹¹ WAGNEROVÁ, Eliška., ŠIMÍČEK, Vojtěch., LANGÁŠEK, Tomáš., POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2012, s. 300.

⁴¹² KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 684.

⁴¹³ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 156.

⁴¹⁴ Ústavní soud ČR však konstantně judikuje, že vlastnické právo je tvořeno především tzv. vlastnickou triádou, kterou chápe jako dílčí oprávnění vlastníka věc držet, užívat, požívat a nakládat s ní. A to např. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 27/16 ze dne 18.12.2018 nebo Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 34/04 ze dne 13.12.2006. Ona vlastnická triáda není typická

Vztah mezi Listinou základních práv a svobod a zvláštním zákonem (dnes tedy se jedná o občanský zákoník) je takový, že Listina základních práv a svobod představuje ústavní garanci této kategorie a zvláštní zákon má stanovovat obsah vlastnického práva, jako obecného institutu a právní kategorie, s respektem k požadavkům Listiny základních práv a svobod.⁴¹⁵ Listina základních práv a svobod v čl. 11 odst. 1 především garantuje, aby existovalo jedno jediné vlastnické právo, nikoliv více druhů, jako tomu bylo v totalitní minulosti, kdy existovalo právo socialistické, osobní a soukromé.⁴¹⁶ Listina základních práv a svobod tak představuje primárně garanci vlastnického práva, jako základního přirozeného práva, nikoliv ochranu majetku jako takového. Obdobnou koncepci vztahu mezi ústavním zakotvením ochrany vlastnického práva a speciálních jednoduchým navazujícím předpisem má též Slovenská republika.⁴¹⁷

Obecný zákoník občanský normoval v ust. § 354⁴¹⁸ pravidlo, že vlastnické právo v sobě zahrnuje oprávnění vlastníka volně nakládat se svým vlastnictvím. Podle J. Sedláčka tak obecný zákoník občanský (OZO) zdůrazňuje především nezávislost vlastnictví, tedy že vlastník může se svou věcí volně nakládat podle svého uvážení. Připomíná však obecnou právní zásadu, kterou dnes nazýváme zásadou legální licence. Volnost výkonu vlastnického práva a konkrétní možnost tohoto výkonu jsou tak pouze toliko enumerativním výčtem všech možných představitelných variant chování, které najde své omezení pouze ve výslovných zákazech, které stanovuje právní řád, zejména pak tedy na základě zákona, vlastníkovra právního jednání, rozsudku či správního aktu. Obecným občanským zákoníkem byl však také vlastník omezen *zákazem šikanozního výkonu* vlastnického práva, které lze shledat v takovém výkonu vlastnického práva, které odporovalo dobrým mravům a pokud se tak děje se zřejmým účelem poškodit druhého. Toto omezení vlastnického práva spočívající v zákazu výkonu

---

jen pro Českou republiku, tzv. vlastnickou triádu používají i jiné evropské státy s římskoprávní tradicí a to např. Itálie (ALPA, Guido., ZENO-ZENCOVICH, Vincenzo. *Italian private law*. New York: Routledge-Cavendish, 2007, s. 113) nebo Slovenská republika (srov. Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 12. září 2013 se sp. zn. II. ÚS 155/2013), ale též například Filipíny (srov. Rozsudek Nejvyššího soudu Filipín ze dne 29. února 2016 se sp. zn. G.R. No. 215014, dostupné v anglickém jazyce:

https://www.lawphil.net/judjuris/juri2016/feb2016/gr_215014_2016.html)

⁴¹⁵ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 25/15 ze dne 18. června 2019.

⁴¹⁶ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 34/03 ze dne 13.12.2006.

⁴¹⁷ K tomu srov. čl. 20 Ústavy Slovenské republiky nebo např. Nález Ústavního soudu Slovenské republiky se sp. zn. PL. ÚS 38/95 ze dne 3. dubna 1996 nebo sp. zn. II. ÚS 155/2013 ze dne 12.9.2013.

⁴¹⁸ Resp. *Vlastnictví, jako právo posuzováno, jest oprávněním, s podstatou a užitky věci podle své vůle nakládati a každého jiného z toho vyloučiti.*

vlastnického práva šikanozním způsobem souviselo podle J. Sedláčka se zásadou *nemo turpitudinem suam allegans auditur*, tedy se zásadou poctivosti. Neomezenost výkonu vlastnického práva se tak podle J. Sedláčka presumuje, tj. vlastník je neomezen ve výkonu svého vlastnického práva, pokud mu není výslovně uloženo nějaké konkrétní omezení proti jeho vůli (zejména tedy zákonem, který může stanovovat zákaz výkonu vlastnického práva v rámci soukromého, ale i veřejného práva) nebo prostřednictvím právního jednání s jeho svolením (realizace autonomie vůle vlastníka).⁴¹⁹

ObčZ 1964 chápal vlastnické právo především podle jeho obsahu, kterým byla vzájemná práva a povinnosti jeho subjektů, respektive především jako soubor jednotlivých vlastnických oprávnění ve smyslu ust. § 123 ObčZ 1964.⁴²⁰ Podle předmětného ustanovení byl vlastník v mezích zákona oprávněn držet předmět svého vlastnictví, užívat jej, požívat jeho plody a užitky a nakládat s nimi. Omezení vlastnického práva ve výkonu vlastnické svobody doktrína chápala především ve smyslu omezení jiným vlastnickým právem. Dále omezení konkrétně vyplývala ze zákona, z rozhodnutí soudu nebo správního orgánu či z omezení přijatého na základě právního úkonu výkonu smluvní svobody v rámci autonomie vůle vlastníka. Předmětné omezení mohlo být zejména v oblasti aktivního výkonu vlastnického práva, avšak též v oblasti nekonání (údržba). Mezi omezení plynoucí ze zákona ve smyslu ObčZ 1964 byla vyjádřena především v generální klauzuli ve smyslu ust. § 127 zákona, které bylo považováno za základ právní úpravy sousedských vztahů.⁴²¹

Současná právní úprava v občanském zákoníku chápe pojem vlastnického práva celistvě v duchu teorie právního panství nad věcí, nikoliv jako soubor dílčích vypočitatelných oprávnění vlastníka,⁴²² neboť to nemůže postihnout veškeré možné projevy výkonu vlastnického práva. Vlastnické právo je tak věcné právo, které se od obligačního práva liší v tom smyslu, že vlastnické právo je přímé panství nad věcí, kdežto obligační je nepřímé panství, neboť k ovládnutí věci je třeba třetí

---

⁴¹⁹ SEDLÁČEK, Jaromír. *Vlastnické právo*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 20 - 29.

⁴²⁰ *Vlastník je v mezích zákona oprávněn předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užitky a nakládat s ním.*

⁴²¹ FIALA, Josef., KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 232 - 234.

⁴²² DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 3. Díl třetí: Věcná práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 28 - 30.

osoby.⁴²³ Od ostatních věcných práv se vlastnické právo liší svojí úplností, tedy na rozdíl od práva zástavního, práva stavby, práva zadržovacího nebo služebnosti, které jsou charakteristické právním panstvím jen částečným.

Vlastnické právo však není absolutním právem, tedy i výkon vlastnické svobody v rámci zásady autonomie vůle je omezený, přičemž Listina základních práv a svobod a Evropská úmluva předpokládá dvě kategorie omezení vlastnické svobody. První kategorií je vyjádření obecné právní zásady zákazu zneužití práva, v tomto případě tedy zneužití vlastnického práva na újmu práv druhých a druhou kategorií je realizace vlastnické svobody v rozporu se zákonem chráněnými zájmy.⁴²⁴ Omezení vlastnické svobody a vlastnického práva je tak konkrétně možné na základě rozhodnutí veřejné moci proti vůli vlastníka, anebo svobodným projevem vůle vlastníka prostřednictvím konkrétní realizace vlastnické svobody v rámci zásady autonomie vůle. První kategorie omezení vlastnického práva má svůj základ v již zmíněném čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, bude se tedy jednat o vyvlastnění nebo jiné omezení vlastnického práva, které je možné jen ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu. Vyvlastnění je tím nejvíce intenzivním zásahem do vlastnického práva a představuje s tím související odejmutí vlastnické svobody vlastníka ve specifickém správním řízení zejm. podle zák. č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě, obdobné (samozřejmě méně razantní) omezení vlastnického práva také přináší například omezení vlastnického práva v důsledku ochrany kulturních hodnot, kdy dojde k prohlášení věci za kulturní památku podle zákona o státní památkové péči (zák. č. 20/1987 Sb.).

Z hlediska soukromého práva je však zajímavější představit jeden konkrétní institut představující omezení vlastnického práva a vlastnické svobody k právním režimu čl. 11 odst. 4 Listiny, a to právo nezbytné cesty.⁴²⁵ Existence institutu nezbytné cesty představuje určitý kompromis mezi vlastnickým právem (vlastnickou svobodou) vlastníka pozemku, který postrádá přístup ke své nemovitě

---

⁴²³ K. Eliáš uvádí příklad na kabátu. Je-li kabát můj a mám ho ve skříni, mohu si jej kdykoliv vyjmout ze skříně a obléci. Uzavřu-li však kupní smlouvu s vlastníkem kabátu, jejíž předmětem bude tedy kabát, má prodávající povinnost mi věc vydat, nemohu vstoupit sám do jeho bytu a vzít si jej. ELIÁŠ, Karel. *Vlastnictví a právo v tenzi mezi stabilitou a proměnlivostí zákonodárství*. Praha: Academia, 2017, s. 11.

⁴²⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13.12.2006 se sp. zn. Pl. ÚS 34/03.

⁴²⁵ Podrobněji v této otázce odkazují na svoji podrobnější již publikovanou práci, podrobněji tedy srov. VNENK, Vladislav. Právo nezbytné cesty v ústavněprávních souvislostech. In. *Vymožitelnost práva v kontexte vývoje společnosti - právně, historické a politologické východiská a problémy aplikačnej praxe*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017.

věci z veřejné cesty a vlastníka pozemku, přes který má nezbytná cesta vést. Právní úpravu nezbytné cesty nalezneme v ust. § 1029 a násl. OZ, přičemž toto absolutní majetkové právo je vymezeno v ust. § 1029, odst. 1 OZ tak, že vlastník nemovité věci, na níž nelze řádně hospodařit či jinak ji řádně užívat proto, že není dostatečně spojena s veřejnou cestou, může žádat, aby mu soud za náhradu povolil nezbytnou cestu přes pozemek svého souseda. Právní poměry z práva nezbytné cesty se dále řídí příslušnými ustanoveními týkajícími se služebností (tj. § 1257 a násl. OZ) a bude-li zřízeno právo nezbytné cesty smlouvou, tak se právní poměry budou také posuzovat příslušnými ustanoveními o závazcích.⁴²⁶ Právo nezbytné cesty je tedy možné zřídit smlouvou, rozhodnutím soudu proti vůli vlastníka i vydržením. Žádat soud o povolení nezbytné cesty může tedy výhradně vlastník nemovité věci, na níž nelze řádně hospodařit či jinak ji řádně užívat proto, že není dostatečně spojena s veřejnou cestou a nejsou zde zákonem předpokládané okolnosti, pro které by nebylo možné nezbytnou cestu zřídit dle ust. § 1032 OZ. Soud může zřídit nezbytnou cestu pouze při splnění všech kumulativně zákonem stanovených podmínek, neboť jde o významný zásah do ústavně zaručeného vlastnického práva a je tedy nutné právní normy umožňující tyto zásady realizovat vykládat restriktivním způsobem.⁴²⁷ Rozhodne-li soud o zřízení práva nezbytné cesty proti vůli vlastníka, dochází tak k omezení vlastnického práva proti jeho vůli. Na pokojném užívání vlastnického práva je však veřejný zájem, který ve spojení s jiným vlastnickým právem představuje ústavněkonformní omezení vlastnického práva (vlastnické svobody). Ústavní soud ČR se přiklonil k názoru,⁴²⁸ že pokojné užívání vlastnického práva každého jednotlivého vlastníka je veřejným zájmem⁴²⁹ a není v rozporu s ústavním pořádkem, pokud vlastnické právo jiné bude omezeno pouze v nezbytně nutné míře pro možnost uplatnění jiné vlastnické svobody (vlastnického práva). Evropský soud pro lidská práva podle Evropské úmluvy toleruje státům poměrně vysokou míru volnosti pro určení, co je veřejným

---

⁴²⁶ SVOBODA, Karel. *Právo imisí, právo cesty a další sousedské spory*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2016, s. 180.

⁴²⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. NS 22 Cdo 1438/2004 ze dne 16.05.2005

⁴²⁸ Např. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III. ÚS 455/03 ze dne 25.01.2005.

⁴²⁹ Působí tak poněkud zvláště důvodová zpráva k Občanskému zákoníku, který charakterizuje právo nezbytné cesty tak, že *nezbytná cesta je institut svou povahou výjimečný, sloužící k omezení vlastnického práva jednoho vlastníka v soukromém zájmu vlastníka jiného. Možnost žádat zřízení nezbytné cesty má být poskytnuta vlastníkovi této nemovité věci, která postrádá dostatečné spojení s veřejnou cestou, tak aby svou nemovitou věc mohl řádně užívat*. Tento závěr je však zřejmě ovlivněn myšlenkou otce Občanského zákoníku K. Eliáše veřejný zájem implikuje i požadavek společnosti nad ochranou zájmu soukromého (individuálního). K tomu srov. ELIÁŠ, Karel. Veřejný zájem (Malá glosa k velkému tématu). *Ad Notam*. 1998, č. 5.

zájmem,⁴³⁰ který umožňuje vyvlastnění nebo jiné omezení vlastnického práva jednotlivce. Evropský soud pro lidská práva též deklaroval,⁴³¹ že bude respektovat zákonodárné sbory členských států, dokud bude právní úprava vedena rozumným zájmem.⁴³² Vlastnická svoboda (vlastnické právo) je však omezena také jinou vlastnickou svobodou (vlastnickým právem), v režimu občanského zákoníku to jsou především sousedské spory (sousedské právo) ve smyslu ust. § 1012 a násl. OZ, podle předmětných ustanovení je vlastník obecně povinen zdržet se všeho, co by imise působilo.⁴³³ Občanský zákoník tak plní svůj, především Listinou základních práv a svobod, předpokládaný úkol, že upravuje vlastnické právo i z hlediska omezení jeho realizace v mezích předpokládaných ústavním pořádkem.

Vlastnická svoboda a její výkon tak není svým obsahem identický s tím, čím rozumíme smluvní svobodu, neboť smluvní svoboda je primárně založena na existenci a následcích právního jednání, především pak smlouvy. Vlastnická svoboda a její výkon však není souhrnem veškerého dovoleného chování v režimu práva, které by se dalo podřadit pod pojem právního úkonu (právního jednání), který vyvolává následky v právu tím, že především zakládá, mění či ruší právní vztahy. Výkon vlastnické svobody se tedy neredukuje na souhrn dovoleného právního jednání nebo nedovoleného protiprávního chování (tj. souhrn právního jednání), přestože je možné v rámci vlastnické svobody činit právně relevantní chování.⁴³⁴

Naproti tomu pod režim vlastnické svobody spadá též tzv. testovací svoboda.⁴³⁵ Tento závěr vychází zejména ze samotné podstaty práva dědického, které upravuje především přechod majetkových práv zemřelého na jiné osoby. Současné dědické právo tak, jak ho upravuje v ust. §§ 1475 a násl. OZ vychází ze dvou základních principů. Prvním principem je, že prostřednictvím institutů

---

⁴³⁰ Srov. čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě, podle kterého *každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmínek, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva.*

⁴³¹ Srov. Rozhodnutí *James a další proti Spojenému království* (James a další proti Spojenému království, rozsudek ze dne 21. 2. 1986, stížnost č. 8793/79).

⁴³² WAGNEROVÁ, Eliška., ŠIMÍČEK, Vojtěch., LANGÁŠEK, Tomáš., POSPÍŠIL, Ivo. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2012, s. 316.

⁴³³ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 3. Díl třetí: Věcná práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 36 a násl.

⁴³⁴ V. Knapp uvádí příklad vlastníka osobního automobilu, který pokud jej sám užívá k jízdě nebo sám opravuje, vykonává své právo, nevykonává však právní jednání, pokud jej však půjčí třetí osobě, bude se již o právní jednání jednat. Srov. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 143.

⁴³⁵ Přestože jsou i přístupy odlišné, kdy někteří autoři vydělují testovací svobodu jako zvláštní subkategorii autonomie vůle a to např. DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 34.

dědického práva dochází k zachování hodnot ve vztahu k více generacím blízkých osob. Druhou koncepční zásadou dědického práva podle důvodové zprávy k občanskému zákoníku je koncepce individualistického dědického práva, která spočívá v přechodu majetku na jednotlivé osoby.⁴³⁶ Ve smyslu ust. § 1476 OZ je dědickými tituly řazené podle právní síly dědická smlouva, závěť a zákon. Mezi autonomií vůle v režimu vlastnické svobody a autonomie vůle v režimu testovací svobody lze tedy najít společné to, že jak v rámci autonomie vlastnické svobody, tak v rámci autonomie testovací svobody, se ve svém důsledku jedná o dispozici s majetkem. Rozdílem je, že zatímco v rámci autonomie vlastnické se jedná o dispozici se svým majetkem *inter viros*, v rámci testovací svobody dochází k dispozici s majetkem *mortis causa*. Testovací svobodu je tedy nutné chápat velmi široce, avšak v rámci konceptu autonomie vlastnické, neboť ve svém důsledku jde pouze o dispozici s majetkem *mortis causa*.⁴³⁷ Primátem v rámci přístupu k jakémukoliv právnímu jednání v rámci autonomie jednotlivce v mezích dědického práva tedy musí nutně být respekt k autonomii vůle jednotlivce, v tomto případě zůstavitele. A to ať se jedná o závěť, dědickou smlouvu, ale i tzv. kodicil (dovětek), přestože kodicil, jako dodatek k závěti, není dědickým titulem, kterým se dědici povolávají k dědictví. Přesto však se jedná o právní jednání učiněné v rámci autonomie vůle jednotlivce, z hlediska ochrany je tak nutné i tomuto projevu vůle poskytnout náležitou míru ochrany v rámci respektu k projevu svobodné vůle zůstavitele. Autonomii vůle však může samozřejmě projevit i dědic nebo odkazovník.

Stejná míra ochrany by tak měla být poskytnuta v rámci dědického práva i rámci tzv. odkazu ve smyslu ust. § 1477 OZ. Rozdílem mezi nabytím majetku *mortis causa* odkazem a nabytím majetku *mortis causa* děděním je takový, že při nabytí majetku odkazem⁴³⁸ se přikazuje dědici (nebo jinému odkazovníkovi) vydat určitou věc nebo zřídit určitého práva, resp. podle dikce ust. § 1477 odst. 1 OZ se odkazovníkovi (osoba oprávněná z odkazu, která tedy není dědicem) zřizuje pohledávka na vydání takové věci nebo na zřízení předmětného práva. J. Krčmář tak definoval velmi výstižně odkaz jako *přímé poskytnutí prospěchu majetkového posledním pořízením (na případ smrti), pokud nejde o povolání k poslušnosti*

---

⁴³⁶ Eliáš, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012 s. 600 a násl.

⁴³⁷ FRITNA, Ondřej. Odkaz jako jeden z projevů autonomie vůle v dědickém právu. *Právník*. 2019, č. 4/2019, s. 370 a násl.

⁴³⁸ Podrobněji k odkazu např. SCHINDLER, Petr Filip. Odkazy - způsob nabytí *mortis causa* mimo univerzální sukcesí. *Ad Notam*. 2013, č. 5, s. 7-8.

univerzální.⁴³⁹ Návrat občanského zákoníku, oproti předchozím právním úpravám dědického práva, je tak správnou cestou jak ve vztahu k rozšíření právních možností uplatnění autonomie vůle zůstavitele, tak i ve vztahu k například zahraničním úpravám.⁴⁴⁰ S institutem odkazu v rámci právní úpravy dědického práva se můžeme setkat samozřejmě v právní úpravě v rámci Všeobecného občanského zákoníku, jakož i v rámci vládní koncepce návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Autonomie vůle zůstavitele v rámci dědického práva není samozřejmě neomezená. Omezení autonomie vůle lze shledat například v institutu nepominutelného dědice a povinného dílu (ust. § 1642 a násl. OZ) nebo zvláštních formálních požadavcích při sepisu závěti, resp. při sepisu pořízení pro případ smrti.

3.1.2.2 Svoboda tvorby

Výsledky tvůrčí lidské činnosti a s tím související svoboda tvorby bývá též zařazována, sic okrajově, do projevů autonomie vůle v soukromém právu s ohledem na specifickou povahu této právní úpravy.⁴⁴¹ Listina základních práv a svobod v čl. 34 odst. 1 garantuje zákonnou ochranu práv k výsledkům duševní činnosti, tj. především autorská práva, patenty apod. Na zákonné úrovni je oním zákonem především zák. č. 121/2001 Sb., o právu autorském, který je zvláštním zákonem k občanskému zákoníku. Právní úprava ochrany práv duševního vlastnictví je speciálním kategorií autonomie vůle z toho důvodu, že tato právní úprava je specifická, na soukromé právo, poměrně širokou mírou uplatnění kogentních právních norem.⁴⁴²

---

⁴³⁹ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské V. Právo dědické*. III. doplněné vydání. Praha: Všehrd, 1937, s. 109.

⁴⁴⁰ Např. Itálie nebo Francie. Podrobněji srov. FRITNA, Ondřej. Odkaz jako jeden z projevů autonomie vůle v dědickém právu. *Právník*, 2019, č. 4/2019, s. 370 a násl.; SALÁK, Pavel., ČERNOCH, Radek., HORÁK, Ondřej. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2019, 185 s.

⁴⁴¹ Např. LAZÁR, Jan a kol. *Občianske právo hmotné. I. zväzok*. Tretie doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Iura Edition, spol.s.r.o., 2006, s. 19.; PAVLOVOVÁ, Monika. Zásada autonómie vole jednotlivca v súkromnom práve. In. *Autonomie jednotlivce. Sborník odborných příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké debaty mladých právníků 2014*. Praha: Leges, 2014, s. 17.

⁴⁴² DVOŘÁK, Jan a kol. *Soukromé právo 21. století*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 39.

3.1.2.3 Smluvní svoboda

Ústavní soud Slovenské republiky charakterizoval princip smluvní svobody tak, že *zmluvná voľnosť je právny princíp umožňujúci zmluvným stranám upraviť si vzájomné pomery tak, aby to čo najlepšie vyhovovalo ich potrebám a záujmom. Preto i sústava objektívneho záväzkového práva ponecháva účastníkom zmluvných vzťahov pomerne veľkú voľnosť pri zmluvnej úprave vzájomných práv a povinností. Zodpovedá to ústavnému princípu autonómie konania subjektov práva (čl. 2 ods. 3 ústavy), ktorý vytvára priestor pre čo najširšie uplatnenie sebarealizácie jednotlivca pri uspokojovaní jeho právom chránených potrieb a záujmov v demokratickej spoločnosti. Právo v tejto sfére plní iba korekčnú a preventívnu funkciu voči takej zmluvnej úprave vo vzájomných vzťahoch súkromno-právnych subjektov, ktorá by s ohľadom na všeobecne akceptované morálne, mravné i etické hodnoty spoločnosti nespravodlivo zvýhodnila, resp. znevýhodnila niektorého z kontrahentov.*⁴⁴³ Z výše uvedené vyplýva, že nelze slučovat svobodu smluvní se svobodou vyjádřenou v rámci právního jednání, neboť smluvní svoboda je pouze dílčí podkategorií svobody činit právní jednání.

Obdobně jako Ústavní soud Slovenské republiky též i zahraniční právní věda, například S. Symeonides, charakterizuje autonomii vůle smluvních stran jako možnost odchýlit se od dispozitivních právních norem tak, že si smluvní strany projevem své svobodné vůle vytvoří vlastní systém pravidel chování mezi sebou vytvořeného právního vztahu, a to s respektem k omezením, které může být v rámci kogentních právních norem nebo v rámci ochrany slabší strany, v soukromém právu především spotřebitele nebo zaměstnance.⁴⁴⁴ Smluvní strany si tak tvoří své autonomní právo. Smluvní svoboda jako taková je uvedena hned ve druhém článku PECL (čl. 1:102), podle kterého si strany mohou svobodně uzavřít smlouvou a určovat její obsah.

3.1.2.4 Dělení z hlediska akcentů projevů vůle

Z hlediska zásad soukromého práva je vhodnější dělit autonomie vůle z hlediska akcentů projevů vůle, neboť zde je jednak přesněji vystihnuta podstata

---

⁴⁴³ Podrobněji srov. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky se sp. zn. III. ÚS 48/2012 ze dne 28.3. 2012.

⁴⁴⁴ SYMEONIDES, Symeon. *Choice of Law*. New York: Oxford University Press, 2016, s. 361 - 362.

této první zásady soukromého práva, jakož i vztah k ostatním zásadám soukromého práva, které tvoří systém zásad soukromého práva. Autonomie vůle se v konkrétnostech projevuje obvykle v pěti základních⁴⁴⁵ projevech, a to především (ve však samozřejmě výlučně) v souvislosti se svobodou smluvní:

1. svoboda rozhodnutí činit dané právní jednání
2. svoboda výběru adresáta právního jednání
3. svoboda obsahu právního jednání
4. svoboda výběru formy právního jednání
5. svoboda volby soudu či soudce právního jednání

Jak již bylo uvedeno výše, toto dělení považuji za vhodnější pro vystižení podstaty právního jednání v intencích působení zásady autonomie vůle v právních vztazích pod právní regulací soukromého práva. Jak bude vysvětleno níže, toto rozdělení je i vhodnější s ohledem na vysvětlení vzájemných vztahů mezi zásadou autonomie vůle a ostatními zásadami soukromého práva.

---

⁴⁴⁵ HURDÍK, Jan., FIALA, Josef., HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Úvod do soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2006, s. 81.; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.3.2009 se sp. zn. 33 Cdo 1702/2006, podle kterého *Smlouva je jednou ze základních právních skutečností, vedoucí ke vzniku občanskoprávních vztahů. Obecně se uplatňující princip privátní autonomie v občanskoprávních vztazích (§ 2 odst. 3 obč. zák.), zvláště princip smluvní autonomie, znamená, že je ponecháno zásadně na uvážení a rozhodnutí samotných subjektů, zda vůbec a s kým smlouvu uzavřou, jaký bude její obsah, jaká bude její forma a též jaký typ smlouvy pro konkrétní případ občanskoprávního styku zvolí. Subjekty mají v prvé řadě možnost zvolit některý z upravených typů smluv (tzv. pojmenované typy smluv) nebo uzavřít smlouvu atypickou (nepojmenovanou) podle § 51 obč. zák., která ale nesmí odporovat obsahu nebo účelu zákona.*; ALPA, Guido., ZENOVICH, Vincenzo. *Italian private law*. New York: Routledge-Cavendish, 2007, s. 200.; Obdobně též Ústavní soud České republiky v rámci nálezu např. Nález Ústavního soudu ze dne 12.12.2017 sp. zn. III. ÚS 3033/17. *Princip autonomie vůle formuje soubor právních možností osob v těchto vztazích, dává jim právo volby právně významného chování. Jeho konkrétní projevy lze soustředit do čtyř sfér: autonomie volby, zda učinit právní jednání, či nikoli, autonomie výběru adresáta právního jednání, autonomie volby obsahu právního jednání a autonomie volby formy právního jednání. Meze autonomie vůle v těchto sférách vytváří např. zákonem zakotvené smluvní přímusy, kvalifikační požadavky na adresáta projevu vůle, kogentními normami stanovená práva a povinnosti, či požadavky na formu. Nebo též nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III. ÚS 3698/15 ze dne 29. listopadu 2016: *V této souvislosti lze připomenout jednu ze základních soukromoprávních zásad, a to zásadu autonomie vůle. Tato zásada je výrazem svobody jednotlivce v soukromoprávní sféře. Její uplatnění bývá koncentrováno do čtyř základních sfér: rozhodnutí o uskutečnění právního jednání, výběr adresáta právního jednání, vytváření obsahu právního jednání (s odrazem na evoluci a obsah právního poměru) a výběr formy právního jednání. Nutno připomenout, že autonomie vůle nepředstavuje bezbřehou kategorii, že má – logicky – svoje meze a limity (viz čl. 2 odst. 4 Ústavy, čl. 2 odst. 3 Listiny), jež plynou z různých právních instrumentů. Svobodná volba uskutečnit právní jednání je limitována např. smluvním přímusem (zákonným, dobrovolným), volba adresáta právního jednání je určována zpravidla vymezením kvalitativních požadavků na adresáta takového jednání, typicky na druhou smluvní stranu, obsah a forma právního jednání jsou ovlivněny kogentními normami.**

3.1.2.4.1 Svoboda rozhodnutí činit dané právní jednání

Svoboda rozhodnutí činit dané právní jednání v režimu soukromého práva a jeho omezení nebude, stejně jako u svobody výběru adresáta právního, tak značné a zásadní, jako tomu je o svobody volby obsahu právního jednání, jeho formy a soudu či soudce právního jednání. Základní pravidlo vyplývá ze zásady legální licence ve smyslu čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a obdobně čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR. Z ústavněprávního hlediska, jak již bylo v této práci několikrát uvedeno, je smysl legální licence podle citovaných ustanovení jednak strukturální, ve vztahu ke státu a uplatňování státní moci, ale zejména soukromoprávní, kdy na ústavní úrovni představuje základ osobní autonomie osob soukromého práva a zásady autonomie vůle jako vůdčí zásady. Role státu je tak tedy taková, že na straně jedné respektuje svobodu a autonomii jednotlivce a zasahuje do ní jen ve výjimečných případech a na straně druhé chrání osobní autonomii i před zásady jiných osob soukromého práva.⁴⁴⁶

Z hlediska autonomie vůle spočívající ve svobodě rozhodnutí vůbec činit nějaké právně relevantní jednání je důležitá zejména ta část výše citovaných ustanovení, podle kterých nikdo nesmí být nucen činit to, co zákon neukládá, tedy nikdo nemůže být nucen právně jednat, pokud tak zákon výslovně nestanoví. Tato skutečnost tak odkazuje na jednu ze základních náležitostí právního jednání, kterou je vůle právně jednat, vedle subjektu, projevu vůle a předmětu projevu vůle (právního jednání). Právní jednání musí být výrazem vůle osoby jednající.⁴⁴⁷ Kontraktační povinnost tak může být založena zákonem, typicky v oblasti pojištění,⁴⁴⁸ ve smyslu čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a obdobně čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR anebo v rámci autonomie vůle, vůlí osoby činící právní jednání.⁴⁴⁹

Podle ust. § 551 OZ nejde o právní jednání, pokud zde chybí vůle osoby právně jednat.⁴⁵⁰ Zmíněné ustanovení občanského zákoníku tak zakotvuje institut

---

⁴⁴⁶ WAGNEROVÁ, Eliška., ŠIMÍČEK, Vojtěch., LANGÁŠEK, Tomáš., POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 89 – 90.

⁴⁴⁷ PETROV, Jan., VÝTISK, Michal., BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2017, s. 582.

⁴⁴⁸ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 169.

⁴⁴⁹ Kupříkladu v rámci smlouvy o smlouvě budoucí.

⁴⁵⁰ Samozřejmě též ust. násl. např. § 552 OZ, podle kterého o právní jednání nejde, nebyla-li zjevně projevena vážná vůle.

tzv. zdánlivého právního jednání, ke kterému se podle ust. § 554 OZ nepřihlíží. Dále musí být vůle svobodná (§ 587 OZ), prosta omylu (§ 583 a násl. OZ) a vážně projevená (§ 552 OZ). Pod náležitosti svobodné vůle lze jistě zahrnout i požadavky na právně jednající osoby, která musí mít právní osobnost a náležitou svéprávnost.

Z hlediska svobodně projevené vůle je však nutné počítat, že svoboda vůle, a tedy i svoboda právně jednat v intencích autonomie vůle, může být ovlivněna. Svoboda právně jednat může být ovlivněna fyzickým násilím (*vis absoluta*), bezprávnou výhrůžkou (psychické násilí, *vis compulsiva*), omylem nebo tísni (§ 1796 OZ).⁴⁵¹ Vůle právně jednat tedy chybí, pokud je dané jednání výsledkem právě fyzického násilí, přičemž se obvykle uvádí situace vedení ruky jednajícího proti jeho vůli při podpisu smlouvy. V takovémto případě absence vůle se jedná o právní jednání pouze toliko zdánlivé, ke kterému se nepřihlíží. Psychické násilí, které se jinak též nazývá bezprávnou výhrůžkou, sice potlačuje svobodu vůle právně jednat, není však potlačena zcela, jako tomu je u fyzického násilí. Jednání pod psychickým násilím tedy nezpůsobuje následek zdánlivosti daného právního jednání, ale jeho relativní neplatnost (§ 587 OZ). Stejný následek má dále omyl, který má též za následek relativní neplatnost právního jednání (§ 583 a násl. OZ).⁴⁵² Jedná se tak o vyjádření pravidla *etsi coactus tamen voluit*, tedy, že třeba donucen, přece jen to chtěl.⁴⁵³ V rámci autonomie vůle si tak psychicky donucený může rozmyslet, zda-li chce být vázán z právního jednání uzavřeného pod psychickým donucením, nebo nikoliv.

Poslední zmiňovanou situaci, kdy dochází k omezení svobody vůle vůbec právně jednat je případ tzv. tísně právně jednajícího ve smyslu ust. § 1796 OZ. Tísni se rozumí *tíživá situace smluvníka mimořádné povahy, která je vyvolána určitou naléhavou potřebou, jejíž uspokojení není v momentálních možnostech smluvníka*.⁴⁵⁴ Následkem naplnění institutu lichevní smlouvy je její relativní neplatnost.⁴⁵⁵ Pod vady vůle lze případně také zahrnout v rámci lichevní smlouvy i

---

⁴⁵¹ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 158 – 161.

⁴⁵² PETROV, Jan., VÝTISK, Michal., BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2017, s. 589.

⁴⁵³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 261

⁴⁵⁴ Podle KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář. Díl. II*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 183.

⁴⁵⁵ Někteří autoři dovozují neplatnost absolutní, podrobněji např. JANOUŠEK, Michal. Lichva jako sporný institut obecné závazkové části nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, č. 13-14, s. 467-47.; DOČKAL, Tomáš. Zásada přiměřenosti a její odraz v neúměrném zkrácení a lichvě. *Právní rozhledy*. 2014, č. 9, s. 310-317.

nezkušenost, rozumovou slabost, rozrušení nebo lehkomyšlnost, avšak tyto samy o sobě nejsou vadami vůle natolik podstatnými, aby měly za následek zdánlivost právního jednání nebo jeho neplatnost.⁴⁵⁶

3.1.2.4.2 Svoboda výběru adresáta právního jednání

Svoboda výběru adresáta právního jednání částečně navazuje na předchozí kategorii svobody rozhodnutí činit právní jednání, proto lze v případě zkoumání svobody vůle vycházet z výše uvedených závěrů, které není třeba znovu opakovat. Svoboda výběru adresáta právního jednání dále vychází, však také částečně, z dělení druhů právního jednání na tzv. adresovaná a tzv. neadresovaná.⁴⁵⁷ Adresovaná jsou ta právní jednání, která jsou přímo určena dané osobě či více předem určeným osobám, přičemž adresát daného právního jednání akceptací, tedy vlastním projevem vůle v rámci autonomie vůle, je tímto právním jednáním vázán.⁴⁵⁸ V rámci autonomie vůle, pokud jde o svobodu výběru adresáta právního jednání, je možné též učinit právní jednání neadresované (např. závěť), které tedy předem žádného konkrétně určeného adresáta nemají, a to například prostřednictvím veřejné nabídky ve smyslu ust. § 1780 a násl. OZ, veřejné soutěže o nejvhodnější nabídku podle ust. § 1772 a násl. OZ či dražbou.⁴⁵⁹

3.1.2.4.3 Svoboda obsahu právního jednání

Pokud jde o svobodu obsahu právního jednání. Základním interpretačním pravidlem při výkladu právního jednání je ust. § 555 odst. 1 OZ, podle kterého se právní jednání posuzuje podle svého obsahu. Teorie občanského práva však v tomto případě není jednotná v otázce, co se rozumí oním obsahem právního jednání, přičemž však zpravidla se obsahem právního jednání rozumí *určení práv a povinností, které na základě právního jednání mají vzniknout, změnit se nebo*

---

⁴⁵⁶ PETROV, Jan., VÝTISK, Michal., BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2017, s. 1757.

⁴⁵⁷ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 165.

⁴⁵⁸ Podrobněji ke kontraktačnímu procesu např. DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 171 a násl.

⁴⁵⁹ PETROV, Jan., VÝTISK, Michal., BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2017, s. 583.

zaniknout.⁴⁶⁰ Případně se obsahem právního jednání rozumí tzv. složky právního jednání. Tyto složky právního jednání se dále dělí na složky podstatné, pravidelné a nahodilé.⁴⁶¹ Podstatné jsou takové složky právního jednání, které jsou nezbytné pro právní existenci daného právního jednání a při jejichž absenci by nemohlo být dané právní jednání perfektní. Jako klasický učebnicový příklad lze uvést předmět koupě a kupní cenu v rámci kupní smlouvy. Pravidelné složky právního jednání jsou takové složky, které jsou u právních jednání obvyklé a pravidelně se objevující, ne však takové složky, při jejichž absenci by dané právní jednání nebylo perfektní.⁴⁶² Nahodilé jsou pak takové složky, které podobně jako složky pravidelné, nejsou podmíněné pro perfektnost daného právního jednání. Odlišnost mezi nahodilými složkami právního jednání a pravidelnými složkami právního jednání je spatřována v tom, že nahodilé složky právního jednání se v rámci právního jednání nevyskytují tak často, jako je tomu tak u složek nahodilých.⁴⁶³

Bez ohledu na skutečnost, zda obsah právního jednání tvoří tzv. složky právního jednání, nebo zda obsahem právního jednání rozumíme *určení práv a povinností, které na základě právního jednání mají vzniknout, změnit se nebo zaniknout*,⁴⁶⁴ podstatné je, že právní jednání je třeba posoudit především podle jeho obsahu. Již V. Knapp uvedl, že tím velmi složitým filosofickým problémem, který se týká právě právního jednání a především jeho obsahu, je vztah vůle právně jednající osoby, tedy skutečné psychické vůle toho, kdo právně jednal, a vůle navenek projevené.⁴⁶⁵ Samozřejmě se nejedná o problém nový, neboť tímto problémem se zabýval již v roce 1911 E. Svoboda ve své monografii *Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem*.⁴⁶⁶ V. Knapp vidí řešení v tom, že by daný rozpor měl chránit především dobrou víru toho, vůči němuž bylo právně jednáno, přičemž při rozporu mezi vůlí zamýšlenou a vůlí právně relevantně projevenou, je nutné postupovat v souladu s ustálenými interpretačními pravidly.

---

⁴⁶⁰ ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2020, s. 1275 a násl.

⁴⁶¹ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 182.

⁴⁶² ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník (zák. č. 89/2012 Sb.). Komentář. Svazek I (obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2020, s. 1275 a násl.

⁴⁶³ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 182.

⁴⁶⁴ ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník (zák. č. 89/2012 Sb.). Komentář. Svazek I (obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2020, s. 1275 a násl.

⁴⁶⁵ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 142.

⁴⁶⁶ SVOBODA, Emil. *Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem*. Praha: Borový, 1911.

Základní výkladová pravidla nastavená občanským zákoníkem v ust. § 555 a násl. OZ jsou tedy taková, že primárně se právní jednání posuzuje podle jeho obsahu, přičemž pokud dojde k tzv. disimulaci, tj. k zastření právního jednání, posoudí se podle jeho pravé povahy. Důraz je tedy kladen na skutečnou vůli právně jednajících osoby, a tedy v maximální možné míře respektování autonomie vůle.

V případě interpretace právního jednání Ústavní soud ČR dovodil,⁴⁶⁷ že při interpretaci právního jednání, tedy autonomního práva, je možné vycházet z pravidel interpretace objektivního heteronomního práva (právních norem), neboť jak objektivní heteronomní právo, tak autonomní právo vytvořené subjekty na základě autonomie jejich svobodné vůle, zakládají právo. Dále Ústavní soud ČR k tomu zdůraznil, že formalistický jazykový výklad nemůže při interpretaci právního jednání obstát, neboť představuje pouze prvotní přiblížení k výkladu obsahu práva (autonomního i objektivního - heteronomního). Tomuto závěru Ústavního soudu ČR samozřejmě nelze nic vytýkat, ostatně i autoři zabývající se metodami a zásadami interpretace práva uvádějí, že jazykový výklad je logickým počátkem právní interpretace, zvláště v poměrech kontinentálního práva s primátem psané právní normy.⁴⁶⁸ Ostatně Ústavní soud ČR primát prvotního jazykového výkladu judikuje konstantně.⁴⁶⁹ Jako je tedy pravidlem při interpretaci právních norem za použití jazykového výkladu, že hranicí při extenzivním použití jazykového výkladu je situace, kdy ona extenzivnost použití této interpretační metody právních norem ve své podstatě způsobuje dotváření práva (analogii),⁴⁷⁰ obdobné pravidlo je judikováno i k výkladu právního jednání, zejména co do extenzivní interpretace vůle a volního projevu na základě autonomie vůle. Ústavní soud ČR například ve svém rozhodnutí pod sp. zn. III. ÚS 1005/2007⁴⁷¹ judikoval, že *při výkladu právního úkonu za použití interpretačních pravidel ve smyslu ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. nelze již učiněný právní úkon doplňovat, měnit či nahrazovat jiným, neboť základním účelem výkladu je zjištění skutečné vůle jednajících účastníka, která nachází svůj výraz v obsahu právního úkonu. Přitom se (obvykle) obsah právního úkonu zjišťuje ze slovního vyjádření. V obecné rovině*

⁴⁶⁷ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005.

⁴⁶⁸ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 45.

⁴⁶⁹ Např. *V případě aplikace právního ustanovení nutno prvotně vycházet z jeho doslovného znění. Pouze za podmínky jeho nejasnosti a nesrozumitelnosti (umožňující např. více interpretací), jakož i rozporu doslovného znění daného ustanovení s jeho smyslem a účelem, o jejichž jednoznačnosti a výlučnosti není jakákoli pochybnost, lze upřednostnit výklad e ratione legis před výkladem jazykovým*. Podle Stanoviska pléna Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS-st. 1/96 ze dne 21. 5. 1996.

⁴⁷⁰ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 46.

⁴⁷¹ Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. III. ÚS 1005/07 ze dne 13. 9. 2007.

se může stát, že slovní znění není vždy jednoznačným vodítkem ke zjištění skutečného obsahu projevu vůle, a proto je třeba brát zřetel i na ostatní okolnosti, za kterých byl projev vůle učiněn, což znamená potřebu vzít v úvahu i textový rámec - kontext celkového ujednání stran. Obdobně⁴⁷² dříve i Nejvyšší soud.⁴⁷³

Z hlediska interpretačních metod pro právní normy, kterých například J. Wintr definoval v počtu celkem 49,⁴⁷⁴ samozřejmě nelze použít veškeré možné, ale pouze takové, které se slučují s podstatou výkladu právních jednání. Jistě tedy lze použít například dílčí historický výklad zamítnuté alternativy, která spočívá především ve zkoumání vývoje navrhované právní normy v rámci legislativního procesu a zamítnutí alternativ jiného znění právní normy a která tedy lze využít například při interpretaci smlouvy v rámci procesu vyjednávání o textaci dané smlouvy a zamítnutých alternativ znění daného smluvního ujednání. Další z dílčích metod historického výkladu lze například uvést metodu výkladu podle dobových okolností, která spočívá ve zkoumání úmyslu zákonodárce v době přijetí právní normy. Obdobně je však historický výklad (jakož i dílčí interpretační metody historického výkladu) limitován finálním (aktuálním) projevem vůle před projevem vůle historickým.⁴⁷⁵ Taktéž v rámci právního jednání se právní jednání interpretuje i vzhledem ke stavu a k vůli, který existoval v době jejího projevu.⁴⁷⁶ Druhou skupinou interpretačních metod při výkladu obsahu právního jednání jsou interpretační metody odvozené od primátu svobody jednotlivce a primátu autonomie vůle, jako základní vůdčí zásady soukromého práva, které identifikoval např. I. Telec.⁴⁷⁷

---

⁴⁷² Podle KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 344.

⁴⁷³ *Výklad projevu vůle (§ 240 odst. 3 zák. práce) může směřovat jen k objasnění jeho obsahu, tedy ke zjištění toho, co bylo skutečně projevováno. Pomocí výkladu projevu vůle nelze "nahrazovat" nebo "doplňovat" vůli, kterou organizace v rozhodné době neměla nebo kterou sice měla, ale kterou neprojevila.* Podrobněji Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 3 Cdo 946/96 ze dne 14. 10. 1996.

⁴⁷⁴ V podrobnostech WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013.

⁴⁷⁵ ...aktuálně projevovaná vůle má vždy přednost před vůlí projevovou dříve. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 26 Cdo 3501/2019 ze dne 22. 1. 2020.

⁴⁷⁶ ...interpretace obsahu právního úkonu soudem podle § 35 odst. 2 občanského zákoníku nemůže nahrazovat či měnit již učiněné projevy vůle; použití zákonných výkladových pravidel směřuje pouze k tomu, aby obsah právního úkonu vyjádřeného slovy, který učinili účastníci ve vzájemné dohodě, byl vyložen v souladu se stavem, který existoval v době jejich smluvního ujednání. Pakliže je obsah právního úkonu zaznamenán písemně, určitost projevu vůle je dána obsahem listiny, na níž je zaznamenán; nestačí, že účastníkům smlouvy je jasné, co je předmětem smlouvy a jaká jsou jejich práva a povinnosti, není-li to poznatelné z textu listiny. Určitost písemného projevu vůle je objektivní kategorií a takový projev vůle by neměl vzbuzovat důvodně pochybnosti o jeho obsahu ani u třetích osob. Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 33 Cdo 2393/2007 ze dne 28. 6. 2007.

⁴⁷⁷ TELEC, Ivo. Sjednocování práva jednotným výkladem projevů vůle. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2/2005, s. 39 a násl.

I. Telec identifikoval interpretační *pravidlo přednosti projevu vůle před jeho jazykovým nebo jiným obdobným vyjádřením*, které chápe jako konkretizaci svobodné vůle v soukromém právu, dále *pravidlo známého úmyslu*, který byl dříve znám v rámci ust. § 266 odst. 1 ObchZ, dnes ust. § 556 odst. 1 OZ, podle kterého se právní jednání také vyloží podle úmyslu osoby, která právně jednala, pokud byl druhé straně tento úmysl znám nebo musel-li být znám. Toto výkladové *pravidlo přednosti projevu vůle před jeho jazykovým nebo jiným obdobným vyjádřením* samozřejmě není ničím novým, použití tohoto pravidla prosazoval i A. Randa, který uvedl, že důležitým zdrojem interpretace je (výkladu) právě vůle stran.⁴⁷⁸

Další pravidlo I. Telec označuje jako pravidlo výkladu *pacta sunt servanda*, tedy takové pravidlo, kdy má být dané právní jednání interpretováno tak, že bylo vůlí právně jednajících stran, aby dosáhly sledovaného cíle a účelu učiněného právního jednání.

Jako další identifikuje autor *pravidlo zákazu měnění nebo doplňování projevené vůle*, dále *pravidlo contra proferentem*, které je v občanském zákoníku vyjádřeno v rámci ust. § 557 OZ, podle kterého při různosti možností výkladu právního pojmu se vyloží v pochybnostech v neprospěch toho, kdo daný výraz použil jako první. Jedná se o pravidlo obvyklé a potvrzené judikaturou Ústavního soudu ČR, a to například ve věci řešené pod sp. zn. IV. ÚS 182/2001, kde Ústavní soud vyložil, že pokud jsou v rámci učiněného právního jednání použité pojmy či formulace, které lze vykládat rozdílně, *za takové situace by pak měla být aplikována zásada, že takové pojmy a ujednání třeba vykládat v neprospěch toho, kdo je použil.*⁴⁷⁹

Aplikace tohoto výkladového pravidla však má svoje zásadní limity. Prvním limitem je primární výkladová metoda zjištění skutečné vůle jednajících stran, aby byl zachován primát vůdčí zásady autonomie vůle, tedy, pokud je zjištěna skutečná vůle právně jednajících stran, nelze tuto nalezenou skutečnou vůli jednajících stran překlenout výkladovým pravidlem podle ust. § 557 OZ (*pravidlo contra proferente*).⁴⁸⁰ Dalšími výjimkami jsou výjimky podle ust. § 558 a § 1812 odst. 1 OZ. Podle prvního zmiňovaného ustanovení se pravidlo nepoužije v případě právního styku s podnikatelem, neboť dostane přednost takový význam, jaký má

---

⁴⁷⁸ RANDA, Antonín. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, s.r.o., 2008, s. 38.

⁴⁷⁹ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV. ÚS 182/01 ze dne 30. 11. 2001.

⁴⁸⁰ KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 346.

v takovém styku pravidelně. Druhou výjimku představuje již citované ust. § 1812 odst. 1 OZ, podle kterého se při různých možných výkladech použije takový výklad, který je pro spotřebitele nejprůzračnější, zde je tedy autonomie vůle modifikována zásadou ochrany slabší strany, přičemž v takovémto případě z hlediska vzájemné proporcionality logicky dostalo přednost takové řešení, které chrání slabší stranu. Ústavní soud ČR ostatně takto judikoval již před účinností občanského zákoníku a i v judikatuře po účinnosti občanského zákoníku toto zásadní interpretační pravidlo chránící především slabší smluvní stranu neustále deklaruje. Jako příklad lze uvést nálezy vydané pod sp. zn. I.ÚS 3512/11 podle kterého *v pozitivním právu se ochrana spotřebitele promítá například do podoby vyšší informační povinnosti dodavatele, do práva spotřebitele odstoupit od smlouvy, do podoby zákazu některých ujednání ve spotřebitelských smlouvách či do podoby příkazu v pochybnostech o významu spotřebitelských smluv vykládat pro spotřebitele nejprůzračněji* (srov. § 51 a násl. občanského zákoníku).⁴⁸¹ Z novější judikatury Ústavního soudu ČR lze uvést nálezy vydané pod sp. zn. I. ÚS 2063/17, podle kterého *při interpretaci a aplikaci zákonných ustanovení, která upravují spotřebitelské vztahy, musí obecné soudy respektovat ústavní princip ochrany slabší strany, plynoucí z principu rovnosti vyjádřeného v čl. 1 Listiny základních práv a svobod a zahrnující i princip ochrany spotřebitele, a promítnout jej do svých úvah a posouzení. Připouští-li pak zákonná ustanovení vícero možných výkladových řešení, je ústavně konformní takový výklad, který je pro spotřebitele nejprůzračnější*.⁴⁸² Dalšími interpretačními pravidly jsou podle I. Telece *pravidlo přihlídnutí k volnému celku a pravidlo upřednostnění právního účinku všech výrazů projevené vůle před vyloučením některého z nich*. Tato výkladová pravidla jsou v zásadě totožná, pokud jde o výklad právních norem v rámci systematického výkladu. Specifikem pak může být pravidlo přihlídnutí k volnému celku, které jako zásadu uvádí též UNDIRIT.⁴⁸³

Při výkladu projevu vůle je dále třeba zohlednit demonstrativně vyjádřená další interpretační pravidla ve smyslu ust. § 556 OZ. Podle citovaného ustanovení se při výkladu právně relevantního projevu vůle přihlídnou též (demonstrativně) k zavedené praxi mezi stranami v rámci jejich právního styku, dále k tomu, co

---

⁴⁸¹ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 3512/11 ze dne 11. 11. 2013. V tomto nálezu Ústavní soud ČR taktéž připomenul právo Evropské unie a judikaturu SDEU ve věci ochrany spotřebitele. Ochrana slabší smluvní strany má tak nejen ústavní rozměr s ohledem na ústavní imperativ rovnosti, ale i rozměr evropský.

⁴⁸² Podrobněji nálezy Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 2063/17 ze dne 23. 11. 2017.

⁴⁸³ Podrobněji ke všem zásadám tedy TELEC, Ivo. Sjednocování práva jednotným výkladem projevů vůle. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2/2005, s. 39 a násl.

předcházelo učiněnému právnímu jednání, jakož i k následnému chování stran, zejména do jejich chování⁴⁸⁴ z hlediska vlastní interpretace obsahu a významu právního jednání. Pravidla výkladu právního jednání ve smyslu ust. § 556 OZ ve vztahu k pravidlu podle ust. § 555 OZ jsou až pravidla subsidiární, která se použijí až v případě, že nelze zjistit jinými výkladovými pravidly skutečnou vůli jednajících strany nebo jednajících stran, přičemž vždy má přednost vůle jednajících před jejím objektivním vyjádřením.⁴⁸⁵

3.1.2.4.4 Svoboda výběru formy právního jednání

Otázku svobodného výběru formy právního jednání je nutné uchopit ve vztahu k preferované formě právního jednání dané soukromoprávní úpravou. Podle současného občanského zákoníku ve smyslu ust. § 559 platí, že každý má právo zvolit si pro právní jednání libovolnou formu, není-li ve volbě formy omezen ujednáním (tedy již dříve projevovanou vůlí v rámci zásady autonomie vůle) nebo zákonem. Občanský zákoník je tak v rámci výběru formy právního jednání postaven na primátu bezformálnosti právního jednání, přičemž ona bezformálnost právního jednání podporuje autonomii vůle, resp. projev autonomie volby formy v soukromoprávních vztazích.⁴⁸⁶ Jedná se o trend v moderním soukromém právu, což lze demonstrovat na např. čl. 2:101 odst. 2 PECL⁴⁸⁷ nebo i čl. 1:106 DCFR. Oproti předchozímu občanskému zákoníku tak dochází k minimalizaci zákonem požadované písemné formy právního jednání, tedy i dříve povinně písemné právní úkony jsou podle současného občanského zákoníku bezformální (např. zajišťovací převod, nájem prostoru sloužícího k podnikání, tichá společnost, účet nebo

---

⁴⁸⁴ Ani následné chování žalovaných, které je rovněž relevantní při výkladu jejich projevu vůle, nenaznačuje, že by dohodu z 28. 3. 2000 považovali za dohodu o převodu členských práv a povinností, neboť dohodu nepředložili družstvu, jak by se předpokládalo, ani neprojevíli snahu jednat se žalobkyní o zaplacení dohodnuté odměny přesto, že dohody o převodu členských práv a povinností by při této jejich verzi bylo dosaženo jejím přičiněním. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 33 Odo 938/2004 ze dne 27.04.2006.; Dále např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 29 Odo 649/2006 ze dne 22.08.2007 podle kterého jako jedno z kritérií přitom měl odvolací soud použít následné chování stran smlouvy.

⁴⁸⁵ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Cdo 1850/2017 ze dne 30.5.2019 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 5281/2016 ze dne 25. 4. 2017.

⁴⁸⁶ HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 168.

⁴⁸⁷ Podrobněji např. JANKŮ, Martin. *Europeizace soukromého práva a Zásady evropského smluvního práva (PECL)*. Praha: VŠFS, 2020, s. 88.

akreditiv). Právní jednání tak může mít formu konkludentní,⁴⁸⁸ ústní, písemnou nebo formu veřejné listiny, kdy se jedná o tzv. přísnou písemnou formu.⁴⁸⁹ Požadavek na konkrétní formu právního jednání je tak ve svém podstatě omezením autonomie vůle v jejím dílčím projevu svobody výběru formy právního jednání, jedná se o tzv. smluvní přímus.

Předepsaná ústní forma právního jednání je obvyklá v případě rodinného práva, kupříkladu podle ust. § 656 OZ vzniká manželství svobodným a souhlasným projevem vůle muže a ženy,⁴⁹⁰ že spolu vstupují do manželství a obdobně podle ust. § 2 odst. 1 zák. č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství vzniká partnerství svobodným a souhlasným projevem vůle dvou osob stejného pohlaví, že spolu vstupují do partnerství. Jak případě v manželství, tak v případě registrovaného partnerství, se má za to, že prohlášení o vstupu do těchto svazků je činěno ústní formou.⁴⁹¹ Ona bezformálnost a možnost činění právního jednání jinak než písemnou formou, tedy formou ústní, se odráží i určitým rozvolnění požadavků v případě sporu, co bylo obsahem daného právního jednání. Nejvyšší soud ČR ještě za účinnosti ObčZ 1964 v rámci rozhodnutí vydaného pod sp. zn. 28 Cdo 338/2012⁴⁹² dovodil, že *v případě, že se jedná o právní úkon učiněný v ústní formě či konkludentně, je při sporu jen obtížně zjistitelné, jak strany tohoto úkonu zamýšlely upravit svá práva a povinnosti. Přihlédne-li soud k následnému chování účastníků, jež vyloží v souladu se zásadami logiky a při zohlednění toho, jak by za daných okolností obvykle postupovali jiní racionální účastníci právního úkonu, není důvodu tomuto postupu cokoliv vytýkat. Trvat za všech okolností na vyčerpávajícím doložení přesného znění daného smluvního ujednání by znamenalo*

---

⁴⁸⁸ Podle vyjadřovacích prostředků je kromě výslovného projevu (včetně projevu písemného) právem aprobován i projev učiněný mlčky (konkludentně), tj. jakýkoli nevýslovný projev, který s přihlédnutím ke všem okolnostem případu vylučuje pochybnosti o tom, jaká vůle je tímto způsobem projevována. Právní úkony vyjádřené konkludentně (*per facta concludentia*) jsou interpretované především podle toho, co konkrétní způsob jejich vyjádření obvykle znamená. Úsudek o existenci konkludentně projevené vůle účastníka pracovního poměru vychází z toho, co zjištěné vnější skutkové okolnosti obvykle znamenají. Dle rozsudku Nejvyššího soudu ČR se sp.zn. 21 Cdo 4569/2008 ze dne 28.7.2009

⁴⁸⁹ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 162.

⁴⁹⁰ To předpokládají i navazující ustanovení, a to například ust. § 659 OZ, podle kterého se předpokládá kladná odpověď na otázku, zda spolu chtějí dané osoby vstoupit do manželství. K tomu však nutno dodat, že mohou snoubenci i jinak než slovy projevit vůli, že spolu vstupují do manželství, přičemž je tomu tak typické v církevních sňatcích, kdy je možné projevit vůli v rámci předpokládaného rituálu. K tomu např. HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. Praha: C.H.Beck, 2015, s. 48.

⁴⁹¹ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 162.

⁴⁹² Podrobněji srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 338/2012, ze dne 10. 10. 2012.

v podstatě popření možnosti uzavírání smluv v jiné než písemné podobě i v případě, kdy ji zákon nevyžaduje. I v rámci soudního řízení je pak třeba uzpůsobit nároky kladené na prokázání smluvního ujednání dikci zákona a společenské realitě.

Písemnou formou právního jednání rozumíme, pokud je dané právní jednání vyjádřeno v jakémkoliv zrakem vnímatelné podobě, přičemž ve smyslu ust. § 562 OZ se písemnou formu rozumějí též elektronické záznamy či záznamy pořízené jinými technickými prostředky.⁴⁹³ V případě písemné formy právního jednání se k platnosti písemného právního jednání ve smyslu ust. § 561 OZ vyžaduje podpis právně jednající osoby, přičemž ten lze nahradit mechanickými prostředky či jej učinit elektronickou formou.⁴⁹⁴ Podstatné však je, že pokud zákon předpokládá písemnou formu nebo si v rámci autonomie vůle účastníci daného právního vztahu písemnou formu dobrovolně zvolí, je nezbytné kumulativní splnění obou podmínek, tedy písemné formy a podpisu na dané písemné formě.⁴⁹⁵ Občanský zákoník umožňuje (§ 562 odst. 2) dodržet písemnou formu i prostřednictvím SMS, e-mailu nebo komunikačních aplikací typu iMessage nebo Whatsapp.⁴⁹⁶ Dále v případě například datových schránek Ústavní soud ČR svým nálezem pod sp. zn. II. ÚS 289/15 odmítl nepřipustný formalismus při elektronickém podání žaloby do datové schránky,⁴⁹⁷ kdy judikoval,⁴⁹⁸ že *je-li obsahem zprávy odeslané z datové schránky podatele do datové schránky soudu dokument (podání v příloze), který další uznávaný elektronický podpis neobsahuje, je na něj přesto nutno pohlížet, jako by byl řádně podepsán, a není třeba vyžadovat doplnění podání originálem v písemné formě doručeným prostřednictvím pošty.* Důvodem pro tento závěr

---

⁴⁹³ BURIÁNOVÁ, Pavla. Význam podpisu ve vztahu k písemné formě právního jednání. In. FOREJTOVÁ, Monika (ed.). *Prozařování principů a zásad ústavního a evropského práva do jiných právních odvětví*. Plzeň: Západočeské univerzita v Plzni, 2019, s. 16.; DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 162.

⁴⁹⁴ Elektronický podpis je po splnění podmínek považován za ekvivalent podpisu vlastnoručního, přičemž náležitosti elektronického podpisu občanský zákoník neupravuje, ale upravuje jej zvláštní zákon o elektronické identifikaci (zák. č. 250/2017 Sb.). Podrobněji srov. BURIÁNOVÁ, Pavla. Význam podpisu ve vztahu k písemné formě právního jednání. In. FOREJTOVÁ, Monika (ed.). *Prozařování principů a zásad ústavního a evropského práva do jiných právních odvětví*. Plzeň: Západočeské univerzita v Plzni, 2019, s. 19 a násl.

⁴⁹⁵ KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 348.; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 23 Cdo 1593/2012 ze dne 10.04.2014.; BURIÁNOVÁ, Pavla. Význam podpisu ve vztahu k písemné formě právního jednání. In. FOREJTOVÁ, Monika (ed.). *Prozařování principů a zásad ústavního a evropského práva do jiných právních odvětví*. Plzeň: Západočeské univerzita v Plzni, 2019, s. 18.;

⁴⁹⁶ KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 349.

⁴⁹⁷ Ve smyslu zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů.

⁴⁹⁸ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II.ÚS 289/15 ze dne 7. 3. 2016.

Ústavního soudu ČR byla právě nezaměnitelnost uživatele datové schránky, kterou nelze považovat za anonymní nástroj komunikace jednotlivce, neboť identifikátor je osobě jednoznačně přidělen.⁴⁹⁹

Přímus v podobě písemné formy, který znamená (přípustné) omezení autonomie vůle co do volby formy právního jednání, vyžaduje například zákon pro ta právní jednání (§ 560 OZ), kterým dochází ke zřízení nebo k převodu věcného práva k nemovité věci, jakož i těm právním jednáním, kterým dochází ke změně nebo ke zrušení věcného práva k nemovité věci. Přísnější písemná forma, jak již bylo uvedeno výše, může být mezi stranami sjednána, přičemž případně může být sjednána i přísnější forma podpisu ve formě tzv. ověřeného podpisu. To je ponecháno na vůli smluvních stran v rámci autonomie jejich vůle. Výhradu formy právního jednání, která je sjednána mezi stranami v rámci autonomie vůle, však není výhradou zcela nepřekonatelnou. Ve smyslu ust. § 564 OZ platí, že jednak lze měnit obsah právního jednání stejně přísnou formou nebo formou přísnější, pokud danou formu právního jednání požaduje zákon, přičemž pokud však je sjednána výhrada formy právního jednání v rámci toliko pouze autonomie vůle smluvních stran, lze obsah právního jednání změnit i v jiné formě, pokud to ujednání strany nevylučuje. Navazující ust. § 582 OZ dále umožňuje případný nedostatek smluvené formy nebo zákonem určené formy právního jednání dodatečně zhojit, přičemž podle ust. § 582 odst. 2 OZ je z hlediska preference autonomie vůle nepřípustné namítnout relativní neplatnost pro nedostatek smluvené formy právního jednání, pokud bylo již plněno. Nedostatek písemné formy pak lze dodatečně konvalidovat (zhojit) vyhotovením listiny, jež zachytí obsah dřívějšího právního jednání, což od počátku zhojí nedostatek formy a bude znamenat platnost daného právního jednání od počátku.⁵⁰⁰ Stejně jako lze v rámci autonomie vůle sjednat mezi stranami přímus v podobě písemné formy právního jednání, případně přísnější formy ověřeného podpisu, nebo ve formě veřejné listiny, což ovšem nebude v praxi tak časté, lze ujednáním smluvních stran tento smluvní přímus modifikovat a to například i speciální dohodou o opuštění písemné formy právního jednání, případně opuštění formy právního jednání ve formě notářského zápisu. Z toho dále vyplývá závěr, že

---

⁴⁹⁹ KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 348.; Podrobněji srov. BURIÁNOVÁ, Pavla. Význam podpisu ve vztahu k písemné formě právního jednání. In. FOREJTOVÁ, Monika (ed.). *Prozařování principů a zásad ústavního a evropského práva do jiných právních odvětví*. Plzeň: Západočeské univerzita v Plzni, 2019.

⁵⁰⁰ KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 365.

nelze v rámci autonomie vůle vyloučit do budoucna uzavření předmětné dohody o opuštění smluvního přímusu.

Přísná písemná forma ve smyslu požadavku právního jednání ve formě veřejné listiny, se ze zákona vyžaduje v minimální míře (např. § 716 OZ nebo § 1526 OZ). Důvodem pro obligatorní písemnou formu ve formě veřejné listiny, nejčastěji v poměrech soukromého práva ve formě notářského zápisu, je ochrana veřejného zájmu a třetích osob. Obdobně jako u prosté písemné formy, kdy je také sice dán zájem na ochraně veřejného zájmu (převody nemovitých věcí) a třetích osob (ochrana slabší strany), avšak ne v takové intenzitě. Je tedy na osobách soukromého práva, zda si v rámci autonomie vůle zvolí tuto formu pro své právní jednání i pokud ji zákon výslovně nepožaduje, přičemž v praxi se tak činí obvykle u uznání dluhu jako jednostranného právního jednání učiněného ve formě veřejné listiny (notářského zápisu). Důvodem může být například zvýšená ochrana projevu vůle zachycená ve veřejné listině (§568 OZ).

3.1.2.4.5 Svoboda výběru soudu či soudce právního jednání

Pokud jde o svobodu volby soudu či soudce právního jednání, jedná se projev autonomie vůle, který je z hlediska šíře právní realizace nejvíce omezený. Sám J. Hurdík k tomu uvádí, že z důvodu širokého omezení tohoto projevu autonomie vůle naším právním řádem nelze o tomto projevu autonomie vůle hovořit zcela⁵⁰¹ a v pozdějších publikacích, kde se věnuje zásadě autonomie vůle z definujících znaků autonomie vůle tento její projev již neuvádí.⁵⁰²

Přesto však je nutné o tomto aspektu autonomie vůle krátce pojednat a identifikovat ji ve svém, sic omezeném, projevu v českém právním řádu. Problematičnost zařazení svobody volby soudu a soudce právního jednání tkví v ústavních principech zákonného soudce ve smyslu čl. 38 Listiny základních práv a svobod i čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy, jak však vyplývá níže z judikatury Ústavního soudu ČR, existence prorogačních doložek (výběr soudu), jakož i existence rozhodčího řízení (výběr soudu a soudce), je zcela v souladu s ústavním principem zákonného soudce a dokonce přepjatý formalismus při posuzování

---

⁵⁰¹ HURDÍK, Jan., FIALA, Josef., HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Úvod do soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2006, s. 81.; HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, s. 50.

⁵⁰² K tomu srov. např. HURDÍK, Jan a kol. *Občanského právo hmotné*. Obecná část. Absolutní majetková práva. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 71 - 72.

projevu vůle učiněný v prorogačních doložkách či doložkách rozhodčích může způsobit, že bude nepřipustným způsobem zasaženo do autonomie vůle osob.

Právní realizaci tohoto projevu zásady autonomie vůle je pak tedy zejména tzv. prorogace ve smyslu ust. § 89a o.s.ř.,⁵⁰³ podle kterého zákon připouští ve věcech týkajících se podnikatelských vztahů (tj. pouze mezi podnikateli a současně vyplývající z jejich vzájemné podnikatelské činnosti) uzavření tzv. *prorogační dohody*. Prorogační dohodou se tak mohou podnikatelé, jako účastníci řízení, dohodnout na místní příslušnosti jiného soudu prvního stupně, který by byl jinak podle zákonných pravidel daných o.s.ř. místně příslušný, s výjimkou změny výlučné místní příslušnosti a též samozřejmě příslušnosti věcné.⁵⁰⁴

Ústavní soud ČR se věnoval této problematice prorogačních doložek ve dvou zásadních nálezech a to pod sp. zn. I. ÚS 43/04⁵⁰⁵ a I. ÚS 546/03,⁵⁰⁶ které se týkaly zásady autonomie vůle ve vztahu k prorogaci (prorogační doložce). V první věci rozhodoval Ústavní soud ČR o patnácti usneseních⁵⁰⁷ Krajského soudu v Brně, který rozhodoval o odvoláních proti rozhodnutí Městského soudu v Brně, v rámci kterých Městský soud v Brně posoudil jako neplatné oněch 15 prorogačních doložek pro jejich neurčitost (a tedy i neplatnost), neboť v daných prorogačních doložkách bylo stanoveno, že je místně příslušný soud k projednání svých vzájemných sporů soud v Brně a nebylo tedy jasné, zda Městský soud v Brně nebo Okresní soud Brno-venkov. Ústavní soud ČR v citovaném nálezu vyslovil, že předmětnými rozhodnutími bylo zasaženo do základních práv stěžovatelky podle čl. 2 odst. 3 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a současně čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR, zejména co do zásady autonomie vůle smluvních stran. Soudy se v tomto případě dopustily nepřipustného přepjatého formalismu při posuzování projevu autonomie vůle na prorogaci místní příslušnosti a tím se dopustily zásahu do základních práv a svobod stěžovatelky i vedlejšího účastníka řízení, tedy těch, kteří daný projev vůle v rámci posuzovaných prorogačních doložek projeví.

Obecné soudy v těchto případech nezkoumaly vůli smluvních stran při sjednávání prorogační doložky, čímž podle názoru Ústavního soudu ČR porušily

---

⁵⁰³ “Účastníci řízení ve věcech týkajících se vztahů mezi podnikateli vyplývajících z podnikatelské činnosti se mohou písemně dohodnout na místní příslušnosti jiného soudu prvního stupně, ledaže zákon stanoví příslušnost výlučnou.”

⁵⁰⁴ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 72.

⁵⁰⁵ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 43/04 ze dne 13.4.2004.

⁵⁰⁶ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 546/03 ze dne 28.1.2004.

⁵⁰⁷ V rámci nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 13.4.2004 se sp. zn. I. ÚS 43/04 došlo ke společnému projednání celkem 15 předmětných usnesení.

zásadu autonomie vůle, neboť nedošlo k zamýšlenému důsledku v právní sféře smluvních stran. Ústavní soud ČR v daném nálezu deklaroval, že *ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny ve své druhé dimenzi, v níž působí jako základní právo jednotlivce, je pak třeba aplikovat bezprostředně a přímo. V této dimenzi se nejedná o pouhé prozařování jednoduchým právem, nýbrž o subjektivní právo, které působí bezprostředně vůči státní moci.* Ústavní soud ČR se také v předmětném nálezu částečně vypořádal s otázkou práva na zákonného soudce v kontextu existence možnosti sjednání prorogační doložky. Obecné soudy tím, že odmítly aprobovat projev vůle (a tak porušily zásadu autonomie vůle) prorogující příslušnost soudu, která je zákonem v rámci místní příslušnosti předpokládána, neporušily jen předmětnou důležitou zásadu soukromého práva, ale v důsledku toho i právo na zákonného soudce. Ústavní soud v této věci navázal na svoji předchozí judikaturu, zejména pak na nálezy vydané pod sp. zn. I. ÚS 546/03.

Otázku svobodného výběru soudce a soudu lze však chápat s v souvislosti s tzv. alternativním řešením sporů, kterým se rozumí použití jiného způsobu řešení sporu, než který je typický při řešení sporů soudní cestou, typicky například prostřednictvím rozhodčího řízení.⁵⁰⁸ Z hlediska zásady autonomie vůle je podstatné, že alternativní řešení sporu je založeno na dobrovolnosti, tedy dohodě stran, že jejich spor nebude řešen klasickou cestou prostřednictvím soudní soustavy, ale svěří jej k projednání a rozhodnutí rozhodci (stálému rozhodčímu soudu či jinému rozhodčímu orgánu). Základem tohoto dílčího projevu zásady autonomie vůle je tedy rozhodčí smlouva, která může mít povahu rozhodčí doložky nebo smlouvy o rozhodci.⁵⁰⁹ Autonomie vůle je v rámci rozhodčího řízení omezena především ust. § 2 odst. 1 zák. č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, podle kterého se strany *mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů ze smluv, které se spotřebitelem uzavírá podnikatel, sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu nebo o nichž to stanoví zvláštní zákon, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva).* Obdobně jako u prorogačních doložek, je vůle stran, vyjádřená v rámci volby řešení sporu alternativní cestou, chráněna proti formalistickému nedůvodnému odmítnutí jejího projevu.⁵¹⁰

---

⁵⁰⁸ Pojem alternativního řešení sporu je samozřejmě mnohem širší.

⁵⁰⁹ Podrobněji např. ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Praktikum civilního procesu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 395.

⁵¹⁰ Např. srov. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II.ÚS 1512/12 ze dne 30. 7. 2013.

3.1.3 Existuje zásada soukromého práva, že vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno?

Jak již bylo uvedeno mnohokrát výše v této práci, jako problematický lze chápat současný trend právní teorie, ale i rozhodovací praxe soudů, která spočívá v tzv. hypertrofii právních zásad. Tedy, že se i z právního pravidla v rámci právní normy často nesprávně činí právní zásada, nebo že se z obecné právní zásady činí zásada dílčího odvětví práva v rámci právního dualismu. Jedním z příkladu je zásada, že *vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno*, přičemž jako soukromoprávní zásadu zmíněné pravidlo (obecnou zásadu) chápe například J. Hurdík⁵¹¹ a P. Lavický.⁵¹² Naopak jako zásadu předmětné pravidlo, že *vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno*, neuvádí například J. Švestka.⁵¹³

J. Hurdík s P. Lavickým sice argumentují, že zásadu autonomie vůle nelze se zásadou legální licence slučovat, je nutné tuto zásadu chápat jako logické pravidlo, bez kterého by autonomie vůle nemohla být skutečně realizována. Na druhou stranu však podle J. Hurdíka a P. Lavického sama o sobě zásada, že *vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno*, žádnou svobodu subjektům soukromého práva nezaručuje. S ohledem na závažnost této, podle názoru zmíněných autorů, zásady soukromého práva, je tato zásada garantována na ústavní úrovni, tedy v rámci čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR. Ve svých závěrech odkazují na náleze Ústavního soudu ČR I. ÚS 229/98,⁵¹⁴ z něhož citují část, podle které *princip "co není výslovně zákonem zakázáno, je povoleno" se totiž vztahuje toliko na osoby soukromého práva (čl. 2 odst. 3 Listiny), pro osoby veřejnoprávní, uplatňující státní moc, naopak platí princip, že mohou činit pouze to, co zákon stanoví (čl. 2 odst. 2 Listiny).*⁵¹⁵

---

⁵¹¹ HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 71.

⁵¹² HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 96 a násl.

⁵¹³ Srov. DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.

⁵¹⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 229/98 ze dne 10.11.1998.

⁵¹⁵ Přestože J. Hurdík a P. Lavický v uvedené citaci uvádějí, že se jedná o náleze I. ÚS 229/08, jedná se o zřejmý překlep, protože takovýto náleze s uvedenou citací není ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR. Správným nálezem je tedy náleze Ústavního soudu ze dne 10.11.1998 sp. zn. I. ÚS 229/98. K tomu srov. HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 98.

Autoři však v monografii opomenuli jinou následující část zmíněného nálezu Ústavního soudu ČR, podle které *stěžovatel má pravdu v tom směru, že soukromá fyzická nebo právnická osoba může činit vše, co není zákonem zakázáno, a to i v oblasti veřejného práva. Z hlediska teorie zásad, která byla vysvětlena zejména ve druhé kapitole této práce, pokud bychom předpokládali, že co není výslovně zákonem zakázáno, je povoleno* je právní zásadou, jednalo by o zásadu, která je společná jak právu veřejnému, tak právu soukromému, neboť touto skutečností překračuje působení a uplatnění této zásady limity právního dualismu a pravidlo působení zásad tam, kde daný právní vztahy podléhá regulaci soukromého, nebo veřejného práva. Obecná právní zásada legální licence je vyjádřením základní ideje demokratického právního státu, jež zdůrazňuje především již zmiňovanou svobodu jednotlivce, který je nadán svobodnou vůlí, a že veškerá státní moc, která je vázána pravidlem enumerativnosti veřejnoprávní pretenzí, je od suverénního svobodného občanu pouze toliko odvozena.⁵¹⁶ Zásada autonomie vůle, jako vůdčí zásada soukromého práva, je tak od ústavně garantované svobody jednotlivce odvozena a jejím účelem je primárně využití v právních poměrech soukromého práva, neboť nikoliv každé jednání svobodného jednotlivce nemá právní relevanci a nebude tedy ani spadat do možností využití zásady autonomie vůle, ale naopak bude čerpat ze zmiňované ústavně garantované svobody jednotlivce a případně následně sekundárně pravidla legální licence.

Z hlediska vztahu mezi zásadou soukromého práva autonomie vůle a právní zásadou spočívající v pravidlu legální licence, ve smyslu čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky, lze tak dovodit, že zásada autonomie vůle jako zásada, systematicky spadající do zásad odpovídajícím právnímu dualismu, je odvozena od ústavního imperativu legální licence bez kterého by zásada autonomie vůle nemohla být skutečně realizována.⁵¹⁷ To ostatně

---

⁵¹⁶ RYCHETSKÝ, Pavel., LANGÁŠEK, Tomáš., HERC, Tomáš., MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 17 – 18.

⁵¹⁷ S tímto lze souhlasit s autory J. Hurdíkem a P. Lavickým, srov. HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 96.

potvrzuje i Ústavní soud ČR a to například v nálezu sp. zn. II. ÚS 1512/12,⁵¹⁸ ve kterém Ústavní soud ČR posuzoval mimo jiné otázku platnosti rozhodčí doložky ve spotřebitelské smlouvě a vyjádřil závěr, že pokud smluvní strany v uzavřené smlouvě výslovně nevyhradí řešení sporu prostřednictvím rozhodčího řízení a přichází tedy v možnost i varianta občanskoprávním soudním řízením, nelze pominout *explicitě vyjádřenou vůli umožnit stranám výběr mezi dvěma způsoby řešení sporů obsahově negovat, resp. vyprázdnit. Jiný přístup povede k nepřijatelnému zasahování do soukromoprávního vztahu a k naložení zásady smluvní autonomie, a to v rozporu s principy odvozenými ze zásady legální licence zakotvené v čl. 2 odst. 4 Ústavy, resp. čl. 2 odst. 3 Listiny.*

O zásadu soukromého práva se tedy v případě legální licence nejedná.

3.2 Zásada dispozitivnosti soukromého práva

3.2.1 K teoretickému konceptu dispozitivnosti

Zásada dispozitivnosti norem soukromého práva úzce souvisí s vůdčí zásadou soukromého práva, tedy se zásadou autonomie vůle, neboť projevy vůle realizující autonomii vůle potřebují ke svobodnému projevu především dominantní roli dispozitivních norem v odvětví soukromého práva. Ona dominantnost dispozitivních norem v soukromém právu odlišuje soukromé právo od práva veřejného, které je typické kogentními normami.⁵¹⁹ I přestože můžeme nalézt dispozitivní normy i v právu veřejném, nelze právo veřejné označit jako odvětví právního řádu, které je především dispozitivního charakteru, to platí o právu soukromém. V souladu s výchozí tezí této práce je zásada dispozitivnosti soukromého práva tou zásadou, která výrazně dominuje v soukromém právu nad kogentními právními normami, je tedy charakteristická pro soukromé právo, neboť

---

⁵¹⁸ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II.ÚS 1512/12 ze dne 30. 7. 2013.

⁵¹⁹ Nelze to však chápat tak, že jedná-li se o dispozitivní právní normu, poté jsme ve sféře soukromého práva, a naopak, jedná-li se o kogentní právní normu, poté se jedná o právo veřejné. KOPECKÝ, Martin. *Správní právo. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s.12. Stejně tak by bylo nesprávné určovat povahu právní normy podle její příslušnosti v rámci právního řádu. Tedy, jedná-li se o právo veřejné, poté je daná právní norma kogentní a naopak, jedná-li se o právo soukromé, je daná právní norma dispozitivní. DVOŘÁK, Jan., ŠVETSKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 134.

ve veřejném právu jsou dispozitivní právní normy spíše výjimečné.⁵²⁰ Bez dispozitivnosti norem soukromého práva by nemohla být dost dobře uplatněna zásada autonomie vůle, neboť veškerá možná právně relevantní chování v režimu soukromého práva by byla předem určena právními normami. Bez důsledného respektu k zásadě autonomie vůle by nemohlo být soukromé právo funkční.⁵²¹

Zásadu dispozitivnosti norem soukromého práva tak nelze vykládat izolovaně,⁵²² tato zásada je však především navázána na soukromoprávní zásadu autonomie vůle, ale též na obecnou zásadu právní – zásadu legální licence garantované čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR,⁵²³ spadající pod ochranu čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR, a to jako podstatná náležitost demokratického právního státu. Svoboda soukromého práva tak umožňuje svobodně, na základě projevu svobodné vůle, upravit si práva a povinnosti v mezích právního řádu podle vlastního uvážení. K omezování zásady dispozitivnosti (a tedy i zásady autonomie vůle) prostřednictvím především kogentních právních norem soukromého práva tak musí být založeno na obhajitelném legitimním důvodu,⁵²⁴ který musí obstát v případném testu proporcionality, neboť s každým novým dalším omezením zásady autonomie vůle a zásady dispozitivnosti, s každou novou kogentní normou v soukromém právu, dochází k omezení svobody v soukromém právu. Legitimním důvodem může být například ochrana slabší strany, neboť přemírou svobody v soukromoprávních vztazích by nemohl být naplněn požadavek skutečné autonomie vůle či materiální rovnosti subjektů soukromého práva, docházelo by tedy především k prosazování toho soukromoprávního subjektu, který je silnější (např. zaměstnavatel, pronajímatel, podnikatel), jedná se tak o důvody, které naplňují sociální funkci soukromého práva.⁵²⁵ K vyrovnávání těchto vztahů může být použito například

---

⁵²⁰ Např. tzv. narovnání podle ust. § 309 a násl. tr.ř., kdy jde o situaci procesního odklonu, kdy dojde k dohodě mezi obviněným a poškozeným, která má důsledky spočívající v zastavení trestního stíhání, pokud je dohoda soudem, případně státním zástupcem v přípravném řízení, schválena. Podle K. Berana se tak jedná o další případ dispozitivnosti ve veřejném právu. K tomu srov. BERAN, Karel. Kdy je norma kogentní a kdy dispozitivní? *Právní rozhledy*. 2009, č. 19/2009, s. 685 a násl.; k narovnání v trestním řízení podrobněji např. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 758 a násl.

⁵²¹ ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2015. č. 9/2015, s. 13 a násl.

⁵²² To ostatně žádnou ze zásad soukromého práva, neboť systém zásad soukromého práva je komplexním systémem vzájemně se prolínajících zásad.

⁵²³ Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

⁵²⁴ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1 - 37.

⁵²⁵ ŠTEVČEK, Marek., DULAK, Anton., BAJÁNKOVÁ, Jana., FEČÍK, Marián, SEDLAČKO, František., TOMAŠOVIČ, Marek a kol. *Občiansky zákonník I. Komentár. § 1 - 450*. Praha: C.H.Beck. 2015, s. 17.

kogentních právních norem. Dalším legitimním důvodem může být například požadavek právní jistoty, což lze demonstrovat například na požadavcích náležitostí právního jednání nebo požadavku formy právního jednání.⁵²⁶ Kogentní právní norma v poměrech soukromého práva by tak měla být výjimkou z pravidla, smyslem právní úpravy v režimu soukromého práva je nebránit jednotlivci v jeho svobodné iniciativě utvářet si sám podle svého své soukromé záležitosti.⁵²⁷

Zcela záměrně se v textu vyhýbám užití výrazu dispozitivnosti ustanovení zákona, který spadá pod režim právní regulace soukromého práva a tedy i zásad soukromého práva. Právní norma totiž není totožná s textem ustanovení daného právního předpisu, jedná se o objektivně existující pravidlo chování.⁵²⁸ Ustanovení zákona tak jen představuje *komunikátor právní normy*.⁵²⁹ Z tohoto důvodu nelze uvažovat v případě tzv. legálních definic o kogentnosti nebo dispozitivnosti dané právní normy, neboť legální definice představují pouze toliko zákonné vymezení některého z pojmů.⁵³⁰

---

⁵²⁶ HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010, s. 100 - 101.; HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 66.; GERLOCH, Aleš. Ke střetu principu autonomie vůle (smluvní svobody) a pravidel ochrany spotřebitele. *Soudce*. 2013, č. 6, s. 4-8. Jako příklad z judikatury Ústavního soudu ČR lze odkázat na nálezn sp. zn. II. ÚS 3292/09 ze dne 8.7.2010. V citované věci Ústavní soud ČR přezkoumával v rámci řízení o ústavní stížnosti přivolení výpovědi z nájmu bytu. Ústavní soud ČR se v této věci vyjádřil též ke vztahu zásady autonomie vůle a použití kogentních norem v poměrech soukromého práva, přičemž deklaroval, že *smyslem a účelem ustanovení regulujících právní vztah nájmu je, jak je v soukromoprávních vztazích běžné, vyvážený právní vztah, tj. vzájemně vyvážená práva a povinnosti. Pokud zákonodárce omezuje kontraktační svobodu kogentními ustanoveními, činí tak právě v kontextu možného narušení vyváženého právního vztahu, tj. aby vyváženost právního vztahu chránil. Dále pak je třeba dodat, že smyslem a účelem těchto ustanovení je také ochrana nájemce (a vzhledem k tomu, že ustanovení § 680 odst. 2 obč. zák. se aplikuje i na nájem bytu, tak rovněž ochrana nájemce bytu, která je výslovně zdůrazněna v ustanovení § 685 odst. 3 obč. zák.). Ustanovení § 680 odst. 2 obč. zák. tak příznává nájmu jednostranné věcněprávní účinky (právě s důrazem na ochranu nájemce)*.

⁵²⁷ ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2015. č. 9/2015, s. 13 a násl.

⁵²⁸ BOGUSZAK, Jiří.; ČAPEK, Jiří.; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2001, s. 76 - 77-

⁵²⁹ MELZER, Filip., TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 50.

⁵³⁰ Např. ust. § 419 Občanského zákoníku definuje spotřebitele jako *každého člověka, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná*.

K tomu odlišně např. K. Eliáš, který označuje tvrzení o nemožnosti označení legálních definic za kogentní nebo dispozitivní právní normy za nutně selhávající. Jako příklad uvádí ust. § 606 odst. 1 Občanského zákoníku, podle kterého *polovinou měsíce se rozumí patnáct dnů a středem měsíce jeho patnáctý den*. Podle K. Eliáše se jedná o legální definici, která nebrání smluvním stranám ujednat si odlišně, že středem měsíce se bude rozumět období od 14. do 16. dne měsíce. Tento příklad K. Eliáše se však nezdá jako přílehlavý, neboť v tomto případě se zjevně jedná o dispozitivní pravidlo, nikoliv o legální definici, tedy, že předmětné ustanovení vymezovalo nějaký pojem legální definicí. K tomu shodně např. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 2164.

Podrobněji srov. ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2015. č. 9/2015, s. 13 a násl.

Obecná teorie práva tedy rozeznává podle povahy pravidel, které jsou stanovené právní normou, kategorii *dispozitivních* a *kogentních* právních norem. Kogentní právní normy jsou takové právní normy, jejichž použití na právní normou určené právní poměry nelze projevem autonomie vůle vyloučit ani omezit. Dispozitivní právní normy naopak toto umožňují. V rámci zásady autonomie vůle je možné v rámci dispozitivních právních norem projevem vůle určit obsah právního vztahu, přičemž pouze pro případ, že tak neučiní, použije se dispozitivní právní norma.⁵³¹ Dispozitivní právní normy tak lze také popsat jako návod pro smluvní strany v rámci zásady autonomie vůle, upravit svoje vztahy podle pravidla, které nabízí dispozitivní právní norma a pouze v případě, kdy nabízené dispozitivní pravidlo nebude smluvním stranám vyhovovat, upraví si svoje právní poměry podle vlastního uvážení.⁵³² Tedy i rozhodnutí stran, že přijímají pravidla stanovené dispozitivní právní normou, je rozhodnutí učiněné na základě jejich autonomie vůle.

Tato skutečnost ovšem klade požadavek též na samotného zákonodárce, který musí co nejzřetelněji upravit kritéria odlišení kogentní a dispozitivní právní normy. Kdyby tomu tak nebylo a kritéria předmětného odlišení kogentních a dispozitivních právních norem by byla nejasná, bude se též jednat o nepřímé omezení autonomie vůle, neboť osoby soukromého práva se raději podřídí zákonnému pravidlu chování, než aby riskovaly, že jejich postup bude v rozporu s právem.⁵³³ V souladu s obecnými zásadami právními (zejm. jasnosti práva)⁵³⁴ tak musí adresát právní normy shledat v zákoně jasná transparentní kritéria pro rozlišení dispozitivní a kogentní právní normy, neboť nejasnost v této otázce materiálně omezuje projev autonomie vůle průměrného adresáta právních norem.⁵³⁵ V případě nejasností nad povahou dané právní normy, by se mělo použít výkladového pravidla *in dubio pro libertate*,⁵³⁶ tedy že pokud nebude v posuzovaném případě jasno, zda-li je daná právní norma kogentní nebo dispozitivní, je takováto právní norma dispozitivní.

---

⁵³¹ BOGUSZAK, Jiří.; ČAPEK, Jiří.; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2001, s. 83.

⁵³² DVOŘÁK, Jan a kol. *Soukromé právo 21. století*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 4.

⁵³³ BEJČEK, Josef. Je lhůta k uveřejnění a zaslání pozvánky na valnou hromadu akciové společnosti stanovena kogentně? *Právní rozhledy*. 2019, č. 12/2019, s. 440.

⁵³⁴ Podrobení srov. kap. 2 této práce.

⁵³⁵ BEJČEK, Josef. Je lhůta k uveřejnění a zaslání pozvánky na valnou hromadu akciové společnosti stanovena kogentně? *Právní rozhledy*. 2019, č. 12/2019, s. 440 a násl.

⁵³⁶ K významu pravidla např. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007 nebo sp. zn. III. ÚS 3701/15 ze dne 10. ledna 2017.

S dělením na dispozitivní a kogentní právní normy souvisí dělení práva na *právo heteronomní a právo autonomní*. Heteronomní právo je podle V. Knappa takové právo, které je produktem normotvorby státu, jedná se o právo, které stanovuje meze jejich chování a musí se mu vždy podřídít. Toto právo je tedy dáno státem, odlišným subjektem, než kterým je adresát právní normy. Naproti tomu právo autonomní umožňuje, aby si osoby sami svými právními jednáními mohly upravit své vzájemné právní vztahy, tj. autonomně,⁵³⁷ avšak v kogentně určených mezích této autonomní tvorby práva.⁵³⁸ Kogentní právní norma tak vylučuje existenci autonomního práva, neboť kogentní právní normy jsou aplikovatelné přímo a bezpodmínečně, nikoliv subsidiárně pouze v případě, že je zde absence autonomního práva.⁵³⁹

Kogentní předpisy se též nacházejí v modelových evropských kodifikacích, především v PECL (např. čl. 1:102 nebo čl. 15:101) a DCFR (např. čl. II-1:102 nebo čl. II-3:301).⁵⁴⁰

3.2.2 Kogentní a dispozitivní podle občanského zákoníku

Kritéria pro dispozitivní a kogentní ustanovení jsou obsažena v ust. § 1 odst. 2 OZ, podle kterého *nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti*. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku deklaruje, že smyslem předmětného ustanovení je vymezit kritérium pro odlišení, které ustanovení je dispozitivní a osoby si tak mohou odlišně uspořádat svá soukromá práva a povinnosti odlišně od zákona, a která jsou kogentní, od kterých se osoby při uspořádání svých soukromých práv a povinností odchýlit nemohou, přičemž kogentní ustanovení bývá označováno též jako ustanovení *donucující povahy*.⁵⁴¹ Cílem této podkapitoly není vyčerpávající pojednání o povaze ustanovení § 1 odst.

---

⁵³⁷ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 52.

⁵³⁸ BOGUSZAK, Jiří.; ČAPEK, Jiří.; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2001, s. 100.

⁵³⁹ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1 - 37.

⁵⁴⁰ DVOŘÁK, Jan a kol. *Soukromé právo 21. století*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 5.

⁵⁴¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012.

2 OZ, cílem této podkapitoly je stručné vyjádření podstaty daného pravidla tak, jak je to při charakteristice zásad obvyklé.⁵⁴²

Ust. § 1 odst. 2 OZ formuluje rozhodující kritérium rozlišení kogentní a dispozitivní právní normy skutečnost, že zákon v režimu soukromého práva výslovně zakazuje ujednání, které by se odchylovalo od zákonného pravidla. Dané zákazy mohou být přímé nebo nepřímé.⁵⁴³ Jako přímý zákaz je část věty za středníkem ust. § 1 odst. 2 OZ, podle kterého jsou zakázána ta ujednání, která porušují *dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti*.⁵⁴⁴ Případně ust. § 2519 odst. 1 OZ, podle kterého jsou zakázána ujednání *odchylující se od § 2489, 2495, § 2496 odst. 1, § 2497 nebo 2498*.

Dané pravidlo ust. § 1 odst. 2 OZ se však využije pouze, pokud zákon výslovně nezakotvuje výslovné dovolení v hypotéze právní normy, jako tomu je například v ust. § 1958 odst. 2 OZ,⁵⁴⁵ podle kterého *neujednají-li strany, kdy má dlužník splnit dluh, může věřitel požadovat plnění ihned a dlužník je poté povinen splnit bez zbytečného odkladu*. Zde je explicitní vyjádření dispozitivnosti právní normy, není třeba dané pravidlo podrobovat výkladu podle ust. § 1 odst. 2 OZ, neboť dané ustanovení obsahuje výslovné dovolení v hypotéze právní normy.⁵⁴⁶

Nepřímý je takový zákaz, kdy odchýlení se od právní normy je stíženo sankcí neplatnosti, případně je takovéto odchýlení se zdánlivé (je prohlášeno, že se k němu nepřihlíží).⁵⁴⁷ Dikce ust. § 1 odst. 2 OZ může však vzbuzovat dojem, že nepřipouští existenci nepřímých zákazů. F. Melzer však zcela správně dovozuje, že

---

⁵⁴² Zejm. HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010.; HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998.

V podrobnostech odkazují na velmi zdařilá pojednání a to např. DVOŘÁK, Jan a kol. *Soukromé právo 21. století*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017.; ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2015. č. 9/2015, s. 13 a násl.; MELZER, Filip., TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 44 - 66.; BERAN, Karel. Kdy je norma kogentní a kdy dispozitivní? *Právní rozhledy*. 2009, č. 19/2009, s. 685 a násl.; MELZER, Filip. Dispozitivní a kogentní normy v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 7/2014, s. 253 a násl.

⁵⁴³ MELZER, Filip. Dispozitivní a kogentní normy v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 7/2014, s. 253 a násl.

⁵⁴⁴ Dané ustanovení je rozvedeno a modifikováno zejm. § 978; § 1801; § 1812 odst. 2; § 2235 odst. 1; § 2519 a § 2549 Občanského zákoníku. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 - 654)*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1 - 37.

⁵⁴⁵ DVOŘÁK, Jan., ŠVETSKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 134 - 135.

⁵⁴⁶ DVOŘÁK, Jan., ŠVETSKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 136.

⁵⁴⁷ Jako příklady nepřímých zákazů lze uvést ust. § 580, podle kterého *neplatné je právní jednání, které se přiči dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. Neplatné je právní jednání, pokud má být podle něho plněno něco nemožného*.

takovýto výklad by byl v rozporu s (obecnou právní) zásadou bezrozpornosti práva, neboť nelze tvrdit, že se lze od dané právní normy odchýlit, pokud bude odchýlení se stíženo případnou sankcí neplatnosti takového odchýlení od zákonné normy.⁵⁴⁸ Znění ust. § 1 odst. 2 OZ je však vedeno přesvědčením hlavního autora občanského zákoníku K. Eliáše, který chápe ust. § 1 odst. 2 OZ jako ustanovení obecné povahy právní regulace, které vzhledem k povaze nezasahuje jen občanský zákoník, ale veškeré předpisy podléhající soukromoprávní regulaci. Ust. § 1 odst. 2 OZ, jako obecné pravidlo právní regulace, je tak dále doplněno o další dílčí ustanovení obecnějšího významu, zejména pak o ust. § 978 OZ⁵⁴⁹ v rámci části třetí občanského zákoníku týkající se absolutních majetkových práv, dále také např. ust. § 1812 odst. 2 OZ⁵⁵⁰ pro oblast spotřebitelského práva a ust. § 2235 odst. 1 OZ⁵⁵¹ v rámci právní úpravy nájmu za účelem bydlení (tzv. zvláštní ustanovení o nájmu bytu a nájmu domu). Vedle toho však chápe jako doplnění obecného ust. § 1 odst. 2 OZ i právě nepřímé zákazy v rámci právní úpravy vad a následků vad právního jednání v rámci ust. § 580 - 588 OZ.⁵⁵²

Dále jsou kogentní ty právní normy, jejichž odchýlení se by bylo v rozporu s dobrými mravy, s veřejným pořádkem, dále ty, které by nepřipustně zasáhly do postavení osob (vč. práva na ochranu osobnosti), práv třetích osob, jejímž účelem je ochrana slabší strany nebo jejichž smysl a účel odporuje tomu, aby se strany mohly vlastním právním jednáním od této normy odchýlit.⁵⁵³ Pokud jde o kategorii kogentnosti norem, jejichž smysl a účel odporuje tomu, aby se strany mohly vlastním právním jednáním od nich odchýlit, bude zde namísto použit především teleologického výkladu práva.⁵⁵⁴ Dobré mravy a veřejný pořádek jsou tak kritéria kogentních soukromoprávních norem, přičemž se jedná o neurčité právní pojmy, které jsou velmi obtížně definovatelné, což naštěstí respektuje i sám zákonodárce a

---

⁵⁴⁸ MELZER, Filip. Dispozitivní a kogentní normy v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 7/2014, s. 253 a násl.

⁵⁴⁹ Od ustanovení této části se lze odchýlit ujednáním s účinky vůči třetím osobám, jen připouští-li to zákon.

⁵⁵⁰ K ujednáním odchylujícím se od ustanovení zákona stanovených k ochraně spotřebitele se nepřihlíží. To platí i v případě, že se spotřebitel vzdá zvláštního práva, které mu zákon poskytuje.

⁵⁵¹ Zavazuje-li nájemní smlouva pronajímatele přenechat nájemci k zajištění bytových potřeb nájemce a popřípadě i členů jeho domácnosti byt nebo dům, který je předmětem nájmu, nepřihlíží se k ujednáním zkracujícím nájemcova práva podle ustanovení tohoto pododdílu.

⁵⁵² Podrobněji srov. ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2015. č. 9/2015, s. 13 a násl.

⁵⁵³ MELZER, Filip., TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 64 - 65.; LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654)*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1 - 37.

⁵⁵⁴ K metodě teleologického výkladu podrobněji zejm. WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 123 - 167.

dává tak prostor pro výklad aplikační praxe,⁵⁵⁵ neboť se jedná o pojmy, jejichž obsah je v čase velmi proměnlivý.

Pokud jde o dobré mravy, velmi zdařilé vymezení pojmu dobrých mravů podal Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku ze dne 30. 9. 1998, sp. zn. 3 Cdon 51/96, podle kterého *za dobré mravy jest pokládat souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihující podstatné historické tendence jsou sdíleny rozhodující částí společnosti*. Dobré mravy jsou tak normativní pravidla mimoprávního charakteru, soud tak při své rozhodovací činnosti posuzuje nakolik je porušena aktuální mravní norma. Aspekt dobrých mravů je tak korektivem proti zneužití subjektivních práv. Ústavní soud ČR deklaroval, že *soulad výkonu práv s dobrými mravy představuje významný korektiv, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti. Pojem dobré mravy je nutno vykládat i jako příkaz soudci rozhodovat praeter legem či dokonce contra legem, pokud jde o reprobaci jednání příčícího se dobrým mravům*.⁵⁵⁶ Podle dalšího rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 3 Cdon 69/96 ze dne 26. 6. 1997: *...ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. stanoví, že výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů ... nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Dobrými mravy se rozumí souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních*.

Normativním základem dobrých mravů v občanském zákoníku představuje především ust. §§ 580 odst. 1; 588 a 2909 OZ. Dobré mravy představují v rámci soukromého práva tak zásadní hodnotu, že s porušením této hodnoty soukromé právo spojuje důsledek neplatnosti takovýchto právních jednání. Podle ust. § 588 OZ je právní jednání absolutně neplatné, pokud se dané právní jednání zjevně příčí dobrým mravům, naproti tomu, pokud se právní jednání pouze prostě příčí dobrým mravům, zakládá tato skutečnost neplatnost toliko relativní (§ 580 OZ), přičemž relativní neplatnosti je třeba se výslovně dovolat (§ 586 OZ), k absolutní neplatnosti soud přihlédne i bez uplatněné námítky (§ 588 OZ). Z uvedeného je tedy zjevné, že jakákoliv forma porušení dobrých mravů v rámci právního jednání v režimu soukromého práva, představuje porušení tak závažné hodnoty, že takové právní

---

⁵⁵⁵ HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010, s. 100 - 101.

⁵⁵⁶ Srov. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III.ÚS 2700/15 ze dne 8. 11. 2016.

jednání bude neplatné. Pouhé prosté porušení dobrých mravů, jak již bylo uvedeno, způsobuje neplatnost pouze relativní. Důvodem pro takovéto normativní řešení je jednak normativní pravidlo zakotvené v ust. § 574 OZ, podle kterého je třeba právní jednání považovat spíše za platné než neplatné. Občanský zákoník v zásadě též navázal na již existující judikaturu Ústavního soudu ČR. V nálezu se sp. zn. I.ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005 Ústavní soud ČR stanovil, že odporuje čl. 1 Ústavy ČR, zásadě autonomie vůle i zásadám soukromého práva, pokud v případě dvou možných výkladů smlouvy bude zvolen takový výklad, který založí neplatnost dané smlouvy.⁵⁵⁷ V navazující judikatuře bylo dále doplněno, že neplatnost smlouvy (právního jednání) má být spíše výjimkou, nikoliv zákonným pravidlem a je rozporu s principy právního státu, pokud bude upřednostněn formalistický výklad, který založí neplatnost smlouvy, než takový výklad, který k závěru o neplatnosti nepovede.⁵⁵⁸ Preference relativní neplatnosti, i při prostém porušení tak zásadní hodnoty soukromého práva jako jsou dobré mravy, vychází kromě zmíněného normativního pravidla ust. § 574 OZ též z primátu zásady autonomie vůle,⁵⁵⁹ tedy aby strana oprávněná vznést námitku relativní neplatnosti z důvodu porušení dobrých mravů, se mohla svobodně rozhodnout, zda-li danou námitku neplatnosti uplatní, či nikoliv. Preferenci právního jednání platného, než právního jednání neplatného má jako právní pravidlo též PECL v čl. 5:106.

Jelikož však jsou dobré mravy tak zásadní hodnotou, tak pokud právní jednání se dobrým mravům⁵⁶⁰ zjevně příčí, zakládá to neplatnost absolutní. Absolutní neplatnost, resp. právní jednání, které je absolutně neplatné nevyvolává žádného právního následku, neboť absolutní neplatnost působí od počátku a přímo *ex lege*.⁵⁶¹ Dobré mravy tak lze označit za kritérium kogentní části soukromého práva, s ohledem však na výše uvedené pravidlo, že kogentní právní úprava v rámci soukromého práva musí být spíše výjimkou, nelze, i s ohledem na zásadu autonomie vůle, test dobrých mravů aplikovat extenzivním způsobem. Jak k tomu uvádí K. Eliáš, kritérium dobrých mravů neumožňuje soudům, aby se stavěly do

---

⁵⁵⁷ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005.

⁵⁵⁸ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV. ÚS 1783/11 22. 3. 2012.; Z nejnovější judikatury např. Nález Ústavního soudu ČR se Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 3379/19, ze dne 6. 3. 2020

⁵⁵⁹ KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 368.

⁵⁶⁰ K dobrým mravům podrobněji např. SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. Praha: C.H.Beck, 2000.

⁵⁶¹ KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 368.

role poručníka a aplikovaly subjektivní úvahy o spravedlnosti. Korektiv dobrých mravů je nástroj ultimativní a imperativní, kterého nesmí být nadužíváno.⁵⁶²

Naproti tomu veřejný pořádek zahrnuje normativní právní pravidla obsažená v právním řádu,⁵⁶³ který Ústavní soud ČR označil za veřejný statek.⁵⁶⁴ Veřejný pořádek má tak svůj původ v právním řádu jako takovém, oproti dobrým mravům, které vyplývají především z morálních a etických představ společnosti. Pojem veřejného pořádku, stejně jako obsah pojmu dobré mravy, je tak v různých státech různý.

V tomto ohledu lze odkázat na věc posuzovanou Ústavním soudem ČR pod sp. zn. I. ÚS 3226/16, v rámci které Ústavní soud ČR v řízení o ústavní stížnosti posuzoval rozsudek Nejvyššího soudu ČR s č.j. N8 Ncu 187/2015-6 ze dne 18.7.2016, ve kterém Nejvyšší soud ČR odmítl uznat cizí rozhodnutí podle zák. č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém - rozhodnutí Vrchního soudu státu Kalifornie pro okres Los Angeles, podle které byly rodiče dítěte dvě osoby stejného pohlaví.⁵⁶⁵ Nejvyšší soud odmítl uznat dané rozhodnutí pro rozpor s ust. § 15 odst. 1 písm. e) zákona o mezinárodním právu soukromém, neboť se dané rozhodnutí přičilo podle názoru soudu veřejnému pořádku České republiky, neboť český právní řád kategoricky vylučuje osvojení dítěte dvěma osobami stejného pohlaví. Nejvyšší soud ČR tak využil právě kritérium veřejného pořádku, který má svůj původ v právním řádu.

Ústavní soud ČR nakonec svým nálezem sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017 citované rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR zrušil, neboť podle názoru Ústavního soudu ČR bylo dané rozhodnutí v rozporu s nejlepším zájmem dítěte garantovaným podle ust. čl. 3 odst. 1 Úmluvy a právem na rodinný život rodičů podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a že v dané věci *nelze upřednostňovat abstraktní principy před nejlepším zájmem dítěte v konkrétním případě a že v nyní posuzované věci nejlepší zájem dítěte slouží jako interpretační*

---

⁵⁶² ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2015. č. 9/2015, s. 19.

⁵⁶³ ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2015. č. 9/2015, s. 13 a násl.

⁵⁶⁴ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III.ÚS 256/01 ze dne 21. 3. 2002. *Pro veřejné statky je typické, že prospěch z nich je nedělitelný a lidé nemohou být vyloučeni z jeho požívání. Příklady veřejných statků jsou národní bezpečnost, veřejný pořádek, zdravé životní prostředí. Veřejným statkem se tudíž určitý aspekt lidské existence stává za podmínky, kdy není možno jej pojmově, věcně i právně rozložit na části a tyto přiřadit jednotlivcům jako podíly.*

⁵⁶⁵ Podrobněji k dané věci vyjma citovaných rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR např. BUREŠOVÁ, Kateřina. Nejlepší zájem dítěte z jiného úhlu. Nad kritikou nálezu Ústavního soudu ve věci uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2018, č. 1/2018, s. 20 a násl.

pravidlo při výkladu neurčitých právních pojmů „veřejný pořádek“ a „zjevně se přičít veřejnému pořádku“ v konkrétní soudem posuzované věci. Ústavní soud ČR tedy poměřil nejlepší zájem dítěte a omezení spočívající ve veřejném pořádku, v daném případě převážil nejlepší zájem dítěte.

Velmi kriticky se k tomuto rozhodnutí vyjádřil I. Telec,⁵⁶⁶ který právě operoval ve své kritické stati tím, že dostal v daném případě, zjednodušeně řečeno, kalifornský veřejný pořádek, světově menšinový v této otázce, přednost před českým veřejným pořádkem, který je v této otázce světově většinovým.⁵⁶⁷

Stejně tedy jako dobré mravy i veřejný pořádek představuje kategorii a kritérium kogentní části soukromého práva. Uplatní se tedy i pravidlo, které bylo vymezeno výše u dobrých mravů, že není možné extenzivního výkladu pojmu veřejného pořádku, které by mělo vést ke kogentnosti dané normy soukromého práva, neboť kogentní normy práva soukromého jsou výjimečné. Na kritérium veřejného pořádku odkazují výslovně ust. §§ 19, 172, 588, 857 nebo 1551 OZ. Zásada dispozitivnosti, pokud jde o kritérium veřejného pořádku, je tak přímo svázána se zásadou ochrany slabší strany, neboť veřejný pořádek se váže především na ochranu slabších.⁵⁶⁸

Kritérium veřejného pořádku však není vlastní pouze právu soukromému. Kupříkladu podle ust. § 9 zák. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky bude cizinci odepřen přístup na území České republiky, pokud například je zde *důvodné nebezpečí, že by cizinec mohl při svém pobytu na území ohrozit bezpečnost státu, závažným způsobem narušit veřejný pořádek nebo ohrozit mezinárodní vztahy České republiky.* Pojem veřejného pořádku obsahuje též např. zák. č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví (ust. § 22, odst. 5) nebo zákon č. 128/200 Sb., o obcích (ust. § 10, písm. a).

Nejvyšší správní soud definoval veřejný pořádek tak, že *definovat jako normativní systém, na němž je založeno fungování společnosti v daném místě a čase a jenž v sobě zahrnuje ty normy právní, politické, mravní, morální a v některých společnostech i náboženské, které jsou pro fungování dané společnosti nezbytné. Nadto je možno pod pojmem veřejného pořádku rozumět také faktický stav*

⁵⁶⁶ TELEC, Ivo. Kritický pohled na nález Ústavního soudu: uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2017, č. 19/2017, s. 670 a násl.

⁵⁶⁷ K citovanému článku I. Telece srov. polemiku K. Burešové v článku BUREŠOVÁ, Kateřina. Nejlepší zájem dítěte z jiného úhlu. Nad kritikou nálezu Ústavního soudu ve věci uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2018, č. 1/2018, s. 20 a násl.

⁵⁶⁸ ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2015. č. 9/2015, s. 19.

společnosti, k němuž je dodržování tohoto heterogenního normativního systému zacíleno. Narušení veřejného pořádku je proto zároveň narušením normy a zároveň narušením optimálního stavu společnosti, který je účelem a dispozicí této normy.⁵⁶⁹ Veřejný pořádek tak zahrnuje například zájem na potírání kriminality, nerušený výkon veřejné moci nebo ochranu právního postavení třetích osob.⁵⁷⁰

S ohledem na zakotvení tohoto kritéria v právu veřejném i právu soukromém není možné označit veřejný pořádek za zásadu nebo pouze kritérium kogentnosti normy soukromého práva.

3.3 Zásada ochrana slabší strany

Zásada ochrany slabší strany je jednou ze základních zásad soukromého práva, přičemž systémově se řadí do skupiny těch zásad, které vycházejí z obecného pojetí rovnosti, která je jedním z ústavně garantovaných práv ve smyslu ust. čl. 1 Listiny základních práv a svobod, ale též se jedná o jednu z nejstarších soukromoprávních zásad, na kterých soukromé právo stojí od svých počátků.⁵⁷¹ Z obecné zásady rovnosti, společně se zásadou ochrany slabší strany, vychází též soukromoprávní zásada zákazu diskriminace a soukromoprávní pojetí rovnosti v právních vztazích, tedy rovnost jako zásada soukromého práva. Zásada ochrany slabší strany představuje na straně jedné limitaci zásady autonomie vůle,⁵⁷² a na straně druhé je nástrojem k nastolení rovnosti v materiálním smyslu.⁵⁷³

J. Wintr chápe soukromoprávní zásadu ochrany slabší strany jako prostředek, kterým se mají vyrovnat nerovné síly v některých soukromoprávních vztazích, přičemž, především tato zásada, omezuje například faktický diktát smluvních podmínek, odstraňuje deficit informovanosti (spotřebitelské právo) nebo přináší ochranu před možným zneužíváním sociální situace (ochrana nájemce, ochrana zaměstnance). Pro J. Wintra však není zakotvení principů ochrany slabší strany v některých soukromoprávních vztazích prostředek k dosažení stavu rovnosti v materiálním smyslu, ale prostředkem k reálné možnosti slabší strany využít svoji

---

⁵⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu s č.j. 2 As 78/2006-64 ze dne 16. 5. 2007.

⁵⁷⁰ BEZOUŠKA, Petr., PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny*. Praha: Nakladatelství ANAG, 2013, s. 13.

⁵⁷¹ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 53.

⁵⁷² K tomu shodně např. TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 58 – 59.

⁵⁷³ FISCHEROVÁ, Eliška. Ústavněprávní aspekty ochrany slabší strany. In. *Evropské hodnoty a ústavní garance právního státu a demokracie: východiska a perspektivy. Sborník příspěvků ze studentské části mezinárodní konference*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 38.

faktickou svobodu, tedy účinně uplatit autonomii vůle.⁵⁷⁴ S tím souhlasí i J. Stránský, který zásadu slabší strany, jako obecnou zásadu soukromého práva, charakterizuje tak, že narušuje autonomii vůle tak, že zamezuje například takovým situacím, kdy je slabší smluvní strana v kontraktačním procesu postavena pouze před otázkou, zda-li smlouvu uzavřít, nebo nikoliv.⁵⁷⁵ S ohledem na určité vyprázdnění zásady rovnosti v právu soukromém, přičemž podrobněji následně v samostatné podkapitole, je nutné tak preferovat především výklad směřující ke skutečné autonomii vůle, nikoliv k faktické rovnosti.

Soukromé právo a dílčí obory či podobory soukromého práva využívají řadu prostředků, kterými je slabší straně poskytnuta ochrana v právním smyslu. Jedná se především o širším užívání kogentních norem, informační povinnost, požadavky na právní formu právního jednání, způsoby interpretace právního jednání, ale též zakotvení některých specifických ochranných institutů, kterým může být například odstoupení od smlouvy.⁵⁷⁶ Tyto normativní prostředky, které jsou v úvahách zákonodárce, zakotvují normativní nerovnost, čímž se zajistí prosazení skutečné autonomie vůle, která naplní předpoklad poskytnutí ochrany slabší straně.⁵⁷⁷ L. Tichý k tomu připomíná, že zakotvení konkrétních institutů v rámci naplnění zásady ochrany slabší strany jistě výrazně modifikuje zásadu autonomie vůle s cílem dosáhnout materiální rovnosti stran v soukromoprávním vztahu, nicméně nesmí se zapomenout na další zásadu soukromého práva, to na zásadu přiměřenosti,⁵⁷⁸ kterou však za zásadu soukromého práva nepovažují.

Občanský zákoník ve smyslu ust. § 3 odst. 2 písm. c) stanovuje, že *nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu; nikdo však také nesmí bezdůvodně těžít z vlastní neschopnosti k újmě druhých*. Občanský zákoník tak explicitně prohlašuje zásadu ochrany slabšího (slabší strany)⁵⁷⁹ mezi základní zásadu soukromého práva, jak je ve své obecné části

---

⁵⁷⁴ WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 150 - 151.

⁵⁷⁵ STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Vývoj a postavení pracovního práva jako soukromoprávního odvětví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 32.

⁵⁷⁶ K tomu shodně např. TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 58 – 59.; FISCHEROVÁ, Eliška. Ústavněprávní aspekty ochrany slabší strany. In. *Evropské hodnoty a ústavní garance právního státu a demokracie: východiska a perspektivy. Sborník příspěvků ze studentské části mezinárodní konference*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 52

⁵⁷⁷ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS 42/03 ze dne 28. 3. 2006.

⁵⁷⁸ TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 59.

⁵⁷⁹ Pojem slabšího nelze vždy ztotožňovat s pojmem slabší strana, neboť ve smyslu citovaného ustanovení není slabší pouze ten, kdo je jednou ze smluvních stran v rámci závazkového vztahu. ELIÁŠ, Karel. Teoretické vymezení slabší strany v soukromém právu. In. *Ochrana slabší strany v českém právu. Recenzovaný sborník z odborné právnické konference*. Praha: Havlíček Brain Team, 2016, s. 13 - 14.

koncentruje v ust. § 3.⁵⁸⁰ Občanský zákoník ve smyslu citovaného ustanovení vymezuje dvě kategorie slabších subjektů, které jsou pod ochranou zmíněné zásady. První kategorií (skupinou) slabších jsou ti, kteří mohou pro nedostatek věku nebo rozumu utrpět nedůvodnou újmu.⁵⁸¹ Do této skupiny patří především nezletilí a osoby stížené duševní poruchou.⁵⁸² Druhou skupinou slabších jsou pak ti, kteří mohou utrpět nedůvodnou újmu pro závislost svého postavení. Tato druhá skupina slabších se dále člení na zvláštní kategorii slabší strany ve formálním smyslu a kategorii slabší strany ve smyslu materiálním.⁵⁸³ Slabší strana ve formálním smyslu se slabší stranou stává již na základě svého statusu, který jí přiznává ochranu jako slabší straně bez ohledu na fakticitu slabšího postavení v soukromoprávním vztahu. Slabší stranou ve formálním smyslu je pak zejména spotřebitel ve vztahu s podnikatelem, nájemce ve vztahu s pronajímatelem a zaměstnanec ve vztahu se zaměstnavatelem,⁵⁸⁴ ale také i pacient ve vztahu se zdravotnickým zařízením nebo účastník zájezdu ve vztahu s cestovní kanceláří.⁵⁸⁵ Slabší postavení pak v tomto případě není třeba dokazovat, aby takovéto osobě byla poskytnuta řádná právní ochrana, která jí s ohledem na její postavení náleží.⁵⁸⁶ Limitaci představuje poslední věta předmětného ustanovení, tedy že nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých.

Občanský zákoník však ve smyslu ust. § 3 odst. 2 písm. c) ve spojení s ust. § 433 nově vytváří i kategorii slabších osob ve smyslu materiálním, tedy takovou skupinu slabších, které není poskytnuta ochrana s ohledem na formální hledisko

---

⁵⁸⁰ Srov. Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku k ust. § 3: *V druhém odstavci jsou koncentrovány ty právní zásady, k nimž osnova považuje za správné se soustředěně přihlásit. Sleduje se při nich hodnotová stupnice, k níž celá stavba zákoníku lne. Důraz na obecné zásady právní však osnova zákoníku podtrhla i na jiných místech a některé další zvlášť zmiňuje jinde (např. zákaz šikany, ochranu dobré víry atd.). Osnova zdůrazňuje též, že není v moci zákona kodifikovat všechny obecné právní zásady, a vystřihává se rizika svádět praxi k mylnému pojetí, že za závazné právní zásady zákoník uznává jen ty, na které pamatuje jejich výslovným pojmenováním. Z toho důvodu se v posledním odstavci tohoto ustanovení podtrhává, že soukromé právo pramení také z dalších obecně uznaných zásad práva a spravedlnosti.*

⁵⁸¹ FISCHEROVÁ, Eliška. Ochrana slabší strany ve světle rekonstrukce a judikatury Ústavního soudu. In. *COFOLA 2017*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2017, s.1552 - 1553.

⁵⁸² Tato zásada je pak následně provedena v konkrétních ustanoveních například v rámci institutu svéprávnosti či podpůrných opatřeních. K tomu srov. MELZER, Filip., TĚGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 83 - 84.

⁵⁸³ Případně též označení jako abstraktně a konkrétně slabší strana. K tomu srov. MELZER, Filip., TĚGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 83 - 84.

⁵⁸⁴ FISCHEROVÁ, Eliška. Ochrana slabší strany ve světle rekonstrukce a judikatury Ústavního soudu. In. *COFOLA 2017*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2017, s.1553 - 1554.

⁵⁸⁵ KORBEL, František. Ochrana slabší strany a dispozitivnost a kogentnost právních norem v soukromém právu. In. *Ochrana slabší strany v českém právu. Recenzovaný sborník z odborné právní konference*. Praha: Havlíček Brain Team, 2016, s. 67.

⁵⁸⁶ MELZER, Filip., TĚGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 83 - 84.

jejich statusu, ale s ohledem na faktickou (materiální) nerovnováhu v daném soukromoprávním vztahu. Tato nová kategorie slabší strany, tedy kategorie slabší strany v materiálním pojetí, byla do občanského zákoníku zakotvena patrně jako poučení z kritiky ze strany Ústavního soudu ČR, který, jak již bylo několikrát zmíněno, nejen několikrát potvrdil ústavněprávní význam ochrany slabší strany, ale též kritizoval pouhé formální provedení této zásady v soukromém právu. Ústavní soud ČR deklaroval, že *tam, kde se zákonodárce nevydal cestou vědomého zvýhodnění „slabšího“; aby pro konkrétní životní situaci dal přednost rovnosti faktické před formální, ponechává orgánu, který pozitivní právo aplikuje, prostor pro řešení napětí mezi neúplností psaného práva a povahou konkrétního případu cestou aplikace ústavních principů v materiálním pojetí právního státu (soudcovská diskrece).*⁵⁸⁷

Ústavní soud ČR tak v tomto nálezu kritizoval předchozí právní zakotvení konkrétních institutů ochrany slabší strany v soukromém právu, které se omezilo pouze na toliko zakotvení ochrany slabší strany ve formálním smyslu, čili ochrana nebyla poskytována těm, kteří sice materiálně byli slabší stranou, leč s ohledem na to, že nespádali formálně do kategorií slabších stran, nemohla jim být tak poskytnuta náležitá ochrana. Ústavní soud ČR tak v citovaném nálezu přikročil k horizontální aplikaci ústavních principů⁵⁸⁸ a vyzval orgány, aby cestou této aplikace ústavněprávních zásad dotvořily toto neodůvodnitelné opomenutí zákonodárce. Občanský zákoník již toto materiální pojetí ochrany slabší strany respektuje. Výchozím ustanovením materiálního pojetí slabší strany, vyjma ust. § 3 odst. 2 písm. c), je ust. § 433 OZ, které stanovuje, že *kdo jako podnikatel vystupuje vůči dalším osobám v hospodářském styku, nesmí svou kvalitu odborníka ani své hospodářské postavení zneužít k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany a k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran. Má se za to, že slabší stranou je vždy osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním.* Toto materiální pojetí slabší strany podle E. Fischerové umožňuje, aby slabší stranou, kromě již zmíněných zaměstnanců, spotřebitelů a nájemců, mohly být i další subjekty, například právnické osoby, veřejnoprávní korporace, které

---

⁵⁸⁷ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS 42/03 ze dne 28. 3. 2006.

⁵⁸⁸ ALEXY, Robert. *A Theory of Constitutional Rights*. New York: Oxford University Press, 2010, s. 349 a násl.

vstupují do soukromoprávních vztahů.⁵⁸⁹ Konkrétní projevy materiální pojetí slabší strany v občanském zákoníku lze shledat v institutu lichvy ve smyslu ust. § 1796 OZ, adhezních smluv ve smyslu ust. § 1789 a násl. OZ, nebo neúměrného zkrácení podle ust. § 1793 a násl. OZ.⁵⁹⁰

3.3.1 Zásada ochrany slabší strany v pracovním právu

Pracovní právo lze z hlediska tematiky práce vymezit tak, že se jedná o soubor právních norem, které upravují především vztah mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem při závislé výkonu práce.⁵⁹¹ Smyslem existence pracovního práva je především ochrana zaměstnanců, přičemž právní ochrana zaměstnanců je projevem provedení principů sociálního státu v právním řádu. Právní ochrana zaměstnanců z hlediska ústavního práva je tak kategorií sociálních práv.⁵⁹² Smyslem pracovního práva a zásad pracovního práva jsou dále také záruky co nejpříznivější pozice pro zaměstnance, a to zejména povinnost péče o život a zdraví zaměstnanců, povinnost rovného zacházení se zaměstnanci, zakotvení ochrany zaměstnance před výpovědí, zakotvení záruk výplat mzdy a právo na kolektivní vyjednávání.⁵⁹³ V ústavním pořádku jsou tyto zásady, především jako práva sociální, koncentrovány v Listině základních práv a svobod,⁵⁹⁴ přičemž se jedná o zákaz diskriminace a princip rovného zacházení,⁵⁹⁵ zákaz nucených prací,⁵⁹⁶ právo na práci a svobodnou volbu povolání,⁵⁹⁷ právo kolektivního sdružování (koaliční svoboda) a právo na stávku,⁵⁹⁸

---

⁵⁸⁹ FISCHEROVÁ, Eliška. Ochrana slabší strany ve světle rekonstrukce a judikatury Ústavního soudu. In. *COFOLA 2017*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2017, s.1553 - 1555.

⁵⁹⁰ Podrobněji srov. MELZER, Filip., TĚGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 83 - 84.

⁵⁹¹ HŮRKA, Petr a kol. *Pracovní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 19.

⁵⁹² K sociálním právu srov. např. WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 164 - 173.; HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 182 - 184.

⁵⁹³ Podrobněji srov. WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. V návaznosti na BYDLINSKI, Franz. *System und Prinzipien des Privatrechts*. Wien, 1996.

⁵⁹⁴ Podrobněji srov. WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006.

⁵⁹⁵ Čl. 3 odst. 1 Listiny.

⁵⁹⁶ Čl. 9 odst. 1 Listiny.

⁵⁹⁷ Čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny.

⁵⁹⁸ Čl. 27 Listiny.

právo na spravedlivou odměnu za práci⁵⁹⁹ a právo na uspokojivé pracovní podmínky.⁶⁰⁰

Z hlediska tématu a cíle disertační práce, kterým je popsat zásady soukromého práva z hlediska vzájemných systematických vazeb, je vhodné též uvést příklad uchopení soukromoprávní zásady ochrany slabší strany v rámci odvětví soukromého práva, kterým je pracovní právo. Na tomto příkladu je možné potvrdit a demonstrovat systematické funkční propojení v rámci právních zásad v celém systému.

Ústavní soud již konstantě uvádí, že ve své rozhodovací činnosti došel k závěru, že proběhla konstitucionalizace ochrany slabší strany, jako kategorie ústavněprávního významu,⁶⁰¹ přičemž tato právní ochrana náleží také samozřejmě zaměstnanci. Ústavní soud konstatoval, že *tento princip je obzvláště akcentován v oblasti práva pracovního, jež musí účinným způsobem chránit zaměstnance před jakýmkoli formami nátlaku a svévole ze strany zaměstnavatele, pokud jde o ukončení pracovního poměru. Jde o projev ochranné funkce pracovního práva a principu ochrany stability pracovního poměru. Při rozhodování pracovněprávních sporů musejí mít soudy tento vůdčí princip stále na zřeteli, a to zejména při vedení dokazování, neboť jinak by se soudy poskytovaná ochrana zaměstnance před svévolí zaměstnavatele stala jen formální a neúčinnou.*⁶⁰²

Pokud jde o teoretický koncept zásad v právu, tak v souvislosti se zásadami pracovního práva je nutné postupovat od obecného ke konkrétnímu, neboť v rámci pracovního práva a zásad pracovního práva jsou tak teoreticky možné tři vrstvy aplikovatelných zásad. Nejprve se jedná o obecné zásady v právu, následně zásady soukromého práva, neboť pracovní právo podléhá soukromoprávní regulaci i regulaci zásad soukromého práva, a nakonec se jedná o odvětvové zásady pracovního práva.⁶⁰³

Zásady soukromého práva představují základní hodnoty, jejichž dodržování je žádoucí v celé oblasti soukromého práva, neomezují se tedy pouze na právo

---

⁵⁹⁹ Čl. 28 Listiny.

⁶⁰⁰ Čl. 28 Listiny.; Podrobněji srov. WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006.; WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 164 - 173.

⁶⁰¹ Srov. např. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 2164/10 ze dne 1. 11. 2011, dále viz např. Nálezy Ústavního soudu ČR ve věci sp. zn. I. ÚS 3512/11 ze dne 11. 11. 2013 i sp. zn. III. ÚS 562/12 ze dne 24. 10. 2013.

⁶⁰² Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II. ÚS 1774/14 ze dne 9.12.2014.

⁶⁰³ STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 35 a násl.

občanské, ale uplatňují se i na ostatní odvětví soukromého práva, a to vždy v závislosti na míře uplatnění obecné soukromoprávní regulace. Zásady soukromého práva ovšem představují složitou právní problematiku, která nemůže být omezena pouze rámcem soukromého práva, a tedy i čistě civilistickým pohledem. Zásady soukromého práva mají úzkou vazbu na principy a zásady, které vychází ze samotného základu právního systému – tedy z norem ústavního pořádku.

Zásady pracovního práva jsou tak speciální odvětvové zásady, které jsou typické pro pracovní právo. Jelikož je pracovní právo specifickou součástí soukromého práva,⁶⁰⁴ je nutné posoudit vliv a rozsah působení obecných zásad soukromého práva na toto speciální právní odvětví. Legislativní demonstrativní výčet základních zásad pracovního práva vyjadřuje ust. § 1a odst. 1 zákoníku práce, který legislativně zakotvuje následující speciální odvětvové zásady pracovního práva: zvláštní zákonnou ochranu postavení zaměstnance, uspokojivé a bezpečné podmínky pro výkon práce, spravedlivé odměňování zaměstnance, řádný výkon práce zaměstnancem v souladu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele, rovné zacházení se zaměstnanci a zákaz jejich diskriminace.⁶⁰⁵ Legislativní výčet těchto zásad není však výčtem taxativním.

Z hlediska tématiky vztahu obecné soukromoprávní zásady ochrany slabší strany ve vztahu ke specifickému pojetí ochrany slabší strany v pracovním právu je tak nutné dále vymezit vztah obecných zásad soukromého práva a zásad práva pracovního, který lze demonstrovat na zásadě autonomie vůle, jako jedné (první) ze zásad soukromého práva a stěžejní zásadou občanského zákoníku, jako obecného kodexu soukromého práva,⁶⁰⁶ která je v pracovním právu výrazně modifikována zásadou ochrany slabší strany. Zásada autonomie vůle představuje dominantní zásadou soukromého práva, definující aspekt soukromoprávních vztahů, na kterém

---

⁶⁰⁴ BĚLINA, Miroslav., PICHRT, Jan a kol. *Pracovní právo*. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2017, s. 14.; PAVLÁTOVÁ, Jarmila. *Pracovněprávní vztahy z pohledu nového občanského zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 9 - 30.; BĚLINA, Miroslav., DRÁPAL, Ljubomír., BĚLINA, Tomáš., BOGNÁROVÁ, Věra., DOLEŽÍLEK, Jiří., NOVOTNÝ, Zdeněk., PICHRT, Jan., PUTNA, Mojmir., ROTHOVÁ, Eva., STÁDNÍK, Jaroslav., ŠTEFKO, Martin. *Zákoník práce*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 19.; HŮRKA, Petr a kol. *Pracovní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 24.

Případně je pracovní právo chápáno jako právo smíšené, tedy na pomezí práva soukromého a práva veřejného. K tomu srov. např. STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Vývoj a postavení pracovního práva jako soukromoprávního odvětví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 42 - 46.

⁶⁰⁵ PAVLÁTOVÁ, Jarmila. *Pracovněprávní vztahy z pohledu nového občanského zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 27.

⁶⁰⁶ *Se zřetelem k tomu se za první zásadu soukromého práva nepokládá rovnost osob, ale zásada autonomie vůle. Hledisko rovnosti osob nemůže být určující v prvé řadě, protože důraz na zásadu rovnosti jako určující pro občanské právo neodpovídá skutečnému stavu.* Podrobněji srov. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku.

je vystavěn systém soukromého práva. Autonomie vůle však samozřejmě není a nemůže být zásadou absolutní.⁶⁰⁷ Ústavní soud ČR ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 3/06 ze dne 6. 11. 2007 uzavřel, že *ochrana autonomie vůle nemůže být absolutní tam, kde existuje jiné základní právo jednotlivce nebo ústavní princip či jiný ústavně aprobovaný veřejný zájem, které jsou způsobilé autonomii vůle proporcionálně omezit*. Přičemž platí, že minimální standard úrovně ochrany práv zaměstnance je veřejným zájmem.⁶⁰⁸

V pracovním právu je tak zásada autonomie vůle omezena v duchu ochranné funkce pracovního práva především typickou kogentností právní úpravy, tedy plná autonomie vůle subjektů bude zachována pouze v těch institutech, které budou svojí povahou dispozitivními, a lze se od nich odchýlit. Kogentnost právní úpravy pracovního práva však samozřejmě takto zásadně, ale oprávněně, nemodifikuje autonomii vůle jednajících stran ve všech jejích projevech, neboť zásada autonomie vůle je stále v široké míře zachována ve svobodném rozhodnutí, zda vůbec právně jednat a ve volbě druhé smluvní strany.⁶⁰⁹ Zásada ochrany slabší strany se tak projeví zejména v té složce autonomie vůle, co do svobodné volby formy právního jednání a jejího obsahu.⁶¹⁰ Zásady pracovního práva je nutné interpretovat v duchu obecných zásad soukromého práva, neboť dílčí odvětvové zásady pracovního práva na obecné zásady soukromého práva navazují a rozvíjejí je, a to samozřejmě s přihlédnutím ke smyslu právní úpravy pracovního práva.

Ve vztahu obecného použití zásad soukromého práva k speciálnímu odvětvovému pojetí zásady ochrany slabší strany v pracovním právu po rekonstrukci soukromého práva, ve smyslu přijetí a nabytí účinnosti občanského zákoníku a zákona č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekonstrukce soukromého práva, se vyjádřil i Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku se sp. zn. 21 Cdo 4556/2016 ze dne 26.9.2017 v rámci přezkumu nároku na odškodnění bolesti a společenského uplatnění z hlediska občanskoprávní a pracovní úpravy, kde potvrdil, že nelze použít ust. § 2958 OZ při náhradě nemajetkové újmy na zdraví v pracovněprávních vztazích, neboť pracovní právo a

---

⁶⁰⁷ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 35.

⁶⁰⁸ STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Vývoj a postavení pracovního práva jako soukromoprávního odvětví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 161.

⁶⁰⁹ S výjimkami, které se týkají například zaměstnávání osob se zdravotním postižením. STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 43.

⁶¹⁰ STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 38 - 54.

zákoník práce má svojí speciální komplexní právní úpravu v této oblasti. Nejvyšší soud ČR v předmětném rozhodnutí z hlediska vztahu zásad soukromého práva a odvětvových zásad pracovního práva uzavřel, že *zákoník práce poskytuje zvláštní ochranu postavení zaměstnance, který je v pracovněprávním vztahu slabší stranou, a proto je nutné postupovat podle zvláštní právní úpravy v něm obsažené [srov. ustanovení § 1a odst. 1 písm. a) zák. práce, které zakotvuje zvláštní zákonnou ochranu postavení zaměstnance jako jednu ze základních zásad pracovněprávních vztahů]. Tomu odpovídá i ustanovení § 2401 odst. 1 o. z., z něhož vyplývá přednost použití zákoníku práce před občanským zákoníkem na práva a povinnosti zaměstnance a zaměstnavatele z pracovněprávních vztahů. Občanským zákoníkem se pracovněprávní vztahy řídí jen tehdy, nelze-li použít zákoník práce, a to vždy v souladu se základními zásadami pracovněprávních vztahů (srov. § 4 zák. práce).*

K pojetí zásady ochrany slabší strany v pracovním právu po rekodifikaci soukromého práva se vyjádřil též P. Bezouška, který varoval před podceňováním vlivu občanského zákoníku na výklad a použití norem pracovního práva, neboť přijetím občanského zákoníku by mělo dojít ke změně myšlení a přístupu v pracovním právu, přičemž se mimo jiné vyjádřil k pojetí ochrany slabší strany v pracovním právu - tedy zaměstnance. Podle P. Bezoušky není zaměstnanec slabší stranou ve formálním smyslu, ale naopak slabší stranou ve smyslu materiálním, tedy, že v případě zaměstnance by měla rozhodovat fakticita slabšího postavení v pracovněprávním vztahu. Podle P. Bezoušky *zásada ochrany slabší strany se netýká všech zaměstnanců, ale pouze těch osob, u kterých je naplněn důvod k ochraně, není tedy pravdou, že zaměstnanec je nutně vždy slabší stranou a měla by mu být poskytnuta náležitá ochrana, která ze slabšího postavení v pracovním právu vyplývá. Jako příklad, kterým odůvodňuje materiální pojetí ochrany slabší strany – zaměstnance, uvádí případ klíčového zaměstnance, který je si schopný vyjednat lepší podmínky z titulu svého postavení a svojí důležitosti pro zaměstnavatele. S ohledem na tyto skutečnosti tak nemůže být slabší stranou. Dalšími důvody pro nepřiznání postavení slabší strany podle P. Bezoušky zaměstnanci mohou být i jiné okolnosti, jako míra nezaměstnanosti v daném regionu a odvětví, věk zaměstnance nebo skutečnost, že zaměstnanec má jen částečný úvazek ke svému jinému hlavnímu pracovnímu poměru. Zaměstnavatel tak může využít postupu podle ust.*

§ 433 OZ,⁶¹¹ tedy tvrdit a dokázat, že zaměstnanec není slabší stranou.⁶¹² Jak však k tomuto poznamenává J. Pavlátová, ekonomická závislost sice je jedním ze znaků závislosti zaměstnance na zaměstnavatele, leč se nejedná o charakteristický rys závislosti, neboť ona závislost zaměstnance na zaměstnavateli vyplývá především ze samotné podstaty (předmětu) pracovněprávního vztahu, kterým je závislá práce. Z tohoto důvodu je tak, v mezích zákona a pracovní smlouvy, zaměstnavatel vždy nadřazeným zaměstnance, neboť zaměstnanec se musí podřídit pokynům svého zaměstnavatele.⁶¹³

S těmito závěry P. Bezoušky nelze tedy souhlasit nejen s ohledem na samotný koncept zásad soukromého práva, ale též na koncepci právní úpravy pracovního práva, které je subodvětvím soukromého práva, i ohledem na smysl a účel své právní úpravy, modifikuje k tomuto cíli obecné zásady soukromého práva. Z hlediska zásad soukromého práva je nutné vytknout P. Bezouškovi nerespektování obecného pojetí této zásady, jak byla naznačena výše. Zásada ochrany slabší strany je postavena na formálním a materiálním hledisku kategorií slabší strany. Původní soukromoprávní úprava, tedy právní úprava před nabytím účinnosti občanského zákoníku, uchopila zásadu ochrany slabší strany pouze ve formálním hledisku. Soustředila se tedy pouze na to, zda-li daná osoba splňuje ono formální hledisko pro přiznání ochrany, které svědčí slabšímu v soukromoprávním vztahu. Chybou předchozí právní úpravy bylo tedy opomenutí spočívající v nezakotvení materiálního pojetí ochrany slabší strany. Tuto mezeru v právní úpravě Ústavní soud ČR vyřešil svým závazným právním názorem, aby předmětná neúplnost byla vyřešena prostřednictvím aplikace ústavních principů. P. Bezouška se tedy mylí, pokud tvrdí, že toto “nové” zakotvení materiálního pojetí slabší strany je převratná změna, která přišla až s účinností občanského zákoníku. Změnily se pouze prostředky, kterými se dostala materiálně slabší straně ochrana. Zatímco dříve musely být horizontálně aplikovány ústavní předpisy, v poměrech založených občanským zákoníkem se již uplatní přímo normativní text tohoto zákona.⁶¹⁴ A

---

⁶¹¹ ...kdo jako podnikatel vystupuje vůči dalším osobám v hospodářském styku, nesmí svou kvalitu odborníka ani své hospodářské postavení zneužít k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany a k dosažení zřejmě a nedůvodně nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran. Má se za to, že slabší stranou je vždy osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním.

⁶¹² Podrobněji srov. BEZOUŠKA, Petr. Vliv nového občanského zákoníku na pracovní právo. *Právní rozhledy*. 2014, č. 1/2014.

⁶¹³ PAVLÁTOVÁ, Jarmila. Zaměstnanec jako slabší strana pracovněprávního vztahu. In. *Ochrana slabší strany v českém právu. Recenzovaný sborník z odborné právní konference*. Praha: Havlíček Brain Team, 2016, s. 55 - 57.

⁶¹⁴ K použití ústavních principů dochází tak již nepřímo.

contrario, i kdyby občanský zákoník nezakotvoval (nerespektoval) výslovně materiální pojetí slabší strany, nic by to neměnilo na existenci této kategorie. Nad to je nutné poukázat, že materiální pojetí ochrany slabší strany pouze odstraňuje nedostatky formálního pojetí slabší strany, aby nedošlo k odepření spravedlnosti pouze z formálních hledisek, tedy tam, kde daná strana soukromoprávního vztahu do formálních kategorií slabších nezapadá, nikoliv tedy naopak.⁶¹⁵ Materiální pojetí slabší strany neznamena prolamování formálního pojetí. Zaměstnanec je bez pochyb slabší stranou ve formálním smyslu, kterému svědčí ochrana jako slabší straně, přičemž toto lze dovést již ze samotného vymezení ochrany slabšího dle ust. § 3 odst. 2 písm. c) OZ, že *nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu* a samotného předmětu úpravy zákoníku práce, kterým je mimo jiné úprava vztahů vznikajících mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem při výkonu *závislé práce*,⁶¹⁶ přičemž závislou práci se rozumí *práce, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a zaměstnanec ji pro zaměstnavatele vykonává osobně, za mzdu, plat nebo odměnu za práci, na náklady a odpovědnost zaměstnavatele, v pracovní době na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě*.⁶¹⁷ Předmětem pracovní smlouvy je závislá práce.⁶¹⁸

V případě P. Bezoušky je zřejmě tento výklad (právní názor) veden způsobem, že přání je otcem dané myšlenky, neboť P. Bezouška je zastáncem větší liberalizace pracovněprávních vztahů a tedy kritikem ochranářské funkce pracovního práva, jako nadále neudržitelné koncepce.⁶¹⁹ Takováto debata o možné liberalizaci pracovního práva jistě je legitimní,⁶²⁰ nicméně tato liberalizace nemůže

---

⁶¹⁵ Přičemž je nutné připomenout, že ochrana zaměstnance - jako slabší strany, je poskytována i tzv. faktickým pracovním poměrům, tedy těm, které při uzavírání pracovní smlouvy nedodrželi povinnou písemnou formu tohoto právního jednání. Podrobněji srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 342/09.; FISCHEROVÁ, Eliška. Ústavněprávní aspekty ochrany slabší strany. In. *Evropské hodnoty a ústavní garance právního státu a demokracie: východiska a perspektivy. Sborník příspěvků ze studentské části mezinárodní konference*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 40 - 41.

⁶¹⁶ Srov. PAVLÁTOVÁ, Jarmila. *Pracovněprávní vztahy z pohledu nového občanského zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 12.

⁶¹⁷ Ve smyslu ust. § 2 zákoníku práce.

⁶¹⁸ K tomu shodně srov. ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší strany. *Právní rozhledy*. 2002, č. 3/2002, s. 109 a násl.

⁶¹⁹ Srov. BEZOUŠKA, Petr. *Výhledy do budoucnosti pracovního práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 20.

⁶²⁰ K tomu srov. STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Vývoj a postavení pracovního práva jako soukromoprávního odvětví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 160 a násl.; BARANCOVÁ, Helena. Zásada slobody a rovnosti v pracovnom práve. In. *Základné zásady*

být provedena bez zásadní koncepční změny pracovního práva, nelze ji tedy obejít přes obecná ustanovení občanského zákoníku ve zvláštní části tohoto zákona, navíc v rozporu se zásadami soukromého práva.⁶²¹

Koncepce zásady soukromého práva ochrany slabší strany z hlediska formálního tak, jak jej občanský zákoník respektuje, je zcela v souladu s koncepcí slabší strany v zákoníku práce. Přestože se bezpochyby jedná o omezení zásady autonomie vůle, a tedy i samotné svobody, je toto omezení odůvodnitelné a akceptovatelné i z hlediska testu proporcionality, neboť je ochrana slabší strany také kategorií s ústavněprávním významem, ale předmětné omezení sleduje zcela legitimní cíl, kterým je zamezení mocenského působení silnější strany (zaměstnavatele), který může autoritativně ohrožovat oprávněné zájmy zaměstnanců i jejich svobodu. Přičemž minimální standard úrovně ochrany práv zaměstnance je veřejným zájmem.⁶²² S ohledem na pojetí soukromoprávní zásady ochrany slabší strany, včetně jejího normativního zakotvení v občanském zákoníku, je nutné odmítnout závěr P. Bezoušky o tom, že zaměstnanec je slabší stranou pouze v případě, že bude naplněn vedle formálního i materiální předpoklad tohoto statusu. Zaměstnanec je slabší stranou, jeho závislost je dána už povahou a obsahem samotné závislé práce, jako předmětu pracovní smlouvy, ale i existenčními hledisky.⁶²³

M. Bělina vedl polemiku s P. Bezouškou⁶²⁴ na téma vztahu občanského zákoníku a pracovního práva po rekodifikaci na příkladech adhezních smluv. P. Bezouška znovu opakuje svůj názor, ve většině případů bude zaměstnanec považován za slabší stranu ve smyslu ust. § 433 OZ a s ohledem na praxi využívání tiskopisů v pracovních smlouvách, budou tyto pracovní smlouvy považovány za smlouvy uzavírané adhezním způsobem dle občanského zákoníku, včetně například dohody hmotné odpovědnosti či kvalifikačních doložek. M. Bělina nesouhlasí s aplikací principů ochrany slabší smluvní strany ve smluvním vztahu založený na smlouvách uzavřených adhezním způsobem, pokud jde o zaměstnance, neboť

---

súkromného práva v zjednotenej Európe. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2006, s. 169 - 184.; BARANCOVÁ, Helena. *Teoretické problémy pracovného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 24.

⁶²¹ K tomu shodně srov. STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Vývoj a postavení pracovního práva jako soukromoprávního odvětví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 162.

⁶²² STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Vývoj a postavení pracovního práva jako soukromoprávního odvětví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 161.

⁶²³ ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší strany. *Právní rozhledy*. 2002, č. 3/2002, s. 109 a násl.

⁶²⁴ K tomu však shodně i P. Hůrka, k tomu srov. HŮRKA, Petr. Změny v pracovním právu v souvislosti s novým občanským zákoníkem. *Právní rozhledy*. 2014, č. 7/2014, s. 233.

pracovní právo chrání svými ustanoveními jednu konkrétní slabší smluvní stranu a to zaměstnance, přičemž adhezní smlouvy jsou modifikovány ochranou obecně všech slabších smluvních stran, které materiálně smluvními stranami v těchto vztazích budou.⁶²⁵ S tím souhlasí i J. Lindová, která argumentuje větou druhou ust. § 2401 odst. 1 OZ⁶²⁶ ve spojení s pojetím subsidiarity občanského zákoníku⁶²⁷ a že zákoník práce komplexně obsahuje právní úpravu slabší smluvní strany ve svém zákonném textu.⁶²⁸

3.3.2 *Shrnutí*

Zásada ochrany slabší strany, jako zásada soukromého práva, je zásadou, která konkrétními právními prostředky umožňuje slabším, aby byly ve vztazích založených v režimu soukromého práva rovnými se stranou, která je v postavení silnějšího. Zakotvení této zásady v právním řádu je odůvodnitelné v případech, kdy je ve veřejném zájmu, nastolit materiální rovnost v právních vztazích a umožnit tak slabším skutečný (reálný) výkon autonomie vůle, uplatit tak svojí faktickou svobodu. Kategorii slabších (slabší strany) lze chápat ve formálním a materiálním smyslu. Formální slabší stranou je ten, který je slabší stranou z titulu svého postavení, přičemž typicky se jedná o spotřebitele ve vztahu s podnikatelem, nájemce ve vztahu s pronajímatelem a zaměstnance ve vztahu se zaměstnavatelem,⁶²⁹ ale také i pacienta ve vztahu se zdravotnickým zařízením nebo účastníka zájezdu ve vztahu s cestovní kancelář. ⁶³⁰ Slabší stranou v materiální pojetí ten, kdo se v daném právní vztahu nenachází v režimu faktické rovnosti, avšak z hlediska formálního pojetí slabší stranou není. Občanský zákoník, na rozdíl

---

⁶²⁵ Podrobněji srov. BĚLINA, Miroslav. Změnilo se pracovní právo s novým občanským zákoníkem?. *Právní rozhledy*. 2015, č. 2/2015, s. 52.

⁶²⁶ *Pracovní poměr, jakož i práva a povinnosti zaměstnance a zaměstnavatele z pracovního poměru upravuje jiný zákon. Totéž platí v rozsahu stanoveném jiným zákonem o smlouvách o výkonu závislé práce zakládajících mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek.*

⁶²⁷ K vývoji subsidiarity občanského zákoníku podrobnější srov. např. PAVLÁTOVÁ, Jarmila. *Pracovněprávní vztahy z pohledu nového občanského zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 12 a násl. Občanský zákoník je tak *lex generalis* k zákoníku práce jako *lex specialis*.

⁶²⁸ LINDOVÁ, Jana. Účinky adhezního způsobu uzavírání smluv do oblasti individuálních pracovněprávních vztahů. In. *Pracovní právo 2014. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

⁶²⁹ FISCHEROVÁ, Eliška. Ochrana slabší strany ve světle rekodifikace a judikatury Ústavního soudu. In. *COFOLA 2017*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2017, s.1553 - 1554.

⁶³⁰ KORBEL, František. Ochrana slabší strany a dispozitivnost a kogentnost právních norem v soukromém právu. In. *Ochrana slabší strany v českém právu. Recenzovaný sborník z odborné právní konference*. Praha: Havlíček Brain Team, 2016, s. 67.

od předchozího občanského zákoníku z roku 1964, respektuje formální i materiální pojetí slabší strany, a to ve smyslu ust. § 3 odst. 2 ve spojení s ust. § 433 OZ.

Soukromoprávní zásada ochrany slabší strany je pak, vzhledem ke smyslu právní ochrany, provedena nejpodrobněji v pracovním právu, které je postaveno na formálním pojetí ochrany slabší strany, kterou je v pracovním právu zaměstnanec v pracovněprávním vztahu, přičemž se jedná o jednu z vůdčích zásad pracovního práva. Toto nové normativní pojetí, tedy respektování materiální a formální slabší strany, není pro pracovní právo klíčové, neboť pracovní právo ve svém systému zásad respektuje ochranu slabší strany ve formálním pojetí ve všech právních vztazích, ve kterých je zaměstnanec jednou ze smluvních stran. Princip materiálního pojetí ochrany slabší strany není prostředkem, kterým by mohlo dojít k prolomení formální pojetí slabší strany v pracovním právu. Ochrana zaměstnance, jako slabší strany, je tak nadále ústavní kategorií hodné náležité ochrany, přičemž se jedná též o projev principů sociálního státu, kterým je i Česká republika. Případná liberalizace pracovního práva je jistě možná, nelze ji však provést bez koncepční změny pracovního práva a minimálně též bez zásadní novely zákoníku práce a navazujících předpisů pracovního práva. Závěrem lze odkázat na J. Pichrta, že *pracovní právo bude vždy vybočovat z rodiny soukromého práva výraznějším projevem své ochranné funkce, která se bude odrážet i větším množstvím kogentních ustanovení směřujících, ve svém důsledku, ke zvýšené ochraně zaměstnanců na úkor smluvní volnosti stran – účastníků pracovního poměru.*⁶³¹

3.4. Zásada *vigilantibus iura scripta sunt*

Zásada *vigilantibus iura scripta sunt* bývá nejčastěji v českém jazyce označována jako vyjádření principu, že *jen bdělým náleží práva, každý nechť si střeží svá práva*. Tato zásada bývá charakterizována tak, že je vyjádřením teze, že každý má sám na základě své vlastní iniciativy a ve svém zájmu hájit své právní postavení, a to v souladu s předpisy hmotného i procesního práva,⁶³² a pokud tak neučiní, může dojít ke zhoršení jeho právního postavení,⁶³³ případně nedojde ke

---

⁶³¹ PICHRT, Jan. K některým aspektům vztahu občanského zákoníku a zákoníku práce. *Právní rozhledy*. 2014, č. 7/2014, s. 254.

⁶³² Srov. Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV. ÚS 3355/10 ze dne 19.4.2011.

⁶³³ Zásada *vigilantibus iura scripta sunt* a uplatňování této zásady může sloužit i k řešení konfliktu dvou vzájemně se konkurujících práv (například dvou vlastnických práv), kdy může být poskytnuta

zlepšení jeho současného právního stavu.⁶³⁴ V právně složitých případech může dostatečná péče o svá práva pomoci subjektu práva v uplatnění předmětného práva. S přihlédnutím k obecné hodnotě spravedlnosti se pak soud může odchýlit od zákonného textu tak, aby tomu, kdo dostatečně hájil svá práva, byla poskytnuta náležitá ochrana.⁶³⁵ Účastníci právních vztahů (subjekty práv) se tak mají o svá subjektivní práva starat a jejich realizaci zajistit svým aktivním jednáním včas.⁶³⁶ V některých případech, zejména v konfliktu s jinou zásadou soukromého práva, případně pokud zákonodárce usoudí, že v konkrétním případě si zaslouží přednost jiná ze zásad,⁶³⁷ však nemusí ani závažné porušení zásady *vigilantibus iura scripta sunt* znamenat zhoršení právního postavení nositele práva.⁶³⁸ Tato zásada není jen zásadou typickou pro české soukromé právo, zásada *vigilantibus iura scripta sunt* je zakotvena ve většině právních systémů, které mají své kořeny v římském právu, přičemž každý z jednotlivých právních systémů navazující na římské právo, přikládá této zásadě různou váhu ve svých systémech.⁶³⁹

Podle typologie zásad J. Wintra je zásada *vigilantibus iura scripta sunt* zásadou spadající systematicky do obecné části občanského práva, přestože je tato

---

ochrana tomu vlastnickému právu, které bylo chráněno v duchu zmíněné zásady. Srov. Nález Ústavního soudu ČR se sp.zn. IV. ÚS 405/16 ze dne 19.6.2016.

⁶³⁴ HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 103 - 104.

⁶³⁵ Srov. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II. ÚS 2062/14 ze dne 25. 10. 2016. Stěžovatelé v této věci podali žalobu z titulu náhrady škody v souladu s tehdejší, nikoliv však konstantní, rozhodovací praxí obecných soudů i Ústavního soudu ČR. Ústavní soud v této věci uzavřel, že stěžovatelé s dostatečnou pečlivostí postupovali podle tehdejšího jednoho z názorů Ústavního soudu ČR a nelze jim klást za vinu, že v důsledku trvajících rozporů v judikatuře i na úrovni Ústavního soudu ČR, bylo podání každého z možných typů žalob v podstatě „sázkou do loterie.“ Ústavní soud ČR však uzavřel, že takovýto stav nemůže být stěžovatelům kladen k tíži a naopak stanovil povinnost obecným soudům poskytnout stěžovatelům náležitou ochranu i nad rámec zákonného textu.

⁶³⁶ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 2166.

⁶³⁷ Například z důvodu ochrany slabší strany soukromoprávního vztahu.

⁶³⁸ Např. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV. ÚS 3/18 ze dne 18.9.2018. Stěžovatelka v této věci byla mezi lety 1979-1990 zaměstnaná u Ústavu národního zdraví, v rámci něhož v roce 1983 utrpěla pracovní úraz, jehož závažnost byla až taková, že byla stěžovatelka od roku 1990 v plném invalidním důchodu. Od roku 1994 jí Ústav národního zdraví přestal vyplácet rentu, přičemž toto pozastavení výplaty renty začala aktivně stěžovatelka řešit až v roce 2008. Soud prvního stupně částečně zamítl žalobu po uplatnění námitky žalovaného. Ústavní soud ČR však posoudil základ žalovaného nároku podle ust. § 261 odst. 2 zák. č. 65/1965 Sb., zákoníku práce, podle kterého se předmětný nárok nepromlčuje. Ústavní soud ČR tak uzavřel, že stěžovatelka svoje letitou pasivitou sice vědomě porušila závažným způsobem zásadu *vigilantibus iura scripta sunt*, ale zákonodárce si v daném případě zvolil nepromlčitelnost tohoto nároku a dal tak přednost ochraně zaměstnance jako slabší strany, její právní postavení nemohl být ani z důvodu porušení této zásady zhoršeno.

⁶³⁹ BASEDOW, Jürgen., MEIEK, Isaak., SCHNYDER, Anton K., EINHORN, Talia., GIRSBERGER, Daniel. *Private law in the international arena. From National Conflict Rules Towards Harmonization and Unification*. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2000, s. 312. Příkladem může být postavení věřitele v insolvenčním řízení, kdy v systémech, které přikládají zásadě *vigilantibus iura* větší váhu, mají výhodnější postavení věřitelé, kteří iniciovali insolvenční řízení, v ostatních systémech platí zásada rovnosti věřitelů, jako tomu je i v českém insolvenčním právu.

zásada prostoupena celým občanským (soukromým) právem a projevuje se například tím, že představuje základní zásadu práva obchodního.⁶⁴⁰ J. Wintr patrně pod vlivem systematiky zásad F. Bydlinskiho⁶⁴¹ vyděluje ze zásady *vigilantibus iura scripta sunt* speciální zásadu ztráty nároku v důsledku delšího neužívání práva, která ovládá zejména institut promlčení. Dle mého názoru je v rámci této zásady vhodnější zásadu *vigilantibus iura scripta sunt* chápat jako obecnou zásadu soukromého práva, která prostupuje celým soukromým právem a projevuje se mj. v zakotvení institutu promlčení, neboť jak jsem výše uvedl, jedním z důsledků porušení této zásady ze strany nositele (subjektu) práva, je zhoršení jeho právního postavení a může tak dojít i ke ztrátě požadovaného nároku.

Zásada *vigilantibus iura scripta sunt* však nepředstavuje východisko pro ukládání sankcí, nebo pro vznik právního nároku na sankce v režimu (soukromého) práva. R. Jhering obsahově charakterizuje podstatu této zásady tak, že každý oprávněný z práva si musí položit otázku, zda bude své právo hájit a uplatňovat, postavit se na odpor proti tomu, kdo právo porušil, anebo zda má právo, které mu svědčí, nechat *na holičkách*.⁶⁴² Zásada *vigilantibus iura scripta sunt* a její zakotvení je odrazem samotné podstaty soukromého práva, tedy že hlavním způsobem realizace soukromého práva je aktivní přístup ze strany nositelů (subjektů) soukromých subjektivních práv a pokud je subjekt práva zkrácen na svém právu, nebo se cítí na svém právu zkrácen, má možnost se tomuto zkrácení bránit. Nebude-li však subjekt práva aktivní v ochraně svého práva (svých práv), bude to znamenat zhoršení jeho právního postavení. Je tedy na nositeli práva, aby pečlivě zhodnotil, jakým způsobem, zda-li vůbec, a v jakém rozsahu, bude o ochranu svých práv usilovat.⁶⁴³ Ochrana práv nositeli práva je tedy v jeho plné dispozici v rámci jeho autonomie vůle.⁶⁴⁴

Občanský zákoník, na rozdíl od jiných zásad soukromého práva, nezakotvuje zásadu *vigilantibus iura scripta sunt* přímo v některém z ustanovení občanského zákoníku, respektuje ji však v konkrétních institutech či v dílčích odvětvích soukromého práva, kde může hrát roli jedné z dílčích zásad, jako například v právu insolvenčním. Určitým vyjádřením podstaty této zásady lze

---

⁶⁴⁰ WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 151

⁶⁴¹ Srov. BYDLINSKI, Franz. *System und Prinzipien des Privatrechts*. Wien, 1996.

⁶⁴² JHERING, Rudolf. *Boj o právo. Právní věda všedního dne*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

⁶⁴³ Srov. Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 1226/16 ze dne 29. 5. 2018; Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV. ÚS 3355/10 ze dne 19. 4. 2011.

⁶⁴⁴ Srov. Nález Ústavního soudu se sp. zn. II.ÚS 2000/16 ze dne 6. 12. 2016.

shledat v ust. § 12 OZ tak, že podle tohoto ustanovení každý, kdo se cítí ve svém právu zkrácen, **může** se domáhat ochrany u orgánu vykonávajícího veřejnou moc, přičemž tímto orgánem je nejčastěji soud. Je tedy volbou každého v rámci autonomie vůle se rozhodnout, zda bude chránit svá práva či nikoliv.

3.4.1 Promlčení práva

Typický projevem zásady *vigilantibus iura scripta sunt* je zakotvení již zmíněného institutu promlčení.⁶⁴⁵ Ve smyslu ust. § 690 OZ platí, že nebylo-li právo vykonáno v promlčecí lhůtě, právo se promlčí a dlužník již není povinen podle práva plnit. Promlčení je tak spojeno s marným uplynutím zákonem stanovené promlčecí lhůty, během které oprávněný z práva své právo nevykonal a jeho právo je tak v důsledku porušení zásady *vigilantibus iura scripta sunt* oslabeno.⁶⁴⁶ Ústavní soud ČR charakterizoval institut promlčení ve vztahu k zásadě *vigilantibus iura scripta sunt* tak, že účelem zakotvení institutu promlčení je odstranění nejistoty v právních vztazích, přestože je primárně vystavěno na zásadě *vigilantibus iura scripta sunt*.⁶⁴⁷ Sekundárně je institut promlčení vystavěn na obecném principu právní jistoty. Cílem a funkcí právní úpravy promlčení je tak pobídka oprávněnému, aby, pod případnou sankcí ztráty nároku na vymožení práva, včas uplatnil své právo zákonem předepsaným způsobem, protože není udržitelné, aby dlužník (povinný z práva) byl po časově neomezenou dobu vystaven nejistotě a případně hrozně podání úspěšné žaloby.⁶⁴⁸

Institut promlčení je tak projevem dvou právních zásad, přičemž každému ze subjektů závazkového vztahu, který může být ovlivněn institutem promlčení, svědčí jiná z těchto zásad. Institut promlčení je tak svým účelem institutem, který představuje určitou minimální garanci obecné zásady právní jistoty především dlužníkovi nebo povinnému, kterému odpovídá na straně věřitele nebo oprávněného požadavek zásady (imperativ) *vigilantibus iura scripta sunt*, aby nedokládali uplatnění (vymáhání) svého subjektivního práva proti povinnému nebo dlužníkovi.

---

⁶⁴⁵ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H.Beck, 2015, s. 7.

⁶⁴⁶ PETROV, Jan., VÝTISK, Michal., BERAN, Vladimír. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2017, s. 648.; BAUDYŠ, Petr. Promlčení - oslabení nebo zánik práva? *Právní rozhledy*. 2002, č.7/2002.

⁶⁴⁷ Srov. Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. II. ÚS 4056/17 ze dne 19.6.2018.

⁶⁴⁸ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu se sp. zn. NS 33 Odo 846/2006 ze dne 24.07.2008, Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. III. ÚS 21/02 ze dne 4.7.2002.

Občanský zákoník má komplexní právní úpravu institutu promlčení v obecné části, zejm. tedy v ust. §§ 609 - 653 OZ.⁶⁴⁹ Občanský zákoník dále konstruuje, podobně jako předchozí obdobné právní úpravy soukromého práva, kategorii promlčitelných a nepromlčitelných práv. Podle občanského zákoníku se tak promlčují práva majetková,⁶⁵⁰ pokud výslovně nestanovuje zákon jinak, práva jiná než majetková,⁶⁵¹ u kterých je promlčitelnost těchto práv výslovně stanovena zákonem a jiná práva než ta, u nichž z povahy věci vyplývá, že jsou promlčitelná.⁶⁵² Občanský zákoník dále zakotvuje obecnou základní subjektivní promlčecí lhůtu, která trvá tři roky a objektivní promlčecí lhůtu, která činí deset let. Stanovení rozumné délky promlčecích lhůt je základním předpokladem vyváženosti mezi - na straně jedné zásadou *vigilantibus iura scripta sunt*, která by měla motivovat věřitele, aby po svých dlužnících včas vymáhali své splatné pohledávky, a zásadou právní jistoty, která naopak chrání dlužníky, s ohledem však na zásadu autonomie vůle a s tím související zakotvení možnosti ujednání si jinou délku promlčecí lhůty,⁶⁵³ není-li tato možnost vyloučena například z důvodu ochrany slabší strany případného právního vztahu (např. spotřebitele).

3.4.2 Insolvenční právo

Insolvenční právo je smíšeným odvětvím práva na pomezí práva soukromého⁶⁵⁴ a práva veřejného,⁶⁵⁵ přičemž integrální část insolvenčního práva se koncentruje v zák. č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon. Předmětem právní úpravy insolvenčního zákona je řešení úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníka ve speciálním soudním – insolvenčním řízení. Toto speciální odvětví soukromého práva je vystavěno mimo jiné též na zásadě, že bdělým náleží práva, zejména co do postavení věřitelů a jejich účasti v insolvenčním řízení svých dlužníků, čehož lze dosáhnout pouze prostřednictvím řádného uplatnění (tzv. přihlášené) své pohledávky do insolvenčního řízení. Zásada *vigilantibus iura* v českém

---

⁶⁴⁹ Na obecnou část navazují některá ze speciálních ustanovení a to např. ust. § 2025, 2054 nebo 2997 občanského zákoníku.

⁶⁵⁰ Zejm. se tedy jedná o absolutní a relativní majetková práva.

⁶⁵¹ Zejména se jedná o práva osobní (např. právo na zdraví).

⁶⁵² WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H.Beck, 2015, s. 7.

⁶⁵³ S limitací podle ust. § 630 OZ, podle kterého *strany si mohou ujednat kratší nebo delší promlčecí lhůtu počítanou ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé, než jakou stanoví zákon, nejméně však v trvání jednoho roku a nejdéle v trvání patnácti let*.

⁶⁵⁴ HÁSOVÁ, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*. Komentář. 2. vyd. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 39.

⁶⁵⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 441.

insolvenčním právem však není zásadou, která by dominovala tomuto odvětví práva, protože je výrazně modifikována zásadou procedurální rovnosti, což lze demonstrovat na postavení věřitelů v insolvenčním řízení, neboť v českém insolvenčním právu platí zásada rovnosti věřitelů se stejným postavením ve smyslu ust. § 5 písm. b) insolvenčního zákona. Byl-li by zásadě *vigilantibus iura scripta sunt* dán v českém insolvenčním právu větší význam, mohl by se, po vzoru jiných insolvenčních systémů, promítnout například v prioritním postavení věřitele, který důvodně zahájil insolvenční řízení daného dlužníka svým insolvenčním návrhem, jako tomu je například ve Velké Británii.⁶⁵⁶

Přihlášení pohledávky je procesní úkon věřitele,⁶⁵⁷ který v insolvenčním řízení svého dlužníka uplatňuje proti dlužníkovi pohledávku, přičemž přihláška pohledávky jako taková se podává insolvenčnímu soudu, který vede insolvenční řízení daného dlužníka, pod konkrétní spisovou značkou insolvenčního řízení.

Insolvenční zákon a insolvenční řízení tak klade důraz na vysokou aktivitu věřitelů insolvenčního dlužníka. Ve smyslu ust. § 110 insolvenčního zákona platí, že věřitelé jsou oprávněni⁶⁵⁸ uplatnit své pohledávky proti dlužníkovi řádnou přihláškou a to od zahájení insolvenčního řízení, aniž by byl soud povinen tyto věřitele k přihlášení své pohledávky adresným způsobem vyzvat,⁶⁵⁹ a to až do 2 měsíců ode dne data rozhodnutí o úpadku insolvenčního dlužníka.⁶⁶⁰ Věřitelé jsou povinni, nechtějí-li být stíženi ztrátou svého práva v insolvenčním řízení, řádně přihlásit své pohledávky do insolvenčního řízení. Do insolvenčního řízení se přihlašují samozřejmě splatné peněžitě pohledávky, ale též nesplacené a podmíněné peněžitě pohledávky věřitelů, pohledávky regresivní, pohledávky syndikovaných spoluvěřitelů, nepeněžitě pohledávky i pohledávky neurčité výše.⁶⁶¹ Ve smyslu ust. § 185 insolvenčního zákona se *ex lege* nepřihlíží k vadně uplatněným přihláškám pohledávek, k popřenyým pohledávkám, ale též k přihláškám, které byly uplatněny

---

⁶⁵⁶ BASEDOW, Jürgen., MEIEK, Isaak., SCHNYDER, Anton K., EINHORN, Talia., GIRSBERGER, Daniel. *Private law in the international arena. From National Conflict Rules Towards Harmonization and Unification*. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2000, s. 326 - 328. Přestože i ve Velké Británii je podle teorie britského insolvenčního práva i postavení prioritního věřitele postaveno na principu rovnosti, avšak jedná se o princip rovnosti příležitostí zahájit insolvenční řízení dříve, než tak učiní jiný oprávněný věřitel.

⁶⁵⁷ RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 290 - 292.

⁶⁵⁸ Tj. v souladu se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt* se nejedná o povinnost věřitele.

⁶⁵⁹ Insolvenční soud zveřejňuje výzvu pouze v insolvenčním rejstříku, který je dostupný online na webové stránce: www.isir.justice.cz.

⁶⁶⁰ Ust. § 173 odst. 3 insolvenčního zákona.

⁶⁶¹ Podrobnosti srov. např. RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 281 - 290.

po stanovené lhůtě. Insolvenční zákon tak v souladu se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt* klade důraz na aktivitu věřitelů nejen řádně přihlašovat své pohledávky do insolvenčního řízení, ale též na aktivitu věřitelů v informovanosti o svých dlužnících,⁶⁶² v insolvenčním právu tedy konkrétně sledováním on-line dostupného insolvenčního rejstříku, který je jediným informačním zdrojem poskytujícím informace o případném úpadku svého dlužníka.

Insolvenční věřitelé na sebe svoji případnou neaktivitou berou riziko toho, že se k jejich pohledávkám v insolvenčním řízení nepřihlédne v důsledku čehož může též dojít i k zániku jejich práva, jde o explicitní vyjádření zásady *vigilantibus iura scripta sunt* v insolvenčním právu.⁶⁶³ Je v souladu s ústavním pořádkem s ohledem na zmíněnou zásadu, že věřitelé nejsou adresně vyzýváni k uplatnění svých přihlášek v insolvenčním řízení, jejich výzva je tedy pouze obecná a dostupná všem veřejně (on-line) v insolvenčním rejstříku.⁶⁶⁴ Jednání v rozporu se zmíněnou zásadou jde tedy oprávněně k tíži věřitelů.⁶⁶⁵

3.5 Zásada poctivosti a zásada dobré víry

Občanský zákoník v ust. §§ 6 a 7 pojmově rozlišuje pojem dobré víry a poctivosti. Nejprve občanský zákoník v ust. § 6 odst. 1 zakotvuje princip poctivosti, který obsahově znamená totéž, čímž předchází občanský zákoník, doktrína i evropské občanské zákoníky rozumí pojmem *dobrá víra v objektivním smyslu*. Pojem *dobré víry* je tak nadále vyhrazen obsahově určitému subjektivnímu duševnímu stavu, však objektivně zdůvodnitelnému, vlastního přesvědčení, že jedním po právu nebo že mi právo patří,⁶⁶⁶ čili jinými slovy řečeno, obsahově to znamená totéž, co ObčZ 1964 chápal jako *dobrou víru v subjektivním smyslu* a

---

⁶⁶² Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 29 NSCR 3/2012 ze dne 29.02.2012. Nejvyšší soud ČR uvedl, že *k tvrzení dovolatele, že poté, co se za použití technických prostředků, jimiž sleduje stav insolvenčního rejstříku, dozví, že se zde ocitl jeho dlužník, již není v jeho silách, aby hlídal aktuální stav insolvenčního rejstříku, Nejvyšší soud poznamenává, že kdyby se dovolatel tím co tvrdí řídil a pohledávku přihlásil dříve, než po 2 měsících od zahájení insolvenčního řízení (což nepochybně učinit mohl), pak by při stejném průběhu řízení k žádné újmě na jeho právech nedošlo. Rozhodnutí soudů nižších stupňů jsou z pohledu výše podaného výkladu v souladu s obecným právním principem vigilantibus iura scripta sunt (bdělým náleží práva), kterého dovolatel nedbal.*

⁶⁶³ Srov. Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. 435/99 ze dne 11.11.1999, ve kterém Ústavní soud ČR mimo jiné konstatoval, že *citovaná parémie odráží konstrukci, podle níž je mechanismus fungování soukromého práva vybudován na předpokladu iniciativy jeho subjektů směřujících k realizaci svých zájmů právně relevantním chováním. Je proto absurdní, aby se kdokoliv dovolával zásahu do svých práv, když nepříznivý důsledek si způsobil sám svým vlastním chováním.*

⁶⁶⁴ Srov. Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 412/18 ze dne 3. 4. 2018.

⁶⁶⁵ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 29 NSCR 23/2012 ze dne 18.07.2013.

⁶⁶⁶ TELEČ, Ivo. Poctivost, důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*. 2011, č. 1/2011, s. 1-2.

právní věda *dobrou vírou jako psychickou kategorií*. Pojem *poctivosti*, objektivní dobré víry nebo dobré víry jako mravní kategorie, je tedy naproti tomu kategorie zásadně objektivní, přestože musí být vždy aplikován se zřetelem ke konkrétnímu případu, aby se předešlo striktně formalistické aplikaci této důležité právní zásady.

Jelikož v českém právním prostředí nemá rozlišování *poctivosti* a dobré víry tradici, neboť ani ObčZ 1964, obecný zákoník občanský ani osnova československého občanského zákoníku z roku 1937 tyto pojmy nerozlišovaly, lze očekávat, že mohou nastat určité aplikační problémy, které se však, pevně věřím, překonají a zásada *poctivosti* i zásada dobré víry budou skutečně sloužit jako jedny z těch základních zásad, na kterých moderní české soukromé právo bude stát. Zásadním zákonným pravidlem je, že ve smyslu ust. § 7 OZ se *poctivé* a *dobrověrné* jednání ze zákona presumuje v rámci vyvratitelné právní domněnky. Tedy je na tom, kdo o jiném tvrdí, že jednal *nepoctivě* nebo *nikoliv v dobré víře*, aby nabídl důkaz, který vyvrátí domněnku podle ust. § 7 OZ.

3.5.1 Poctivost a dobrá víra jako rozdílné zásady?

Občanský zákoník tedy zcela správně v ust. § 6 odst. 1 definuje princip *poctivosti* jako určitou generální klauzuli, která je dále rozvedena v ust. § 6 odst. 2, jako vyjádření zásady *nemo turpitudinem suam allegare potest*,⁶⁶⁷ ale též samozřejmě i na jiných místech občanského zákoníku. Občanský zákoník chápe tedy tuto zásadu, v souladu s ustálenými závěry Ústavního soudu ČR,⁶⁶⁸ že *nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého jednání*. Dle této generální klauzule, zakotvující obecnou povinnost *poctivosti* v soukromoprávních vztazích⁶⁶⁹ není akceptovatelné, aby se někdo dovolával vlastního *nepoctivého jednání*.⁶⁷⁰

Předchozí občanský zákoník (tj. ObčZ 1694) se k principu *poctivosti* ani k principu *dobré víry* explicitně nepřihlásil,⁶⁷¹ přestože se o pojmu *dobrá víra* zmiňoval v několika svých dílčích ustanoveních. Z toho důvodu Nejvyšší soud ČR

---

⁶⁶⁷ Dle dikce občanského zákoníku, že *nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu.*

⁶⁶⁸ Např. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III.ÚS 2010/08 ze dne 27. 11. 2008.

⁶⁶⁹ Zásada *poctivosti* však samozřejmě platí i v právu veřejném.

⁶⁷⁰ K tomu shodně srov. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III.ÚS 2010/08 ze dne 27. 11. 2008.

⁶⁷¹ Přestože je chápáno ust. §§ 6 a 7 Občanského zákoníku jako ekvivalent ust. § 3, odst. 1 předchozího občanského zákoníku, tj. zákona č. 40/1964 Sb. Podrobněji srov. BĚLOHLÁVEK, Alexandr., ČERNÝ, Filip., JUNGWIRTHOVÁ, Marianna., KLÍMA, Pavel., PROFELDOVÁ, Tereza., ŠROTOVÁ, Eliška. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 17.

ve svém rozhodnutí uveřejněném pod č. R 40/2006 civ. odmítl užít principu dobré víry, jako obecné zásady soukromého práva, právě s odůvodněním, že ObčZ 1964 se k principu dobré víry explicitně nepřihlašuje. Tento názor byl však odmítnut Ústavním soudem ČR⁶⁷² s tím, že zásady soukromého práva jsou součástí právního řádu i přestože se k nim zákon výslovně nedovolává,⁶⁷³ neboť vyplývají již norem ústavního pořádku, zejména z Listiny základních práv a svobod, jak bylo uvedeno v druhé kapitole této práce, objektivní právo není zdrojem právních zásad, přestože jsou v objektivním právu tyto zásady přímo nebo implicitně obvykle identifikovatelné.

Občanský zákoník v ust. § 6 odst. 1 tedy zakotvuje princip poctivost, který obsahově znamená totéž, čemu ObčZ 1964,⁶⁷⁴ ale také i mnoho evropských občanských zákoníků,⁶⁷⁵ rozumí pojmem *dobrá víra v objektivním smyslu*, či kterým právní věda rozuměla pojem *dobré víry jako mravní kategorie*.⁶⁷⁶ K tomu však nutno dodat, že v českém právním prostředí nemá rozlišování objektivní a subjektivní dobré víry právní tradici, neboť, jak již bylo uvedeno, ani ObčZ 1964, obecný zákoník občanský ani osnova československého občanského zákoníku z roku 1937 tyto pojmy nerozlišovaly. Pojem *dobré víry* je však s účinností občanského zákoníku nadále vyhrazen obsahově určitému subjektivnímu duševnímu stavu osoby, však objektivně zdůvodnitelnému, že jedná po právu nebo že jí právo patří,⁶⁷⁷ jak již bylo uvedeno v úvodní části této podkapitoly.

Velkými kritiky tohoto pojetí, respektive zakotvení pojmového odlišení dobré víry a poctivosti, jsou zejména R. Pelikán a I. Pelikánová. V komentáři k předmětnému ust. § 6 OZ odmítají důvody, které zákonodárce i autory nového kodexu soukromého práva vedly k předmětnému pojmovému rozlišení.⁶⁷⁸ Argumentace R. Pelikána a I. Pelikánové je v zásadě postavena na tezi, že nelze nic

---

⁶⁷² Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 78/06 ze dne 23.1.2011. V rámci předmětného rozhodnutí však Ústavní soud ČR nerozhodoval o zrušení citovaného R 40/2006 civ., ale kterým se Nejvyšší soud ČR domáhal zrušení § 48 odst. 2 zákona ObčZ 1964, ve znění pozdějších předpisů. Návrh byl podán v souvislosti s řízením, které před Nejvyšším soudem ČR probíhal pod sp. zn. 22 Cdo 3177/2005.

⁶⁷³ Ústavní soud deklaroval, že *dobrá víra* vystupuje jako korektiv obecně platný pro občanské právo.

⁶⁷⁴ Pouze implicitně, přičemž institut dobré víry byl dovozen zejména judikaturou. Explicitně se předchozí soukromoprávní úprava k principu dobré víry v objektivním smyslu nepřihlásila.

⁶⁷⁵ Srov. např. § 242 BGB: „*Der Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken, wie **Treu und Glauben** mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern.*“

⁶⁷⁶ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Právnická fakulta MU Brno, 1998, s. 123.

⁶⁷⁷ TELEČEK, Ivo. Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*. 2011, č. 1/2011, s. 1 - 2.

⁶⁷⁸ Srov. ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 67.

zcela objektivizovat (pocitivost) a na druhou stranu ani subjektivizovat (dobrá víra), neboť v každém objektivním hledisku je díl hlediska subjektivního, a naopak v každém subjektivním hledisku je dílem hledisko objektivní.⁶⁷⁹ Zde je nutné zdůraznit, že zákonodárce ani autoři občanského zákoníku netvrdí, že by byla pocitivost zcela objektivní kritérium bez částečně subjektivního pohledu, který však v tomto případě znamená, že při aplikaci objektivní kategorie pocitivity je vždy nutno přihlídnout k okolnostem daného případu.⁶⁸⁰

K výše uvedené kritice R. Pelikána a I. Pelikánové však ještě nutno dodat, že pojmové i obsahové odlišení subjektivní a objektivní dobré víry se dostalo do textace zákona teprve při závěru jeho tvorby a nebylo obsaženo ani ve znění, který byl jako návrh zákona předložen Poslanecké sněmovně.⁶⁸¹ Nesouhlas s absencí principu dobré víry a jejího rozlišení vyjádřil například J. Balarin, který ve svém článku vyjádřil přesvědčení, že institut dobré víry je nutné pojímat komplexně a důsledně rozlišovat pojem objektivní dobrá víra a subjektivní dobrá víra,⁶⁸² k čemuž tedy bylo nakonec přikročeno.

Důkazem o nejednotnosti pojmosloví dobré víry a pocitivity budiž však např. ust. § 992 OZ,⁶⁸³ jež upravuje institut tzv. pocitivé držby a podle kterého (odst. 1) *kdo má z přesvědčivého důvodu za to, že mu náleží právo, které vykonává, je pocitivý držitel. Nepocitivě drží ten, kdo ví nebo komu musí být z okolností zjevné, že vykonává právo, které mu nenáleží.* Ve skutečnosti se však nejedná o držbu pocitivou, ale o držbu zakládající se na dobré víře držitele.⁶⁸⁴ Neboť ona pocitivost držby se zakládá na vnitřním psychickém přesvědčením osoby, která je v daném případě (dané konkrétní situaci) v omluvitelném omylu.⁶⁸⁵

Zásada pocitivity, objektivní dobré víry nebo dobré víry jako mravní kategorie, je tedy kategorie zásadně objektivní. Z hlediska principu právní jistoty a

---

⁶⁷⁹ ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek 1.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 35 - 39.

⁶⁸⁰ Srov. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654).* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 78.

⁶⁸¹ Tj. Ve znění předloženém Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR dne 7. 5. 2009. V tomto návrhu znělo ust. § 6, odst.1 Občanského zákoníku tak, že *oprávnění lze řádně uplatnit a povinnost lze řádně splnit jen při pocitivém dodržování dobrých mravů a se zřetelem k zvyklostem soukromého života.*

⁶⁸² BALARIN, Jan. Poznámky k (absenci) principu dobré víry v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie.* 2011, č. 1-2, s. 25 - 28.

⁶⁸³ Nesprávně též DVOŘÁK, Jan., ŠVETSKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 52.

⁶⁸⁴ TELEČEK, Ivo. Zlá víra. *Bulletin advokacie.* 2018, č. 7-8/2018, s. 34.; PAVLIŠ, Tomáš. Právní úprava ochrany domnělého nájemce bytu. *Právní rozhledy.* 2020, č. 11, s. 391-400.

⁶⁸⁵ PETROV, Jan., VÝTISK, Michal., BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* Praha: C.H.Beck, 2017, s. 993.

předvídatelnosti práva, což jsou kategorie samotného materiálního jádra ústavnosti,⁶⁸⁶ musí být požadavek poctivosti maximálně objektivizován, přestože má být vždy aplikován se zřetelem ke konkrétnímu případu,⁶⁸⁷ aby se předešlo striktnímu formalistickému uchopení této zásady v aplikační praxi. Tato obava je dána povahou principu poctivosti, neboť se jedná o právní normu s neurčitou hypotézou, u které je na uvážení soudu, aby onu hypotézu sám stanovil.⁶⁸⁸ Proto je někdy zásada poctivosti zařazována do skupiny zásad soukromého práva, které jsou vyjádřením širší zásady právní jistoty v soukromém právu.⁶⁸⁹ Z tohoto důvodu je existence objektivní dobré víry, tedy poctivosti, v soukromoprávních vztazích účastníků presumována a jinak tomu ani být nemůže.⁶⁹⁰ Tímto prizmatem byl veden i občanský zákoník, který nejprve v ust. § 6 zakotvil obecnou generální klauzuli týkající se poctivosti v soukromoprávních vztazích a v ust. § 7 OZ tuto presumpci zakotvil tak, že se má za to, že ten, kdo jednal určitým způsobem, jednal poctivě a v dobré víře. Následek porušení principu poctivosti rozvádí § 6 odst. 2 OZ, podle kterého *nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu.* Učebnicovým příkladem uplatnění zásady poctivosti je ust. § 1729 OZ, podle kterého každý se chová nepoctivě, pokud vyjednává o smlouvě i za situace, kdy je dopředu či v průběhu vyjednávání přesvědčen, že smlouvu neuzavře. Z hlediska zásady autonomie vůle samozřejmě neexistuje povinnost vstoupit do právního vztahu, svoboda učinit právní jednání s vybraným adresátem tím není porušena, je však v rozporu s principem poctivosti, pokud dospěje vyjednávání o smlouvě tak daleko, že druhá smluvní strana již předpokládá, že dojde k jejímu uzavření. V takovémto případě nepoctivá smluvní strana je povinna nahradit škodu. Další případem zákonného vyjádření principu poctivosti je ust. § 579 odst. 1 OZ, podle kterého nemůže neplatnost namítnout ta strana, která danou neplatnost právního jednání způsobila.⁶⁹¹ Ve vztahu k dobrým mravům se však jedná o určitou nadstavbu, kdy porušení dobrých mravů, způsobující neplatnost právního jednání,

---

⁶⁸⁶ Srov. FOREJTOVÁ, Monika. Materiální ohnisko ústavy - evropské poohlédnutí, in: LYSÝ, Miroslav., POVAŽAN, Michal (eds.). *Premeny ústavního práva. Kontinuita a diskontinuita.* Bratislava: Atticum, 2014, s. 43 - 45.

⁶⁸⁷ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654).* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 78.

⁶⁸⁸ MELZER, Filip., TÉGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117.* Praha: Leges, 2013, s. 135.

⁶⁸⁹ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva.* Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 113.

⁶⁹⁰ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva.* Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 125.

⁶⁹¹ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654).* 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 72 a násl.

vždy znamená porušení principu poctivosti, avšak porušení principu poctivosti, nemusí nutně znamenat porušení dobrých mravů.⁶⁹²

Důsledek porušení principu poctivosti není doposud vyjasněn, vyjma situací, kdy právní norma váže k porušení principu poctivosti konkrétní následek (např. zmíněné ust. § 579 odst. 1 OZ). Další následky porušení principu poctivosti dovodila soudní judikatura, například, že může být námitka promlčení uplatněna, pokud byla uplatněna v rozporu s principem poctivosti.⁶⁹³

Zásadou dobré víry, tak jak jej chápe současné soukromé právo, rozumíme tedy jistou obligatorní nepřekročitelnou náležitost určité skutkové podstaty, která musí být splněna, aby mohl nastat zákonem předpokládaný následek. Dobrá víra v tomto případě znamená určité chybné, avšak omluvitelné, subjektivní přesvědčení osoby o určité skutečnosti, právním poměru nebo právu.⁶⁹⁴

Nejvyšší soud ČR ve svém zásadním rozhodnutí charakterizoval dobrou víru tak, že *dobrá víra je - obecně vzato - vnitřní přesvědčení určité osoby, že nejedná protiprávně. Jde tedy o psychický stav, o vnitřní přesvědčení subjektu, které samo o sobě nemůže být předmětem dokazování. Předmětem dokazování mohou být skutečnosti vnějšího světa, jejichž prostřednictvím se vnitřní přesvědčení projevuje navenek, tedy okolnosti, z nichž lze dovodit přesvědčení příslušné osoby o její dobré víře.*⁶⁹⁵ Z výše uvedeného tedy vyplývá, že dobrá víra obsahuje dva prvky, které musí být splněny kumulativně, a to chybné přesvědčení jednající osoby o určité skutečnosti, právním poměru nebo právu, přičemž takovéto přesvědčení musí být omluvitelné. Následek existence dobré víry plyne zásadně ze zákona, například typicky při smluvním nabytí vlastnického práva podle ust. § 1109 a násl. OZ.

Dobrá víra, tedy vnitřní přesvědčení osoby, je spojena především s nabýváním nebo užíváním práva (např. držba), nebo se zproštěním povinnosti (povinnost vydat bezdůvodné obohacení podle § 3001 odst. 2 OZ). Takovýto omluvitelný omyl pak požívá právní ochrany, naopak pokud se bude jednat o případ tzv. zlé víry, což je duševní stav, který právní ochrany nepožívá.

---

⁶⁹² MELZER, Filip., TÉGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 120 – 121.

⁶⁹³ Např. Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 427/2006 ze dne 30.8.2006.

⁶⁹⁴ MELZER, Filip., TÉGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 135.

⁶⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 21 Cdo 1465/98 ze dne 23.2.1999.

3.5.2 Zásada poctivosti v insolvenčním právu

Jak jsem již uvedl v teoretické části této práce, zásady soukromého práva představují ty základní hodnoty, jejichž dodržování je žádoucí v celé oblasti soukromého práva a přestože tyto hodnoty (principy) vycházejí především z občanského práva, vztahují se i na ostatní odvětví soukromého práva v závislosti na míře uplatnění metody obecné soukromoprávní regulace v daném odvětví soukromého práva. Jeví se tedy za nutné nejprve zařadit insolvenční právo do systému práva a též zhodnotit rozsah soukromoprávní regulace v tomto specifickém odvětví práva. Insolvenční právo jako takové bývá zařazováno na pomezí soukromého⁶⁹⁶ a veřejného práva,⁶⁹⁷ jedná se tedy dle obecné teorie práva o tzv. *právo smíšené*.⁶⁹⁸ Při uplatňování zásad soukromého práva v právu insolvenčním je potřebné postupovat velmi obezřetně a uplatňovat zásady soukromého práva pouze v případě, kde daný institut podléhá soukromoprávní regulaci.⁶⁹⁹ Nebude se tedy jednat typicky o procesněprávní ustanovení v rámci právní úpravy insolvenčního zákona (dále jen „InsZ“), která podléhá odvětvovým principům civilního procesu,⁷⁰⁰ principům vyplývajícím z práva na spravedlivý proces, ale též definovaným zásadám insolvenčního řízení, které jsou v základu formulovány zejména v ust. § 5 InsZ.⁷⁰¹ Tyto zásady insolvenčního řízení slouží jako nezastupitelné interpretační vodítko, přičemž navazují na úvodní ust. § 1, písm. a) InsZ a reflektují tak základní účel i význam insolvenčního řízení, kterým je uspořádání majetkových vztahů osob dotčených úpadkem dlužníka a co nejvyšší, zásadně poměrné, uspokojení dlužníkůvých věřitelů. Ust. § 5 InsZ však představuje

---

⁶⁹⁶ Např. HÁSOVÁ, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 39.

⁶⁹⁷ Např. ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 441.; HÁSOVÁ, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 53 – 55.

⁶⁹⁸ Srov. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, s. 68.

⁶⁹⁹ Nicméně na druhou stranu nelze chápat ani procesněprávní ustanovení insolvenčního práva za tu část právního řádu, která není opřena o určité hodnoty, na nichž i veřejné právo musí stát. Každý právní řád, pokud nemá zůstat jen určitým souborem technických ustanovení, musí být opřen o hodnoty, které společně tvoří hodnotový systém.

⁷⁰⁰ K těmto zásadám např. ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015.

⁷⁰¹ Dle předmětného ust. § 5 InsZ je insolvenční řízení třeba vést tak, aby žádný z účastníků (tj. i dlužník) nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárneho a co nejvyššího uspokojení všech věřitelů. Další ze zásad je zásada rovnosti věřitelů, které jsou však stejného nebo obdobného postavení. Dále insolvenční právo stojí na zásadě zachování práv nabytých v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení. Poslední z vymezených zásad insolvenčního řízení je zásada vyjadřující povinnost věřitelů zdržet se jednání směřujícího k uspokojení pohledávek mimo insolvenčního řízení, ledaže jim takovéto jednání zákon dovoluje.

pouze toliko demonstrativní výčet zásad, které ovládají insolvenční řízení. Spolu s odvětvovými principy civilního procesu,⁷⁰² tak zásady insolvenčního řízení tvoří soustavu principů, které reflektují požadavky právního státu. Není však v zásadě sporu o tom, že i insolvenční právo podléhá též obecné soukromoprávní regulaci.⁷⁰³

Insolvenční právo uchopilo obecnou soukromoprávní zásadu poctivosti tak, že zakotvuje institut tzv. *nepoctivého záměru*. V tomto případě tak obecná zásada poctivosti plní úlohu určité generální skutkové podstaty a institut nepoctivého záměru skutkovou podstatu speciální. Ustanovení § 6, odst. 1 OZ je tedy nutno chápat jako určitou generální, přímo aplikovatelnou normu, která není jen určitou proklamací bez praktického aplikačního významu, ale použije se vždy, jako východisko pro výklad některých speciálních skutkových podstat,⁷⁰⁴ kterou je i nepoctivý záměr v oddlužení.

Institut nepoctivého záměru lze v insolvenčním zákoně nalézt hned na několika místech, a to v případě právní úpravy moratoria a sanačních způsobů řešení úpadku.⁷⁰⁵ Sanační podstata řešení úpadku dlužníka spočívá v tom, že subjektům, které jsou v úpadku, je poskytnuta nová perspektiva v dalším fungování. Podstatou reorganizace je záchrana provozuschopné obchodní korporace, restrukturalizace dluhů a převzetí novým investorem, nebo též začlenění obchodního závodu do korporátní struktury nového investora. Povahou druhá sanační forma řešení úpadku, tedy oddlužení, je určena primárně nepodnikajícím fyzickým osobám, proto bývá někdy nazýváno jako *osobní bankrot*, zákon však s tímto pojmem nepracuje.

Insolvenční právo uchopilo princip poctivosti tak, že zakotvuje speciální skutkovou podstatu tzv. *nepoctivého záměru*. Jedná se o pojem, který je v právní vědě méně frekventovaným, přestože v konkrétní aplikaci činí výklad tohoto pojmu potíže. To je dáno právní úpravou, která tento pojem přesně nedefinuje, ani nijak jinak nevyomezuje. Právní úprava však užívá pojem nepoctivého záměru hned na několika místech, konkrétně se jedná o ust. § 124 InsZ, podle kterého insolvenční soud zruší moratorium, pokud dlužník jeho vyhlášením sledoval nepoctivý záměr, dále v ust. § 326 InsZ, kdy insolvenční soud zamítne návrh na povolení reorganizace, pokud usoudí, že dlužník návrhem sleduje nepoctivý záměr a konečně

---

⁷⁰² K zásadám civilního procesu podrobněji srov. ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015.

⁷⁰³ Srov. Nález ÚS z 13. 10. 2016, sp.zn. III. ÚS 1589/15.

⁷⁰⁴ MELZER, Filip., TĚGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 112.

⁷⁰⁵ Tj. reorganizace a oddlužení.

v ust. §§ 395 a 418, odst. 3 InsZ. Podle posledního z ustanovení insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení nebo zruší již schválené oddlužení, pokud vyjdou najevo okolnosti, na jejichž základě lze důvodně předpokládat, že je oddlužením (i samotným jeho návrhem) sledován nepoctivý záměr. Z výše uvedeného je tedy zřetelné, že pojem nepoctivého záměru je důležitým pojmem v insolvenčním řízení a jeho naplnění může mít pro dlužníka nechtěné následky.

Institut nepoctivého záměru dlužníka v oddlužení není v současné právní úpravě nijak definován. Právní úprava účinná do 31.12.2013 demonstrativně vymezovala nepoctivý záměr v ust. § 395, odst. 3 InsZ tak, že nepoctivý záměr v oddlužení je naplněn, v závislosti na výsledku předchozího insolvenčního řízení, které probíhalo v posledních 5 letech, nebo pokud bylo vedeno trestní řízení, které skončilo pravomocným odsouzením pro trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy. Právní úprava v rámci insolvenčního zákona v účinném znění od 1.1.2014 tedy již nijak nepoctivý záměr v oddlužení nevymezuje, což je na jednu stranu zcela logické, neboť předmětné ust. § 395, odst. 3 InsZ účinné do 31.12.2013 představovalo vymezení pouze toliko demonstrativní a i insolvenční judikatura jej za demonstrativní konstantně považovala.⁷⁰⁶

Jak jsem již uvedl výše, institut nepoctivého záměru dlužníka v oddlužení představuje speciální skutkovou podstatou soukromoprávní zásady poctivosti. Při hodnocení nepoctivého záměru dlužníka je tedy nutné z této důležité soukromoprávní zásady vycházet, neboť zde tento institut zcela zřetelně podléhá soukromoprávní regulaci, a tedy působení zásad soukromého práva, je proto nutné jej poměřovat a vykládat se zřetelem k hodnotám, na kterých současné moderní soukromé právo stojí. Dle této zásady není akceptovatelné, aby někdo získal jakoukoliv výhodu ze svého nepoctivého jednání, neboť dlužník, zvláště žádá-li v rámci insolvenčního řízení povolení oddlužení, musí k insolvenčnímu řízení přistupovat především poctivě.⁷⁰⁷

Právní úprava insolvenčního práva uchopila tuto zásadu tedy tak, že konstruuje institut nepoctivého záměru dlužníka a na rozdíl od obecné zásady poctivosti, je institut nepoctivého záměru dlužníka více subjektivizován, přičemž toto více subjektivizované pojetí předmětného institutu hraje úlohu určitého korektivu proti nepoctivému jednání insolvenčních dlužníků.⁷⁰⁸ Vycházím i z

⁷⁰⁶ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp.zn. 29 NSČR 8/2012 ze dne 3.1.2014.

⁷⁰⁷ Srov. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci s č. j. 3 VSOL 29/2011-B-22 ze dne 3. 3. 2011.

⁷⁰⁸ K tomu odlišně srov. PLEVA, Vítězslav. K pojmu nepoctivý záměr v insolvenčním řízení. *Právní rozhledy*. 2014, č. 3/2014, s. 104 a násl.

prostého gramatického výkladu pojmu nepoctivý záměr, neboť pokud by zákonodárce skutečně chtěl zcela objektivizovat nepoctivé jednání dlužníka, použil by pouze pojmu poctivost a nikoliv k tomu doplnil výraz *záměr*.⁷⁰⁹

To je podpořeno i názory insolvenčních soudů při hodnocení konkrétních jednání dlužníků, kteří žádají o povolení oddlužení. V případě shledání určitého porušení povinností dlužníka, musí být toto porušení nikoliv bagatelní, to však neplatí, pokud se jednalo o porušení úmyslné.⁷¹⁰ Jinak řečeno to tedy znamená, že insolvenční soudy jsou ochotny tolerovat porušení určitých objektivních povinností insolvenčního dlužníka, ovšem za předpokladu, že toto jednání nebylo vedeno úmyslně (tj. subjektivní hledisko).⁷¹¹ V zásadním rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 29 NSČR 32/2011 Nejvyšší soud mimo jiné konstatoval,⁷¹² že *nalézt hranici, po jejímž překročení lze z událostí předcházejících zahájení insolvenčního řízení dovodit, že dlužník sleduje podáním návrhu na oddlužení nepoctivý záměr, může být v některých situacích obtížné*. K tomu však dále zdůraznil, že je podstatné, zda v době rozhodování insolvenčního soudu o schválení oddlužení je důvod usuzovat, že dlužník se snaží své jinak objektivně nepoctivé jednání napravit. Vychází se z faktu, že institut oddlužení představuje pro dlužníka určité dobrodiní, kdy za splnění zákonem stanovených podmínek mu bude prominuta část jeho dluhů.

Některé objektivní nepřekročitelné podmínky pro povolení oddlužení lze dovodit i širším systematickým výkladem ze samotné zákonné úpravy, která klade vysoké nároky, aby dlužník vyvinul co možná maximální úsilí k uspokojení svých věřitelů a aby v insolvenčním řízení uváděl pravdivé a úplné rozhodné údaje a též aby plnil své zákonné povinnosti.⁷¹³ Hlavním účelem tohoto institutu je tedy ochrana zájmů věřitelů před nepoctivými záměry dlužníka. Platí, že posouzení, zda daný dlužník sleduje podáním návrhu a oddlužením samotným nepoctivý záměr, je logicky navázáno na hodnocení skutečností, které se udály v určitém časovém rámci a to i zpravidla před zahájením samotného insolvenčního řízení.⁷¹⁴ Soud takto

---

⁷⁰⁹ Které je dále charakterizováno (doplňováno) jako nepoctivé jednání dlužníka v majetkových vztazích. Srov. PLEVA, Vítězslav. K pojmu nepoctivý záměr v insolvenčním řízení. *Právní rozhledy*. 2014, č. 3/2014, s. 104 a násl.

⁷¹⁰ Usnesení KS v Praze z 26.2.2016, č.j. KSPH 61 INS 3376/2014-B-60.

⁷¹¹ Dávám zde tedy částečně z pravdu obavám R. Pelikána a I. Pelikánové, že nelze nic zcela objektivizovat (pocitivost) a na druhou stranu ani subjektivizovat (dobrá víra), neboť v každém objektivním hledisku je díl hlediska subjektivního, a naopak v každém subjektivním hledisku je dílem hledisko objektivní. Podrobněji srov. ŠVESTKA, Jiří., DVORÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek 1*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 35 - 39.

⁷¹² Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 29 NSČR 32/2011 ze dne 28.03.2012.

⁷¹³ Usnesení Krajského soudu v Praze z 26.2.2016, č.j. KSPH 61 INS 3376/2014-B-60.

⁷¹⁴ Usnesení Městského soudu v Praze z 2.7.2015, č.j. MSPH 93 INS 34587/2014-B-15.

může postupovat dle návrhu některého z věřitelů insolvenčního dlužníka nebo i *ex offo*.⁷¹⁵ Základem hodnocení o existenci či neexistenci nepoctivého záměru insolvenčního dlužníka jsou dále skutečnosti, které charakterizují jeho přístup k řešení samotného úpadku. Zejména, je-li jeho návrh podán vážně a určitě, nebo zda například nabízí co možná maximální možnou hodnotu uspokojení v rámci své ekonomické i životní situace.⁷¹⁶

V souladu s citovanou judikaturou⁷¹⁷ tedy nemohu zcela souhlasit s názorem V. Plevy, který dovozuje, že institut nepoctivého záměru dlužníka nelze vůbec poměřovat se subjektivním přesvědčením osoby dlužníka, který žádá o povolení oddlužení v rámci insolvenčního řízení.⁷¹⁸ Logiku tato argumentace má v určitém pozitivním slova smyslu, že v případě, že insolvenční dlužník poruší zásadně určité objektivní podmínky pro povolení oddlužení, nelze tyto podmínky prominout z důvodu subjektivního přesvědčení dlužníka, že jeho jednání nenaplnilo znak nepoctivého záměru. Pokud však insolvenční soud v řízení o povolení oddlužení dojde k závěru, že insolvenční dlužník sice neporušil objektivní podmínky pro povolení oddlužení, které byly například dosud dovozeny rozhodovací praxí, ale v řízení vyjdou najevo skutky, které o subjektivním přesvědčení nepoctivého záměru o konkrétním skutku svědčí, je na místě shledat v tomto případě naplnění nepoctivého záměru. Subjektivní aspekt nepoctivého záměru dlužníka, jako odrazu soukromoprávní zásady poctivosti, představuje určitý korektiv, který svědčí větší ochraně věřitelů v rámci insolvenčního řízení před nepoctivými dlužníky, použití subjektivní institut dobré víry je v tomto případě nepoužitelný, neboť se nejedná o omluvitelný omyl.

Jako demonstrativní příklad lze uvést známé rozhodnutí Vrchního soudu v Praze známého pod přezdívkou *Losos & Sushi*.⁷¹⁹ Jednalo o insolvenční řízení, ve kterém insolvenční soud neschválil oddlužení muži (26 let), který na sebe bral úvěry v době, kdy již byl v úpadku a měl mnoho závazků po splatnosti, přičemž tyto úvěry používal na pořizování luxusního zboží, platil školné na soukromé školy v oboru zpěvu populární hudby a především letecké cestování do zahraničních destinací, nikoliv tedy na úhradu svých dluhů, jak to obvykle u lidí v dluhových pastech bývá a je po právu vyžadováno.

---

⁷¹⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze z 5.8.20110, č.j. 3 VSPH 463/2010-B-113.

⁷¹⁶ HÁSOVÁ, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1261.

⁷¹⁷ Např. Usnesení Krajského soudu v Praze z 26.2.2016, č.j. KSPH 61 INS 3376/2014-B-60.

⁷¹⁸ K tomu odlišně srov. PLEVA, Vítězslav. K pojmu nepoctivý záměr v insolvenčním řízení. *Právní rozhledy*. 2014, č. 3/2014, s. 104 a násl.

⁷¹⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze s č.j. 1 VSPH 1775/2012-B-18 ze dne 24.8.2010.

V době podání insolvenčního návrhu si dále vzal neplacené volno u svého zaměstnavatele, pokračoval v leteckém cestování, nechával si šít obleky na míru a 30% svých závazků měl splatit prostřednictvím pravidelných měsíčních darů od své babičky (92 let). Tento svůj způsob řešení oddlužení charakterizoval poté na Facebooku následovně: „*Pche, to musíš umět bejt bankrotář :-), v práci mít zrovna neplacený volno, ale žít se lososem, sushi, dobrými sýry atd. a bydlet na Královských Vinohradech.*” V dalších komunikacích na Facebooku několikrát prohlásil, že si nehodlá ničit několik let života a ani že nehodlá slevit ze svého způsobu života. Městský soud v Praze tedy rozhodl svým usnesením vydaném pod sp. zn. MSPH 89 INS 13383/2012-B-11 tak, že oddlužení insolvenčního dlužníka se neschvaluje. Proti tomuto rozhodnutí Městského soudu v Praze podal insolvenční dlužník odvolání, kterému však Vrchní soud v Praze nevyhověl a rozhodnutí soudu prvního stupně v této věci tak bylo potvrzeno usnesením s č.j. 1 VSPH 1775/2012-B-18.

Právě ono subjektivní hledisko vedlo Městský soud v Praze k danému rozhodnutí o neschválení oddlužení tohoto dlužníka, podle Městského soudu v Praze *rozhodně nelze z jeho přístupu usuzovat na snahu v maximální míře uspokojit své věřitele. Soud má za to, že dlužník návrh na povolení oddlužení podal ne proto, že by nebyl při odpovědném chování schopen své věřitele ze svých příjmů uspokojit, ale proto, že k tomu nebyl ochoten.* Vrchní soud k názoru Městského soudu v Praze doplnil, že *představa dlužníka, že si bude i v průběhu oddlužení plně užívat všech radostí života s finanční podporou své přestárlé babičky a že starost o své dluhy přenechá insolvenčnímu správci odporuje nejen obecně přijímané morálce, ale též účelu a cíli oddlužení.*

3.6 Zásada rovnosti

3.6.1 K obecnému dosavadnímu pojetí soukromoprávní zásady rovnosti

Přestože první vůdčí zásadou soukromého práva je zásada autonomie vůle, tak nemůže tato sama o sobě existovat izolovaně bez dalších souvisejících zásad, jak již bylo popsáno u zásady dispozitivnosti, tak stejně tak tomu je v případě (zásady) rovnosti. Připustíme-li existenci zásady rovnosti, přičemž polemika o její existenci bude rozvedena níže, ve spojení s další související zásadou ochrany slabší strany je tak předpokladem realizace skutečné autonomie vůle, neboť skutečná autonomie vůle osob soukromého práva může existovat pouze za předpokladu, že bude nastolena skutečná (materiální) rovnost subjektů soukromého práva, ne pouze rovnost toliko formální.⁷²⁰

Zásada rovnosti byla vůdčí zásadou předchozí soukromoprávní úpravy v rámci ObčZ 1964 a vůdčí zásadou je v současnosti například v rámci slovenské úpravy soukromého práva v rámci tamního občanského zákoníku.⁷²¹ Jak již bylo uvedeno, současná vůdčí zásada soukromého práva je zásada autonomie vůle, nikoliv již tedy zásada rovnosti. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvádí, *že účel občanského kodexu je umožnit i garantovat svobodné utváření soukromého života, a ponechat tedy co nejširší prostor svobodné iniciativě jednotlivce. Proto také osnova klade zásadní důraz na hledisko autonomie vůle. Se zřetelem k tomu se za první zásadu soukromého práva nepokládá rovnost osob, ale zásada autonomie vůle. Hledisko rovnosti osob nemůže být určující v prvé řadě, protože důraz na zásadu rovnosti jako určující pro občanské právo neodpovídá skutečnému stavu. Akcent na zásadu rovnosti jednak zastírá přirozenou nerovnost mezi fyzickými a právníckými osobami, neboť mezi nimi nemůže být právně, především v oblasti osobních práv, rovnosti nikdy dosaženo, jednak pomíjí hledisko ochrany slabší strany, která je pro soukromé právo stejně významná jako zásada rovnosti. Preference této zásady totalitním zákonodárstvím, vedla k popření základní funkce občanského zákoníku, k rozbití jednoty soukromého práva a k ideologickému popření jeho existence.*⁷²²

⁷²⁰ HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010, s. 94.

⁷²¹ Podrobněji srov. např. ŠTEVČEK, Marek., DULAK, Anton., BAJÁNKOVÁ, Jana., FEČÍK, Marián, SEDLAČKO, František., TOMAŠOVIČ, Marek a kol. *Občiansky zákonník I. Komentár. § 1 - 450*. Praha: C.H.Beck. 2015, s. 14 a násl.

⁷²² Srov. Důvodová zpráva k OZ.

V návaznosti na vymezení F. Melzera a P. Tégl⁷²³ lze chápat projev zásady rovnosti ve 3 diferenciacích. První diferenciací tkví v návaznosti na mocenskou teorii dělení soukromého a veřejného práva, tedy ve smyslu nenadřazenosti jednoho subjektu soukromého práva nad jiným nebo jinými subjekty soukromého práva, čímž se liší od práva veřejného, které je vyjádřeno nadřazeností veřejné moci v zákonem vymezených případech vůči jiným subjektům práva.⁷²⁴ Tento dílčí obecný projev zásady rovnosti není v kolizi se zásadou autonomie vůle, resp. naopak tento projev zásady rovnosti zásadu autonomie vůle podporuje.

Druhým projevem zásady rovnosti je projev ve smyslu zákazu diskriminace. Třetím projevem zásady rovnosti je projev nastolení faktické rovnosti v případech, kdy jeden ze subjektů soukromého práva v právním vztahu založeném na soukromoprávní regulaci je ve faktické (materiální) nerovnosti. Tento dílčí projev je tak nutné vykládat zejména s ohledem na zásadu ochrany slabší strany, prostřednictvím které se soukromé právo snaží nastolit faktickou rovnost mezi subjekty soukromého práva a v důsledku toho též realizovat skutečnou autonomii vůle.

3.6.2 Je nadále zapotřebí soukromoprávní zásady rovnosti?

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, současný občanský zákoník (OZ) oproti předchozímu občanskému zákoníku (ObčZ 1964) nestaví na primátu zásady rovnosti v soukromém pávu, ale primátu zásady autonomie vůle. Taktéž při rozlišování soukromého práva a veřejného práva již nepreferuje, respektive opouští, použití mocenské teorie.⁷²⁵ Právním základem primátu zásady rovnosti v rámci předchozího občanského zákoníku bylo ust. § 2 odst. 2, podle kterého v *občanskoprávních vztazích mají účastníci rovné postavení*. Teorie práva tak dovozovala, že tedy pro soukromé právo je význačná právě rovnost účastníků, přičemž z této rovnosti se dále dá dovodit existence autonomie vůle, která je sice

---

⁷²³ MELZER, Filip., TÉGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 88 a násl.

⁷²⁴ BOGUSZAK, Jiří., ČAPEK, Jiří., GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2003, s. 94.

⁷²⁵ *Ač se např. část literatury (typicky Knapp, V. Teorie práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 68) i naše ústavní soudnictví stále přiklání k teorii mocenské, osnova ji za svou přijmout nemůže, protože jsou též takové veřejnoprávní poměry, které na nadřazenosti a podřazenosti vybudovány nejsou.* Srov. Důvodová zpráva k OZ.

také charakteristická pro soukromé právo, ale dovozuje se z primátu zásady rovnosti.⁷²⁶

J. Švestka v komentáři z roku 2003 k danému ustanovení uvedl, že zásada rovnosti je základním prvkem občanského práva a soukromoprávní právní úpravy, přičemž se jedná o tu stěžejní zásadu občanského zákoníku, která spočívá v tom, že žádný ze subjektů není tomu druhému subjektu nadřazen ani podřízen. Z toho závěru potom vyplývalo, že tato zakotvená rovnost neumožňuje, aby se osoba ocitla v právním postavení pro své vůli, neboť o vzájemných právech a povinnostech v rámci daného právního vztahu se subjekty soukromého práva musí především dohodnout.⁷²⁷ Implicitně tak J. Švestka v podstatně hovořil o autonomii vůle subjektů soukromého práva. V komentáři z roku 2006 již J. Švestka připouští vliv zásady autonomie vůle a uvádí, že zásada rovnosti subjektů soukromého práva implikuje zásadně jejich autonomie vůle, *kteřá se tak stává charakteristickou pro soukromé právo vůbec*. V případě hodnocení zásady rovnosti je již J. Švestka opatrnější, pokud jde o její význam v soukromém právu.⁷²⁸ Právní věda tedy ještě za účinnosti ObčZ 1964 postupně opouštěla zavedený primát zásady rovnosti, jako vůdčí zásady soukromého práva a začala postupně akcentovat zásadu autonomie vůle, neboť jak lze demonstrovat na slovenské právní úpravě soukromého práva, primát zásady rovnosti je dlouhodobě neudržitelný a neodpovídající povaze soukromého práva, jakož i trendům evropského soukromého práva.

Otázkou však zůstává, nakolik je zásada rovnosti, jako zásada soukromého práva, nadále potřebná a zda v případě soukromého práva nepostačuje ke sledovanému cíli, kterým je naplnění skutečné (reálné/faktické) autonomie vůle ve vztazích pod právní regulací soukromého práva, pouze použití omezení prostřednictvím uplatňováním ochrany formální a materiální slabší strany.

Tato úvodní myšlenka samozřejmě neznamená, že rovnost jako právní kategorie neexistuje nebo nemá být uplatňována. Z ústavněprávního hlediska je totiž nutné uvést, že rovnost je pojímána především jako základní ústavně garantované právo, které zakládá povinnost státu nastolit rovnost a odstranit

---

⁷²⁶ KUBŮ, Lubomír., HUNGR, Pavel., OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2007, s. 24.

⁷²⁷ JEHLIČKA, Oldřich., ŠVESTKA, Jan., ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 8. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 26.

⁷²⁸ JEHLIČKA, Oldřich., ŠVESTKA, Jan., ŠKÁROVÁ, Marta., SPÁČIL, Jiří. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 33 – 34.

veškeré faktické nerovnosti.⁷²⁹ Ideálním provedením základního práva rovnosti je tak nestranná aplikace právních předpisů a princip stejného zacházení (rovnosti před zákonem).⁷³⁰ Případně, že *stejně nesmí být upravováno libovolně nestejně, avšak zároveň nestejně nesmí být upravováno libovolně stejně*.⁷³¹ Jelikož je rovnost základním právem, je třeba zhodnotit, zda-li nepostačuje právě ústavněprávní pojetí práva rovnosti či zda pojetí rovnosti jako zásady soukromého práva není pouze projevem horizontálního účinku základních práv a svobod (tzv. prozařování) do právního řádu.

V případě základních práv a svobod se rozlišuje tzv. vertikální a horizontální účinek základních práv. Vertikální účinek základních práv se uplatňuje ve vztahu občana a státu, naproti tomu, v současnosti uplatňovaný, nepřímý⁷³² horizontální účinek základních práv se uplatňuje ve vztahu občana a občana, resp. dvou subjektů základních práv, kdy tedy v případě rovnosti jsou subjektem tohoto základního práva všichni lidé.

V případě nepřímého účinku základních práv se tato základní práva promítají do interpretace právních předpisů soukromého práva.⁷³³ Argumenty proti horizontálnímu účinku, přímému i nepřímému, vychází obvykle z původního pojetí role základních práv a svobod, a to ochrany jednotlivce před státem, přičemž v takovém případě hovoříme o tzv. neaplikačním modelu horizontálního účinku. Tento neaplikační model staví na teorii, že ochrana osob v právních poměrech soukromého práva je dostatečně zakotvena práva v soukromém právu a použití horizontálního účinku by znamenalo nepřípustný vstup práva veřejného do práva soukromého. A. Barak jako obvyklý argument uvádí příklad horizontálního účinku práva rovnosti, kdy za přísně formalistického použití tohoto základního práva (v přímých účincích) by zůstavitel měl omezenou testovací autonomii vůle tím, že by žádného z potencionálních dědiců v závěti nesměl diskriminovat a nemohl by tedy

---

⁷²⁹ Nález Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky (pléna) se sp. zn. Pl. ÚS 22/92 ze dne 8. 10. 1992: *Rovnost občanů před zákonem nebyla chápána jako abstraktní kategorie, ale vždy byla přiřítána k určité právní normě, pojímána ve vzájemném poměru různých subjektů apod. Pokud bylo z rovnosti učiněno právo, je každý jednatel oprávněn, aby stát v mezích svých možností odstranil všechny faktické nerovnosti. Tato konstrukce však platí pouze tehdy, uvažujeme-li rovnost jako absolutní. Rovnost relativní, jak ji mají na mysli všechny moderní ústavy, požaduje pouze odstranění neodůvodněných rozdílů.*

⁷³⁰ WAGNEROVÁ, Eliška., ŠIMÍČEK, Vojtěch., LANGÁŠEK, Tomáš., POSPÍŠIL, Ivo. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2012, s. 66.

⁷³¹ Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS 11/02 ze dne 11. 6. 2003.

⁷³² J. Wintr hovoří o tom, že skutečný přímý horizontální účinek se v současnosti neprosazuje, neboť v případě přímého horizontálního účinku by šlo o přímé vyvozování povinností osob soukromého práva z Listiny základních práv a svobod. WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 147.

⁷³³ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 147.

rozhodovat o rozdělení svého majetku pro případ smrti, institut závěti by tedy pozbyl významu.⁷³⁴ Zajímavostí je, že svého času před prozařováním základních práv do soukromého práva varovala E. Wagnerová, která v roce 1995 uvedla, že je zřejmé, že bezprostřední působení základních práv v těchto vztazích je nejen nepraktické, ale i nebezpečné, neboť by to příliš omezovalo soukromou autonomii.⁷³⁵ Nutno však dodat, že svůj názor z roku 1995, s ohledem na další publikační počiny⁷³⁶ a působení na pozici ústavní soudkyně, následně přehodnotila.

Právo veřejné ani právo soukromé však nevychází ze dvou systémů ochrany základních práv svobod, existuje pouze jeden systém této úrovně ochrany, a proto není třeba se obávat zejména nepřímého horizontálního účinku základních práv a svobod do vztahů pod právní regulací soukromého práva.⁷³⁷ V rámci současného stavu právní vědy a judikatury se prosazuje právě nejvhodnější model nepřímého horizontálního účinku, ze kterého neplynou osobám soukromého povinnosti z Listiny základních práv a svobod či lidskoprávních mezinárodních smluv.⁷³⁸ Vychází se obvykle z argumentu, že jednotlivce může být vystaven hrozbám nejen ze strany státu, kdy jednotlivce chrání vertikální účinek základních práv, ale i ze strany jiného jednotlivce, kdy vertikálním účinkem chráněn není. Je tedy potřebné, oprávněné a důvodné, aby byla základní práva chráněna i ve vztahu mezi jednotlivci, jinak by základní práva mohla ztratit svůj smysl a účinek. Tento koncept nijak nenarušuje svobodu jednotlivce ani jeho autonomii vůle v rámci soukromého práva, neboť jiný jednotlivce nemůže přímo žalovat druhého jednotlivce, že porušil základní ústavně garantované právo, avšak soud bude v případě sporu z pozice orgánu veřejné moci chránit základní práva prostřednictvím nepřímého horizontálního účinku tak, že bude základní práva reflektovat při výkladu právních norem. Případně může zákonodárce přijmout takovou právní úpravu, která bude akcentovat základní práva, prostřednictvím kterého osobám soukromého práva povinnosti stanoví.⁷³⁹

---

⁷³⁴ BARAK, Aharon. Constitutional Human Rights and Private Law. In. FRIEDMANN, Dan., DAPHNE, Barak-Erez (eds.). *Human Rights in Private Law*. Oxford: Hart Publishing, 2002.

⁷³⁵ WAGNEROVÁ, Eliška. Poznámky k vývoji a k různým pojetím základních práv. *Politologický časopis*. 1995, č. 1/1995, s. 47.

⁷³⁶ Zejm. WAGNEROVÁ, Eliška., ŠIMÍČEK, Vojtěch., LANGÁŠEK, Tomáš., POSPÍŠIL, Ivo. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2012.

⁷³⁷ Podrobněji skvělá stať A. Baraka, k tj. BARAK, Aharon. Constitutional Human Rights and Private Law. In. FRIEDMANN, Dan., DAPHNE, Barak-Erez (eds.). *Human Rights in Private Law*. Oxford: Hart Publishing, 2002.

⁷³⁸ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 147.

⁷³⁹ RESCHOVÁ, Jana., KINDLOVÁ, Miluše., GRINC, Jan., PREUSS, Ondřej., ANTOŠ, Marek. *Státověda: Stát. Jednotlivec. Konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 157 - 158.

Listina základních práv a svobod zakotvuje právo na rovnost hned v první větě prvního svého článku, podle kterého *lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech*, dále v čl. 3 odst. 1, podle kterého *základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení*. V případě rovnosti nalezneme v literatuře několik možných koncepcí, jak uchopit právo na rovnost, a to na rovnost formální a materiální, rovnost příležitostí⁷⁴⁰ a výsledků, morální a politickou.⁷⁴¹

Pokud jde o rovnost formální a materiální, Ústavní soud ČR ve svém plenárním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 42/03 uvedl, že *není pochyb o tom, že úlohou zákonodárce je zajistit při tvorbě právního řádu všem adresátům právních norem formální rovnost, avšak s ohledem na skutečnost, že v reálném světě přírody i společnosti existuje z řady důvodů faktická nerovnost, musí zákonodárce v odůvodněných případech zvažovat i případy normativního zakotvení nerovnosti, která například odstraní faktickou nerovnost nebo jiný handicap. Je zřejmé, že by například neodporovalo ústavnímu požadavku rovnosti normativní zvýhodnění fyzicky handicapovaného člověka před člověkem zdravým v konkrétní životní situaci (například v oblasti zaměstnávání osob se ztíženým pracovním uplatněním, zvýhodněný přístup k tzv. bezbariérovým bytům apod.). I tam, kde se zákonodárce nevydal cestou vědomého zvýhodnění „slabšího“, aby pro konkrétní životní situaci dal přednost rovnosti faktické před formální, ponechává orgánu, který pozitivní právo aplikuje, prostor pro řešení napětí mezi neúplností psaného práva a povahou konkrétního případu cestou aplikace ústavních principů v materiálním pojetí právního státu (soudcovská diskrece).*⁷⁴²

Z citované části, jakož i z citovaného plenárního nálezu samého, tedy vyplývá, že je přípustné normativními prostředky odstranit faktickou nerovnost tím, že se záměrně zvýhodní slabší strana. Zásada rovnosti v ústavněprávním pojetí tak znamená, že nejde přijmout takový závěr, že má být přiznáno každému jakékoliv myslitelné právo, rozdílnost v přístupu k jednotlivým právům však nemůže být a nesmí být projevem libovůle. Pokud tedy zákonná úprava záměrně zvýhodňuje

---

⁷⁴⁰ Podrobněji např. BENSON, Peter. Equality of Opportunity and Private Law. In: FRIEDMANN, Dan., DAPHNE, Barak-Erez (eds.). *Human Rights in Private Law*. Oxford: Hart Publishing, 2002.

⁷⁴¹ WAGNEROVÁ, Eliška., ŠIMÍČEK, Vojtěch., LANGÁŠEK, Tomáš., POSPÍŠIL, Ivo. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2012, s. 66.

⁷⁴² Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS 42/03 ze dne 28. 3. 2006.

nějakou skupinu osob oproti jiným osobám, nelze bez dalšího přijmout závěr, že se jedná o porušení ústavního práva rovnosti. Záměrné zvýhodnění je z hlediska ústavněprávního přípustné, pokud bude založeno na legitimním cíli a pokud prostředky zvolené k tomuto legitimnímu cíli budou přiměřené.⁷⁴³

Z hlediska zásad soukromého práva je tak podstatné, že v případě záměrného zvýhodnění slabší strany (zásada ochrany slabší strany) není třeba dále ještě operovat se soukromoprávní zásadou rovnosti, když rovnost do vztahů soukromého práva vstoupí prostřednictvím nepřímého horizontálního účinku jako základní právo.

Jak bylo již uvedeno výše, jedním z projevů soukromoprávní zásady rovnosti je obvykle chápáno jako nastolení faktické rovnosti v případech, kdy jeden ze subjektů soukromého práva je ve faktické (materiální) nerovnosti.⁷⁴⁴ Vyjdeme-li z tohoto důvodu existence soukromoprávní zásady rovnosti, není takovýto důvod existence relevantní, když ke stejnému cíli lze dojít použitím zásady autonomie vůle a zásady ochrany slabší strany s přihlédnutím právě k nepřímému horizontálním účinku základního práva na rovnost. Zásadu rovnosti, jako zásadu soukromého práva, dále prosazuje například J. Švestka a J. Dvořák,⁷⁴⁵ kteří uvádějí, že soukromoprávní zásady rovnosti a respekt k této zásadě umožňuje vyvažovat faktickou nerovnost vhodně zvolenými právními prostředky, a to například větší měrou zakotvení kogentních právních norem v oblasti soukromého práva. I v tomto případě si lze vystačit se zásadou autonomie vůle, zásadou ochrany slabší strany a základního práva rovnosti při případném testu proporcionality, bude-li zvolena kogentní právní norma. Chápat rovnost, jako zásadu soukromého práva, je tak při vyvažování faktické nerovnosti bezúčelné. K nastolení skutečné autonomie vůle, jako zásady soukromého práva, postačují prostředky ochrany slabší strany při současném nepřímém horizontálním účinku základního práva rovnosti.

Druhým projevem zásady rovnosti má být její projev ve smyslu zákazu diskriminace. Stejně jako u role soukromoprávní zásady rovnosti ve smyslu nastolení faktické autonomie vůle, bude-li nastolena faktická rovnost právními prostředky, i zde v případě zákazu diskriminace mám za to, že chápat soukromoprávní zásadu rovnosti v této rovině je nadbytečné a neodůvodněné.

---

⁷⁴³ HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. vydání. Praha: Aleš Čeněk, 2012, s. 367.

⁷⁴⁴ MELZER, Filip., TÉGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013, s. 88.

⁷⁴⁵ DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.

J. Wintř uvádí, že uznáme-li rovnost jako základní lidské právo, je klíčovým projevem základního práva rovnosti právě zákaz svévolného odlišného zacházení (diskriminace),⁷⁴⁶ přičemž stát má povinnost zamezit právě tomuto svévolnému odlišnému zacházení. Tento dílčí projev zásady rovnosti v soukromém právu je však nutné primárně vykládat s ohledem na ústavněprávní zakotvení zákazu diskriminace ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech právo rovnosti a právo rovnosti ve smyslu zákazu diskriminace upravuje v čl. 2 odst. 1 a čl. 26, dále čl. 14 Evropské úmluvy a čl. 1 Protokolu č. 12 k Evropské úmluvě.⁷⁴⁷ Tento projev rovnosti je tak také základním právem,⁷⁴⁸ který působí i v právu veřejném, není tak projevem soukromoprávní zásady rovnosti. Pokud bychom uvažovali o rovnosti jako o právní zásadě v rámci jejího projevu zákazu diskriminace, jednalo by se z hlediska systematiky právních principů o obecnou zásadu právní, neboť zákaz diskriminace překračuje limity právního dualismu a působí v obou systémech práva, tj. v právu soukromého, ale i právu veřejném.

Česká republika se v případě soukromého práva⁷⁴⁹ vypořádala s ochranou proti nedůvodnému odlišnému zacházení přijetím antidiskriminačního zákona,⁷⁵⁰ přičemž lze souhlasit s názorem, že i bez přijetí tohoto zvláštního zákona by soukromé právo částečně disponovalo prostředky, kterými by bylo zabráněno nedůvodnému odlišnému zacházení, a to například prostřednictvím institutu dobrých mravů.⁷⁵¹ Ochrana na základě těchto typů prostředků by však nebyla dostatečná, protože obrana prostřednictvím neplatností právních jednání je toliko pouze v negativním smyslu. Antidiskriminační zákon a související projevy antidiskriminačního zákonodárství však umožňují bránit se diskriminaci ve smyslu

---

⁷⁴⁶ WINTŘ, Jan. *Principy českého ústavního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 175.

⁷⁴⁷ Podrobněji srov. FOREJTOVÁ, Monika. *Judikatura soudů EU a Rady Evropy ve věcech zákazu diskriminace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.; WINTŘ, Jan. *Bezbřehost zákazu diskriminace*. In. POLÁK, Petr (ed.). *Rovnost a zákaz diskriminace v činnosti veřejného ochránce práv*. Praha: Kancelář veřejného ochránce práv v Brně, 2016.

⁷⁴⁸ Jak ostatně konstantě judikuje Ústavní soud České republiky a to např. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 42/04 ze dne 6. 6. 2006 nebo Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 33/96 ze dne 4. 6. 1997. Ústavní soud v prvním ze zmíněných nálezů konstatoval, že *ústavní zásada rovnosti v právech náleží k těm základním lidským právům, jež konstituují hodnotový řád moderních demokratických společností. Princip rovnosti je právně filozofickým postulátem, který je v rovině pozitivního práva garantován zákazem diskriminace*. K tomu shodně srov. HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010, s. 118–121.

⁷⁴⁹ IVČIČ, Marek. *Zásada rovného zacházení v soukromém právu pohledem práva ústavního*. In. *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University, 2010.

⁷⁵⁰ Tj. zák. č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací.

⁷⁵¹ IVČIČ, Marek. *Zásada rovného zacházení v soukromém právu pohledem práva ústavního*. In. *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University, 2010.

pozitivním, a to zejména upuštěním od diskriminace, odstraněním následků diskriminace a poskytnutí náhrady imateriální újmy (resp. přesněji přiměřené zadostiučinění⁷⁵² a finanční náhrady nemajetkové újmy v penězích).⁷⁵³

Speciálním projevem antidiskriminačních opatření je ust. § 133a o.s.ř., podle kterého platí, že *pokud žalobce uvede před soudem skutečnosti, ze kterých lze dovodit, že ze strany žalovaného došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci na základě některých diskriminačních kritérií, je žalovaný povinen dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení*. Toto obrácené důkazní břemeno a jeho zakotvení v českém právu je výsledkem především působení práva Evropské unie⁷⁵⁴ (zejm. rozhodnutí SDEU ve věcech 109/88 Danfoss, C-127/92 Enderby, Meister, C-415/10, C-400/93 Royal Copenhagen).

V případě nedůvodného nerovného zacházení rozlišujeme⁷⁵⁵ pojem přímé a nepřímé diskriminace.⁷⁵⁶ Přímá diskriminace je pojmem starším než pojem nepřímé diskriminace, neboť v počátcích antidiskriminačního práva se o nepřímé formě diskriminace vůbec neuvažovalo, přívlastek přímá diskriminace byl vytvořen, až když bylo potřebné přímou a nepřímou diskriminaci odlišit.⁷⁵⁷

Přímou diskriminací se rozumí *takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru*.⁷⁵⁸ Nepřímou diskriminací se rozumí situace, kdy *na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je osoba nebo skupina*⁷⁵⁹ definována právě diskriminačními kritérii. Naopak

---

⁷⁵² Podle ust. § 2957 OZ platí, že *způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi jsou úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala*.

⁷⁵³ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 178.

⁷⁵⁴ SVOBODA, Karel., SMOLÍK, Petr., LEVÝ, Jirí., ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Občanský soudní řád*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017, s. 561.

⁷⁵⁵ Podrobněji k tématu např. FOREJTOVÁ, Monika. *Judikatura soudů EU a Rady Evropy ve věcech zákazu diskriminace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.

⁷⁵⁶ Ve smyslu ust. § 2 odst. 2 Antidiskriminačního zákona.

⁷⁵⁷ BOUČKOVÁ, Pavla., HAVELKOVÁ, Barbara., KOLDINSKÁ, Kristina., KÜHN, Zdeněk., KÜHNOVÁ, Eva., WHELANOVÁ, Markéta. *Antidiskriminační zákon*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 169.

⁷⁵⁸ Podle ust. § 2 odst. 3 Antidiskriminačního zákona.

⁷⁵⁹ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 178.

se o diskriminaci nejedná,⁷⁶⁰ pokud bude shledán legitimní cíl, který bude sledovaný přiměřenými prostředky.⁷⁶¹

Z hlediska zásad soukromého práva je tedy rovné zacházení a zákaz diskriminace chápána buď jako samostatná zásada soukromého práva⁷⁶² nebo dílčí projev soukromoprávní zásady rovnosti.⁷⁶³ Z hlediska argumentace pro zásadu zákazu diskriminace jako zásadu soukromého práva nejsou uváděny žádné jiné argumenty než takové, které byly uvedeny výše při pojetí zákazu diskriminace jako projevu základního práva rovnosti. J. Hurdík a P. Lavický odůvodňují zákaz diskriminace judikaturou SDEU, právními předpisy Evropské unie, jakož i existencí antidiskriminačního zákona.⁷⁶⁴ F. Melzer a P. Tégl uvádějí projev soukromoprávní zásady rovnosti ve smyslu zákazu diskriminace spíše ilustračně a jako zásadu soukromého práva ji *stricto sensu* nechápaní, přičemž mají za to, že se jedná především o záležitost ústavního práva a že zásada autonomie vůle v určitých aspektech umožňuje se chovat diskriminačně, neboť si mohou v rámci autonomie vůle svobodně volit adresáta právního jednání (s výjimkami, které zákonem stanovuje například pracovní právo nebo ochrana spotřebitele⁷⁶⁵).⁷⁶⁶

S ohledem na výše uvedené tak neobstojí závěr, že zákaz diskriminace je samostatnou zásadou soukromého práva ani takový závěr, že zákaz diskriminace je nutným dílčím projevem soukromoprávní zásady rovnosti.

Posledním projevem zásady rovnosti, jako zásady soukromého práva, je tak projev ve smyslu nenadřazenosti jednoho subjektu nad druhým, který jako základní kritérium chápe mocenská teorie při odlišování soukromého a veřejného práva. S ohledem na zvolenou metodologii této práce, která stojí na myšlence redukce, že

---

⁷⁶⁰ Srov. např. ust. § 6 Antidiskriminačního zákona, který vymezuje některé formy přípustného rozdílného zacházení.

⁷⁶¹ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 178.

⁷⁶² HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010, s. 118 – 120.

⁷⁶³ MELZER, Filip., TÉGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 88.

⁷⁶⁴ HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010, s. 118 – 120.

⁷⁶⁵ MELZER, Filip., TÉGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 88.

⁷⁶⁶ Jako ilustrační lze uvést mediální známý případ, který byl řešen i u Nejvyššího správního soudu v rámci jeho rozsudku ze dne 19. 7. 2018, čj. 7 As 190/2017-18. V řešené věci byl potenciaální nájemník dotazován na svůj etnický původ ze strany realitní kanceláře a v rozsudku uzavřel, že *k diskriminaci spotřebitele (§ 6 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele) v souvislosti s poptávkou po nájmu bytu může dojít již tím, že je zájemce bez objektivního důvodu poskytovatelem dotazován na národnostní původ. K porušení zákazu diskriminace spotřebitele není vždy nezbytné, aby následovalo odmítnutí prohlídky bytu z důvodu příslušnosti zájemce k určitému etniku či jiné jednání, při kterém by byl diskriminační přístup otevřeně projeven.*

redukci na malý počet právních zásad lze dostatečně výstižně odlišit právo veřejné a právo soukromé, nezbyvá než zásadu rovnosti, jako zásadu soukromého práva, uznat jako zásadu existující,⁷⁶⁷ přestože poměrně již vyprázdněnou, její smysl však bude v podpoře první zásady soukromého práva, kterou je autonomie vůle. Určitá vyprázdněnost této zásady se však, s postupným očekávatelným ústupem mocenské teorie v případě rozlišování veřejného a soukromého práva, dle mého názoru časem ještě zvýší a postupně lze usuzovat, že jako zásada soukromého práva již uváděna nebude. S ohledem na rozhodovací činnost tzv. zvláštního senátu či na část judikatury Ústavního soudu ČR, kdy se uznává, že v některých případech je nutné přikročit k použití právě mocenské teorie, jak bylo popsáno podrobně v kapitole první této práce, zatím nelze svědomitě učinit závěr o neexistenci této zásady soukromého práva v jednom výše jejím popsaném projevu.

Ostatně i hlavní autor občanského zákoníku (OZ) uvádí, že by postačoval plný respekt právě k takovém projevu soukromoprávní zásady autonomie vůle, že se nikdo nemůže ocitnout proti své vůli v určitém právním postavení. Přesto však, i jako zastávce organické teorie K. Eliáš připouští, že v některých případech může být použití mocenské teorie vhodnou metodou pro odlišení soukromého a veřejného práva.⁷⁶⁸

---

⁷⁶⁷ Shodně s MELZER, Filip., TÉGL, Petr. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 88.

⁷⁶⁸ ELIÁŠ, Karel. K některým rysům soukromého práva. *Ad Notam*. 2001, č. 2/2001, s. 25 a násl.

ZÁVĚR

Předložená disertační práce se zabývá zásadami soukromého práva z civilistického a ústavněprávního pohledu, z pohledu systematického a z pohledu aplikační praxe. První (pojem soukromého práva) kapitola a druhá (pojem právních principů) kapitola představují teoretické východisko pro třetí stěžejní kapitolu této práce, kterou jsou právě zásady soukromého práva. Prvé dvě kapitoly mají tak úvodní charakter. Vymezení pojmu soukromého práva je důležité jednak s ohledem na metodu zkoumání (metodologii) zvolenou v úvodu této práce, že je nutné přistupovat k zásadám podle metody od obecného ke konkrétnímu. Současně to vyžaduje systematický přístup.

První kapitola byla věnována primárně pojmu soukromého práva a limitacím právního dualismu v systému soukromého práva, jakož i v systému právních zásad. V rámci zásad soukromého práva se totiž neuplatňuje aktuální trend právního dualismu, který se vyznačuje určitým rozostřením hranic mezi právem soukromým a právem veřejným. Pro zásady soukromého práva musí platit přísný právní dualismus, neboť zásady soukromého práva jsou aplikovatelné pouze v právu soukromém. Z hlediska metod uplatňovaných pro rozlišování soukromého a veřejného práva byl učiněn závěr, že pro zkoumání právních zásad je nejvhodnější metoda právní regulace. Teorii metody právní regulace preferují též např. z právní vědy J. Macur,⁷⁶⁹ J. Hurdík a M. Selucká,⁷⁷⁰ ale také zvláštní senát podle zákona o řešení některých kompetenčních sporů.⁷⁷¹ Z hlediska přístupu ke zkoumání zásad soukromého práva je tato teorie co do odlišení soukromého a veřejného práva nejvhodnější, neboť umožňuje využít právně-filosofický základ soukromého práva, kterým je svoboda jednotlivce a na to navázanou první zásadu soukromého práva (autonomie vůle), ale také samotnou podstatu fungování práva veřejného, kterou je organizace a výkon veřejné moci.⁷⁷²

Předmětem druhé kapitoly, která logicky a myšlenkově navazuje na kapitolu předchozí, je teorie právních zásad, systematika zásad a zařazení zásad soukromého práva do zvolené systematiky. Byl učiněn závěr, že právní systém tvoří

---

⁷⁶⁹ MACUR, Josef. *Občanské právo procesní v systému práva*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1975.

⁷⁷⁰ HURDÍK, Jan., SELUCKÁ, Markéta. Hrozí smrt soukromého práva? *Právník*. 2019, č.1/2019, s. 18 – 31.

⁷⁷¹ Např. dle Usnesení zvláštního senátu ze dne 26. 1. 2005 se sp. zn. Konf 79/2004.

⁷⁷² HURDÍK, Jan., SELUCKÁ, Markéta. Hrozí smrt soukromého práva? *Právník*. 2019, č. 1/2019, s. 18 – 31.

právní normy, právní principy a hodnoty. Právní principy se od právních norem liší vyšší mírou abstraktnosti a obecnosti, přičemž zdrojem právních principů není objektivní právo, jedná se tak o nonpozitivistický projev v právním systému, i přesto, že ve většině případů jsou právní principy přímo nebo nepřímo v objektivním právu identifikovatelné. Právní normy však mohou právní zásady v mezích jejich omezení konkretizovat a modifikovat, implicitně vždy však půjde o omezení z důvodu střetu s jinou zásadou, neboť v duchu teorie R. Alexyho jsou právní principy příkazy k optimalizaci, tedy že mohou být naplněny na různém stupni v rámci právního řádu. Existence právních principů a jejich uznání jako součást právního řádu oslabuje dominantní roli právních norem a v důsledku toho i zákonodárce, neboť v duchu prosazování právních principů dochází k judicializaci práva, protože právní principy jsou především nalézány v soudní judikatuře.⁷⁷³ Systém právních zásad je tvořen a rozdělen podle stupně obecnosti na obecné zásady právní (1.), zásady odpovídající právnímu dualismu (2.) a zásady dílčích odvětví soukromého nebo veřejného práva (3.).

První vstupní hypotézou vymezenou v úvodu této práce byla hypotéza, že pomocí právních principů lze metodou redukce výstižně charakterizovat každé dané právní odvětví. Tato hypotéza byla zcela potvrzena. Druhou hypotézou bylo, že je nutné zkoumat vnitřní systém práva a následně podle dělení právního systému identifikovat jednotlivé základní zásady daného právního odvětví, které umožní toto právní odvětví dostatečně odlišit od jiného právního odvětví. I tato hypotéza byla potvrzena. Lze tak uzavřít, že identitu soukromého práva lze vyjádřit prostřednictvím jeho zásad. Identita soukromého práva je založena na jeho principech.

V případě soukromého práva jsem identifikoval následující zásady soukromého práva, a to o zásadu autonomie vůle, zásadu dispozitivnosti, zásadu ochrany slabší strany, zásadu rovnosti, zásadu poctivosti, zásadu dobré víry a zásadu, že jen bdělým náleží práva (*vigilantibus iura scripta sunt*). Redukcí na tyto vyjmenované zásady lze dostatečně popsat pojem soukromého práva, jakož i vystihnout jeho podstatu a charakteristické rysy (identitu soukromého práva). Základní zásadou soukromého práva je zásada autonomie vůle osob soukromého práva, osob svobodných, které si mohou právní poměry v režimu soukromého práva uspořádat podle svého svobodného uvážení, tedy, že nikdo z pozice moci nemůže

---

⁷⁷³ Shodně s ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 131.

určovat právní postavení osob soukromého práva. Osoby si mohou v rámci autonomie vůle zvážit a rozhodnout se, zda-li vůbec uskuteční nějaké právní jednání, kdo bude adresátem tohoto právního jednání, v jaké formě dané právní jednání budou realizovat, co bude obsahem právního jednání, jakož i případně, kdo bude soudem či soudcem daného právního jednání (v omezené podobě, kterou český právní řád umožňuje). Zásada autonomie vůle umožňuje realizovat svobodu jednotlivce v soukromoprávních vztazích. Aby však mohla být autonomie vůle skutečně v poměrech soukromého práva realizována, nevystačí si tato zásada sama osobě. Tou zásadou, která umožňuje realizovat v právních poměrech zásadu autonomie vůle, je zejména zásada dispozitivnosti soukromoprávních norem.

Dispozitivní právní normy umožňují realizovat autonomii vůle tím, že si za určitých podmínek mohou osoby ujednat práva a povinnosti odlišně, než jak to předpokládá zákon. Zákon v souladu se zásadou autonomie vůle umožňuje odchýlně, podle vlastního uvážení, si upravit vzájemná práva a povinnosti, případně se na základě autonomie vůle rozhodnout, že zákon upravuje práva a povinnosti tak, jak to stranám vyhovuje a je možné si tak sjednat práva a povinnosti v zákonném režimu. V právu soukromém je tak kogentnost právních norem soukromého práva výjimkou, kdežto dispozitivnost je pravidlem, respektive zásadou. Ostatně jinak tomu ani být nemůže, neboť by zásada autonomie vůle neměla žádného významu, pokud by neplatila zásada dispozitivnosti norem soukromého práva, ale naopak zásada kogentnosti. Zásada autonomie vůle tak může být realizována pouze za předpokladu existence zásady dispozitivnosti práva soukromého.

Kogentní právní normy tedy neumožňují skutečnou realizaci autonomie vůle v právu, ve svém důsledku tak znamenají její zásadní omezení. Charakteristický systém práva, kde převládají kogentní právní normy, je právo veřejné. Zásada dispozitivnosti soukromého práva je tak myšlenkou redukce určující a dostačující pro odlišení práva veřejného a práva soukromého. V právu veřejném jsou dispozitivní právní normy spíše výjimečné, přičemž jako příklad lze připomenout tzv. narovnání v rámci trestního práva procesního ve smyslu ust. § 309 a násl. trestního řádu, přičemž jde o situaci procesního odklonu, kdy dojde ke vzájemné dohodě mezi obviněným a poškozeným, která má důsledky spočívající v zastavení trestního stíhání, pokud je dohoda soudem, případně státním zástupcem v přípravném řízení, schválena. Jedná se ovšem spíše o výjimku z jinak přísné zásady kogentnosti právních norem ve veřejném právu.

Navazující zásadou na zásadu autonomie vůle a zásadu dispozitivnosti norem soukromého práva je zásada ochrany slabší strany. Zásada ochrany slabší strany ve svém důsledku přísně vzato omezuje a limituje zásadu autonomie vůle, jakož i zásadu dispozitivnosti soukromého práva za tím účelem, aby při použití ochranných právních norem byla nastolena skutečná autonomie vůle v těch vztazích, kdy je jeden ze subjektů právního vztahu v silnějším postavení, přičemž v případě systému zásad soukromého práva s primátem zásady rovnosti, hovoříme o nastolení faktické (materiální) rovnosti. Oproti předchozímu občanskému zákoníku současný občanský zákoník rozděluje kategorii slabší strany na slabší stranu z formálního a materiálního hlediska. Občanský zákoník tak reflektoval judikaturu Ústavního soudu ČR (Pl. ÚS 42/03), která kritizovala nedostatek právní úpravy co do úpravy slabší smluvní strany v materiálním smyslu. Jelikož existence zásad není vázána na uznání daných zásad v právní normě (objektivním právu) nejednalo se v dané situaci o nepřipustné soudcovské dotváření práva, přičemž Ústavní soud ČR v rámci daného nálezu použil nejen k argumentaci princip ochrany slabší strany, ale také přikročil k horizontální aplikaci základních práv do soukromého práva, konkrétně práva rovnosti.

Slabší strana ve formálním smyslu je tak slabší stranou, pokud splní podmínky z hlediska svého formálního postavení. Slabší stranou ve formálním smyslu je například spotřebitel ve vztahu s podnikatelem, nájemce ve vztahu s pronajímatelem, zaměstnanec ve vztahu se svým zaměstnavatelem, dále pacient ve vztahu se zdravotnickým zařízením nebo účastník zájezdu ve vztahu s cestovní kanceláří. Postavení slabší strany se přiznává *ex lege* a není třeba o této skutečnosti vést dokazování. Materiální kategorie slabší strany umožnila odstranit nežádoucí formalismus jediné kategorie formální slabší strany. O závěru, že daná osoba je slabší stranou v materiálním smyslu, je však třeba vést dokazování, neboť tento závěr nevzniká *ex lege* statutem dané osoby v právním vztahu.

Další zásadou soukromého práva je zásada *vigilantibus iura scripta sunt*, tedy, že práva náleží jen bdělým. Tato zásada také úzce souvisí s prvním zásadou soukromého práva, neboť je na uvážení každého svobodného jednotlivce, zda bude náležitě chránit svá práva a své právní postavení, či nikoliv. Pokud tak neučiní, nebude mu sice uložena žádná sankce, ale dojde ke zhoršení jeho právního postavení (oslabení jeho práva). Je tedy zcela v souladu se zásadou autonomie vůle, pokud se daná osoba rozhodne nebránit svá práva náležitým způsobem a dojde

například k promlčení, kdy tedy jeho právo sice nezanikne, ale bude zásadně oslabeno.

Následují zásady poctivosti a dobré víry. V tomto případě občanský zákoník terminologicky rozdělil zásadu dobré víry, jako kritérium čistě subjektivní, a zásadu poctivosti, která dříve byla označována jako objektivní dobrá víra. Dobrá víra, jako zásada, chrání právní omyl – tedy chybné, ale omluvitelné, subjektivní přesvědčení osoby o určité skutečnosti, právním poměru nebo právu. Takovýto omluvitelný omyl požívá ze zákona právní ochrany například zproštěním povinnosti (povinnost vydat bezdůvodné obohacení podle § 3001 odst. 2 OZ). Princip poctivosti, jako objektivní kategorie, chrání zejména osoby, které přijdou s jinými osobami do právního styku, přičemž se mohou spolehnout, že druhá osoba jedná poctivě. V případě prokázání nepoctivosti dochází k prolomení (vyvrácení) vyvratitelné právní domněnky o poctivém jednání každého jednající podle ust. § 7 OZ, takovéto porušení pak nepožívá právní ochrany. Z hlediska konkrétního projevu prokázání nepoctivosti je tato zásada normativně v objektivním právu zakotvena poměrně nedostatečně. Prokázání nepoctivosti a následky s tím spojené tak budou náležet především soudní moci, pokud se zákonodárce nerozhodne jinak.

Poslední identifikovanou zásadou je zásada rovnosti, původně vůdčí zásada předchozího občanského zákoníku. Zásada rovnosti v posledních letech dostala zřejmě největších změn v jejím samém obsahu i v postavení, kdy jí jako vedoucí zásadu soukromého práva vystřídala zásada autonomie vůle. Tato zásada se obvykle chápala ve třech dílčích projevech, a to ve smyslu nenadřazenosti jednoho subjektu soukromého práva nad jiným nebo jinými subjekty soukromého práva, ve smyslu zákazu diskriminace a ve smyslu nastolení faktické rovnosti. Poslední dva projevy této zásady ve skutečnosti nejsou projevem soukromoprávní zásady rovnosti, ale projevem ústavního práva na rovnost, přičemž jediným projevem zásady rovnosti, jako zásady soukromého práva, je zmíněná nenadřazenost jednoho ze subjektů soukromého práva vůči druhému, neboť to z hlediska metodologie disertační práce, která je založena na myšlence redukce soukromého práva na právní zásady, umožňuje vystihnout podstatu soukromého práva a odlišit, i v návaznosti na mocenskou teorii, od práva veřejného. Z hlediska vývoje teorie zásad však lze očekávat, že bude postupně docházet k vyprazdňování rovnosti v pojetí soukromoprávní zásady.

Třetí vytyčená pracovní hypotéza spočívala v teorii, že právní systém jako celek drží pohromadě skupina obecných právních zásad, které jsou společné

v rámci právního dualismu jak právu veřejnému, tak právu soukromému. Tato hypotéza byla potvrzena pouze částečně.

Základní kategorií právních zásad jsou tedy tzv. obecné zásady právní. Obecné zásady právní a jejich přehled lze identifikovat ve významném díle *Morálka práva* nejvýznamnějšího představitele právní filosofie a teorie 20. století Lona Fullera,⁷⁷⁴ na kterého navazuje i Ústavní soudu ČR ve svých nálezech,⁷⁷⁵ ale i významní právní teoretikové současnosti, jakým je například, zejména v oblasti právních zásad, J. Wintr.⁷⁷⁶ L. Fuller ve svém díle vymezuje celkem 8 principů vnitřní morálky práva a to 1. požadavek obecnosti práva, 2. požadavek vyhlášení práva, 3. zákaz retroaktivity, 4. požadavek jasnosti práva, 5. požadavek bezrozpornosti práva, 6. zákaz požadavku nemožného, 7. stálost práva v čase a za 8. požadavek shody mezi úředním postupem a deklarovaným pravidlem. Toto fullerovské vymezení zásad vnitřní morálky práva zcela splňuje kritéria obecných zásad právních, neboť se vyznačují dostatečnou mírou obecnosti a překračují limity právního dualismu, jedná se principy imanentní celému českému právnímu systému a jsou též v souladu s hodnotami naší ústavnosti, přičemž jejich existence je nutným předpokladem pro označení České republiky, jako demokratického právního státu a státu s hodnotově orientovanou ústavou. Tyto obecné zásady právní nemají většinou normativní vyjádření v objektivním právu, což je pro obecné zásady právní obvyklé a jelikož jejich zdroj není objektivní právo, není tato skutečnost nijak problematická. Jednou z funkcí těchto právních zásad je držet právní systém pohromadě, přesto je však nutné uvést, že právní systém nestojí pouze na obecných právních principech. Systém právní zásad by se však bez obecných zásad právních nemohl obejít, neboť pokud se bude uvažovat o použití některé například zásady obchodního práva, což je odvětvová zásada dílčího odvětví soukromého práva, je nutné tuto zásadu chápat v kontextu jednak zásad soukromého práva, ale dále ještě obecných zásad právních. Právní systém pak drží pohromadě právě tyto obecné právní zásady, a to zejména z toho důvodu, že pro ně neplatí limity právního dualismu a že většina z těchto zásad patří pod nezměnitelné náležitosti demokratického právního státu ve smyslu čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR.

---

⁷⁷⁴ FULLER, Lon. *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998.

⁷⁷⁵ K tomu srov. Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 420/09 ze dne 3. 6. 2009.

⁷⁷⁶ např. WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 20 a násl.; WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 45 a násl.

Kromě obecných zásad právních tak drží právní systém již zmíněné nezměnitelné principy právního státu, dále však také principy demokratického státu, státu sociálního, ústavního a liberálního, zejména co do zakotvení základních práv a svobod ve vztahu ke státu, tedy zejména v rámci vertikálního pojetí základních práv. Funkci základních práv spatřujeme především v ochraně jednotlivce před zásahy ze strany veřejné moci, v možnosti jednotlivce participovat na správě věcí veřejných, v povinnosti veřejné moci (státu) poskytovat plnění a realizovat tato základní práva, jakož i záruky, které je budou chránit.

Pokud jde o doporučený postup v dalším případném bádání a nastínění dalšího vývoje v této problematice. Zásady, jako takové, jakož i zásady soukromého práva, jsou tématem mimořádně zajímavým, ale současně též závažným. Při studiu zásad soukromého práva je nutné postupovat vědeckou metodou od obecného ke konkrétnímu, tedy nejprve nastudovat problematiku právních principů a až poté se seznámit s problematikou zásad soukromého práva. Pouze tímto postupem je možné odlišit, které zásady jsou zásadami (celého) soukromého práva, a které jsou naopak zásadami obecnými, jež překračují soukromé právo a působí i v právu veřejném a dále, které jsou zásadami pouze pro dílčí odvětví soukromého práva. Metodologický přístup k právním principům musí nutně vycházet ze skutečnosti, že právo a právní řád má svůj vnitřní systém, ze kterého musí přístup k právním zásadám vycházet. Za prvé je nutné přihlásit se k názoru, že není rozdíl mezi pojmem právního principu a právní zásady, tyto dva pojmy lze chápat jako ekvivalentní. Právní zásady jsou součástí platného práva, přičemž s ohledem na výše popsaná specifika právních zásad, je nelze ztotožňovat s právními normami ani s nonpozitivistickým přístupem k právu a s nonpozitivistickým pojetím práva.

Z hlediska aktuálního stavu a budoucího vývoje teorie zásad soukromého práva lze usoudit, že v současné době sledujeme dva trendy. Prvním trendem je hypertrofie zásad, včetně zásad soukromého práva, kterou považujeme za nežádoucí jev. Hypertrofie zásad spočívá v tom, že z pouhé právní normy, která obsahuje pouze právní pravidlo, činí zásada. Nebezpečí této hypertrofie tkví v možnosti omezení jiných, těch skutečných zásad soukromého práva, které mohou být omezeny, projdou-li testem proporcionality. U právních norem obsahující právní pravidla takovéto nebezpečí nehrozí. Druhý trend vychází z myšlenky

minimalizovat počet zásad soukromého práva, resp. vhodněji řečeno nepřipouštět nepřipustnou hypertrofii a respektovat pouze ty skutečné zásady, nikoliv stanovená právní pravidla. Právní principy je nutné chápat v duchu alexyovské teorie jako *příkazy k optimalizaci*, jež se dají realizovat na rozličné úrovni podle možností skutkového stavu a práva, přičemž ideální situací je realizace daného optimalizačního příkazu v co nejvyšší možné míře.⁷⁷⁷ Je samozřejmě přípustné a žádoucí, aby žádná ze zásad nebyla naplněna v co nejvyšší myslitelné míře a že se jednotlivé zásady vzájemně ovlivňují a vhodně omezují.

Při studiu právních zásad bude stále zřetelněji nabývat na významu tzv. europeizace soukromého práva, což je akademická, politická a legislativní iniciativa vyvíjená v oblasti soukromého práva. Tím nejzásadnějším je tzv. PECL (Principles of European Contract Law), kterému byla částečně věnována pozornost v této práci. Dále to jsou výstupy jako DCFR (Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law - Draft Common Frame of Reference) nebo PEL (Principles of European Law), které vznikly jako práce skupiny SGEEC (skupina pro Evropský občanský zákoník).⁷⁷⁸

Přínos disertační práce lze spatřovat především v tom, že je zatím jedinou komplexní prací tohoto typu, co do pojetí zásad soukromého práva po proběhlé rekonstrukci soukromého práva. Práce tedy reaguje zejména na vývoj a změnu pojetí zásad soukromého práva v souvislosti s přijetím občanského zákoníku a je skromným příspěvkem do diskuse právní vědy o právních zásadách. V souvislosti s novým občanským zákoníkem se tedy zásadami zabývá určitým komplexnějším způsobem především komentářová literatura k občanskému zákoníku⁷⁷⁹ a učebnice občanského práva v úvodních částech.⁷⁸⁰ S ohledem na svojí specializaci, publikační a výukovou činnost v oboru ústavního práva, jsou dané zásady soukromého práva vysvětlené v kontextu ústavního systému a zejména působení

---

⁷⁷⁷ ALEXY, Robert. *Pojem a platnost práva*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 99 - 101.

⁷⁷⁸ Podrobněji např. JANKŮ, Martin. *Europeizace soukromého práva a Zásady evropského smluvního práva (PECL)*. Praha: VŠFS, 2020.

⁷⁷⁹ Např. MELZER, Filip., TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013.; ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek I. 1. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2014.; LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014.; KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019.

⁷⁸⁰ Např. DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.; HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.; TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2014.

základních práv a svobod, tedy v ústavněprávních souvislostech. Daný ústavněprávní náhled, zejména z hlediska teorie nepřímého horizontálního účinku základních práv, na danou problematiku umožnil přijmout závěr o vyprázdňení zásady rovnosti, jako zásady soukromého práva. Ústavněprávní náhled na zásady soukromého práva, jakož i na soukromé právo jako takové, je v souladu s trendem, který se označuje jako konstitucionalizace soukromého práva.⁷⁸¹ Občanský zákoník sám však konstitucionalizaci soukromého práva akcentuje podle ust. § 2 odst. 1 OZ, *že každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.*

Monografie věnující se zásadám soukromého práva je z pera J. Hurdíka a P. Lavického z roku 2010.⁷⁸² V dané monografii autoři identifikují celkem 18 zásad soukromého práva, a to zásadu autonomie vůle (1.), zásadu vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno (2.), zásadu dispozitivnosti norem soukromého práva (3.), zásadu rovnosti (4.), zásadu rovného zacházení a zákazu diskriminace (5.), zásadu ochrany slabší smluvní strany (6.), zásadu dobrých mravů (7.), zásadu zákazu zneužití práva (8.), zásadu demokratismu soukromého práva (9.), zásadu přiměřenosti (10.), zásadu rozumnosti soukromého práva (11.), zásadu právní jistoty (12.), zásadu legitimního očekávání (13.), zásadu zákazu pravé retroaktivity (14.), zásadu ochrany nabytých práv (15.), zásadu transparentnosti (16.), zásadu ochrany třetích osob (17.) a zásadu prevence (18.). Bohužel ne veškeré uvedené zásady jsou zásadami soukromého práva, neboť patří do kategorie obecných zásad právních (zákaz zneužití práva, retroaktivita nebo právní jistota), nebo se jedná o základní právo (zákaz diskriminace). Práce těchto autorů je spíše projevem, dle mého, nepřipustné hypertrofie zásad, jakož i nesystematického přístupu k právním zásadám. Přesto se však jedná o práci přínosnou, neboť právě J. Hurdík se v rámci své monografie z roku 1998⁷⁸³ jako první takto komplexně věnoval zásadám

---

⁷⁸¹ ONDŘEJEK, Pavel. Konstitucionalizace soukromého práva na příkladu limitů jednání právnických osob. *Jurisprudence*. 2016 č. 4/2016.; HURDÍK, Jan., SELUCKÁ, Markéta., KOUKAL, Pavel a kol. *Evropské soukromé právo v čase a prostoru, I. díl Část teoretická, metodologická a systémová*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017.

⁷⁸² HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010. V návaznosti na předchozí monografii J. Hurdíka, HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Právnická fakulta MU Brno, 1998.

⁷⁸³ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Právnická fakulta MU Brno, 1998.

soukromého práva a navazující monografie již s P. Lavickým představuje kvalitní monografii na poli právních zásad.

Kriticky byl také zhodnocen přístup aktuální soukromoprávní úpravy v rámci občanského zákoníku, který sice v mnohém reflektoval kritiku ze strany právní vědy (právní jistota a dobrá víra) či ze strany Ústavního soudu ČR (materiální pojetí slabší strany), avšak k problematice zásad se postavil značně nesystematicky (zejm. ust. § 3 OZ), kdy některé z označených zásad zásadami soukromého práva ve skutečnosti zásadami soukromého práva vůbec nejsou (ochrana rodičovství podle ust. § 3 odst. 2 písm. b) OZ), či že ve svých následujících částech nerespektuje zvolené zásady, kdy například poctivá držba je skutečností držbou v dobré víře. Přesto však, pokud jde o zásady, je nutné současný občanský zákoník hodnotit spíše kladně.

Dále je systém zásad soukromého práva vysvětlen nejen ve vzájemných souvislostech, ale i v kontextu obecných právních zásad a navazujících odvětvových zásad soukromého práva. Disertační práce samozřejmě nemohla odpovědět na všechny otázky a problémy spojené se zásadami soukromého práva, je však podkladem pro další a nezbytnou diskuzi o této zásadní a závažné problematice.

SHRNUTÍ

Tématem disertační práce jsou zásady soukromého práva z civilistického a ústavněprávního pohledu, z pohledu systematického a aplikační praxe. První kapitola (pojem soukromého práva) a druhá kapitola (pojem právních principů) představují teoretické východisko pro třetí stěžejní kapitolu této práce, kterou jsou právě zásady soukromého práva. Pro zásady soukromého práva musí platit přísný právní dualismus, neboť zásady soukromého práva jsou aplikovatelné pouze v právu soukromém. Z hlediska metod uplatňovaných pro rozlišování soukromého a veřejného práva byl učiněn závěr, že pro zkoumání právních zásad je nejvhodnější metoda právní regulace.

V případě soukromého práva jsem identifikoval následující zásady soukromého práva, a to zásadu autonomie vůle, zásadu dispozitivnosti, zásadu ochrany slabší strany, zásadu rovnosti, zásadu poctivosti, zásadu dobré víry a zásadu, že jen bdělým náleží práva. Redukcí na tyto vyjmenované zásady lze dostatečně popsat pojem soukromého práva, jakož i vystihnout jeho podstatu. Základní zásadou soukromého práva je zásada autonomie vůle osob soukromého práva, osob svobodných, které si mohou právní poměry v režimu soukromého práva uspořádat podle svého svobodného uvážení.

SUMMARY

The topic of the dissertation is the principles of private law, which are researched from a constitutional point of view, from a systematic point of view and from the point of view of applied practice. The first chapter (the concept of private law) and the second chapter (the concept of legal principles) represent the theoretical basis for the third main chapter of this work, which are the principles of private law. Strict legal dualism must apply to the principles of private law, as the principles of private law are applicable only in private law. In terms of the methods used to distinguish between private and public law, it was concluded that the most appropriate method for examining legal principles is the method of legal regulation.

In the case of private law, I have identified the following principles of private law, namely the principle of autonomy of will, the principle of dispositivity, the principle of protection of the weaker party, the principle of equality of subjects, the principle of honesty, the principle of good faith and the principle that only the vigilance has rights. By reducing to these enumerated principles, the concept of private law can be sufficiently described as well as its essence. The basic principle of private law is the principle of autonomy of will of private law persons, free persons who can organize legal relations in the regime of private law at their own discretion.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Zahraniční a cizojazyčná

- ALEXY, Robert. *A Theory of Constitutional Rights*. New York: Oxford University Press, 2010.
- ALEXY, Robert. *Pojem a platnosť práva*. Bratislava: Kalligram, 2009.
- ALEXY, Robert. Lidská důstojnost a princip proporcionality. *Právnick*. 2015, roč. 154, č. 11/2015.
- ALPA, Guido., ZENO-ZENCOVICH, Vincenzo. *Italian private law*. New York: Routledge-Cavendish, 2007.
- BASEDOW, Jürgen., MEIEK, Isaak., SCHNYDER, Anton K., EINHORN, Talia., GIRSBERGER, Daniel. *Private law in the international arena. From National Conflict Rules Towards Harmonization and Unification*. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2000.
- BARAK, Aharon. Constitutional Human Rights and Private Law. In. FRIEDMANN, Dan., DAPHNE, Barak-Erez (eds.). *Human Rights in Private Law*. Oxford: Hart Publishing, 2002.
- BARANCOVÁ, Helena. *Teoretické problémy pracovného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.
- BENSON, Peter. Equality of Opportunity and Private Law. In. FRIEDMANN, Dan., DAPHNE, Barak-Erez (eds.). *Human Rights in Private Law*. Oxford: Hart Publishing, 2002.
- BYDLINSKI, Franz. *System und Prinzipien des Privatrechts*. Wien, 1996.
- BYDLINSKI, Franz. *Grundzüge der juristischen Methodenlehre*. 1. vydání. Wien: FOWI-Arbeitspapiere Nr. 95, Brüder Vorträge Nr. 1, 2003.
- DWORKIN, Ronald. *Když se práva berou vážně*. Praha: OIKOYMENH, 2001.
- FERIA, Rita. In. *Prohibition of Abuse of Law A New General Principle of EU Law?* Oxford: Hart Publishing, 2011.
- FERENČÍKOVÁ, Simona., MIHAL'OV, Ján., VOL'ANSKÁ, Mária. Normotvorný, aplikačný a interpretačný význam základných zásad trestného práva hmotného. *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*. 2013, č. 1/2013.
- FINNIS, John. *Natural law and natural rights*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2011.

- FULLER, Lon. *Morálka práva*. 2. opr. vyd. Praha: Oikoyomenh, 1998.
- JHERING, Rudolf. *Boj o právo. Právní věda všedního dne*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.
- LAZÁR, Ján., BLAHO, Petr. *Základné zásady súkromého práva v zjednotenej Európe*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2007.
- LAZÁR, Jan a kol. *Občianske právo hmotné. 1. zväzok*. Tretie doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Iura Edition, spol.s.r.o., 2006.
- MILL, John Stuart. *O svobodě. Část I*. Praha: J. Otto, 1913.
- PAVLOVOVÁ, Monika. Zásada autonómie vole jednotlivca v súkromnom práve. In. *Autonomie jednotlivce. Sborník odborných příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké debaty mladých právníků 2014*. Praha: Leges, 2014.
- PAVLOVOVÁ, Monika. Zásada právnej istoty a jej prejavy v oblasti súkromného práva. In. *Poňatie a charakter práva. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: SAP – Slovak Academic Press s.r.o., 2014.
- PISTONE, Pasquale. Abuse of Law in the Context of Indirect Taxation: From (Before) Emsland-Stärke 1 to Halifax (and Beyond). In. *Prohibition of Abuse of Law A New General Principle of EU Law?* Oxford: Hart Publishing, 2011.
- RADBRUCH, Gustav. *Der Mensch im Recht*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1957.
- SYMEONIDES, Symeon. *Choice of Law*. New York: Oxford University Press, 2016.
- SYMENIODES C., Symeon. The Scope and Limits of Party Autonomy in International Contracts: A Comparative Analysis. In. FERRARI, Franco., ARROYO, Diego P. Fernández (eds.). *The Continuing Relevance of Private International Law and New Challenges (forthcoming 2019)*. Willamette University - College of Law, 2019.
- ŠTEVČEK, Marek., DULAK, Anton., BAJÁNKOVÁ, Jana., FEČÍK, Marián, SEDLAČKO, František., TOMAŠOVIČ, Marek a kol. *Občiansky zákonník I. Komentár. § 1 - 450*. Praha: C.H.Beck. 2015.
- VERKUIL, P. R. *Outsourcing Sovereignty: Why Privatization of Government Functions Threatens Democracy and What We Can Do about It*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Česká – monografie a komentáře

- BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016.
- BEJČEK, Josef. *Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016.
- BEJČEK, Josef., HAJN, Petr., POKORNÁ, Jarmila a kol. *Obchodní právo: obecná část, soutěžní právo*. Praha: C.H.BECK, 2014.
- BĚLINA, Miroslav., DRÁPAL, Ljubomír., BĚLINA, Tomáš., BOGNÁROVÁ, Věra., DOLEŽÍLEK, Jiří., NOVOTNÝ, Zdeněk., PICHRT, Jan., PUTNA, Mojmír., ROTHOVÁ, Eva., STÁDNÍK, Jaroslav., ŠTEFKO, Martin. *Zákoník práce*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015.
- BĚLINA, Miroslav., PICHRT, Jan a kol. *Pracovní právo*. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2017.
- BĚLOHLÁVEK, J. Alexandr. *Rozhodčí řízení, orde public a trestní právo*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008.
- BĚLOHLÁVEK, J. Alexandr., ČERNÝ, Filip., JUNGWIRTHOVÁ, Marianna., KLÍMA, Pavel., PROFELDOVÁ, Tereza., ŠROTOVÁ, Eliška. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012.
- BEZOUŠKA, Petr. *Vyhlídky do budoucnosti pracovního práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009.
- BEZOUŠKA, Petr., PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny*. Praha: Nakladatelství ANAG, 2013.
- BEZOUŠKA, Petr a kol. *Soudní judikatura ve světle nového občanského zákoníku: komentovaný rejstřík judikatury a její použití po rekodifikaci*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016.
- BOGUSZAK, Jiří.; ČAPEK, Jiří.; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2001.
- BOUČKOVÁ, Pavla., HAVELKOVÁ, Barbara., KOLDINSKÁ, Kristina., KÜHN, Zdeněk., KÜHNOVÁ, Eva., WHELANOVÁ, Markéta. *Antidiskriminační zákon*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016.
- CEPL, Vojtěch. *Prameny práva - principy nebo zájmy?* Praha: Občanský institut, 1999.

- DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek 1.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014.
- DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.
- DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 3. Díl třetí: Věcná práva.* Praha: Wolters Kluwer, 2015.
- DVOŘÁK, Jan a kol. *Soukromé právo 21. století.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018.
- DVOŘÁK, Tomáš. Aktuální otázky soukromého práva. In. *Naděje právní vědy 2017: „Právní věda v praxi“.* První vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2017.
- ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 1.* 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009.
- ELIÁŠ, Karel., ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva.* Praha: Linde Praha a.s., 2001.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou.* Ostrava: Sagit, 2012.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.
- ELIÁŠ, Karel. *Vlastnictví a právo v tenzi mezi stabilitou a proměnlivostí zákonodárství.* Praha: Academia, 2017.
- FIALA, Josef., KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.
- FOREJTOVÁ, Monika a kol. *Právní stát ve světle evropských hodnot a ústavních garancí demokracie v mezinárodní perspektivě.* Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018.
- FOREJTOVÁ, Monika. *Judikatura soudů EU a Rady Evropy ve věcech zákazu diskriminace.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.
- GERLOCH, Aleš., TRYZNA, Jan., WINTR, Jan. *Metody interpretace práve a právní jistota.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2012.
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva.* 7. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo. Obecná část.* 8. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

- HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012.
- HÖLLANDER, Pavel. *Filosofie práva*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006.
- HÖLLANDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012.
- HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.
- HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010.
- HURDÍK, Jan a kol. *Občanského právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.
- HURDÍK, Jan., FIALA, Josef., HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Úvod do soukromého práva*. 2., rozš. a upr. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002.
- HURDÍK, Jan., LAVICKÝ, Petr., TELEČEK, Ivo. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Ochrana osobnosti*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008.
- HURDÍK, Jan., SELUCKÁ, Markéta., KOUKAL, Pavel a kol. *Evropské soukromé právo v čase a prostoru, I. díl Část teoretická, metodologická a systémová*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017.
- HARVÁNEK, Jaromír a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008.
- HÁSOVÁ, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H.Beck, 2014.
- KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002.
- HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014.
- HŮRKA, Petr a kol. *Pracovní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. Praha: C.H.Beck, 2015.
- JANKŮ, Martin. *Europeizace soukromého práva a Zásady evropského smluvního práva (PECL)*. Praha: VŠFS, 2020.
- JANOUŠEK, Michal. *Ochrana slabší smluvní strany v občanském zákoníku*. Praha: C.H.Beck, 2018.
- JEHLIČKA, Oldřich., ŠVESTKA, Jan., ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 8. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003.

- JEHLIČKA, Oldřich., ŠVESTKA, Jan., ŠKÁROVÁ, Marta., SPÁČIL, Jiří. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014.
- KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019.
- KINDL, Milan., ROZEHNAL, Aleš. *Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.
- KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010.
- KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995.
- KNAPP, Viktor. *Problém nacistické právní filosofie*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1947.
- KNAPP, Viktor., LUBY, Štefan a kol. *Československé občanské právo*. Praha: Orbis, 1971.
- KOPECKÝ, Martin. *Správní právo. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003.
- KUČERA, Zděnek., PAUKNEROVÁ, Monika., RŮŽIČKA, Květoslav a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk 2015.
- KOSAŘ, David a kol. *Ústavní právo. Casebook*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014.
- KUBŮ, Lubomír., HUNGR, Pavel., OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2007.
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské V. Právo dědické*. III. doplněné vydání. Praha: Všehrd, 1937.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014.
- MACKOVÁ, Alena., JELÍNEK, Jiří., BOHUSLAV, Lukáš., TRYZNA, Jan a kol. *Aktuální otázky civilního a trestního řízení se zaměřením na rekonstrukci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle principů demokratického a právního státu*. Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 2016.

- MACUR, Josef. *Občanské právo procesní v systému práva*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1975.
- MACHALOVÁ, Tatiana., VEČEŘA, Miloš., HARVÁNEK, Jaromír., HLOUCH, Lukáš., SOBOTKA, Martin., SOBEK, Tomáš. *Aktuální otázky metodologie právního myšlení*. Praha: Leges, 2014.
- MASARYK, Tomáš G. *Univerzitní přednášky I. Praktické filozofie na základě sociologie. Etika*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, o.p.s. a Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i., 2012.
- MELZER, Filip., TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013.
- MELZER, Filip., TÉGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. §419-654*. Praha: Leges, 2014.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011.
- MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2009.
- MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019.
- NOVOTNÝ, Oto., VANDUCHOVÁ, Marie., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010.
- ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012.
- ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020.
- PAVLÁTOVÁ, Jarmila. *Pracovněprávní vztahy z pohledu nového občanského zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.
- PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda. I. díl Obecná státověda*. Praha: Leges, 2014.
- PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015.
- PETROV, Jan., VÝTISK, Michal., BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2017.
- RANDA, Antonín. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, s.r.o., 2008.

- RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017.
- RESCHOVÁ, Jana., KINDLOVÁ, Miluše., GRINC, Jan., PREUSS, Ondřej., ANTOŠ, Marek. *Státověda: Stát. Jednotlivec. Konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019.
- ROUČEK, František., SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998.
- ROZEHNAL, Aleš a kol. *Obchodní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.
- RYCHETSKÝ, Pavel., LANGÁŠEK, Tomáš., HERC, Tomáš., MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015.
- SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. Praha: C.H.Beck, 2000.
- SALÁK, Pavel., ČERNOCH, Radek., HORÁK, Ondřej. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2019.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Vlastnické právo*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935.
- SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení, Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011.
- SOBEK, Tomáš. *Nemorální právo*. Praha: Ústav státu a práva, 2010.
- SOBOTA, Emil. *Ideové základ občanského práva*. Praha: Orbis, 1936.
- STRÁNSKÝ, Jaroslav a kolektiv. *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014.
- STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Vývoj a postavení pracovního práva jako soukromoprávního odvětví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014.
- SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.
- SVOBODA, Emil. *Utopie*. Praha: Vydavatelství volné myšlenky Československé, 1922.

- SVOBODA, Emil. *Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem*. Praha: E. Svoboda Borový, 1911.
- SVOBODA, Karel. *Právo imisí, právo cesty a další sousedské spory*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2016.
- SVOBODA, Karel., SMOLÍK, Petr., LEVÝ, Jiří., ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Občanský soudní řád*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017.
- ŠÁMAL, Pavel., MUSIL, Jan., KUČTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2013.
- ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina.; MOLKOVÁ FOUKALOVÁ, Kristýna.; PROCHÁZKA, Vojtěch. *Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017.
- ŠTENGLOVÁ, Ivana., DĚDIČ, Jan., TOMSA, Miloš a kol. *Základy obchodního práva*. Vysokoškolská učebnice. Praha: Leges, 2014.
- ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář*. Svazek 1. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014.
- ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2020.
- TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H.Beck, 2014.
- TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010.
- WAGNEROVÁ, Eliška., ŠIMÍČEK, Vojtěch., LANGÁŠEK, Tomáš., POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2012.
- WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H.Beck, 2015.
- WINTEROVÁ, Alena., Macková, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 1. vydání. Praha: Leges, 2015.
- WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odpovědné principy současného českého práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006.
- WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.
- WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013.

- WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018.
- WITZ, Karel a kol. *Československé pracovní právo. Učebnice*. Praha: Orbis, 1967.
- ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.
- ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015.
- ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Pojmové znaky civilního procesu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017.
- ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Praktikum civilního procesu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela., DVOŘÁK, Jan., ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016.

Česká – časopisecká a sborníková

- BALARIN, Jan. Poznámky k (absenci) principu dobré víry v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 1-2/2011.
- BAUDYŠ, Petr. Promlčení - oslabení nebo zánik práva? *Právní rozhledy*. 2002, č.7/2002.
- BĚLINA, Miroslav. Změnilo se pracovní právo s novým občanským zákoníkem?. *Právní rozhledy*. 2015, č. 2/2015.
- BEJČEK, Josef. Je lhůta k uveřejnění a zaslání pozvánky na valnou hromadu akciové společnosti stanovena kogentně? *Právní rozhledy*. 2019, č. 12/2019.
- BEZOUŠKA, Petr. *Dlouho očekávaná novela zákoníku práce*. *Právní rozhledy*. 2011, č. 16/2011.
- BEZOUŠKA, Petr. Vliv nového občanského zákoníku na pracovní právo. *Právní rozhledy*. 2014, č. 1/2014.
- BERAN, Karel. Kdy je norma kogentní a kdy dispozitivní? *Právní rozhledy*. 2009, č. 19/2009.
- BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999.

- BUREŠOVÁ, Kateřina. Nejlepší zájem dítěte z jiného úhlu. Nad kritikou nálezu Ústavního soudu ve věci uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2018, č. 1/2018.
- BURIÁNOVÁ, Pavla. Význam podpisu ve vztahu k písemné formě právního jednání. In. FOREJTOVÁ, Monika (ed.). *Prozařování principů a zásad ústavního a evropského práva do jiných právních odvětví*. Plzeň: Západočeské univerzita v Plzni, 2019.
- DOČKAL, Tomáš. Zásada přiměřenosti a její odraz v neúměrném zkrácení a lichvě. *Právní rozhledy*. 2014, č. 9
- ELIÁŠ, Karel. Veřejný zájem (Malá glosa k velkému tématu). *Ad Notam*. 1998, č. 5.
- ELIÁŠ, Karel. K některým rysům soukromého práva. *Ad Notam*. 2001, č. 2/2001.
- ELIÁŠ, Karel. K justifikaci pravidla o nezávislosti uplatňování soukromého práva na uplatňování práva veřejného. *Právník*. 2014, č. 11/2014.
- ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2015. č. 9/2015.
- ELIÁŠ, Karel. Veřejnoprávní souvislosti soukromého práva. *Správní právo*. 2011, č. 1 - 2/2011.
- ELIÁŠ, Karel. Teoretické vymezení slabší strany v soukromém právu. In. *Ochrana slabší strany v českém právu. Recenzovaný sborník z odborné právníkové konference*. Praha: Havlíček Brain Team, 2016.
- ELIÁŠ, Karel. Obcházení zákona. *Právní rozhledy*. 2018, č. 15-16/2018.
- ELIÁŠ, Karel. První zásada soukromého práva. In. *XXVII. Karlovarské právníkové dny*. Praha: Leges, 2019.
- FOREJTOVÁ, Monika. Materiální ohnisko ústavy - evropské poohlédnutí, in: LYSÝ, Miroslav., POVAŽAN, Michal (eds.). *Přeměny ústavního práva. Kontinuita a diskontinuita*. Bratislava: Atticum, 2014.
- FISCHEROVÁ, Eliška. Ochrana slabší strany ve světle rekodifikace a judikatury Ústavního soudu. In. *COFOLA 2017*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2017.
- FISCHEROVÁ, Eliška. Vybrané případy vzájemného působení práva veřejného a práva soukromého v intencích občanského zákoníku. In. *Naděje*

právní vědy 2017: „Právní věda v praxi“. První vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2017.

- FISCHEROVÁ, Eliška. Kompetenční spory rozhodované zvláštním senátem. In. *Sborník vítězných prací česko-slovenské soutěže SVOČ (Praha, září 2016)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2017.
- FISCHEROVÁ, Eliška. Omezení svéprávnosti a volební právo In. *Proměny ústavy a evropského práva*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018.
- FRITNA, Ondřej. Odkaz jako jeden z projevů autonomie vůle v dědickém právu. *Právník*. 2019, č. 4/2019.
- GERLOCH, Aleš. Právo veřejné a právo soukromé. Tradice a současnost. In: *Sborník příspěvků z mezinárodní konference Public Administration '96. II. díl*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1996.
- GERLOCH, Aleš. Právní normy a právní principy. In. *Místo normativní teorie v soudobém právním myšlení. K odkazu Františka Weyra a Hanse Kelsena*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.
- GERLOCH, Aleš. Ke střetu principu autonomie vůle (smluvní svobody) a pravidel ochrany spotřebitele. *Soudce*. 2013, č. 6.
- HAVEL, Bohumil. Zlomky o vztahu soukromého a veřejného práva. In. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010.
- HAVLÍČEK, Karel. Nový dualismus práva. In. *Veřejné a soukromé právo (správní a trestní aspekty)*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2017.
- HÁLOVÁ, Miroslava. Veřejnoprávní regulace soukromoprávních činností a uplatňování soukromého práva. In. *Aktuální tendence a výzvy veřejnoprávní úpravy plynoucí z problematiky právního dualismu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014.
- HOETZEL, Jiří. Dualismus právní. In. *Slovník veřejného práva československého. Svazek I*. Reprint původního vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2000.
- HULEŠ, Jan. K prvnímu výročí účinnosti nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2015, č.6/2015.
- HURDÍK, Jan., SELUCKÁ, Markéta. Hrozí smrt soukromého práva? *Právník*. 2019, č. 1/2019.

- HURDÍK, Jan. Užití zákazu zneužití (a obcházení zákona) v daňových věcech? In. *Pocita Petru Hajnovi k 75. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2010.
- HURDÍK, Jan., FIALA, Josef. Princip autonomie vůle subjektů občanskoprávních vztahů jako výraz ústavního principu svobody a rovnosti v právech. In. *Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1994.
- HURDÍK, Jan. Prolínání kategorií základních (ústavních) práv a zásad soukromého práva. *Právní listy*. 2017, č. 2/2017.
- HŮRKA, Petr. Změny v pracovním právu v souvislosti s novým občanským zákoníkem. *Právní rozhledy*. 2014, č. 7/2014.
- IVČIČ, Marek. Zásada rovného zacházení v soukromém právu pohledem práva ústavního. In. *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University, 2010.
- JANOUŠEK, Michal. Lichva jako sporný institut obecné závazkové části nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, č. 13-14.
- KNAPP, Viktor. Co je dovoleno a co je zakázáno. *Právník*. 1990, CXXXIX.
- KORBEL, František. Ochrana slabší strany a dispozitivnost a kogentnost právních norem v soukromém právu. In. *Ochrana slabší strany v českém právu. Recenzovaný sborník z odborné právní konference*. Praha: Havlíček Brain Team, 2016.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. Paradoxy některých vybraných zásad dokazování v trestním řízení a jak s nimi naložit. In. KALVODOVÁ, Věra., HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Dokazování v trestním řízení - právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právníká fakulta, 2015.
- MAZANEC, Michal. Rozhodování soukromoprávních věcí správními orgány. *Právní rozhledy*. 2003, č. 2/2003.
- LINDOVÁ, Jana. Účinky adhézního způsobu uzavírání smluv do oblasti individuálních pracovněprávních vztahů. In. *Pracovní právo 2014. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.
- MULÁK, Jiří. Základní zásady trestního řízení a jejich explicitní zakotvení. In. *Evropské hodnoty a ústavní garance právního státu a demokracie. Východiska a perspektivy. Sborník ze studentské části mezinárodní konference*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018.

- MULÁK, Jiří. Základní zásady trestního řízení jako ústavní limity. In: FOREJTOVÁ, Monika a kol. *Právní stát ve světle evropských hodnot a ústavních garancí demokracie v mezinárodní perspektivě*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018.
- MULÁK, Jiří. Ústavní dimenze základních zásad trestního řízení. In: FOREJTOVÁ, Monika (ed.). *Prozařování principů a zásad ústavního a evropského práva do jiných právních odvětví*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2019.
- ONDŘEJEK, Pavel. Konstitucionalizace soukromého práva na příkladu limitů jednání právnických osob. *Jurisprudence*. 2016 č. 4/2016.
- PAVLÁTOVÁ, Jarmila. Zaměstnanec jako slabší strana pracovněprávního vztahu. In. *Ochrana slabší strany v českém právu. Recenzovaný sborník z odborné právní konference*. Praha: Havlíček Brain Team, 2016.
- PLEVA, Vítězslav. K pojmu nepoctivý záměr v insolvenčním řízení. *Právní rozhledy*. 2014, č. 3/2014.
- PICHRT, Jan. K některým aspektům vztahu občanského zákoníku a zákoníku práce. *Právní rozhledy*. 2014, č. 7/2014.
- PŘIBÁŇ, Jiří. Lesk a bída právního pozitivismu. In. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemiky a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011.
- RIGEL, Filip. Typologie zásad soukromého práva. *Právo a bezpečnost*. 2015, č. 2.
- SCHINDLER, Petr Filip. Odkazy – způsob nabytí mortis causa mimo univerzální sukcesí. *Ad Notam*. 2013, č. 5.
- SKŘEJPEK, Michal. Elasticita hranic mezi ius publicum a ius privatum v římském právu. In. *Veřejné právo a právo soukromé. Aktuální tendence a výzvy veřejnoprávní úpravy plynoucí z problematiky právního dualismu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014.
- SLÁDEČEK, Vladimír. Dualismus práva v rozhodnutích Ústavního soudu. In. *Veřejné právo a právo soukromé. Aktuální tendence a výzvy veřejnoprávní úpravy plynoucí z problematiky právního dualismu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014.
- ŠULÁKOVÁ, Martina. K aplikaci § 1 odst. 1 věty druhé ObčZ. *Právní rozhledy*. 2016, č. 18/2016.

- TELEEC, Ivo. Sjednocování práva jednotným výkladem projevů vůle. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2/2005.
- TELEEC, Ivo. Poctivost, důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*. 2011, č. 1/2011.
- TELEEC, Ivo. Kritický pohled na nálezy Ústavního soudu: uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2017, č. 19/2017.
- TELEEC, Ivo. Zlá víra. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 7-8/2018.
- VEDRAL, Josef. Některé případy používání soukromoprávních institutů ve veřejném právu. *Správní právo*. 2011, č. 1 - 2/2011.
- VNENK, Vladislav. Překážky pro vstup pro oddlužení ve smyslu novely insolvenčního zákona účinné od 1.6.2019. In. DVOŘÁK, Tomáš (ed.) a kol. *Pocta prof. JUDr. Přemyslu Rabanovi, CSc., k 70. narozeninám*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2019.
- VNENK, Vladislav. Zásada poctivosti a nepoctivý záměr v oddlužení. *Právní rozhledy*. č. 6, 2017.
- VNENK, Vladislav. Právo nezbytné cesty v ústavněprávních souvislostech. In. *Výmožiteľnosť práva v kontexte vývoja spoločnosti - právne, historické a politologické východiská a problémy aplikačnej praxe*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017.
- VNENK, Vladislav. Test racionality v judikatuře Ústavního soudu České republiky. In. *Naděje právní vědy 2018: „Právní věda v praxi.“* 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018.
- VOJTEK, Petr. Přehled rozhodnutí NS neschválených v roce 2014 do Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek. *Soudní rozhledy*. 2015, č. 2.
- WAGNEROVÁ, Eliška. Poznámky k vývoji a k různým pojetím základních práv. *Politologický časopis*. 1995, č. 1/1995.
- WINTR, Jan. Alexyho vážící formule. *Právník*. 2016. roč. 155, č. 5.
- WINTR, Jan. Bezbřehost zákazu diskriminace. In. POLÁK, Petr (ed.). *Rovnost a zákaz diskriminace v činnosti veřejného ochránce práv*. Praha: Kancelář veřejného ochránce práv v Brně, 2016.
- ZOULÍK, František. Právní principy a procesní zásady. In. *Právní principy*. Pehlřimov: Vydavatelství 999, 1999.

- ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší strany. *Právní rozhledy*. 2002, č. 3/2002.

SEZNAM POUŽITÉ JUDIKATURY

Ústavní soud ČR:

- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994.
- Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. II.ÚS 86/95 ze dne 23. 6. 1995.
- Stanovisko pléna Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS-st. 1/96 ze dne 21. 5. 1996.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS 33/96 ze dne 4. 6. 1997.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17.12.1997.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV.ÚS 13/98 ze dne 3. 9. 1998.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 229/98 ze dne 10.11.1998.
- Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. 435/99 ze dne 11.11.1999.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV. ÚS 387/99 ze dne 3.1.2000.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn.I I. ÚS 544/2000 ze dne 12. 3. 2001.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV. ÚS 182/01 ze dne 30. 11. 2001.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III.ÚS 256/01 ze dne 21. 3. 2002.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25.6.2002.
- Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. III. ÚS 21/02 ze dne 4.7.2002.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 11/02 ze dne 11. 6. 2003.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 546/03 ze dne 28.1.2004.
- Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV. ÚS 349/03 ze dne 26.02.2004.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 43/04 ze dne 13. 4. 2004.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 670/02 ze dne 7. 12. 2004.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III. ÚS 455/03 ze dne 25.01.2005.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp.zn. Pl.ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV.ÚS 412/04 ze dne 7. 12. 2005.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS 42/03 ze dne 28. 3. 2006.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 42/04 ze dne 6. 6. 2006.

- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20.9.2006.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 34/03 ze dne 13.12.2006.
- Nález Ústavního soudu České republiky se sp. zn. I.ÚS 531/05 ze dne 6. 2. 2007.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15.2.2007.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. 557/05 ze dne 24.7.2007.
- Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 438/06 ze dne 31. 7. 2007.
- Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. III. ÚS 1005/07 ze dne 13. 9. 2007.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007.
- Usnesení Ústavního soudu ČR pod sp. zn. III.ÚS 374/06 ze dne 31. 10. 2007.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III.ÚS 2010/08 ze dne 27. 11. 2008.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl.ÚS 26/08 ze dne 7. 4. 2009.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 420/09 ze dne 3. 6. 2009.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II. ÚS 3292/09 ze dne 8.7.2010.
- Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 78/06 ze dne 23.1.2011.
- Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV. ÚS 3355/10 ze dne 19.4.2011.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 2164/10 ze dne 1. 11. 2011.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV. ÚS 1783/11 22. 3. 2012.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II.ÚS 1512/12 ze dne 30. 7. 2013.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II. ÚS 155/2013 ze dne 12.9.2013.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III. ÚS 562/12 ze dne 24. 10. 2013.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 3512/11 ze dne 11. 11. 2013.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 44/13 ze dne 13.5.2014.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II. ÚS 1774/14 ze dne 9.12.2014.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II.ÚS 289/15 ze dne 7. 3. 2016.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp.zn. IV. ÚS 405/16 ze dne 19.6.2016.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 190/15 ze dne 13. 9. 2016.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II. ÚS 2062/14 ze dne 25. 10. 2016.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II. ÚS 443/16 ze dne 25.10.2016.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III.ÚS 2700/15 ze dne 8. 11. 2016.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III. ÚS 3698/15 ze dne 29. 11. 2016.
- Nález Ústavního soudu se sp. zn. II.ÚS 2000/16 ze dne 6. 12. 2016.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. III. ÚS 3701/15 ze dne 10. 1. 2017.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 3308/16 ze dne 19. 1. 2017.

- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 26/16 ze dne 12. 12. 2017.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 26/16 ze dne 12.12.2017.
- Nález Ústavního soudu se sp. zn. III. ÚS 3033/17 ze dne 12.12.2017.
- Nález Ústavního soudu se sp. zn. I.ÚS 2063/17 ze dne 23. 11. 2017.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 2086/17 ze dne 11. 12. 2018.
- Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. I.ÚS 412/18 ze dne 3. 4. 2018.
- Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. I. ÚS 1226/16 ze dne 29. 5. 2018
- Usnesení Ústavního soudu ČR se sp. zn. II. ÚS 4056/17 ze dne 19.6.2018.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. IV. ÚS 3/18 ze dne 18.9.2018.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 27/16 ze dne 18.12.2018.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 996/18 ze dne 4. 6. 2019.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. Pl. ÚS 25/15 ze dne 18. 6. 2019.
- Nález Ústavního soudu ČR se sp. zn. II.ÚS 3379/19 ze dne 6. 3. 2020.

Nejvyšší soud ČR:

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 3 Cdon 946/96 ze dne 14. 10. 1996.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 21 Cdo 1465/98 ze dne 23.2.1999.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 26 Cdo 2152/2000 ze dne 29. 5. 2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 26 Cdo 400/2000 ze dne 29.1.2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 22 Cdo 1438/2004 ze dne 16.5.2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 33 Odo 938/2004 ze dne 27.04.2006
- Usnesení Nejvyššího soudu se sp. zn. 29 Odo 427/2006, ze dne 30.8.2006.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 33 Cdo 2393/2007 ze dne 28. 6. 2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 29 Odo 649/2006 ze dne 22.08.2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu se sp. zn. NS 33 Odo 846/2006 ze dne 24.07.2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 28 Cdo 2716/2008 ze dne 3.6.2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 26 Cdo 3824/2008 ze dne 17.12.2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 33 Cdo 1702/2006 ze dne 31.3.2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.7.2011 se sp. zn. 33 Cdo 903/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 29 NSCR 3/2012 ze dne 29.02.2012.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 338/2012, ze dne 10. 10. 2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 29 NSCR 23/2012 ze dne 18.07.2013.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 23 Cdo 3427/2011 ze dne 26.9.2013.

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp.zn. 29 NSČR 8/2012 ze dne 3.1.2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 23 Cdo 1593/2012 ze dne 10.04.2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 3612/2014, ze dne 16. 6. 2015.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 26 Cdo 4814/2014 ze dne 17.03.2015.
- Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. Cpjn 23/2016 ze dne 15. 2. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 5281/2016 ze dne 25. 4. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 30 Cdo 836/2017 ze dne 28.11.2017.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 29 NSČR 41/2017 ze dne 31.1.2019.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Cdo 1850/2017 ze dne 30.5.2019.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR se sp. zn. 26 Cdo 3501/2019 ze dne 22. 1. 2020.

Ostatní soudy

- Usnesení Ústavního soudu České a Slovenské Federativní republiky se sp. zn. I. ÚS 191/92 ze dne 9. 6. 1992.
- Nález Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky (pléna) sp. zn. Pl. ÚS 1/92 ze dne 26. 11.1992.
- Nález Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky (pléna) se sp. zn. Pl. ÚS 22/92 ze dne 8. 10. 1992
- Usnesení zvláštního senátu NSS se sp. zn. Konf 79/2004 ze dne 26. 1. 2005.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu s č.j. 2 As 78/2006-64 ze dne 16. 5. 2007.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu s č.j. 2 As 60/2013 - 26 ze dne 29. 11. 2013.
- Usnesení Vrchního soudu v Olomouci s č. j. 3 VSOL 29/2011-B-22 ze dne 3. 3. 2011.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze s č.j. 1 VSPH 1775/2012-B-18 ze dne 24.8.2010.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze s č.j. 3 VSPH 463/2010-B-113 ze dne 5.8.2010.
- Usnesení Městského soudu v Praze s č.j. MSPH 93 INS 34587/2014-B-15 ze dne 2.7.2015.

- Usnesení Krajského soudu v Praze s č.j. KSPH 61 INS 3376/2014-B-60 ze dne 26.2.2016.
- Rozsudek Krajského soudu v Praze s č.j. 26 Co 3/2019-114 ze dne 6.2.2019.
- Ústavní soud SRN: BVerfG, Beschluss v. 14.02.1973, Az. 1 BvR 112/65.
- Evropský soud pro Lidská práva: Věc Moskevští Svědkové Jehovovi proti Rusku ze dne 10.6.2010, stížnost č. 302/02.
- Evropský soud pro Lidská práva: Rozhodnutí James a další proti Spojenému království ze dne 21. 2. 1986, stížnost č. 8793/79.
- Rozsudek Nejvyššího soudu Filipín ze dne 29. února 2016 se sp. zn. G.R. No. 215014.
- Nález Ústavného soudu Slovenskej republiky se sp. zn. PL. ÚS 38/95 ze dne 3. 4. 1996.
- Nález Ústavného soudu Slovenskej republiky se sp. zn. III. ÚS 48/2012 ze dne 28. 3. 2012.
- Rozsudek Okresní soudu v Rokycanech s č. j. 3 P 47/89-89 ze dne 17. 8. 2016.
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni se sp. zn. 64 Co 6/2016 ze dne 9. 2. 2016.
- Rozsudek Soudního dvora EU (velkého senátu) ze dne 21. února 2006 ve věci s č. C-255/02 - Halifax plc, Leeds Permanent Development Services Ltd a County Wide Property Investments Ltd proti Commissioners of Customs & Excise.

SEZNAM PUBLIKOVANÝCH PRACÍ AUTORA DISERTAČNÍ PRÁCE

Publikační činnost domácí

VNENK, Vladislav. Vybraná specifika předpřipravené reorganizace. In: *Naděje právní vědy 2019. Právní věda v praxi*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020.

FOREJTOVÁ, Monika.; BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ve věcech rodinného práva za rok 2019 (4.). *Rodinné listy*. 2020, č. 4/2020.

FOREJTOVÁ, Monika.; BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ve věcech rodinného práva za rok 2019 (3.). *Rodinné listy*. 2020, č. 3/2020.

FOREJTOVÁ, Monika.; BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ve věcech rodinného práva za rok 2019 (2.). *Rodinné listy*. 2020, č. 2/2020.

FOREJTOVÁ, Monika.; BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ve věcech rodinného práva za rok 2019 (1.). *Rodinné listy*. 2020, č. 1/2020.

VNENK, Vladislav. Prezident republiky jako garant vládní continuity? In: *Acta historico-iuridica Pilsensia 2018*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019.

VNENK, Vladislav. Překážky pro vstup pro oddlužení ve smyslu novely insolvenčního zákona účinné od 1.6.2019. In: *Pocta prof. JUDr. Premyslu Rabanovi, CSc., k 70. narozeninám*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2019.

VNENK, Vladislav. Doktrína piercing the corporate veil. In: *Prozařování principů a zásad ústavního a evropského práva do jiných právních odvětví*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2019.

FOREJTOVÁ, Monika.; BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ČR v oblasti rodinného práva za rok 2018 (3.). *Rodinné listy*. 2019, č. 3/2019.

FOREJTOVÁ, Monika.; BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ČR v oblasti rodinného práva za rok 2018 (2.). *Rodinné listy*. 2019, č. 2/2019.

FOREJTOVÁ, Monika.; BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ČR v oblasti rodinného práva za rok 2018 (1.). *Rodinné listy*. 2019, č. 1/2019.

VNENK, Vladislav. Test racionality v judikatuře Ústavního soudu České republiky. In: *Naděje právní vědy 2018*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018.

VNENK, Vladislav. Přímo volený prezident České republiky jako pouvoir neutre? In: VOSTRÁ, Zuzana (eds). *Proměny ústavy a evropského práva*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018.

VNENK, Vladislav. Úvaha nad legislativní změnou čl. 32 Listiny základních práv a svobod o ochraně manželství. *Rodinné listy*. 2018, č. 7/2018.

BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Styk rodičů s dětmi prostřednictvím IT komunikací v intencích nejlepšího zájmu dítěte. *Rodinné listy*. 2018. č. 6/2018.

VNENK, Vladislav. Opatrovník právnické osoby a právo na obhajobu. In: FOREJTOVÁ, Monika (eds). *Evropské hodnoty a ústavní garance právního státu a demokracie: východiska a perspektivy. Sborník příspěvků ze studentské části mezinárodní konference*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018.

FOREJTOVÁ, Monika.; BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ČR v oblasti rodinného práva za rok 2017 (1.). *Rodinné listy*. 2018, č. 2/2018.

FOREJTOVÁ, Monika.; BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ČR v oblasti rodinného práva za rok 2017 (2.). *Rodinné listy*. 2018, č. 3/2018.

FOREJTOVÁ, Monika.; VNENK, Vladislav. Výše bezdůvodného obohacení při neplatnosti nájemní smlouvy. *Rodinné listy*. 2018, č. 1/2018.

VNENK, Vladislav. Úloha prezidenta České republiky při vládní demisi a pravomoc prezidenta České republiky na odvolání vlády jako celku. In: FOREJTOVÁ, Monika (eds). *Právní stát ve světle evropských hodnot a ústavních garancí demokracie v mezinárodní perspektivě*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018.

VNENK, Vladislav. Úřednické vlády a institut důvěry v ústavním systému České republiky s přihlédnutím k československé ústavní tradici. In: GERLOCH, Aleš.; KRZYŽANKOVÁ ŽÁK, Katarina (eds). *Ústavní kontinuita České republiky s československou tradicí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018.

VNENK, Vladislav. Zásada poctivosti a nepoctivý záměr v oddlužení. *Právní rozhledy*. 2017, č. 6/2017.

BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Problematické aspekty předběžných opatření ve věcech výživného. *Rodinné listy*. 2017, č. 11-12/2017.

BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Je zálohované výživné řešením? *Rodinné listy*. 2017, č. 7 – 8.

BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Důsledky domácího násilí na civilní řízení. *Rodinné listy*. 2016, č. 11.

BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Společné bydlení manželů a domácí násilí. *Rodinné listy*. 2016, č. 9.

VNENK, Vladislav. Jmenování předsedy vlády a úvahy de constitutione ferenda. *Právní rozhledy*. 2016, č. 15 - 16/2016.

VNENK, Vladislav. Ústavněprávní odpovědnost prezidenta republiky ve světle připravované novely Ústavy. *Právní rozhledy*. 2015, č. 21/2015, s. 744 - 745.

VNENK, Vladislav. Rozbor pravomoci prezidenta ke jmenování ostatních členů vlády metodou historického výkladu. *Právní rozhledy*. 2015, č. 1/2015-

Publikační činnost zahraniční a cizojazyčná

VNENK, Vladislav. In: SANDER, Gerald.; TOMEŠ, Milan.; FOREJTOVÁ, Monika (Hrsg.). *Verfassungsgerichtsbarkeit in der Tschechischen Republik und ausgewählten Staaten*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač GmbH, 2019.

VNENK, Vladislav. Důsledky konkursního nálezu na rozhodovací činnost obecných soudů při aplikaci mezinárodních smluv o lidských právech. In: *Miesto, úloha a význam vnútroštátneho práva pri zabezpečovaní plnenia záväzkov vyplývajúcich z medzinárodného práva a európskeho práva*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018.

VNENK, Vladislav. Systematika odpovědnosti prezidenta České republiky a prezidenta Slovenské republiky. *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*. 2018, č. 2/1018.

BURIÁNOVÁ, Pavla.; VNENK, Vladislav. Application of indirect contact of parents with children in the Czech republic. In: *Recenzovaný sborník příspěvků vědecké interdisciplinární mezinárodní vědecké konference doktorandů a odborných asistentů QUAERE 2018*. Hradec Králové: Magnanimitas, 2018.

VNENK, Vladislav. Právo nezbytné cesty v ústavněprávních souvislostech. In: *Vymožitelnost práva v kontexte vývoje společnosti - právně, historické a politologické východiska a problémy aplikační praxe*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017.

VNENK, Vladislav. Systematika odpovědnosti prezidenta republiky v českém ústavním systému. In: *Zborník príspevkov z „Česko – slovenskej právnickej súťaže o najlepšiu študentskú prácu“ za akademický rok 2014/2015 organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou v dňoch 10.- 11. septembra 2015*. Univerzita Komenského v Bratislave: Právnická fakulta, 2016.